

ТАЇСІЯ ЩЕРБА

ПРИЧЕТНІ ДО СЛОВА

(нарис, штрихи до літературних портретів)

Херсон

«АЙЛАНТ»- 2011

УДК 83.3 (4 Укр – 4ХЕС) 6
Щ 61

Щерба Т.М.

Щ 61 Причетні до Слова: Літературно-публіцистичне видання
–Херсон: Айлант, 2011. –368 с.
ISBN 978-966-630-050-8

У книгу «ПРИЧЕТНІ ДО СЛОВА» української письменниці (поетеси, прозаїка, літературознавця та педагога-відмінника народної освіти) Таїсії Щерби, увійшли нариси та штрихи до літературних портретів про яскравих особистостей на теренах Таврійського краю та України.

Видання адресується шанувальникам українського слова учителям-словесникам, студентам-філологам, учням загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій.

УДК 83.3 (4 Укр – 4ХЕС)

ISBN 978-966-630-050-8

© Щерба Т.М., 2011

ПЕРЕДМОВА

У ЛІТЕРАТУРНУ СКАРБНИЦЮ РІДНОГО КРАЮ

Із трепетом у серці гортаю сторінки нової книжки *«Причетні до слова»* (нариси, штрихи до літературних портретів) про яскравих особистостей України і Херсонщини поетеси, прозаїка, літературознавця і педагога, Учителя з великої літери Таїсії Щерби. З трепетом, оскільки досить давно особисто знайомий із автором – моїм викладачем на філологічному факультеті Херсонського державного педагогічного інституту впродовж 1974-1978 років, а згодом – колегою і щирим старшим товаришем, посестрою і соратником у боротьбі за Україну й українське слово; з трепетом, бо добре знаю і знав більшість постатей, про яких ідеться в книжці.

У своїй книжці авторка, насамперед, подає загальні відомості про письменників «смаглявої Таврії».

Осібне місце у книжці відведено письменникам Херсонщини другої половини ХХ століття: Миколі Братану, Миколі Василенку, Юрію Голобородьку, Леонідві Кулішу, Володимирі Пузеренку, Віктору Кузьменку, Іванові Гайдаю, Анатолію Кичинському, Петру Питалєву, київському письменнику Олесеві Лупію; канадійцю Ярові Слаутичу, та ще багатьом, тут мною не названим, літераторам-професіоналам, аматорам, науковцям Таврійського краю.

Мабуть, не помилнося, якщо скажу, що такого всеохопного, значного за кількістю досліджених імен творі, як книжка Таїсії Щерби, на Херсонщині досі не було. Саме тому й роль автора, мабуть, і полягала в правдивому, об'єктивному висвітленні творчості наших земляків, знакових особистостей, у показові їхньої виняткової ролі для справи виховання підростаючого покоління у дусі патріотизму, любові до слова, і не тільки; у дослідженні внеску письменників у літературну скарбницю як рідного краю, так і всієї України. На моє глибоке переконання, Таїсія Щерба з честю впоралася з цим нелегким завданням.

У штрихах до літературного портрету *«З глибин пережитого»* про Юрія Голобородька мова йде, як стверджує авторка, «...про

любов: любов до Вітчизни, її захисників-воїнів; народу, батькаматері, людей ратних і трудових подвигів, жінки, природи рідного краю... Любов – відлиту у слові. Проза Ю. Голобородька, – твердить автор книжки, – то таїна чарів слова, художніх образів-символів. Бачити в назві твору, підзаголовку, в кожному його рядку не даність, а загадку – означає потребу вичитати її відгадку, доторкнутися своїм серцем, почуттями до кожного слова письменника, порушеної теми, реалій життя, конкретних подій, вчинків героїв, їх внутрішнього світу...».

У нарисі *«Його серце в херсонських степах»* про нашого земляка, губерніяльного херсонця, нині канадійця Яра Славутича (Григорія Михайловича Жученка), Таїсія Щерба стверджує, *«писати про Яра Славутича просто і непросто.... Кожне його слово – виболене, пережите, правдиве... Вся Україна повинна пишатися цією особистістю, цією багатогранною і відданою незалежній державі, українському Слову – Людиною. Непросто, бо Яр Славутич із сорокових років ХХ століття донині є «правдоносцем», «живим смолоскипом», палким поборником національної ідеї, суверенної держави України, співцем рідного краю, дзвінкого слова, волі українського народу».*

Багатогранною постаттю постає перед нами образ Миколи Братана із літературного портрета *«Золота вага долі»*. Як стверджує авторка, *«...ім'я відомого на Україні, в близькому і далекому зарубіжжі поета, прозаїка, драматурга, публіциста, пісняра, автора влучних експромтів і творів для дітей та про дітей; співця херсонських степів, смаглявої Таврії, не потребує презентації серед української громадськості, творчої інтелігенції, студентської та учнівської молоді...».*

Нарис *«Настав час збирати каміння ...»* авторка книжки присвятила Миколі Василенкові. *«Його творчий шлях, пише Т. Щерба, – позначений болісними спогадами, тривожними переживаннями, роздумами і осмисленням долі України з прадавніх часів до сьогодення. Ця мужня людина, старійшина серед творчої кагорти побратимів і посестр на письменницькій ниві Таврійського краю, сьогодні радує нас своєю творчістю, активною життєвою позицією, невгамовною енергією, життєдайною снагою».*

Нарис про Леоніда Куліша має назву *«Звабні обрії слова»*. Лейтмотивом тут стали слова автора: *«Його слово потрібне людям,*

як хліб духовний. Пам'ятаймо, що поруч із нами жила і творила знана людина».

Херсонцеві Володимирові Пузиренку присвячено нарис **«Недоспівана пісня таврійського жайвора»**. Авторка цитує слова Миколи Братана про Володимира Пузиренка: *«Сплинув час, а мені й сьогодні хочеться доторкнутися до чарівних і щедрих струн його поезії, його степовицької душі...Серед нинішніх старших і молодших співців сонячної Таврії голос поета не губиться й не знецінюється. Його пізнаєш по тій, оспіваній Олесем Гончарем, степовицькій щедрості душі, яка зрідні поезії земній і водночас високій»*.

Нарис про мого земляка із Високопілля – поета Віктора Кузьменка носить назву **«Поети не вмирають»**. Таїсія Щерба пише: *«Віктор Кузьменко – поет, проникливий лірик, майстер поетичного слова. Його вірші та поеми приваблюють своєю життєвою вірогідністю, правдою, щирим ліризмом...»*.

Цей перелік можна було б продовжувати й далі, проте читач матиме й сам прекрасну нагоду поринути в світ літературної творчості наших земляків-таврійців, відомих особистостей, причетних до слова. Провідником же їм самим стане Учитель і письменник Таїсія Щерба.

Іван Лопушинський – професор,
голова журі Всеукраїнської
літературної премії ім. Яра Славутича

*На цьому світі врешті гине все,
Лише у Слова, бо воно від Бога,
І силу невмирущості несе,
Є зберегтись і вижити спромога.*

*І тільки Слово принесе в майбутть
Найвищу думку розуму людського
І духу неосяжного можуть
До верховини Всесвіту, до Бога.*

*Тож бережімо Слово, бо у нім –
Сокроментальні знаки родоводу,
Як довго жити ще на світі цім
І суцим нам, і цілому народу.*

*Олесь Луній, поет, прозаїк,
лауреат Національної премії
України ім.Т.Шевченка, м.Київ*

ЗОЛОТА ВАГА ДОЛІ
(про Миколу Братана)

01.01.1935 – 13. 03.2010

ВСТУП

ЛІТЕРАТУРА – ЙОГО ЖИТТЯ

Ім'я Миколи Івановича Братана, відомого на Україні, у близькому і далекому зарубіжжі – поета, прозаїка, драматурга, перекладача, автора творів для дітей і про дітей, публіциста, пісняра, лауреата літературної премії ім. Андрія Малишка, заслуженого діяча мистецтва України, полум'яного пропагандиста і поборника української мови та літератури, співця херсонських степів і безкрайньої смаглявої Таврії, широко відоме серед української громадськості, творчої інтелігенції, студентської та учнівської молоді.

Більше чотирьох десятиків років М.І.Братан належав до активно діючих письменників-краян. Так раптово і передчасно обірвалися

широкі обрії неспокійного серця, життя цієї мудрої і талановитої людини, що ніяк не хочеться повірити в те, що Його вже немає серед нас. Тішить єдине: він залишив нам у спадок безцінний скарб – любов до життя, людей, України, рідного краю і сотню книжок, де перо було налаштоване на події, що відбувалися і на факти, на які він відгукувався незабарно. З кожної сторінки, написаної Миколою Братаном, повіває сучасністю, актуальністю, добротою, турботою про народ сьогодні та день завтрашній...

Давно виник закономірний інтерес до написаного майстром слова, бо всю свою творчу наснагу, все полум'я своєї душі він присвятив оспівуванню людини – трудівника, хлібодарів і корабелів – безмежних просторів рідної Херсонщини, боротьбі за кращу долю України.

На його творах виховалось не одне покоління майбутніх господарів країни, людей, щедрих серцем і помислами.

Микола Братан – людина вродженого таланту, полум'яного, романтичного серця і доброго хліборобського працелюбства. Про нього свого часу Михайло Шевченко сказав так: «Він – лірик у найвищому вимірі цього слова. І романтик. Він не виписав – виспівав свою Таврію: і Херсон, і рідне село (особливо у вінку сонетів «Правда хліба»), і кораблі, що виходять у море від таврійських берегів, і тих дивних журавлів, що не дають спати чутливим серцям, – усе зігрите його душею».

Спробуємо і ми доторкнутися своїми серцями до життєвої саги і багатогранної творчої спадщини повпреда степового краю – Миколи Братана.

І РОЗДІЛ

ЛІТОПИС ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

- 01.01.1935 року народився в селі Семенівка, Каховського району на Херсонщині, в сім'ї хліборобів. Батько Баран Іван Гаврилович(1914-1987); мати Наталія Іванівна (1914-1942); жінка, яка виростила майбутнього письменника: Зарубенко Клавдія Іллівна (1917 – 1999); дружина Раїса Василівна (1937) – домогосподарка, пенсіонерка; сини: Сергій (1959) – підприємець; Віктор (1966) – менеджер.
- 1954 року закінчив педагогічне училище у місті Берислав Херсонської області, за фахом учитель початкових класів, алгебри і фізики.
- 1966 року закінчив Одеський державний університет, факультет української філології, за фахом учитель української мови та літератури. Працював у газетах, на радіо і телебаченні, викладачем у Херсонському державному педагогічному інституті.
- Із 1971-2006 Очолював Херсонську обласну організацію Національної спілки письменників України Був делегатом УІ, УІІ, УІІІ з'їздів СП СРСР та УІ, УІІ, УІІІ з'їздів СПУ. Очолював тривалий час місцеві осередки Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка «Просвіта» та «Злагода».
- 01.04.2004 Присвоєне звання «Заслужений діяч мистецтва України». Нагороджено Почесною грамотою Державного Комітету телебачення і радіо України «За сумлінну працю і професійні здобутки».
- 13.03.2010 Помер Микола Іванович Братан. Поховано на міському кладовищі.

II РОЗДІЛ

ВИДНОКОЛА НЕОЗОРОГО СВІТУ

Для письменників України, Білорусії, Росії, Дагестану, Чечні, Інгусетії, Узбекистану, Австралії, Угорщини, Болгарії, Канади – Микола Братан, упродовж півстолітнього творчого життя, уособлював усю Таврію...

Ним написано і видано понад 50 поетичних збірок; десяток прозових творів (повістей, романів, нарисів); 16 драматичних поем-повістей, міні оперет; зроблено багато перекладів із різних мов; видано 7 книжок для дітей і про дітей; написано понад 200 пісень; сотні експромтів, передмов до творів побратимів по перу, рецензій, критичних статей, публіцистики; величезна кількість автографів, які теж є доказом художньої досконалості...

Виднокола неозорого світу Майстра слова розмаїті та безмежні. Він зумів охопити своїм зором і словом глибинні проблеми часу, в якому жив сам і відобразив його у своїх творах. Письменник став непересічною особистістю, зумів збагатити духовним скарбом не лише рідних краян, а й зробив помітний внесок у літературний процес другої половини ХХ і перше десятиріччя ХХІ століття, свідком якого був.

А ще відзначаються високою майстерністю його переклади українською мовою антології карачаєво-черкеських, чеченських та інгушських авторів, вірші із російської та білоруської мов, переклади віршів єврейських, болгарських та угорських поетів.

Творчість Миколи Братана різноманітна за тематикою та формою, поліфонічна за тембром звучання, широка за жанрами. Вона призначена, як дорослому вибагливому читачеві, так і юним, малим і найменшим...

Межи письменників, цікавих і різних, Микола Братан був потужною особистістю, завжди здатним допомогти іншим.

Сягнистими були його творчі задуми. Серед них – прагнення написати ще не одну драматичну поему про Тараса Шевченка, «Кобзар» якого був настільною книгою для поета. Хотів побачити на сцені Херсонського академічного драматичного театру імені Миколи Куліша постановки своїх творів про Шевченка «Сердитий Бог», «Колюча нива», «Лукавий сон», «Побите серце»; драматичних поем «Махно в Парижі», «Їде батько Махно» та інші.

Пріоритетними для Миколи Братана завжди були й залишалися доброта, гідність, милосердя і поклоніння робочим рукам, хлібу і сонцю, безмежному, мов океан, степу, праці й любові, красі людської душі у найрізноманітніших її проявах. Тому й назви його романів, повістей, збірок віршів і драматичних поем глибинні і знакові. Це справжні виднокола неозорого світу і світогляду письменника...

Він до останнього подиху займався громадською діяльністю, впродовж усього життя активно популяризував рідну мову і культуру; очолював місцевий осередок Всеукраїнського товариства імені Тараса Шевченка; тридцять п'ять років був головою Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України; щороку радував краян новими творами, перебував постійно у вирі сучасного життя, людських пристрастей і політичних баталій.

Творчий доробок Миколи Братана різножанровий: повісті і романи, нариси і статті, передмови і рецензії, поезії і драматичні поеми, трагедії, комедії, переклади з двадцяти мов, іскрометні експромти, література для дітей і про дітей і пісні... Це художній літопис подій, часто складних, суперечливих, гостро конфліктних; це одкровення, своєрідний погляд митця на світ і людину в ньому.

У жодному з своїх творів письменник не зраджував свого основного художнього кредо – оспівувати людське в людині, розвивати гуманістичні традиції української літератури, служити словом своєму народові, Україні.

Досліджуючи внутрішній світ сучасника, він роздумував над такими вічними категоріями, як добро і зло, духовність і бездуховність, честь і безчестя, правда і кривда, влада і закон, теперішній час і майбутній; переосмислював бачене і пережите у дусі народної моралі, народних уявлень про красиве і потворне. Для такої творчої особистості головним був не стільки перебіг подій, скільки світ людських емоцій, почуттів, вчинків. Мовлене слово співцем смаглявої Таврії про хліборобську працю, людей, які пов'язані з землею, але зі світлими помислами в душі, хто живе за найвищими моральними законами, хвилювало і буде хвилювати читачів ще довгий час.

III РОЗДІЛ ОБРІЇ НЕСПОКІЙНОГО СЕРЦЯ

ПРОЗА

Виходець із хліборобського роду, письменник добре знав життя селянства з його одвічними турботами, радощами і тривогами. І не дивно, що в більшості його творів відображено життя села двадцятого століття, свідком якого він був, і непростого сьогодення – життя за часів незалежності України.

Повість «Діждались весілля» (1981), романи «Перепелина ніч» (1988), «Бережина» (1995), «Танго над лиманом» (2001), «Далі буде» (2006), «Голодна кров» (2007) – присвячені краям-хлібодарам, їх побуту, спілкуванню з владою, новим перипетіям і проблемам часу, подоланню життєвих труднощів і утвердженню самих себе як особистостей, господарів власної долі. Проза М.Братана – поліфонічна, часовий діапазон охоплював десятки років, а, відтак, і теми, настрої, почуття, дії та вчинки героїв вихоплені із самого життя. Автор фокусував, узагальнював увагу на найважливішому: любові до рідної землі, нашій неспокійній історії, селянській долі, чутті отчого дому, пам'яті батька-матері, на звичаях роду і народу, законів моралі і духовності... Як і в поезіях майстра, у прозі, попри всілякі негаразди і показ негативних сторін буття, вчинків різних персонажів, пріоритетною залишалася оптимістична позиція автора і його віра в краще життя та його безмежна любов до самого життя, яку він умів реалізувати у гострому, влучному слові. Микола Братан торкався злободенних тем, порушував загальнолюдські та морально-етичні проблеми; спрямовував вістря сатири проти пристосуванців і кар'єристів, тих, хто розбазарював здобутки народу, гендлював народним багатством – землею, деградував духовно, нищив природу заради власної наживи, нехтував Божими і людськими законами...

Уже з перших кроків у царині художньої прози письменник звернув на себе увагу допитливих читачів. Його повість «Діждались весілля» написана, як і всі подальші твори, на конкретному матеріалі і засвідчила, що в особі Миколи Братана українська література отримала своєрідного повістяра, який дивиться на світ очима відкривача нових людських рис, якостей і принципів у характерах героїв, знайомих йому ще з часів босоногого дитинства.

Це свідчення підтвердив і наступний його роман «**Бережина**» (1985, Сімферополь, «Таврія»), що надійно поставив нашого земляка у лави майстерних прозаїків ХХ століття. Твір присвячений людям села Старопілля, (давнє поселення над Інгульцем), де ревно берегли традиції минулого, народні звичаї, ростили хліб і дітей, переживали життєві труднощі та вірили у краще майбутнє...

Головний герой – голова колгоспу «Приінгулецький» – Гаврило Семенович Основа. В минулому фронтовик, а в мирний час – дбайливий господар, який опікувався добробутом кожної сім'ї, дбав про великий хліб – запоруку добробуту. Він пішов на подвиг в ім'я хліба.

Як врятувати врожай, як вистояти, перемогти у двобої з грізною стихією – цим живуть хлібороби Приінгулецького колгоспу, в неймовірно складних умовах відстоюючи великий хліб. Своєрідним у романі є те, що розповідь про реальні події переплітається із кадрами не знятого фільму місцевим кінорежисером, що переносить читача у літо 1941 року, допомагає глибше розкрити психологізм вчинків і помислів героїв і уславити працю краян-хліборобів.

У романі «**Перепелина ніч**» (1988, Сімферополь, «Таврія») теж мова йде про степовиків села Хлібодарівки, рідних серцю письменника. Читаючи книжку, знайомимося з Василем Платоновичем Будієм – простим, але мудрим від землі, хліборобом, радгоспним садівником, який вік прожив у праці; його сином – біологом – Михайлом Васильовичем, автором книжки «Трави заповідного степу»; головою колгоспу «Присиваський» – Миколою Петровичем Доценком; заступником директора СПТУ №6 – Іваном Йосиповичем; юнаком із Крутоярівки – Андрієм Неньком; директором зоопарку Павлом Даниловичем Брусом; колишнім секретарем райкому Григорієм Олександровичем; із життям невеликого колективу науково-дослідного інституту у нашому краї, де поряд із справжніми вченими діють кон'юнктурники, ділки від науки. У властивій автору манері письма, з тонким гумором висміюються негативні явища в діяльності наукового закладу. За наказом «зверху» знищено садівництво і запроваджено пряме комбайнування, рисівництво... І врешті решт у господарському розмаїтті Хлібодарівки вирішують спеціалізуватися на птахівництві – (створити ферму по вирощуванню перепелів). У романі порушуються гострі моральні проблеми, питання збереження екології, відповідальності кожного за долю навколишнього світу.

Роман «Танго над лиманом» побачив світ у 2001 році у видавництві «Просвіта», Херсон-Київ. Це порівняно невеликий за об'ємом твір (22 розділи). Але, як і в попередніх прозових творах, відчувається, що серце митця боліло негараздами сьогодення, з невідомою синівською любов'ю автор опікувався долею краян; дотепним гумором таврував пристосуванців, «шукачів легкого життя»; стверджував незламність народного духу і уславлював людей праці, які є творцями добра і краси, носіями духовних і моральних цінностей. Письменник гостро відчував час, в якому жили і продовжують жити, мріяти, кохати і йти у вічність його герої.

За жанром – це соціально – психологічний роман, де оповідь про події, вчинки, думки героїв йде повільно і природно, бо сам автор був безпосереднім учасником баченого і пережитого з сорокових років по день сьогоднішній. У романі декілька сюжетних ліній, окреслених чітко і вмотивовано. Художня палітра письменника відзначається скрупульозно виписаними портретами, увагою до деталей, до ліричних відступів, що допомагають глибше розкрити внутрішній світ персонажів. Особливо вимогливий автор до пошуку образного слова, відповідного часу, подіям, ритму фрази, до інтонації оповіді.

Починається твір із похорону заслуженого механізатора радгоспу «Приозерний» – Павла Арсентійовича Долинського, який все життя віддав праці, дбав про окультурення піщаних кучугур, утворення у своїй Озерянці лугів і лісів, пшеничного поля, а відтак – краси і добробуту односельчан. Не прийшов провести у вічність заслуженого працівника-механізатора лише директор радгоспу Василь Матвійович Попруга, бо саме в цей час зустрічав гостей із столиці, розважав і поїв їх у «білій хатинці». Попруга – це один із тих пристосуванців і кар'єристів, які і рідних батька – матір готові продати заради кращої і вищої посади. Якимсь підвипивши, а на віллі його тверезим ніколи не бачили, він розчулився перед начальством, як хлоп'як і «видав» такий тост: *«Ви для нас у цьому світі – як батько-мати. Навіть більше! Що батько-мати? Народили, виростили, а далі?.. Як же, пощастить, обома руками хапай те щастя. Якщо тебе не пригріє і не примітить начальство. Через те я вважаю: не гріх продати і батька з матір'ю, якщо цього вимагає той, хто підняв тебе у житті до яких не є, але все – таки висот!»* * (с. 99). Це такий у нього сенс життя, така меркантильна психологія.

У романі порушуються морально-етичні проблеми, походження хамства, грубощів, черствості, душевної глухоти, у полоні яких живуть Попруга, син Долинського – Володька Чорноморський.

Бездуховність – тривожний симптом, який веде до моральних злочинів, бо людина, яка не має стійких переконань, котра забуває про родинні та національні святині, здатна на все. Останній персонаж – це класичний покидьок суспільства, п'яниця, батькопродавець, пігмей – дармоїд, який навіть на похорон батька не з'явився своєчасно, бо мав *«залити очі й душу»* (с. 15)...

Та не всі герої роману такі мізерні кар'єристи, хапуги, пристосуванці чи бешкетники. У творі звучить гімн людській праці, новаторському підходу до вирішення проблем, диктованих часом. Павло Арсентійович Долинський, наприклад, мріяв перетворити на луги піщаник свого краю і збирати такі врожаї пшениці, як колись – на цілині. Він жив для людей, любив землю, добра не шкодував, серце перетрудив і пішов у вічність... Його настрої були співзвучні з новаційними підходами до природи Олега Васильовича Шурдука, головного агронома радгоспу, *«...якого хлібом не годуй»*, але дай щось таке сподіяти на землі, аби вона, як у пісні співається, *«цивіла-красувалася»*.

Персонажі роману глибоко індивідуалізовані не лише за зовнішніми ознаками, але й тими гранями, якими світиться кожне людське порядне серце. Скільки такого світла випромінюють Андрій Федорович Доценко, колишній радянський воїн, визволитель Європи, полонений і його рятівниця – французенка Маржолена, які зустрілися через 40 років після війни...

«- Маржолена...

- Я, – відказала вона по-французьки, скинула своїми неvigаслими, голубими-голубими, притьма сплеснула жадливими руками:

- Мамма міа!.. Анрі?.. Це є ти?.. Живий? Звідки приїхав?.. Говори, кажи... Анрі! Андрійко! Це не можна повірити. Це, справді, – наче казка» (с. 128).

Це їм випало пройти буремними дорогами Великої Вітчизняної війни, пережити нелюдські умови страшного лихоліття і пронести через усе життя щире і чисте кохання, вірність почуттів, як улюблені герої (*Миколи Братана – прим. Т.Щ.*) – Шура Ясногорська та Юрій Брянський із роману Олеся Гончара «Прапорносії».

Почуття Маржолени і Андрія – високий зразок вірності і це виразно відчує кожен читач, освятившись їхніми світлими почуттями у сьогоднішньому непростому світі, де зовсім інші духовні критерії і моральні цінності...

Викликає повагу і захоплення розповідь про вчителя німецької мови у селі Озерянці – Данила Яковича Фенцика. То був сорок четвертий рік. Учитель не тільки вчив дітей німецької мови, а й писав вірші, вів літературний гурток рідною українською мовою. Ще й повість писав **«Танго над лиманом»**. Про те якось дізнався староста літгуртка, юний поет Володя Чаплига.

«Зшиток таїв крамольну повість, за якою потім ворога народу Фенцика серед ночі напровесні сорок п'ятого забрали і більше про нього – ні слуху, ні духу. Поповзла пізніше селом чутка, що німцям він слугував, перекладачем був, а в повісті тій – суцільні наклепи на радянську владу, партію більшовиків...». (с. 22).

«Танго над лиманом»... Спроста й не втямиш, чого воно й про що. «Це вже потім Володимир Григорович збагнув сутність заголовку – йшлося про любов, про свято душі, як ото в лебединому леті буває, коли закохана пташина пара над лиманом – кружляє, мовби танець витворює, саме танго... У лебедів те діється зазвичай, у людей трапляється не у всіх, бо різні вдачі, різні долі, забаганки й уподобання». (с.23).

Так! У романі перевіряються на міцність істинні загальнолюдські цінності і Божі заповіді: щирість і чистота у коханні, порядність у взаєминах, відданість у будь-якій справі, шанування батьків, дбайливе відношення до природи...

Цей твір про боротьбу проти духовного браконьєрства і морального зубожіння. Автор порушив болючі проблеми нашої дійсності, словом і ділом кликав нас, сучасників, боротися з усім, що заважає нам бути Людьми, жити щасливо в мирі і злагоді ...

РОМАН «ДАЛІ БУДЕ»

Після надрукування твір відразу привернув увагу пильних читачів. Дивуєшся, як багато може дати людині навіть така (невелика за об'ємом і форматом, а багата за змістом і глибиною порушених проблем) книжка.

У цьому творі, сповненому драматизму, читач знайде широкі і розлогі картини сучасного життя, вир людських пристрастей «слуг народу» – депутатів різних політичних партій, блоків, уподобань, стилю їхньої праці.

Ми знайдемо тут гірку правду про сучасне становище сіл, які вимирають від безробіття і руйнації. Дізнаємося про долю не лише колишніх багатих колгоспів, а й про духовну руйнацію моралі, честі, совісті тих, хто керує державою, або рветься до керівного крісла. Довідаємося про з'яву українських місцевих «нуварошів» та із промислових міст (Кривого Рогу), які за безцінь скуповують паї селян, наживаються на цій землі, для яких єдиний бог – гроші, а яким чином вони потрапляють у їхні руки – «лапи» – не суть важливо. Станемо свідками передвиборчих перегонів, «обіцянок-цянок» народу від 120 партій і партійок; про безчесність і розпусту тих, хто преться до влади...Переймемося насущними проблемами хліборобів: паюванням землі, занепадом сіл і неможливістю виживати в таких умовах, коли розвалилася держава, колгоспи і з'явилися нові господарі – фермери...

Здавалось би, про все це написано чимало книг, але автор роману не повторювався, у нього був свій підхід до розкриття негативу навіть у ешелонах влади. Він знайшов свої свіжі барви, свою поетику, своє знання і бачення світу. Тому такі правдиві і своєрідні створені ним образи роману, як : Костянтин Риков – новоявлений бізнесмен; Василь Матвійович Попруга – голова КСП «Свічадо»; Павло Калина – член Народного Руху – агроном-ентомолог (наука про комах); Надія Семенівна Кібчик – член прогресивної Комуністичної партії України; Юхим Іванович Мокроступ – зоотехнік КСП, голова первинної організації КПУ в селі; повнокровні людські характери баби Дарини Байбак та її брата-відступника Онисима, який у роки війни служив генералу Власову, а потім знайшов приписок у далекій Австралії; Євмена Потрохаєва; Артема Кукурузи – рибінспектора районного масштабу; Володимира Карповича Машкіна – в минулому депутата Верховної Ради, Героя соціалістичної праці. Це звання отримав за впровадження крупномасштабних комплексів у районі, де очолював партійну організацію; Юліана Кібчика – студента-випускника сільськогосподарського університету, майбутнього вченого-зоотехніка – ловеласа і гультіпаку; Альону (Льонка) – майбутнього геолога із Сибіру (Омська чи Томська); полюбовника Надії Семенівни

Кібчик – Олега Курносова – члена «Союзу русских писателей»; кандидата у депутати обласної Ради Сергія Карловича Панасюка та багатьма іншими, з якими познайомиться читач.

Новоявлений «бізнесмен-українець» Костянтин Риков, наприклад, відкрив у Великоіванівському районі майже європейську кав'ярню, увіковічивши власне ім'я у її назві «КОСТА-РИКА», а *«...пісня, що нею хизується Павло Зібров, – «Коста-Рика, Коста-Рика – справжній рай для чоловіка», – з'явилася ніби спеціально і мало не як гімн у виконанні підпихли завсідників».* (с.4).

У ексклюзивній кімнаті кав'ярні «Клуб дружніх зустрічей» часто виявляли бажання повечеряти «на дурничку», або за обіцяну послугу висунути того чи іншого претендента в кандидати, депутати різних партій. Їх неодмінно супроводжував «непотопляка» Василь Матвійович Попруга, який пристосовувався і перелицьовувався відповідно до змін влади, але обов'язково залишаючись на керівній посаді і при владі.

«...Риков прекрасно розумів, що Попруга співає не зі свого голосу, за ним стояли і стоять ті, яких не зайве ублажати...і це запам'ятав назавжди, як принцип життя і при розвинутому соціалізмі, і тепер, коли невідомо що будемо – і чи будемо. (с.5).

Чутливий до влучного народного слова, до співучої краси української мови, письменник постійно піклувався про те, щоб наповнити мову героїв твору багатством із живих джерел, із уст народу-словотворця і це також сприяло реалістичній повнозвучності роману.

Автор болюче реагував на усі політичні перипетії парламентсько-президентських виборів і покладав великі надії (як і народ) на те, щоб обрати кого треба, здобути врешті – решт бажану волю не на словах, а насправді... А насправді до влади лізли всілякі пройдисвіти, гендлярі, пристосуванці, типу Рикова:

«...Товариш Риков – торгош, але не страшніший за тих, що налетіли, мов галич, на наші землі з Кривого Рогу. Мало їм торгівлі металобрухтом, так зажадали пожитися землею. Скупили в сільчан усі паї, – жалівся Попруга, стежачи за реакцією на свої слова з боку Володимира Карновича. – Тепер вони господарі на селі...». (с.116).

Тому й виникало природне питання: «Що буде далі з системою, людьми, селом, країною?..».

Автор устами персонажів ратував за душевну чистоту і порядність, уміло викладав власні погляди на дії різних партій, об'єднань, давав правдиву характеристику тому, що відбувалося в країні; вчинкам урядовців від сільського масштабу до президентів Кравчука і Кучми, керівників партій – Мороза, Костенка, Симоненка... У творі наявний майже документальний стиль, позначений правдивістю, природністю і народною мудрістю розповідей, діалогів, вмотивовані всі вчинки і мова героїв. Микола Братан відкрито розвінчував руйнівників держави, економіки і політики; кар'єристів, моральних покручів, пристосуванців, бездушних «гвинтиків» бюрократично-адміністративної системи. Цими контрастними образами автор художньо осмислив і з'ясував проблеми розорення – руйнування моралі, а також духовних принципів тих, хто був до цього причетним.

Письменник доречно цитував улюбленого поета Шевченка («...і чужому научайтесь й свого не цурайтесь!»). (с. 18); уводив крилаті вирази, рідко вживані слова у мову своїх героїв: «...не до шмиги» (с.14); «...жінка в розповні літ») (с. 15); «...працювала в колгоспі з маленства» (с.19); «... перепалило все в душі на попіл...» (с. 21); «...впам'ятку ганьба...» (с.22); «...страшний братів переступ...»(с.22) ; «щемка звістка...» (с.23); «... притлумлювала темні плями...» (с. 24); «...летить до рідного гніздов'я, а чи не жахнеться, уздрівши його» (с. 24), «...забурунили оплески»(с.128), «...діточок пантрує» (с. 142), «щось несусвітенне» (с. 145), «...знайомі зневіднині» (с.148), «...спогадай мене без смутку» (с.148), «...додавали заласся» (с.158)...

Усі ці авторські знахідки прикрашали мову героїв, робили її неповторною, індивідуальною, незабутньою.

М. Братан уміло вплітав у сюжетну канву твору, мову героїв народні приказки, мудрі поради, прислів'я, пісні, афоризми, рядки віршів відомих класиків:

«Нащо здалися нам царі, нащо здалися нам псарі, ми ж такі люди, не собаки!». (с.165);

«Ти знаєш, що ти людина, ти знаєш про це, чи ні?». (с. 166);

«Що один стає на лапки// Другий цупить за хвоста// Кому воля, кому повна – // Тільки нам холоста». (с. 167).

«Щоб не забули, звідки ви прийшли, поставте в кабінеті постолі». (с. 175)...

Такі художні прийоми використано ним не заради краси, а з метою виховання підростаючого покоління у дусі правди, поваги до українського слова, до справжніх господарів землі, долі кожного українця, усієї країни.

Знаємо, що Олесь Гончар високо оцінював «полювання» нашого письменника за словами краян, радив прислухатися до мови простих людей «українського Техасу» (за словами Юрія Яновського- прим. Т.Щ.), схвально підтримував кожну знахідку, бо вважав, що такі мовленнєві родзинки прикрашають будь-який твір, роблять його індивідуальним і неповторним. І на кожній сторінці роману ми знаходимо ці шедеври, витворені умілим майстром.

Через призму лірико-філософського сприйняття Микола Братан зображував і минуле краю, і сучасність, осягаючи глибинну зумовленість теперішнього минулим, виявляючи зв'язки дня сьогоднішнього і прийдешнього. Вміння бачити світ і людину в ньому – прикметні ознаки індивідуального стилю письменника...

Роман **«Голодна кров»** (у 15 новелах) побачив світ у видавництві «Айлант» 2008 року. Він знаменував собою новий етап у творчості автора. Цей твір про неспокійне сьогодні, про бурхливі соціально-політичні процеси, тяжкий шлях утвердження демократичних і морально – етичних норм і принципів у незалежній державі.

Твір відзначається широтою показу життя краян, у вирі якого перебував сам автор, його друзі та знайомі, видні політичні діячі та їх опоненти. «Голодна кров» – це, як і обіцяв письменник у попередньому творі, є продовженням порушених проблем: політичних баталій довкруг президентських виборів, багатопартійність блоків, об'єднань; прагнення окремих депутатів будь-що і будь-як зробити кар'єру; безпам'ятство і духовна деградація олігархічної верхівки.

До таких, хто намагався уврвати у слухний час найласіший кусень із державного майна, отримати зиск, маючи владу в своїх руках, належать: Станіслав Станіславович Куцака – хазяїн одного з районів; Борис Давидович – губернатор області; Арсен Випирайленко – донедавна інженер електромашинобудівного

заводу, а під час президентських виборів – начальник відповідного штабу; Юлія Калістратівна Кравцова – «асканійська перепілочка», сексуально – заклопотана жінка, в венах якої нуртувала «голодна кров»; Попруга Василь Матвійович, який колись керував господарством, а нині лісник при куцій зарплаті і з великою надією, що його запримітить «вище» начальство, не забудуть про колишні послуги; Михайло Михайлович Кучеренко – в минулому був першим хазяїном в області, обіймав три посади : партійну, державну, громадську (очолював столичне земляцтво). Дякуючи Кучеренку, Попруга був звільнений із тюрми та поновлений у партії КПУ. Таке не забувається! Тож, обіймаючи посаду лісника, мав по першому дзвінку від Кучеренка зі столиці забезпечувати полювання депутатам парламенту, виконувати їхні забаганки, влаштовувати релаксацію «на рівні шашлику, коньяку і дівок...». Умів Попруга віддавати належне, особливо однопартійцям. І про себе не забував, витрачав кошти на дикі розваги з коханкою від БЮТу – Дусею. Він «піднімав» старі зв'язки з директором винзаводу: (три КАМаЗи спаленого лісу продав за долари), тепер вимагав забезпечити високоякісним коньяком, а чи спиртом, вважаючи, що дружба – за все дорожча; Фермер Віталій Харитонович Халупський; Ігор Калиняк – хазяїн «Степового куреня» – різплідника духовної деградації влади та її моралі...

І все ж, новий роман «Голодна кров» більш критичніший за «Далі буде». Боротьба між представниками партійної еліти стає більш цинічною, гострішою, жорстокішою. Роман густо населений різними образами, своєрідними за характерами, із різними ідеями та партійними гаслами, з якими вони йдуть на президентські вибори.

Є серед них позитивні персонажі, представники народу: Віктор Таран – директор сільського музею, який по краплині збирає речі, предмети народного побуту, старовинні експонати, аби зберегти народні звичаї, культуру, пам'ять про своїх пращурів на Таврійській землі і передати в надійні руки нащадкам; Зіна – дочка покійної доярки Онисі (*першого кохання Віктора Тарана, яке він згадував щемно і тепло – прим. Т.Щ.*); Іван Касьяненко – батько великого сімейства, чесний трудівник...

Усі вони мають ту спільність, що уособлюють у собі все краще від українського народу, від рідної землі та коріння свого роду.

Автор не заглиблювався в психологічний аналіз їхньої поведінки, дії, вчинки. Він лише констатував факти, а сам читач мав зробити власні висновки.

Кожна новела – це цілком закінчений твір про долю окремих людей і одночасно з тим – черговий ланцюжок для розкриття певної теми чи проблеми.

Микола Братан, як завжди, перебував у вирі політичних баталій, був свідком виборів-перевиборів президентів країни, Верховної Ради, безкінечних передвиборчих перегонів, багатослівних обіцянок кандидатів у депутати різних рангів, писав про те, чим жила країна в певний період, які проблеми вирішувала. Тому, у творчому доробку письменника твір посідає особне місце як за надзвичайно багатим філософським змістом, так і за стилем, котрий, проте, ґрунтується на цілковито реальних земних деталях сучасного життя дорогого письменникові Таврійського краю.

Незвична назва цього твору «Голодна кров» (*швидше такий термін знайдеш у медицині*), обґрунтована поведінкою і хижого звіравовка і окремих «людців» у романі. Варто відзначити майстерно побудоване діалогічне мовлення, незвичне введення в канву образів вовка і вівчарки Тайги, переплетення подій і обставин реального світу з уявним, що робить роман захоплюючим і цікавим сучасному читачеві. А ще неперевершена мова автора, індивідуалізована мова героїв твору, глибоке знання світової літератури і української класики, народних джерел (пісень, приказок, прислів'їв, афоризмів), які переконують читача в тому, що наш автор – великий майстер словотворення, знавець психології і народознавства.

Філософські та морально-етичні проблеми звучали у письменника і поета Братана впродовж усього творчого життя. Він уславлював чисте і полум'яне кохання і з сарказмом змальовував «звірячі інстинкти» «голодної крові», (*заласся розбеценої верхівки*).

Досліджуючи внутрішній світ сучасників, письменник роздумував над сутністю людини, над такими вічними категоріями, як добро і зло, честь і безчестя, духовність і бездуховність, совість і справедливість, кохання і перелюб... Усім негідним «людцям» письменник протиставляв людей із чистою совістю і душею. Він змальовував і підносив тих, хто жив за найвищими моральними і Божими законами. І тут відчувається вплив улюбленого письменника Олеса Гончара.

Отже, можемо зробити висновок, що проза автора свідчить про багатий письменницький доробок і безумовний талант, синівську любов, глибоку ерудицію, досконале знання психології людей, традицій та культури свого краю, вболівання за долю народу і його майбуття. Його романи ще чекають на ґрунтовне і всебічне дослідження науковців, літературознавців, студентів філологічного фаху...

Обрії неспокійного серця Миколи Братана справді широкі, і це щастя, що нам випало жити в одну добу з ним, митцем високого слова, ненастанно прилучатися до витвореної ним енергії добра і краси на нашій Херсонщині, малій батьківщині – складової великої України.

IV РОЗДІЛ РОЗКРИЛЕНИЙ МЕНЕСТРЕЛЬ

ПОЕТИЧНИЙ ДОРОБОК

Безсумнівна поетичність (стихійність, чуттєвість, мовність, мисленна парадоксальність тощо) природи цієї особистості зумовила й поетичне її життя. Масив поезій, писаних ще з дитячих та юнацьких років, став його основою.

Він починав із поезії і перебував у творчому пошуку, в її полоні щоденно, до останньої митті. Поет дбайливо шукав теми і відповідні слова, щоб передати характер, мову; викарбовував образи, точно і ретельно змальовував пейзажі, передавав найдрібніші нюанси настроїв, характерів, щоб викликати інтерес до прочитаного; виховував почуття гідності, любові, патріотизму, поваги до рідних, роду, праці, краю, українського слова. Ліризм пронизує його вірші, їх зміст і форму, характери, пейзажі, мову, композицію, авторські відступи.

Один лише перелік назв поетичних збірок, виданих Миколою Братаном, вражає читача і напевно, займе не одну полицку у книжній шафі!

«Правда хліба»; «У дорозі до вас»; «Степові люди»; «Портрет з дороги»; «Озерниця»; «Небо над долиною»; «Поезії»; «Смаглява Таврія»; «Луни», «Зупинка лебедина», «Поезії», «Веселку-людям», «Поступ», «Добрина», «Від першої особи», «Правда хліба», «Я –

Сиваш», «Небо над долиной», «П'ята група крові», «Свято на Перекопі», «Царина», «Дожинок», «Туга», «Я ще осіннім не став», «Семенівське шосе», «Пізні дощі», «Вибрана лірика», «Від сонця до сонця», (видано через три дні після смерті поета), п'ять книжок експромтів...

У першій своїй збірці «Правда хліба» поет обирає найближчу і найдорожчу тему – тему рідної землі, життєдайної хліборобської праці, розкриває нові грані сутності та краси діянь і мрій своїх сучасників. Його ліричний герой живе тривогами часу, заповітним жаданням:

...Хай правда віку виростає з хліба!
...В музеях сплять пощерблені мечі!

А в наступній поетичній книжці «Добрина» сама назва яскраво говорить про те, чим наповнена була душа поета, чим він жив тоді, чим переймався, які принципи сповідував...

Слав'янська добрість...
подум зарина
В тисячолітню далеч
відлетілу.
А що було б, якби
не добрина,
Котра знамена і мечі
святила?... (с. 17)

Добрина – болгарське слово, яке так ніжно й доречно вписалося у зміст усієї книги. З її сторінок дихають славетні дні далекої й близької історії, перекликаються серцями брати, і – «...неоціненна добрість – добрина колоситься в політті житнім ланом». (с.17).

Оспівувати дружбу між народами для літераторів 70-80 років минулого століття (поетів, прозаїків, драматургів) було найвищою потребою, моральним кодексом життя і творчості...

Микола Братан кожен твір на цю тему писав проникливо, добірно, сердечно. А книжка вийшла поліфонічна за тембром, різноманітна за формою, широка за тематикою. Багатьох проблем тоді торкнулося поетове перо, гостре вістря якого тонко відчувало

ритм життя. Збірка відкривалася неголосним, але таким симпатичним, досконалим за формою і глибоким за змістом «Відзимком»:

...Розбуджує і сумніви
й надії
Цей відзимок-цей друг
чи недруг твій.
Та віриться: не вихолодить
хуга
Тепла, що для скресінь
нам берегти.
Тож відзимок стрічай-таки,
як друга,
І для весни дорогу промети.(с. 5).

Відзимок – це народне слово, яке означає згасання зимової пори, коли починає воскресати весняна природа. І саме в цьому творі поет заклав той заряд доброти, провесіннього настрою, яким виповнена вся збірка віршів. Ми відчуваємо настрій поетового серця, переймаємося ним і в пейзажних мініатюрах, яких немало в цій книжці. Ось, наприклад:

...Дощ ішов по ярині,
Від Ростова до Рені.
Блискотіло, гуркотіло,
Затихало вдалині.
Клекотіло у ярах,
Згони геть залляли шлях...
Дощ ішов по ярині...

... Степ нагрівся, як черінь.
В небесах – ні хмарини.
Достигає ячмінь.
Мокне спів солов'їний ...
Прикмети літа

В чистому полі – я і хуртовина,
Всі шляхи-дороги замело.
Я ж у ніч пробитися повинен

Будь-що-будь в Семенівку – село.
Ждуть мене, студентика, у гості
Батько-мати, вся моя рідня.
А мене, шаліючи від злості,
Супротивний вітер зупиня.
І пашить застуджене обличчя,
І душа надією бринить.
Тож мене моя основа кличе,
Тож мій рід з-за мене в ніч не спить.
Залишивши в полі хуртовину,
До порога рідного прийду, –
Обніми, зігрій, мене, родино,
Я ж твоє продовження в роду.

Спомин про одну мандрівку

Цих коротких цитат досить, щоб уявити собі, як майстерно передавав поет, здавалося б, буденне, звичайне у житті та природі, але яке хвилює душу, нагадує кожному своє, особистісне, пережите, подібне...

Наступною книгою була збірка поезій «Озерниця». Вона присвячена степовій Таврії, її працьовитим колгоспникам-господарям нив. Є у збірці вірші про історичне минуле нашого краю, громадянську війну і революцію, про героїзм простих людей у роки Великої Вітчизняної війни, про любов і дружбу...

Збірка «Портрет з дороги» потвердила думку про те, що автор не зупинявся на досягнутому, був у пошуках нових форм і засобів зображуваного для вираження власних задумів, суспільно значущих проблем. І земляки гідно оцінили скромний набуток поета – краєзнавця. Він уславлював велич тодішньої Батьківщини, її неосяжність, могутність і миролюбство, трудові подвиги своїх сучасників, дружбу народів усіх країн. Особливу увагу автор приділив будівникам Магістралі віку – БАМу. Поет був свідком нелегкої, самовідданої праці, дружби, завзяттю, молодості, проїхав через увесь Радянський Союз, разом із творчою інтелігенцією, спілкувався з молодими будівниками і занотовував до свого записника цікаві епізоди, імена, події, живу розмовну мову, які потім ставали поезією чи піснями.

Шлях пізнання світу поетом виявлявся у свободі використання поетичних засобів, акцентуванні метафори, глибинно невичерпних

образах. До збірки входить пейзажна, громадянська та інтимна лірика, об'єднана в трьох розділах: «Поклик магістралі», «Небо над долиною» і «Сонячні зайчики».

Його захоплювали масштаби будівництва віку, трудові подвиги, проблема рідної української мови і він писав про це:

ДО МОВИ

Зріднивши радощі й печалі,
Одвічна, прадідна й нова,
І тут, край світу, в дальній далі,
Звучиш, як правдонька, жива.
Мов чисте сяйво рано-вранці,
Мов суть любові й водночас –
Як докір тим сліпим краянцям,
Що племінь твій для них погас.
Вони, друковані та вчені,
Не десь, колись – в новій порі
Несамохіть, мовляв, знічев'я
Тебе зреклися на Дніпрі.
І тут, під чистим східним небом,
Караюсь я за тих, німих,
Що не існує їх для тебе,
Що не існуєш ти для них.
Чиї вони, дізнайся, діти,
Не знають блуднії сини,
Що означає в цьому світі
Випробування далини.
Чи ж безнадійно, чи безслідно
Для них згубився родовід?..
А рідна ж мова, мова рідна
В собі вмістила цілий світ!

м. Уссурийськ. 1984р.

Поет не стояв осторонь долі тих, хто страждав від тодішньої тоталітарної системи. Він прислухався до слова та їхньої долі, він учився у них спостережливості і правдивому відображенню

дійсності, якою б гіркою вона не була, чіткому, образному і влучному слову, як от:

О.І.КОВІНЬКА НА БАМІ

Ми летіли на північ,
Товариство південне.
Він сказав, осміхнувшись:
– Поганяйте без мене!
Хай щастить вам нівроку
На сибірським роздоллі.
Я вже, хлопчики, був там,
Лиш не з власної волі.
За журбу непозбутню
Вибач, дальня дорого.
На «будову століття»
Відлітали без нього.
Але де б не були ми
На грімкій магістралі,
Ми везли його смуток
В розколошкані далі.
Що там буде – побачим, –
Щось вже й грому не чути.
А його німування
Хтось посміє забути?
З-під хурдеч озвірілих,
Нелюдської наруги
І богам не під силу
Народитися вдруге.
Слався ж, слово невбите,
Дай нам барви і звагу,
Повернувшись до Ворскли
Із катівень ГУЛАГУ.
Плоть від плоті народу,
Як і він, незнищенне.
Хто сміятись так може:
«Поганяйте без мене»?!

(Зб. «Дожинок», Херсон.2004, с.54)

Його вірші завжди пробуджували добрі почуття в людині, а неголосні роздуми поета кликали озирнутися на свій прожитий день, згадати про рідні місця, про пережите минуле, про кохання, про непросте сьогодення і людської долі ...

Впевнена, що такі книжки не загубляться ні в шафах прихильників творчості поета, ні в книгозбірнях міста, області, України. Бо вони мудрі, життєво виправдані. Вони підтверджують думку про те, що автор сміливо дерзав, шукав відповідні слова і форму, і засоби якнайкращого вираження думок, розв'язання суспільно значимих проблем, тенденцій... Тому і не дивно, що критика і наші земляки гідно оцінювали набуток щирого співця рідного краю.

РОДОВА ЗЕМЛЯ

По тобі Дніпро могутньо плине,
І до неба горнутья моря,
Золота південна Україно,
Легендарна Тавріє моя.

Зроду-віку в сув'язях з тобою
Був і є, і буду, поки світ.
Ти ж мені землею родовою
Стала, як від батька заповіт.

Чи в зазим'ї, чи в спекотнім літі –
Все в тобі до донечка пройма.
Не скажу, що ти найкраща в світі,
А проте – любішої нема.

Ніби й не прихильник сентиментів,
Почуттів своїх не потаю:
В гостях на Зеленим континенті
Я згадав Саманівку мою.

Всяк свою вподоблює природу,
А мене чарує з юних літ,
Як в принаді Чапельського поду
Клекотить пташиний переліт.

Як тече (минувшину згадаю)
Споришем лямована соша
З дальнього прапрадідного краю
Все туди ж таки – до Сиваша.

Ще ж ми родом не перевелися,
Ще ж любов до материзни є.
Де б не був – а нею освятися,
В ній життя вкорінено твоє.

Гончара немарно полонила
Ця просторінь, люба змалоліт,
Де й моя зарита пуповина
Не за тим, щоб я забув свій рід.

(Зб. «Дожинок», Херсон. 2004, с.3).

Щороку Микола Братан радував читачів новими книжками поезій. Вони написані з любов'ю до рідної землі, отчого дому, шанобливого відношення до людей, які близькі та дорогі поету, бережливого відношення до української мови і колоритних образів.

ЦАРИНА

З даліни туманної долине
Слово, що наш день його не зна:
Вигін – заколошена ланина –
Царина – земличенька масна.

Вміли предки слово шанувати,
Повне смислу, музики й снаги.
Де ж іще і сіяти, і жати,
Якщо крають царину плуги.

Я тебе в минувшину не кличу,
Та своїх вподобань не втаю –
Царину сьогодні возвеличу,
Вкриту потом в хлібному краю.

Хай новітній день тобі докине.
Де турбот, нівроку, вистача:
Царина – це поле України,
Що свого чекає сіяча.

(Зб. «Царина», 1999, с.21).

З іменем Миколи Братана пов'язане наше національне відродження. Він возвеличував сьогодення, уславлював не лише таврійську землю, Україну, переймався її турботами, засівав поетичну царину пристрасним і схвильованим словом.

Я ЩЕ ОСІННІМ НЕ СТАВ

Вітер холодний повіяв
З-поза дніпрових заплав.
Боже, і вірю, й не вірю:
Я ще осіннім не став.

Наче той степ, маревію.
Прагну зела, як рілля.
Боже, і вірю, й не вірю:
Як же люблю тебе я.

Райдужних мрій не лелію,
Щастя співаю земне.
Боже, і вірю, й не вірю:
Як же ти любиш мене.

Ну, то і що ж, як сивію, –
Дні, наче листя, летять.
Боже, і вірю, й не вірю:
Я ще не звідав життя.

Вовком, однак, не завию.
Навіть як смуток гнітить,
Боже, і вірю, й не вірю:
Як це відрадісно – жить!

(Зб. «Я ще осіннім не став».
Херсон, 1999. с. 6).

Громадянські мотиви тісно переплелися у поезіях М. Братана з інтимними. Радіти життю, співати щастя земне, «*прагнути зела, як прагне рілля*» – таке основне ідейне звучання цього вірша, як і усієї збірки.

Давні і добрі творчі стосунки єднали Миколу Братана і Олеся Гончара, якого він вважав своїм духовним «хрещеним» батьком. У 1968 році в Олеся Гончара з'явився славнозвісний «багатостраждальний» роман «Собор». Твір цей мало не скинув із п'єдесталу визнаного вже владою класика. Автора «ретельно» розкритикували, а «СОБОР» на двадцять років став забороненим. Для самого Олеся Гончара – то була болюча рана, яка давно не зажила і водночас найбільша його гордість. Берегти собори власних душ, – закликав юних закоханих устами старого вчителя сам Гончар.

Побачивши світ у важкі роки застійного лихоліття, роман Гончара тривожно дзвонив про кризову небезпеку в країні, торував шляхи в нову епоху – епоху всебічного відродження нашого багатостраждального народу.

У час незалежності України гостро постала ідея духовного багатства людини. Тому, як набатний дзвін, пролунала думка Миколи Братана у вірші «Нам треба голосу Олеся», аби говорити правду про реалії нашого життя, де зустрічається і лицемірство, і бездуховність, і екологічні загрози в країні, і моральна деградація...

НАМ ТРЕБА ГОЛОСУ ОЛЕСЯ

*Нам треба голосу Тараса
П. Тичина.*

*Для нас найвища поезія-це суверенітет.
Олеся Гончар.*

Нові часи. Підступне й зле все
В минуле «сонячне» зове.
Нам треба голосу Олеся,
Аби відстояти нове.

Куди не глянь-лавина «прежніх»
Непереборно постає.
Священне слово «незалежність»
Цинічно цідить через «є».

Волає Рух – «Потрібні зміни».
А в троннім залі возсіда.
Все той же пасинок України –
Непотопляка Лобода.

Ще уповні сил і змоги,
Знов, не було б йому добра,
Як той хамлюк, байстрючі ноги
Об рідну мову обтира.

Озався жайвір з піднебесся,
Яскріє квітень Гончарів.
Нам треба голосу Олеся –
І голос цей не відбринів.

Він кличе нас у дні прийдешні,
Надія й віра в нім вита.
В священнім слові «незалежність»
Для нас – поезія свята!

(Зб. «**Я ще осіннім не став**».
Херсон. 1999. с.18)

А в 2009 році Микола Братан пише новий вірш, присвячений Олеся Гончару, його світлій мрії побачити, що Україна незалежна, вона є і буде.

І БУЛА ВОНА НЕБОМ ОЛЕСЯ

Як злюбили орли піднебесся,
Так і Він Україну любив.
І була вона небом Олеся
Між трудів і священних боїв.

Хто не відає нині, не знає, –
Тільки той, хто сліпить себе сам, –
Як у пеклі війни з-за Дунаю
Він листи Україні писав.

А коли повернувся з походу, –
Все те в книги забаг перелить,
Бо ж судилося болем народу
До останнього часу болить.

Поставали супроти Солдата
І донині, їдкі, постають
Байстрюки – Лобода й лободята,
Хоч зазвичай інакше їх звуть.

Мріють: прийде жадана година.
Возсіяє продажна мета.
Щоб імення само Україна
Не гірчило їх тлусті вуста.

Все жило, клекотіло у Ньому,
Все доходило в слові основ.
Непохитний – ні зламу, ні злому! –
Стягоносець, а стяг той – Любов!

Не схилити його не згнатьбити –
Над роздоли, дороги й мости
Майорітима, поки і світу,
Поки є кому прапор нести!

(Зб. «Від сонця до сонця», 2009, с. 44).

Свою причетність до народу, мови, держави поет проголошував упродовж усього свого творчого життя. У січні 2010 року громадськість міста й області, творча інтелігенція, молодь, школярі широко відзначили 75 річний ювілей Миколи Братана під назвою «У дорозі до вас...» (однойменний вірш був надрукований ще у 1973 році). Поет пишався своїм походженням із хліборобського роду, своїм зростанням у праці серед безмежних степових просторів і людей-трудівників, своїми нерозривними зв'язками із рідною землею, краєм, де набирався сили, могутності, життєвої мудрості...

У ДОРОЗІ ДО ВАС

Хліборобська рідня, степові мої люди!
Ці привітні слова я не з дому припас –
Серед поля вдихнув з вітровієм у груди,
Виткав пісню із них у дорозі до вас.

Кілометри мигтять... Скільки їх поміж нами?
Не питаю про це у натруджених трас.
Таж отак промайнуть і літа за літами,
А куди ж я лечу? Я – в дорозі до вас.

Не завидую тим, хто виходить з народу,
Але заздрю тому, хто з народом всякчас.
Осягну його дух, і могутність, і вроду
Не в кубельці м'якім – у дорозі до вас.

Безрух, ситість душі – то спокуса дешева,
Відлітає, мов пил, сухозлотиця фраз.
Тільки діло живе й слова мудрість життєва, –
Це так само збагнув я в дорозі до вас.

Може, вчуєте вість: був такий-то... немає...
Я прошу не журби, не сльози про запас.
Ви повірте в мандрівку, яка не минає,
Без печалі скажіть: він в дорозі до нас.

(Зб. «Вибрана лірика».
Херсон, 2007. с.3).

Конкретні реалії життя, вир тогочасних подій, свідком яких він був, сприймалися та осмислювалися поетом чуттєво і тривожно. Він знав на власному досвіді, що значить рости сиротою з «маленства» без ласки матері, знав, якою важкою була доля жінок – вдів у повоєнні роки, знав, що чорне крило війни торкнулося майже кожної української родини і що й по сьогодні ятрять душі у близьких і рідних, хто не дочекався з війни своїх батьків-дідів-прадідів... Тому Микола Братан «бив у набат» своїм словом, будив пам'ять у нащадків про тих, хто ціною власного життя заплатив за мирне сьогодні, про незміренні болі вдів, немічних матерів, дітей-сиріт:

ЦІНОЮ НЕЗМІРЕННОЮ

Брами в двадцять перший вік прочинено.
Та двадцятий не віддаленів.

Мемуари маршалів прочитано.
Хто напише – мемуари вдів?

Ще ж болять і їм, і дітям сиротам,
І онукам – правнукам ятрить:
Той, хто мав орати в полі й сіяти,
В тому ж полі сном довічним спить.

Добре, як святий горбок нагорнуто,
Може, травяніє переліг.
Вік прожив, а в незабутнє горе те
Заніміть в душі своїй не зміг.

Переїду воєнними дорогами
В ближній а чи дальній стороні.
Чи не легкома про Перемогу ми
Пишем барабанисті пісні?

Долинає, доринає здалеку:
Як йому хотілось в битві жить! –
Моєму улюбленому дядькові,
Що в карпатській безвісті лежить.

Незміренні жертви, ціну скласти їм
Я не міг, – солдатоньку, прости, –
Як веснянкуватим першокласником
Карбував на фронт тобі листи,

І стоїть, стоїть, забутий буслами,
В несвятошнім спогаді моїм
Пам'ятник недоленці бабусиній –
Родовий осиротілий дім.

І горенять наслідки з причинами
Через далеч відлетілих літ.
Мемуари маршалів прочитані...
Обірвавсь навіки дядьків рід...

(Зб. «Семенівське шосе».
Херсон. 2007. с.9).

В останню збірку, яку готував автор до свого 75 річного ювілею під назвою «Від сонця до сонця ...» увійшли кращі твори з попередніх книжок та написані за декілька днів до смерті. Згадую, як у поета виник задум назви цієї збірки. Я, працюючи разом із Миколою Івановичем Братаном у Спілці Херсонської Обласної організації письменників, мала неодноразову розмову із ним про своє повоєнне голодне і сирітське життя (батько загинув на війні, мама в 30 років залишилася вдовою з трьома дітьми, працювала в полі за трудовень від зорі до зорі, росила хліб і нас, дітей, як і тисячі інших жінок-вдів, і тепер рідна домівка сниться лише уві сні). Скільки було спільного в наших життєвих долях, якими гіркими були спомини про батьків, що давно відійшли у вічність. Він умів прислухатися до чужих розповідей, як власний біль переживати чужі болі і тривоги, радість і невдачі...А в результаті з'явилася збірка поезій, де є світлі образи батька-матері, отчого дому, сонячного Таврійського краю, визначення свого місця у житті і призначення поета...

ПРИСНИЛАСЯ ХАТА

Приснилася хата –ні батька, ні матері.
Душа защеміла – уже ж це не сон.
Додому приїду, кого обніматиму,
Хіба що жоржини край тихих вікон.

Не вперше відлунять боління неспрані,
Розлуку сприймаю, змиритися ж – ні.
Святими для мене були твої присуди
За всі мої злети й падіння земні.

Стою і німую під сивою вишнею,
У стінах саманних пізнав я життя.
Тобі, що була нам опорою вічності
Без батька, без матері –шлях в небуття.

(Зб. «Семенівське шосе».
Херсон. 2007.с.15).

Микола Братан був сповнений творчими задумами, проводив велику громадську роботу, зустрічався залюбки із початківцями,

йшов до людей у найвіддаленіші куточки області, до юної зміни, пропагував рідне українське слово, любов до краю і Батьківщини.

11 березня у Центрі Української Культури при Херсонському державному університеті він разом із письменниками, науковцями та студентами вузу провів Шевченківське свято, присвячене 195 річниці з дня народження Кобзаря, а через два дні раптово помер, протягнувши руку за книжкою у шафі. Не витримало зболене серце такого ритму роботи, не жалів себе поет, обірвався на високій ноті спів таврійського жайвора, життєлюб, повпреда, менестреля Херсонщини. Жив поет – життєлюб, відтрудився, нема...

Ніби Його власна доля вилілася в рядках наступного вірша. Поет для нас залишиться трудолюбивою бджолою, яка збирала нектар і перетворювала його в мед (такий корисний для здоров'я людей!!!). Він був трудолюбивим пасічником біля тих вуликів. Ми з невимовним болем сприймаємо важку втрату улюбленого поета, поета від Бога, Людини з великої літери, розкриленого менестреля...

ЗАСУМУВАЛИ БДЖОЛИ НА ЛЬОТКАХ

Пам'яті Віктора Щербини

Згаса нектар непитий в квітках,
На пасіці – відречено безлітно.
Лиш не тому, що відринає літо,
Засумували бджоли на льотках.

Ще в сонцем щедро пражених полях
Удосталь золотого медоцвіту.
Та пасічнику з того не радіти –
Учора біля вуликів-зачах...

А як же по-хазяйськи він ходив
Ось там і тут, в бджолинім перегуді.
І дух степів спивали ревно груди,
Як в давні дні снажливо – молодим.

Загіркли бджолам сонячні меди –
Утрату відчувають, як і люди...

(Зб. «Дожинок». Херсон. 2004. с.140).

Уже самі назви його книжок і віршів говорять про ідейно-тематичну спрямованість і безмежну любов автора до людей, природи, землі, праці і до того, що хвилювало і лягало йому на серце. Жили у ньому якась невгамовна енергія і світла аура, які обіймали всіх, хто долучався до слова Майстра, до поетичної краси. А краса, добро, любов завжди переважали у його СЛОВІ – вишуканому, глибоко ідейному, почерпнутому із живодайної криниці народної мудрості. Мовостиль поета і письменника ще чекає на ретельне дослідження студентами-філологами, учнями ЗОШ, ліцеїв, гімназій, про яких дбав і яких силою художнього слова виховував наш улюблений поет.

ДО ЖАЙВОРОНКА

І знову ти, як в інші літа,
Над смутком каменю й хрестів,
Щоб нам життя не розлюбити,
Затріпотів, зажебонів.
Непроминально і воскресно
Бринить мелодія жива.
Твоє джерельне і небесне
Не завмира, не вибува.
Ба навіть змовкнеш ненароком,
Напевне знаю – не біда.
Це ж з володінь своїх високих
Ти припадаєш до гнізда.

с. Семенівка 25. 05. 2009

(Зб. «Від сонця до сонця», 2009, с. 18).

Він був тонким стилістом із особливим чуттям слова, його відтінків і нюансів. Наприклад: «Я засинаю – іволга співає, я просинаюсь – іволга співає»...

І по сьогоднішній день я зачарована його ретельною і добірною роботою над словом, збиранням народних перлів, використанням прислів'їв, приказок, афоризмів, влучних виразів із української та зарубіжної класики, а чи місцевої говірки у поезії, прозі, публіцистиці. Поетичний світ Миколи Братана розмаїтий жанрово і тематично. Йому були однаково підвладні лірична мініатюра і поеми, сонети і

сонети-портрети, романси і гімни, медитації і пейзажні замальовки... Його поезія була без новомодних викрутасів, яка притаманна модерній літературі. Поетичне мовлення, ліризм, підвищена емоційність та образність, насичена тропами, стилістичними фігурами найбільш притаманне ліриці Миколи Братана з її яскравими виражальними можливостями, витонченою мелодійністю. Його слово живилося невичерпними джерелами національної мови, її активним та пасивним словником, щоразу набуваючи неповторного колориту у доробку автора, стаючи визначальною рисою його стилю. За кожним словом письменника стоїть цілий світ уявлень українця, цікава читачеві не тільки емоційно-філологічним сприйманням лексичної семантики, а й чисто пізнавальними загальнокультурними моментами. Індивідуальний стиль поета Братана зацікавить навіть і пересічного читача. Словник новотворів письменника – у назвах його книжок, а чи самого тексту, як от: *бережина, царина, дожинок, мужчинка, засвіти, не до шмиги, з маленства, торочка, позаяк, тямлю, супокійно, впам'ятку, шмальнула навідліг, притлумлювала темні плями, рідне гніздов'я, тюльпани вогніють, навперегінці, розмаєм, розстані, нелукавий, наринав, невзабарі, совістливий, не без кебети, розвітавшись, намарне, шмальке слівце, зінколи, сиріч, барвіють, по надвір'ю, знічев'я, невзабарі, навздогінці, прожебоніло, неквапно, скрадливо, гибію, зарятуї, жаждивим, пішаницею, зневіднині, передумав-переснив...*

У РОЗДІЛ ДОВІЧНА ЛЮБОВ

ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ

Близько 20 драматичних поем і повістей написав Микола Братан: «Ковила тече за обрій», «Туга», «Відчахнута віть», «Кавказ піді мною», «Махно в Парижі», «Сузір'я плеяд», «Їде батько Махно»... Серед них чільне місце займають твори, присвячені безсмертному Кобзареві – Тарасові Шевченку – українському поету, художникові, генію і пророку, борцеві за волю народу й України. Це драматичні поеми: «Сердитий бог» (1997), «Колоча нива» (2004), «Лукавий сон» (2007), «Побите серце» (2009).

Микола Братан боготворив Шевченка, якого визнано центральною постаттю українського літературного процесу ХІХ століття. Його творчість мала вирішальне значення в становленні й розвитку нової української літератури, утвердивши в ній загальнолюдські демократичні цінності та піднісши її до рівня передових літератур світу. У своїй поезії Шевченко звернувся до тем, проблем та ідей (соціальних, політичних, філософських, історичних, художніх), які до нього ще не порушувалися в українській літературі. Його роль в історії української літератури така ж, як Пушкіна в російській, Міцкевича в польській літературі...А значення в розвитку передової вітчизняної суспільної думки, соціальної, національної свідомості народу не менша, ніж в історії поезії.

Нам добре відомо, який вплив мали твори і особистість Тараса Шевченка на творчість Миколи Братана. У моєму архіві є близько 60 автографів на його книжках. Але особливо дорогими залишаються для мене його дарчі написи на драматичних повістях-поемах: «Сердитий бог» : *«Гукнім до Заходу і Сходу, що ми шевченківського роду!»*; «Колюча нива»: *«Любімо Тараса від віку й до віку- великого генія і чоловіка!»* та «Лукавий сон»: *«Я певен, що його лукавий сон і Вас, і мужа візьме у полон»*. Це не лише своєрідний заповіт мені, а й моїм дітям, онукам і правнукам.

Свою довічну любов до безсмертного імені і слова КОБЗАРЯ Микола Братан якраз і відтворив у цих драматичних творах. Він, силою художньої уяви переповів читачам про важку долю Шевченка – солдата, його оточення, щиру й беззахисну у своїй відкритості душу, його вистраждані думки, пережиті кривди; внутрішній світ і розум мислителя, могутній і нескорений, переживання великого сина українського народу, якого за наказом царя було відправлено в солдати на 25 років за антицарську поему «Сон» із забороною писати і малювати...

У першій повісті автор простежує життя і службу Шевченка в Оренбурзі, на перехресті 1849/1850 років. Тут відтворено думки Шевченка – поета, ним вистраждані, пережиті; наводяться жахливі, нелюдські картини солдатської муштри, зневажливе відношення офіцерів до рядових солдат; шпигунство, доноси... Миколі Братану вдалося передати внутрішній стан і мову Тараса, його мислення, тільки Великому Кобзареві властивий тембр голосу, не позичені

знання, а його власні, широкий світогляд; передати розум мислителя, могутній інтелект, що спрагло дошукувався істини, вірив у незнищенність людини, у те, що людина ніколи не змириться з безправ'ям, рабство ніколи не стане для неї за норму існування.

Силою власної уяви письменник простежив за тим жахливим життям, за конкретними обставинами, через особистий, внутрішній світ переживань Тараса Шевченка, переллятий у литво мистецьких синтезів.

Автор відтворив найгостріші соціальні драматичні моменти і найтонші нюанси інтимного в долі Кобзаря: гнівний біль безправ'я, неволі, хвилини розпачу, що його охоплювали, голос потоптаної і пробудженої людської гідності, сили непокори. Допомогали Шевченкові вижити і творити справжні люди, які його оточували і розуміли, за що страждає народний поет.

Це Лазаревський Федір, Залеський Броніслав, Герн Карл та його дружина Софія, Обручов Володимир і його дружина, юна татарка Забаржада, прапорщики, міщани...

Буйна волелюбність Тараса Шевченка – це найприкметніша риса його творчості. Це спів свободі, уславлення свободи, добробуту і щастя вільної людини, у що він свято вірив: *«Встане правда! / Встане воля!// І тобі одному / Помоляться всі язики / Вовіки і віки ...»*.

Ніщо (ні доноси, ні нестерпні муки хвороб, ні обшуки, ні муштра, кара шпіцрутенами) не поставили генія на коліна. У розмові з Хлебниковим ми чуємо слова – ідеал, який сповідував поет:

Шевченко: На нього Бог, одначе, не сердитий,
Бо знов таки у всьому винен я ...
Пробачте, прошу, пане генерале,
Що царський гнів накликано й на вас....
На гауптвахту – то й на гаубтвахту!
Які ще ждуть на мене косарали?
...Моліте Бога, щоб настав той час,
Коли врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати, буду
В потомних людях їхній речник –я...

...І ось тоді я, звівшись повноросто,
Незлим і тихим словом привітаю
Вкраїну, світ, і Бога, і людей!!!. (с.56).

У наступній драматичній повісті «Колюча нива» Микола Братан описує перебування Тарас Шевченка на півострові Мангишлак у Новопетрівському укріпленні, про колючу життєву ниву, жажливі випробування і нескореність духу солдата Тараса Шевченка. У повісті 9 розділів, які охоплюють події у житті Шевченка 1851 року.

Півострів Мангишлак, Новопетрівське укріплення, реальне оточення Шевченка-солдата: Маєвський Антін Петрович – комендант фортеці; солдати: Семен Скобелев із-під Херсона, Андрій Обеременко із Звенигородки; штабс-капітан Потапов, друг Тараса – Бронеслав Залеський, Усков і його дружина, їхні діти, – друзі й недруги, яких судилося пізнати у горі, під час заслання. Мова йде про внутрішній світ Шевченка – солдата, художника, людини: про написання ним перших прозових творів: «Наймичка», «Княгиня», «Москалева криниця», які автор підписував псевдонімом Кобзар Дармограй та про вірші, які народжувалися, незважаючи на сувору заборону писати.

Микола Братан глибоко усвідомлював, що муза Шевченка – в кріпацькій одежі, що вона волала до людського сумління, до почуття справедливості і що Шевченко вперше ввів у літературу натовпи покривджених людей, які є в «Кобзарі», всіх отих вдів, сиріт, таврованих варнаків, занапашчених кріпацьких мадонн, які прекрасні навіть у їхньому горі, що вони якраз і є носіями народної правди і честі.

Сам жанр драматичних поем – повістей дав можливість поету Миколі Братану змалювати широку панораму тогочасного життя Шевченка в його найсуттєвіших виявах. Автор досконало знав біографію Кобзаря, перечитував сотні разів безсмертний «Кобзар», відчував нюанси кожного художнього слова, умів знаходити таїну шевченківської образності, зокрема його тропів, крилатих виразів, щоб передати психологічний стан улюбленого поета.

Згадані твори про Шевченка багаті на людські типи. У них живуть і вирують різні світи: морально – етичний і загально – людський. Люди різних соціальних станів оцінюються автором насамперед із погляду їх гуманізму, а їхній добробут і багатство

душі служили або джерелом добрих справ, бажанням допомогти нужденним, або джерелом кривди. Опис побуту, що поєднаний із проникливим ліризмом – ось, що характерне для цих творів Братана.

Цінним у цих драматичних творах є те, що передано подвиг Тараса Шевченка, його нескорений прометеїзм, прагнення волі всьому скривдженому народу, віддане синівське служіння, не дивлячись ні на які заборони, утиски, погрози. Це все додавало йому сили, зміцнювало дух протесту, бунтарства. І саме з цієї любові виростала правдива, вогненна поезія Кобзаря, до якої доторкнувся своїм серцем наш письменник – краєнин. Його драматичні твори, присвячені Шевченку, перегукуються із «Заповітом» безсмертного Кобзаря:

...І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим, тихим словом!

(Т. Шевченко, «Заповіт»).

Ці слова дають підставу стверджувати, що саме на заслання з'явилася і зміцніла віра поета у щасливе майбутнє України, її дітей і матерів та безсмертний афористичний вислів: «Караюсь, мучусь, але не каюсь!». Це ж він, наш Пророк, заповідав нащадкам:

...Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї ГОСПОДА моліть!

(Т. Шевченко «Кобзар», (с. 248).

Драматичні твори Миколи Братана, як пишуть науковці, відзначаються внутрішньою напругою і драматизмом. Відчуття рідної української землі, ролі справжніх достойників держави, гріє його слово, наснажує мотиви краси й високої моралі, надає рядкам співучості й привабливості. На жаль, урвалася його стежка. Вічна пам'ять поету від Бога! Слово його співуче, щире не буде забутим!

VI РОЗДІЛ ЗА ВСІХ СКАЖУ, ЗА ВСІХ ПЕРЕБОЛЮ...

ПУБЛІЦИСТИКА

Як писав свого часу Павло Тичина : *«За всіх скажу, за всіх переболію...»*, – так і Микола Братан був причетним до долі багатьох творчих особистостей краю: писав статті, нариси, сотні передмов та рецензій до книжок Яра Славутича, Олеся Гончара, побратимів по перу, давав слушні поради не лише початківцям у літературі, а й – старшому поколінню поетів, прозаїків, гумористів.

«Сила любові» (Херсон. «Просвіта», 1994, 2002), «І краса, і держава» (Херсон, «Просвіта», 2007), «Поет – земляк Євген Фомін» (Херсон, «Просвіта», 2008) – це нариси про життя і творчість улюбленого письменника Олеся Гончара та поета-земляка – фронтовика Євгена Фоміна.

У книзі «Сила любові» Микола Братан аналізував книгу публіцистики Олеся Гончара з простою і промовистою назвою «Чим живемо. На шляху до українського відродження». Він зазначав, що:

«Доля народу, болі народу стали зневіднині його долею і болями, і це потверджують не лише його (Олеся Гончара) твори, але й дії людини, громадянина, бійця» (с.3).

Братан – публіцист дав високу оцінку творам свого учителя і кумира, його гранично чесному, сміливому, мудрому твору «Собор»(1962 – 1967р.р.).

– *Як у словах П. Тичини: «Щоб жити – ні в кого права не питаюся, щоб жити, я всі кайдани розірву!»*, – живе сам дух неупокореного народу, так у необорних сторінках «Собору» Олеся Гончара дихає, протидіє, бореться наша історична, національна, світоглядна, моральна основа. *«Собори своїх душ бережіть!.. Собори душ!..» (с.3-4).*

З глибокою шанобою публіцист згадує виступ Олеся Гончара на урочистому засіданні Верховної Ради України після Майдану і наметів із голодуючими студентами: *«Вклонімося ж, Україно, пам'яті замучених, полеглих твоїх дітей, їхній жертвості, їхньому героїзмові, бо всі вони – співтворці твоєї свободи!»(с.4).* Братан відзначав: *«...неповторність героїв його романів, повістей,*

новел, кіносценаріїв, поезій, есе, нарисів, найрізноманітніших художніх образів, багатоквітне його слово. Неповторна любов, якою те слово дихає...» (с.4).

Микола Братан навів короткі біографічні відомості про Олесь Гончара, дав ґрунтовний аналіз його першим художнім творам, опублікованим у обласній та республіканській пресі, зокрема «Стокозове поле», згадав про курсову роботу за творами Михайла Коцюбинського, дослідження про поему Франка «Мойсей», чернетки роману про Григорія Сковороду.

Далі у нарисі є спогад про те, як створювався роман «Прапорonoсці» (1946-1948р.р.), як задум написати твір-трилогію спершу вималювався у «фронтівій поезії».

Є в цьому нарисі багато прикладів із твору, у яких Микола Братан відзначив глибоку індивідуалізацію героїв, лише їм притаманні грані характерів, чим світиться кожне людське серце (за словами Юрія Брянського); згадував, що у повоєнні роки Олесь Гончар написав ряд новел «Модри – Камінь» (1946р.), «Весна за Моравою» (1949), «Лонка» (1949р.), «Гори співають» (1948р.), оповідань на воєнну тему: «За мить щастя» (1964), «Хлопець із плацдарму» (1985р.), а також повість «Земля гуде» (1947-1949р.р.), присвячену підпільній комсомольській організації улюблїй серцю (Гончара) Полтаві.

Він відмітив багату і розмаїту творчість Олесь Гончара: уславлення героїки радянських людей у роки Великої Вітчизняної війни; показ війни і миру, людини і зброї, руйнівничого і творчого начал. У повоєнні роки Олесь Гончар із неменшою вірністю і художньою силою, уславлював людину в мирній добротворчїй праці, робочі будні, тривоги і радощі сільських трудівників, сердечні справи своїх героїв. Вони по – справжньому люблять, ревнують, страждають. Для прикладу назвімо : «Зірницї» (1950р.), «Маша з Верховини» (1958р.), «Микита Братусь» (1950 р.), «Щоб світився вогник» (1954), «Таврія» (1951-1952 рр.), «Перекоп» (1953-1957), «Людина і зброя» (1958-1959 рр.).

Далі М. Братан зазначив, що починаючи від збірки оповідань «Південь» (1951р.) і кінчаючи книгою «Далекі вогнища» (1988 р.) ці теми були провідними у творчості Олесь Гончара. А потім, як із рогу достатку, вишлються нові твори: «Земля гуде» (1947-1949 рр.), «Соняшники» (1950р.), «Микита Братусь» (1950р.), «Таврія» (1951-

1952 рр.), «Щоб світився вогник» (1954р.), «Перекоп» (1953-1957 рр.), роман у новелах «Тронка» (1960-1962), «Собор» (1963-1967 рр.), «Бригантина» (1970-1972р.р.), «Берег любові» (1975-1976 рр.), «Циклон» (1970р.), «Твоя зоря» (1976-1980 рр.).

Наш письменник не тільки намагався простежити за хронологією написання творів, їх сюжетною канвою, а й посилався на кращих критиків і дослідників творчості Олесь Гончара, щоб дати повнішу уяву про творчу лабораторію, простежити за створюваними характерами і системою образного творення, проблематикою.

Він сконцентрував особливу увагу на публіцистиці Олесь Гончара, *«досить значної за обсягом і яка заслуговує окремої розмови»*. Відомо, що Олесь Терентійович, плідно працюючи в царині художньої літератури, займався громадською діяльністю, виступав на форумах, у пресі (писав статті, нариси, передмови, есе, які відзначалися глибиною думки, точністю вислову, характеристик, неповторним образним ладом).

«Його передмова до «Кобзаря» – «Вічне слово», – писав Микола Братан, – одна із найвизначніших у цьому жанрі за всю історію шевченкознавства. А з яким глибоким проникненням у творчі манери, з шаную і любов'ю написані статті про Івана Котляревського, Панаса Мирного, Василя Стефаника, Остапа Вишню, Володимира Сосюру, Василя Симоненка...» (с. 38)

У післямові до книжки «І краса, і держава» Микола Братан писав так: *«А після того, як геніальний художник слова відійшов у засвіти, ми прочитали три томи його «Щоденників» і постать Олесь Гончара, Митця, Борця, Людини, постала перед нами у всій величі його стражденної і прекрасної долі. Краса України, її державницька, омріяна ним з'ява осяють увесь великий розмаїтий доробок Майстра, що мав у житті за найвище кредо:*

І остання меженна година
Неминуча, але не страшна.
Знати б тільки, що є Україна,
Знати б тільки, що буде Вона.» (с.39).

Нам здається, що саме ці ідеали були основоположними і для самого Миколи Братана, який щедро підхопив, як прапор, із рук Олесь Гончара, і ніс через своє життя до останку.

У нарисі про поета-фронтовика Євгена Фоміна Микола Братан посилався на спогади колишніх учителів Ізи Павлівни Дерябкіної (з Каховки), Тарана П.С. з Бориславського педагогічного училища, (у якого свого часу учився М. Братан), херсонської поетеси Марії Фомуляєвої, які добре знали молодого поета, пригадували, яким було босоноге і голодне дитинство Євгена. Він ріс круглим сиротою, батько загинув на громадянській війні, мати рано померла). Його твори читалися на зустрічах перед війною у бібліотеках, школах, серед робітничої молоді. У 1927 році в Херсоні виходить перша невелика збірка віршів Євгена Фоміна, яку тогочасна критика оцінила належним чином, відзначаючи, що *«... у молодого поета знайдеться чимало талановито написаних рядків. Поза всякими формальними ознаками в них відчувається якість особливо ліричне, юнацьке відчуження, ...насиченість їх широкою фантазією і творчим поривом до нових стежок і людей...»*. (Іван Момот про першу збірку Є. Фоміна та поему «Трипільська трагедія», с. 4).

М.Братан визначає і характеризує тематику віршів і поем Євгена Фоміна 1924 – 1927 років. Це оспівування подвигу героїв громадянської війни, боротьбу з міщанством, неповторний світ дитинства, перебування у дитбудинку і враження дитини-підлітка-юнака, перші спроби описати інтимні почуття.

Микола Братан подає короткі відомості про життя і творчість молодого поета (народився 27. 12. 1910), його переїзд до тодішньої столиці України – Харкова, вступ до педагогічного інституту, (який так і не закінчив), вихід нових збірок віршів «Ескізи» (1930), «Засідання героїв» (1932), сатиричної поеми «Пригоди Диркіна» (1932), поем «Павлик Морозов» (1935), «Мічурін» (1935), пізніше написаних поем «Рафаель», «Василь Боженко», «Палац», книжки «Лірика» (1938). Посилаючись на тогочасну критику, Микола Братан відзначає позитивну оцінку тодішньої критики поеми Є.Фоміна «Мічурін»; вільне володіння пером у такому великому творі, просту оповідь і разом із тим щедрю образність, вплив на його майстерність великих учителів у літературі: С.Єсеніна, Т.Шевченка, В.Маяковського, П.Тичини, М.Рильського, А.Малишка.

Микола Братан акцентує увагу на тому, що у найбільш повній довоєнній збірці «Лірика» крім оригінальних творів, вміщені переклади Євгена Фоміна з Пушкіна, Некрасова, Тютчева,

Церетелі, Міцкевича, Джамбула тощо. Але полонить читача глибоколіричний вірш «Мати». Ліричному герою, а отже і самому авторові, який із маленства не знав материнської ласки, серед степу, де він приліг, приснилася «згорьована, за все дорожча мати»,

... В руці її худій, мов місяць, серп горів,
Горів, палаючи, жагучою сльозою.
Як це давно було!.. Я виріс і змужнів,
Забув, що впала ти, повалена бідою.
Коли прокинувся – палав промінням схід,
До ньогогнулася, співаючи тополя...
Вже потім я збагнув, що мамин любий вид
Я міг побачити лиш тільки серед поля.

Також зачаровує у цій збірці і лірична мініатюра «Зацвітають абрикоси»:

Зацвітають абрикоси,
І в ласкавому цвіту
Власним дзвоном вкриті оси
Променіють на льоту...(с. 11).

і переклад вірша М.О. Некрасова «Стихи мои, свидетели живые»:

Пісні мої! Ви свідки благородні
За сліз і горя світ
Ви родитесь з душевної безодні
В хвилини бід,
Б'єтеся об серця народні,
Мов хвилі об граніт. (с.16).

У роки Великої Вітчизняної війни Євген Фомін писав вірші, які поруч із творами знаних поетів ставали духовною зброєю для бійців:

...Пощади ворогу не буде!
Злетить фашистська голова!(с. 16).

Слова поета – патріота були сповненими віри в остаточну перемогу над фашистськими загарбниками:

...Ти будеш, мила Україно,
Під сонцем волі знов цвісти! (с. 17).

Але окрім віри, – як писав М. Братан, – був полон, і була фашистська в'язниця й загин у Бабиному яру (був розстріляний фашистами 13 листопада 1942 року), були роздуми на межі зневіри:

Невже після війни я більше не знайду
Того, що загубив в страшнім її чаду,
Невже згорить до тла свята моя земля,
І мати упаде і згине немовля?
В тій тьмі я загубив тебе, народе мій,
І боляче до сліз душі мої сумній.

Нарис розкрив перед нами незабутній образ справжнього сина України, поета – краянина і ми не маємо права забувати помітного поетичного таланту і непересічної особистості.

VII РОЗДІЛ ПЕРЕВИСАННЯ ДО НАРОДІВ

ПЕРЕКЛАДИ

У передмові до книжки «Гостина» Микола Іванович Братан писав так:

«Ця книга мала побачити світ ще в минулому ХХ столітті-в кінці вісімдесятих років. Благословив її до друку визначний український поет, блискучий перекладач Володимир Лучук. Але настав розвал видавничої справи – і «Гостина» надовго відклалася...

Переклади- моя давня пристрасть. Перекладав те, що найбільше подобалося в інших літературах, твори своїх закордонних друзів і побратимів, щасливий тим, що їх у мене багато. Живить мене священне почуття «аркодужного перевисання до народів», заповіданого великим Павлом Тичиною. Здавна й донині. На всі часи» (с. 1).

У 2004 році у видавництві «Айлант» була надрукована довгоочікувана книжка перекладів «Гостина». Вона обіймала високомайстерні дев'яносто п'ять перекладів із двадцяти однієї

мови: аварської, вірменської, російської, німецької, угорської, болгарської, чеченської, осетинської, інгушської, черкеської, чуваської, узбецької, білоруської, грузинської, туркменської, іспанської та інших.

Микола Братан вважав перекладацьку творчість не меншою мукою і радістю, ніж коли він працював над власними рядками.

Обирав для перекладів твори співзвучні власному світогляду, що лягало на душу, що тривожило так само, як і у власній творчості.

– *«З російської, німецької, болгарської, білоруської мов перекладав без підрядника. Але не цурався підрядників при умові, щоб завжди під руками мав бути оригінал. У перекладацькому доробку не лише ця книжка, бо впродовж всього життя він намагався перекладати класиків зарубіжних літератур, своїх сучасників, з якими підтримував творчі та дружні стосунки. Особливо – твори побратимів із Кавказу, чюю трагедію (війну) болісно переживав, бо вважав, що бронетехніка (війна) і дружба народів – речі не сумісні».*(Із інтерв'ю Миколі Василенку у альманасі «СТЕП» № 13, 2004, с.259).

Наведемо для прикладу декілька поезій, аби збагнути досконалий хист перекладача у розкритті мотивів, образів, національного колориту, художньої досконалості, сили художнього слова.

ОЛЕКСАНДР ПУШКІН

З російської

Я Вас любив: ще, може, і донині
Любов не вгасла у душі моїй;
Та Ви на це вважати не повинні;
Нічим Ваш не порушу супокій.

Я Вас любив безмовно, безутішно,
І ревнував, і зблизитись не смів;
Я Вас любив так віддано, так ніжно,
Як дай Вам Бог, щоб інший так любив.*

(Зб. «Гостина» с.2)

ФЕДІР ТЮТЧЕВ

Не знаю, чи торкнеться благодать
Душі моєї в хворості гріховній,
Чи вдасться їй воскреснути й повстать,
Чи сплине паморок духовний?
Але якби душа могла
Тут, на Землі, утішитись в привіті,
За благодать би ти була,
Ти, ти, моя mano у цьому світі!..

РАСУЛ ГАМЗАТОВ

З аварської

З-ПОМІЖ ТИСЯЧ НА ЗЕМЛІ МУЖЧИН...

З-поміж тисяч на землі мужчин,
Хто тебе в думках собі посватав,
Не інакше буде і один, –
Той, кому ім'я Расул Гамзатов.

З-поміж сотні тих, що з юних літ
За тобою в мислях- караулом,
Не інакше буде і джигіт, –
Горець той, що названий Расулом.

З-поміж десяти чоловіків,
Хто тебе жадав би цілувати,
Буде в безбережжі почуттів,
Той, кому ім'я Расул Гамзатов.

А якщо кохає лиш один,
Пломінкий, із серцем не заснулим,
Знай, що це з усніжених вершин
Горець, той, що названий Расулом.

А якщо журбу таїш свою,
Нікому коханою назвати, –
Значить, десь в нагірному краю
Опочив навік Расул Гамзатов.

СЛАВА

Живих не дуже балуй, славо,
Бо ти не всяким до лиця.
Ти багатьох ведеш, їй – право,
До передчасного кінця.

Приходь до мертвих. Квіти, перли
Їм подаруй, як за життя.
Ніхто не заздрить тим, що вмерли, –
Повернеш їх із забуття.

РАЇСА АХМАТОВА

З чеченської

З весни усі на світі початки,
І цим вона з дитинством схожість має.
Проклюнутись не встигли ще струмки,
А вже хлоп'я вітрильники ладнає.

Кораблику! З дитинством запливай
Із ручаїв несмілих в ріки пінні!
Тепер весна. Жаданий урожай
Одначе дозріва уже в людині.

САЇД ЧАХКІЄВ

З інгушської

УСЕ МОЄ

Усе моє: печаль і слава,
І промінь – вогник у вікні.
Впадуть сніги на переправах,
Трава зомліє в тишині.

Усе моє... І звідусюди –
З долин вчуваю і з висот:
«Ти день прожив. Чи так, як люди?
Відповідай-но. Я – народ».

Що відповім? Минали роки.
Спливав садів пахучий дим.
Було тепло й вітри жорстокі –
Лишилось серце молодим.

Я чесно жив, я в правду вірив,
Не прагнув іншої судьби.
Життя круте любив я щиро,
Як вірну подругу, любив.

Мій шлях прямий, і сон мій світлий,
Чого, нівроку б, не сказав,
Хто вік прожив – і не помітив,
Як він життю не слугував.

Микола Братан завжди дивував земляків незвичними й, разом із тим, загадковими виданнями. Уже в наведених прикладах читач може помітити високу якість перекладів, де поет точно відтворював оригінал, брав до уваги контекст, враховував мовні особливості, час і простір, манеру письма того чи іншого автора. Твори багатьох поетів із різних мов він перекладав довільно, а чи переспівував, наслідував, шліфував, добирав відповідні художні засоби. І в цьому теж виявлявся великий хист і уміння. Перекладені ним твори – це

ще один різновид літературної творчості нашого талановитого поета-краянина, який прокладав майстерну доріжку дружби до духовних джерел інших народів.

VIII РОЗДІЛ **ПРО ЧАРІВНИЙ СВІТ ДИТИНСТВА**

Маленькі діти люблять всілякі загадки, історії, самі фантазують, домислюють почуте, а потім переказують це лялькам на добраніч. Вихід у світ кожної дитячої книжки – це завжди подія, свято для малечі та авторів – тих, хто дбає про духовний світ наших дітей, наше майбутнє.

Микола Братан залюбки писав віршовані твори для дітей і про дітей. Згадаймо, бодай, такі: «Пригоди живої природи», «Зелена черепаха», «Слон на стадіоні», «Равлик на пляжі», «Парасолька йде по місту», «Каченя шукає маму», «День Святого Миколая».

Остання книжка побачила світ у видавництві «Просвіта» 2007 року і відразу привернула увагу не лише малечі, а й дорослих читачів.

Авторській фантазії поета не було меж. Це не лише вдалий тандем із юною фотохудожницею Вікторією Вараницею, а й звернення відомого поета до невичерпних народних приказок, прикмет, тонкого гумору, які варто знати юним читачам, це книжка про чарівний світ дитинства. За обсягом – книжка невелика – 23 сторінки, та й тексти на сторінках до фотоілюстрацій – 1-3 катрени. Основний акцент зосереджений на ілюстраціях, які вдало і гарно передають відповідні моменти із життя «братів наших менших»: кошенят, цуциків, бджілок чи дітей молодшого шкільного віку у різних життєвих ситуаціях, емоційних пригодах.

Слово мініатюр-замальовок і світлини вчать, що треба товаришувати з тими, хто тебе оточує у житті : рідні, близькі, знайомі; річка, поле, рослини, квіти, дерева; птахи, тварини, яких ти приручив, і за яких ти відповідальний; спостерігати за явищами природи і поведінкою тварин, звірів, рослин; підмічати характерні риси поведінки, стосунки між ними; живою природою і людьми; робити певні висновки і узагальнення...А основне –жити у злагоді з природою і тваринами, робити добро!

КІТ-М'ЯСОЇД

Полюбляє кіт наш м'ясо,
Їсть і знай муркоче ласо,
А наївся – ляже й спить,
Мишей нікому ловить.

Або:

НА ПАСІКУ

Не бере, хоч як прохаю,
Дід на пасіку мене,
– Там тих бджіл кишить! – страхає, –
Ще тебе якась жигне.

Чи:

КОТЯЧИЙ ЖАРТ

Кіт заліз в собачу будку,
Тут як тут Рябко приспів:
– Гей, вилазь, нахабо, хутко,
Хто дозволив?! Як посмів?!

А Мурко спокійно з буди:
– І чого б я лютував?
Жить в цім ящику не буду,
Це я так, пожартував!

Сюжет фото і віршів до них – милі та повчальні, без надмірного дидактизму. Любити природу, рідний край, будь-яку пору року можна навчитися, прочитавши такі мініатюри:

СТАРА ЗНАЙОМА

За село піду я радо:
Там, діждавшись тепла,
На краю старого саду
Абрикоса розцвіла.

Або:

ТЕПЛО!

– Діду, радуйся: на дачу
Не повернеться мороз.
У Іринки свій дитячий,
Дуже точний є прогноз:
– Раз кусають комарі,
Тепло буде на Дніпрі.

Або:

ШУРА-БУРА

«Шура-бура», що це значить?
Дивні, справді, є слова.
Шура-бура, сам я бачив,
Рве з корінням дерева.

Задушевним сповідальним гумором пройняті вірші:

ХОДИТЬ ГРИП

Не ходжу у школу нині:
Дома кашляю, захрип,
Бо тепер по Україні
Й по Херсону ходить грип.
Я ще більше вам скажу:
Ходить грип, а я – лежу.

ЧОМ ЛОВИТЬ НЕ МОЖНА РИБУ

Скільки розуму в дитині!
Першокласник батька вчить,
Каже: – Знай, що рибу нині
Заборонено ловить.

Не лише про це малятам,
А й дорослим знати слід:
В риби-мами рибенята
Скоро з'являться на світ.

Що тут батько мав сказати?
Мовив: – Не переживай,
Ми ловити будем тата,
Мама плаває нехай!

Заперечує малий:
– І цього робить не смій
Що ж виходить: рибенята
Не побачать свого тата.?

Словом, сповідуючи християнські та загальнолюдські моральні цінності, вірші Миколи Братана і світлини Вікторії Вараниці спонукають дітей бути добрими, чемними, чуйними, тягнутися до рідного слова і краси довкруг.

ДЕНЬ СВЯТОГО МИКОЛАЯ

Сьогодні, дитино, раніше вставай:
Іде по Україні Святий Миколай.
Заходить сподіваний гість до осель,
І дітям слухняним гостинці несе.
Гадаю, що правило знаєте ви:
Ніколи святого цього не гніви,
І дома, і в школі ти будь молодцем,
Щоб радо зустрітись в цей день з дідусем,
Що знає усе й помагає в біді,
Як, де на землі, а бува на воді.
Радіє йому не лише дитинча,
Знедолених, бідних у нас вистача.
Тож просимо ревно: Святий Миколай,
На нашій землі бідарям помагай!...

Сьогодні ми маємо визнати, що у непересічного таланту Миколи Братана було ще одне крило – він писав вірші для дітей і

про дітей, глибоко розуміючи їхню психологію і той чарівний світ казки, в якому вони поки що живуть, не відчуваючи жорстокого світу, життєвих катаклізмів.

Його дитячі книжки завжди були справжнім подарунком для найвибагливіших, наймолодших читачів, орієнтиром у світі флори і фауни; у родині, школі, суспільстві; у взаєминах із ровесниками, старшими людьми, батьками. Його книжки, вчать доброти, любові, радості від спілкування і готують малечу до самостійного життя.

Х РОЗДІЛ ***Я БЕЗ ПІСНІ І ДНЯ НЕ ПРОЖИВ...***

ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ

Важко обрахувати скільки віршів поета покладено на музику відомими композиторами – краянами і які стали улюбленими піснями заслужених і народних артистів України: Наталі Лелеко, Харіса Ширінського, Віктора Гурби; Михайла Варгуна (керівника фольк-гурту «Свічадо»); співаків Івана Бурлаки, Олени Лютої; аматорських ансамблів, фольклорних колективів... Знаю напевно, що добрі творчі стосунки поета були з композиторами Євгеном Сівцовим, Валентином Плаксеєвим, Валерієм Тюкавкіним, Павлом Панченком, Ігорем Полевиковим, Валерієм Другальовим, Валентином Стеренком та іншими.

Є у доробку поета збірки пісень: на музику Євгена Сівцова «**Ромашкова стежина**» (2000); «**Добрий ранок, поле**», на музику Валерія Другальова (2006); «**Голуби над батьківською хатою**», (2010). На музику 24 композиторів вони обіймають близько трьохсот пісень.

Остання збірка пісень «**У дорозі до вас...**» була презентована на творчому ювілейному вечорі поета із нагоди його 75 річчя. Ця назва взята із однойменної пісні на музику Валерія Другальова.

Перевага на вечорі була віддана саме пісням про рідний край – Херсонщину. Чи не найбільше враження на присутніх справили «Речитатив скіфа», музика Ігоря Полевикова, де автор прагнув осмислити драматичну історію наших прашурів, про яких ще й сьогодні нагадують скіфські кургани по всій території таврійського краю, полинути думками у світ і переживання простого воїна часів

сивої давнини і нагадати всім нам, що без знання минулого, не може бути майбутнього!

РЕЧИТАТИВ СКІФА

Я не казка, не міф,
Не холодна личина –
Я предтеча, я скіф,
Бородатий мужчина.

При мечі я спочив,
А чи меч мій при м'єні.
У моєму плечі
Дві стрілиці огненні.

Між гірких полинів
Я курганами свідчу:
Правлять тризну мені
П'яні кров'ю сторіччя.

Я лежу при мечі –
Одружився з п'їтьмою.
Ти постань. Помовчи.
Посумуй наді мною.

Через тисячі літ
Крізь епохи – кургани
Ти приходиш у світ,
Молода і кохана.

Оживає твій сміх,
Запечалля – крушина...
Я не попіл. Я скіф.
Бородатий мужчина.

(Зб. «Семенівське шосе», с. 111).

Не залишилося жодного байдужого в залі, коли звучала пісня «Голуби над батьківською хатою», музика Валентина Стеренка, у виконанні народного артиста України Харіса Ширінського:

ГОЛУБИ НАД БАТЬКІВСЬКОЮ ХАТОЮ

Голуби над батьківською хатою
Гомонять, чи літо, чи зима.
Я хотів би радо привітати їх,
Але ж батька-матері нема.

Приспів: День зацвів бузковою красою,
Я стою край батьківських воріт,
І туркочуть сумно птахи наді мною
Голуби із відлетілих літ.

А було ж – збиралася родина
За столом гостинним у свята.
Воркувала згряя, згряя голубина
Над усі розлуки і літа.

Приспів:

І текла притишена розмова,
І світилися ми добрістю усі,
В щирім злоті батьківського слова,
В неокупній маминій сльозі.

Приспів:

(Зб. «Голуби над батьківською хатою», с.27).

Синівська любов до Батьківщини і надія линула з пісні «Зоря України», музика Валерія Другальова:

Земля України, колиска моя,
Що й вас, як мене, колихала,
Когось причаровує інша земля,
Мене – Батьківщина кохана.

Зі мною любов і надія моя,
Хай знають в найдальшому краї,
Зоря України над нами сія
І нашим нащадкам засяє.

Я друзів приймаю і зблизька й здаля,
Сповідую правду нетлінну,
Душа України у світ промовля,
І чує весь світ Україну.

(Зб. «Добрый ранок поле», с. 48).

Ще у 2000 році Микола Братан у співдружності із заслуженим діячем мистецтва України, композитором Євгеном Сівцовим видали книжку нового пісенника з романтичною назвою «Ромашкова стежина» та збірку пісень разом із композитором Валентином Плаксеєвим «Вербі над ставом», де найсокровенніші почуття втілені у пісні «Я без пісні і дня не прожив». Вона на вечорі прозвучала у виконанні заслуженого артиста України, доцента кафедри вокалу та хорових дисциплін факультету культури і мистецтва ХДУ Віктора Гурби:

Я БЕЗ ПІСНІ І ДНЯ НЕ ПРОЖИВ

Прилучала матуся мене
З юних літ до співучого слова.
Вкотре душу до дна сколихне
Найтепліша з пісень – колискова.

Приспів: Як сівач, від засіву до жнив,
                                  В неспокої просту землею.
                                  Я без пісні і дня не прожив,
                                  Та і вам не прожити без неї!

Материнський неvigаслий дар
Я все більше ціную з літами
І як поле зерном хлібодар,
Землю цю засіваю піснями.

Приспів:

Йду за плугом, орю переліг,
Та не всі ще пісні відбриніли.

Якщо вам я в житті допоміг,
То і ви мою душу зігріли.

Приспів:

(Зб. «**Верби над ставом**», с. 3)

Найдорожчою темою, а отже й ідеалом, наріжним каменем у всій його пісенній творчості була ідея людяності, щедрості та доброти. Вона не тільки відбивала світоглядні позиції автора, а й визначала суть його ліричних героїв, їх поведінку, мораль...

Виникає питання: звідки черпав енергію, образи, тематику автор, щоб потім текст переріс у пісню і та стала улюбленим народним твором?!!

Ще у 90 роках минулого століття в одній із обласних газет М.Братан висловив своє життєве кредо: *«Треба прислухатися до мови народу, його пісні – частини фольклору, бо то – невичерпна криниця народної мудрості, знань, інформаційного матеріалу про історичне минуле народу, краю, держави. То – генетично-спадкова основи його етнічного становлення, формування інтелектуальної й художньої свідомості, духовних проявів, сповідування моральних принципів і способів поведінки...»*.

Великий знавець поетичної мови Павло Григорович Тичина свого часу писав: *«Слово, як основний матеріал творчості поета, мусять бути завше молодим. А таким воно може бути тоді, якщо дотримуватися трьох моментів:*

- коли воно буде взято безпосередньо від землі, від народу;
- коли воно відповідає величі та духу епохи;
- коли створюється як нове(неологізм)».

Керуючись цією щирою (нестаріючою з плином часу) порадою, поет-пісняр Микола Братан знаходився у постійному творчому пошуку і зростанні (спілкувався і мав творчі партнерські зв'язки з відомими композиторами і співаками України, далекого і близького зарубіжжя), відповідав усім критеріям, визначеним П.Тичиною.

Давно відомо, що загальнолюдські цінності є нетлінними, не підлягають інфляції, роблять із звичайної людини неповторну особистість. Сьогодні можемо сказати, що Микола Братан мав різносторонні обдарування, Божий дар до слова, тонко відчував усі

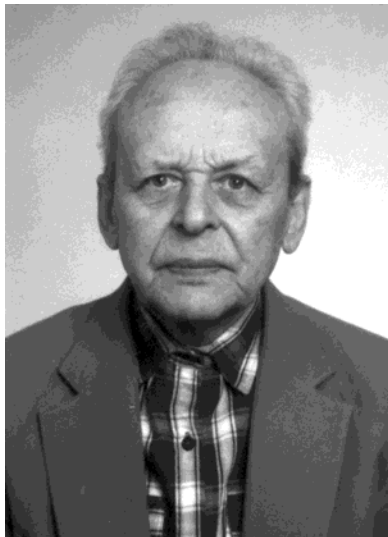
нюанси народної пісні, був закоханий у чарівний спів артистів – краян, у живопис і музику; розвивав цей дар, удосконалював своє вміння щоденно, збагачував свій духовний світ, світ своїх краян і свого народу-нації.

У його піснях жила якась невгамовна енергія, світла аура і вона огортала всіх, хто долучався до слова Майстра, до поетичної краси. Справді, сьогодні можемо стверджувати, що творча і життєва доля М.І. Братана дарована нам на вагу золота. І це не перебільшення...

НАСТАВ ЧАС ЗБИРАТИ КАМІННЯ...
(про Миколу Василенка)

01.05.1924

*На чорнотропах Комі й Магадана,
На островах Курил і Соловків.
Вже час збирати нам оте каміння, –
Його ж, – о леле! – скрізь великі гори! –
Та спорудити пам'ятник довічний
Отим сміливцям, що ішли до правди,
Але упали змучені в дорозі...
Й тепер живуть у нашому мовчанні.
«Реквієм»*

ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЯ

Микола Олександрович Василенко – поет, прозаїк, перекладач. Член Національної спілки письменників України з 1992 року. Лауреат всеукраїнської літературної премії ім. Василя Мисика (2000) за книжки віршів «Ключ від королівства» та «Жменя дощу»

(2000) та літературної премії імені Яра Славутича за книжку мемуарів «Курай для пожежі» (2007).

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС

- 1 травня 1924 року майбутній поет і прозаїк народився в селі Загорянівці Білозерського району Херсонської області в селянській родині. До війни закінчив 9 класів середньої школи №22 міста Херсона.
- 1943 року був вивезений до Німеччини на примусові роботи.
- З 1945 року служив у Радянській Армії.
- У 1947 році заарештований тоталітарною системою з політичних мотивів. Вирок – 10 років гулагівських таборів і 5 років позбавлення в правах.
- Із 1949 року ув'язнення відбував на вугільних шахтах у Комі АРСР, м. Інта.
- 1955 року був звільнений зі зняттям судимості.
- 1960 року закінчив Горлівський індустріальний технікум на Донеччині. До виходу на пенсію працював електриком, майстром, інженером на різних виробництвах у Херсоні.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК АВТОРА

- 1990 року перші поетичні збірки: **«Небовий ключ»** (Сімферополь), **«Очна ставка»** (Сімферополь).
- У 1992 році в альманасі «Степ» (Херсон) видруковано історичну повість **«Лаодіка»**, яку автор написав ще 1952 року в м. Інті, Комі АРСР, перебуваючи в таборах.
- 1996 року окремим виданням вийшла поема-казка **«Жариста шабля»** (Херсон).
- У 1997 році побачила світ книжка **«Ключ від королівства»**: англійська народна поезія в оригіналі та перекладі М. Василенка українською мовою (Херсон).
- 2000 року збірка віршів **«Жменя дощу»** (Херсон).
- 2001 року збірка віршів для наймолодших читачів **«На горі стояла хата»**, (Херсон).
- 2003 року книжка віршованих казок **«Усе царство – за коня»**, (Київ-Херсон).

- 2004 року збірка вибраних поезій «**Архітектура планиди**» (Київ-Херсон).
- 2007 року книжка мемуарів «**Курай для пожежі**» (Київ-Херсон).
- 2008 року книжки поезій «**Сердце – не камень**» та історичний роман «**Лаодика – царица Селевкидии**» у перекладі Миколи Касьянова російською мовою (Херсон).
- 2009 року книжка повістей, новел, пісень «**Довга дорога з тунелю**» (Херсон).

НЕСКОРЕНИЙ ПРОМЕТЕЇВСЬКИЙ ДУХ

За 50 річчя існування Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України, (була утворена 19 грудня 1959 року), в жодного із членів спілки доля не склалася так важко і тернисто, як у Миколи Олександровича Василенка. Але, пройшовши жахливі гулагівські дороги, не озлобилося серце майстра слова і людини, не втрачена віра в Бога і незалежну Україну, бо навіть там, у Заполярному колі, за колючим дротом, доля дарувала йому спілкування зі справжніми поборниками Правди і Добра, Віри і Надії. І вже більше півстоліття Микола Василенко несе ті світлі ідеали через власне життя і своє Слово.

Його творчий шлях позначений болісними спогадами, тривожними переживаннями, художніми вершинами, роздумами і осмисленням долі України з прадавніх часів до сьогодення.

Ця мужня людина, старійшина серед творчої когорти побратимів і посестр на письменницькій ниві Таврійського краю, сьогодні радує нас своєю творчістю, життєвою позицією, невгамовною енергією, життєдайною снагою. Стійкості його ідеологічних і національних переконань, нескореному світогляду справжнього патріота України, вірі у свій народ, в історичну правду й мову, у ідеї світочів української духовності, не соромно повчитися, як молодому поколінню, так і нам, припорошеним сивинами і часом, – причетним до слова, а чи просто – читачам його творів. Кожне слово Миколи Василенка пропущене через власне, зболене, але неспокойне серце, пройняте нескореним Прометеївським духом.

НЕУБІЄННЕ ПОЕТИЧНЕ СЛОВО

*«Микола Василенко – найкращий поет серед
усіх тих, хто живуть тепер у Херсоні»
Яр Славутич.*

Микола Василенко почав писати вірші ще в 40 роках ХХ століття. Але справжнє визнання серед шанувальників рідного слова і широкого читацького загалу прийшло лише в 90-х роках минулого століття. Осягнення творчості поета і її значення вже почалося через дослідження науковцями творчого доробку письменника-краянина, у студентських та учнівських роботах МАН, у спілкуваннях автора з молоддю, читачами і на презентаціях майже кожної нової його книжки. Його неубієнне поетичне слово знаходить відгук в серцях дорослих читачів і в юної аудиторії, бо теми підказало його власне нелегке життя і чорні сторінки історії нашої держави.

Вже до перших збірок **«Небовий ключ»** і **«Очна ставка»** увійшли твори про конкретні реалії життя поета і суспільства, про вир тогочасних подій, які він сприймав так оголено і чутливо. Автор порушив такі теми та проблеми, як: філософські роздуми над тим, як живе і мусить жити людина; непокора тоталітарній системі; незгасима любов до України, волі, правди; протест проти переслідування, утисків всього українського; уславлення героїчного минулого, світочів українського духу в історії та літературі; любов до рідного слова ...

Поет болісно відгукнувся на імітацію тогочасного життя, де все – несправжнє:

Де, за якими сибірами схована
Правда ясна?
Може, на лобному місці скатована
Катом вона?
Ні, я не вірю! Правда незборена,
Смерті не зна.
Прийде ще, прийде струнка і розкована.
Прийде вона!

Інта.1949

Справжніми для поета в ті тоталітарні часи були усі негаразди, щоденне рабське життя, тривоги... Віра в правду, бажання

вистояти будь-що, не зламатися, не звернути з дороги, аби залишитися не тінню, а людиною – таке враження від багатьох його віршів у цих збірках.

Вчитаймося ще раз, вдумаймося у мотиви творів, вслухаймося у слова і спробуймо уявити душевний настрій тих рядків. Таких, як Микола Василенко, у сталінські часи обстріхували, очорнювали, оголошували політичними ворогами, гноїли по «сибірах», «гулагах», забороняли їхнє Слово.

Євген Дацюк у розвідці **«Поетові сходні»** (журнал «Визвольний шлях», Лондон, кн.7 – 2000р.), аналізуючи поезії Миколи Василенка, зокрема «Досвітні етапи»

... А хто там, хто в тюремному лахмітті
Досвітніми етапами іде?..
У нього ноги ранами покриті
І стомлене обличчя молоде...

– зазначав: *«Для нормального спілкування в'язнів умов не було. Вічні «Досвітні етапи», вимарши на «робочі об'єкти», посилений режим у зоні ОЛПУ («отдельного лагерного пункта»), нелюдське поводження наглядачів (табірних «вертухайів»), важка праця в шахтах, недоїдання, звідси – фізичне виснаження...».*

А сам Микола Василенко згадує у книжці «Сибірські гулагі-херсонські степи. Спогади з минулого» (Х.2000р.) про тих, «хто» були із ним поруч: *«За колючим дротом в умовах несправедливості у молодих в'язнів формувався світогляд національного патріота. Моїми однотобірниками були згодом відомі талановиті літератори, духовні атланти української культури, які не мали в собі плазуючого раба. Це поет-перекладач, людина енциклопедичних знань, доцент Вінницького педагогічного інституту, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка (посмертно), лауреат премії ім. Максима Рильського, дійсний член НТШ – Григорій Кочур; поет, перекладач, автор повного перекладу сонетів Шекспіра, лауреат літературної премії ім. Максима Рильського – Дмитро Паламарчук; поет, офіцер Іван Лук'яненко (Іван Савич); священик, поет, художник – Микола Соколовський (Сарма); письменник Іван Гришин-Грищук; історик, письменник – Андрій Хименко (Химко); мемуарист Любомир Палюга; єврейський та український письменник Григорій Полянкер; педагог, письменник Михайло Хорунжий-колишній доцент Херсонського державного педагогічного інституту».*(с.17).

«Кажуть, що поезія в неволі гине, – згадував далі Микола Олександрович. – Названі поети своєю одержимою працею доказали протилежне, поезія в неволі не тільки виживала, але й розвивалася. Талановиті поети, прозаїки, перекладачі, ризикуючи отримати нові терміни ув'язнення (в таборах писати суворо заборонялося) потаємно писали визначні поетичні і прозові художні твори. Мої знайомі інтинські літератори мали вищу освіту, письменницький досвід і мені охоче допомагали зорієнтуватися у світовій літературі, філософії й загальнолюдській культурі. Я щасливий, що мав тоді нагоду прилучитися до носіїв елітної української інтелігенції, яка в жорстоку добу тоталітарного режиму самозречено відстоювала культуру свого народу». (с. 21).

– Чи важко було їм? Звичайно! Не те слово тут вжито. Потрібне більш визначальне. Бо все те робилося-творилося на межі надлюдських можливостей. Адже:

...Всі двері й вікна зачинили,
І жити залишилось мить, –
Боротися немає сили.
«Не здамся, ні!» – душа кричить.

«Протистояння», 1994

Часто «стукала в серце безнадія, навіть розпач»..., але були поруч побратими – союзники, в минулому активісти ОУН, бійці УПА, – пригадував Микола Олександрович у приватній розмові. Їх почин, їхня жертвовність, їхній життєвий приклад вселяли віру, що «...ще існує потаємна ойкумена» в душі «тихого зека», а «сумління в'язневі стояло на сторожі», як у таких рядках:

...Розіп'яли йому душу,
вирвали горло і серце єдине,
а він гукає:
– Хай живе Україна!
Скрутили йому руки,
голодом очі виїли,
а він про єдине:
– Хай живе Україна!

«Стоїк», 1949.

Ось так стоїчно заявив поет ще в ХХ столітті та продовжує йти цим шляхом по сьогоднішній день: служить Словом незалежній Україні, народу, досягає вершин поетичної майстерності.

Творчий доробок М.О.Василенка – тринадцять книжок (поетичних, прозових, сотні перекладів із різних мов, творів для дітей і про дітей). Вони різні за жанрами і розмаїті тематично, але пройняті філософською заглибленістю, громадською наснаженістю, сатиричною викривальністю, теплим ліризмом.

У всі часи справжні митці намагалися говорити правду, якою б гіркою вона не була. І в нашого поета є улюблені теми, мотиви, образи, до яких він, шліфуючи кожне слово новими гранями, повертається щоразу. Але є наскрізні образи-ідеї: людська гідність, чесність, пам'ять серця, рідна мова, історичні постаті, доля народу і держави...

Ще 1956 року поет, дійсний член Академії наук СРСР і УРСР Максим Тадейович Рильський писав Миколі Василенку: *«На присланих Вами поезіях бачу печать безсумнівної обдарованості; переклади (із Богдановича і Гете) свідчать про високу культуру мови...»*. Він радив молодому поетові бути наполегливим і не залишати поезію. Знаменно те, що ще в 1953 році у верлібрі **«DIXI»** М. Василенко, висловлюючи своє ставлення до поезії, немов би наперед давав відповідь поету-академікові:

Григорію Кочурові

Якби я серце міг у слово перекласти,
якби я піснею злетіти в небо міг,
тоді сказав би своїм поривам – уболіванням:
– Досить!
Досить мене, любі, катувати,
бо слово відшукав,
що породило мене,
бо пісню написав,
що не давала жити упокійно.
Отак сказав би своїм поривам – уболіванням,
якби серце міг у слово перекласти.
А так ...А нині що сказати?
Мучте!..
Мучте знов мене. Пориви – вболівання,
малюйте дивовижні сни,
душі спочити не давайте!..
Але наснагу в кров мою вливайте,

щоб міг невтомно і несхитно
з народом рівно йти.

1958 (Зб. «Архітектура планиди», с.129

Довгим і тернистим був поетичний шлях Миколи Василенка до свого читача. Його творчість заборонялася десятиріччями, але він проходив ті пекельні кола найстрашніших випробувань мужньо і гідно, зберігаючи віру в людину, в її високе призначення: творити добро й ставати на перешкоді злу й несправедливості, відстоювати, як справжній патріот, національну ідею, підхоплювати Прометеївський вогонь і нести його людям. Тож не дивно, що уже в першій книзі автора «Небовий ключ» знаходимо вислів: *«Берімо з минулого живий вогонь, а не попіл ...»*

Збірка «**Небовий ключ**» складається з трьох розділів: «**Зона**» (91 вірш), «**Витоки**» (93 вірша), «**Золоте перо**» (27 перекладів із польської, чеської, англійської, німецької, болгарської та білоруської мов).

Ця збірка присвячена усім відважним і нескореним сміливцям, що йшли до правди, але упали змучені в дорозі, так і не скорившись ні коричневим, ні червоним людинофобам:

...Вже час настав збирати нам каміння,
Яким колись жорстоко били нас...

«Реквієм», с.46

Кожне своє слово поет спрямовував на творення добра, запалювання сонця у грудях, осуд тих, хто несе руйнацію душ, держави, ідеалів і народних інтересів. Він відчув потребу «збирати каміння, яким жорстоко били нас...» і направляв своє поетичне, гнівне звинувачення новітнім яничарам і бездуховності.

Подібну проблему Микола Василенко порушує у таких віршах, як: «Книгоспалення», «Геростратове начиння», «Соловецький музей-заповідник», «Гвинтики», «Соловецький монастир», «Дядьки», «Дід Кузьма», «Пристань міста Кемь»...

Перед читачами оживають справжні лицарі Духу, Правди, Честі і Свободи з історичного минулого: Кость Гордієнко, Дмитро Вишневецький, Олекса Довбуш, Маруся Богуславка...

Уява автора бере свій початок із невичерпної скарбниці мудрого українського народу – фольклору, де ці герої увіковічені в піснях, думах, баладах, легендах. У сучасному житті вони можуть слугувати прикладом незнищеного вільного лицарського духу,

тісного зв'язку з народом. Як, наприклад, образ Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Зерова, Миколи Чернявського, Миколи Куліша...

Сидіти б тихо, наче птах у лісі,
Навчитися писати ні про що,
Повірити, що на землі безхмарно...
...Та що робить, коли твій дух – є неслух;
Коли вночі приводять Дорошенка
І Орлика, поранених шаблями;
... А сам Шевченко «Сон» тобі читає:
«Хіба ти не бачиш,
Хіба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подивися...»
І ти зрєктися вже себе не можеш;
Ніяк не можеш бути незворушним,
Коли від болю горбиться земля,
Чужі й свої кують бридкі окови
На руки,
ноги,
й помисли краян...

(«Микола Чернявський», с.93)

Незнищеності добрих начал у серці людини, непідкупності та гідності автор вчився в українського мандрівного філософа і поета Григорія Сковороди («**Григорій Сковорода**»); обов'язку митця-громадянина і патріота – у мужньої поетеси-пророка, «співачки досвітніх вогнів» – Лесі Українки («**Леся Українка**»); шліфував своє слово під впливом величного голосу Кобзаря, літописця історії нашого народу, палкого патріота, заступника знедоленого народу і національної культури, історії, мови – («**Т.Г.Шевченко**»); відчуттю безпросвітної долі земляків – у народного порадника, заступника – «українського Шекспіра» – Миколи Куліша («**Микола Куліш**»); вірі на відродження гуманістичних начал навіть у найтяжчі періоди людського життя у поета-неокласика – Миколи Зерова («**Микола Зеров**»): захоплювався мужністю і витривалістю Довженкового серця, що вміщало вселюдські болі, зазнало «анафема й гоніння», але не зміліло, не скорилося («**Олександр Довженко**»)...

Це у них черпав Микола Василенко силу і бажання вижити, творити добро, бути корисним державі, народу, не зраджувати правді й волі.

Поетична збірка «**Жменя дощу**» містить понад сто віршів – різноманітних за тематикою і жанрами, розміром і будовою. Але всі вони поєднані роздумами і вболіваннями за долю рідного краю, позначені почуттями патріотизму, сповідальністю і щирістю. Ідеєю незалежності Української держави проникнута більша частина поезій збірки, спершу надрукованих у часописі «Зона» № 15, 2001 року.

Збірка відкривається віршем із метафоричною назвою «**Безсоння**». Лейтмотив поезії – тривога за Україну, її незалежність. Ліричний герой просить дозволу зайти до «хати» із «безсонням своїм». Його хвилює те, що не все добре в нашій «хаті», що «сусіда ...лле бруд» на все українське, що дехто в Україні ще тужить за особисто своїм «ситим минулим»... Образом ліричного героя поет землякам своїм «душевну тривогу приніс», щоб розбудити всіх, хто ще спить.

У вірші «**Надвечірній сонет**» автор висловлює щиру віру у «нову добу» своєї України:

...Крилатим серцем в піднебессі бачу
Нову добу й твою бджолину вдачу,
Вкраїнонько.
Привіт тобі, привіт! (с.50)

У наступному вірші «**Біла ворона**» автор змальовує образ людини-борця, українського патріота, який тут, на півдні України, досить часто виступає у ролі «білої ворони» з «чужою» для більшості українською мовою, і «крилами чужими» – національною ідеєю:

За віщо? Для чого?
З яких ото прав
розумну ворону
сам Бог покарав?
Між чорними – біла,
біліє, мов ртуть;
свої і чужинці
злосливо скубуть;
горланять під лісом

на мокрій межі:
– Чужа твоя мова
і крила чужі!
У білому пір'ї
немає окрас...
Геть з гурту,
бо білим замурзаєш нас! (с.44)

У філософській поезії «Стіна» за допомогою художніх прийомів алгорії та метафор авторові вдалося показати криваву добу сталінізму.

«Лупайте сю скалу...»

І.Франко

Незрячі поставили стіну –
цеглину до цеглини,
камінь до каменя,
метал до металу –
моноліт.

А зрячі потай її кайлами
лупали і лупали,
аж доки не завалили.

Навстіж розчинилися двері,
очима не охопити простору...
Тільки зрячі тепер не знають

куди подіти свої руки,
криком кричать: обікрали!
І незрячі знову ставлять стіну –
цеглина до цеглини,
камінь до каменя... (с. 40)

Цей вірш звучить нам пересторогою, що незалежність України ще в небезпеці, за неї потрібно змагатися щоденно, не опускаючи руки.

У поезії «Прокляті вірші», присвячені В. Стусові, автор змальовує незламність духу побратима, який попри всі знущання над ним, не дав зламати свій національний дух, писав «прокляті вірші».

У звіриному сказі
господар темного світла

обрізає політзекові гудзики,
щоб тримав штани руками;
заліпив глиною шпарини в стінах,
щоб не чув отих «триста як скло»;
мішковиною затулив ґратоване вікно,
щоб не бачив ні зірок, ні сонця...
А тепер
нехай бере олівець
і пише свої прокляті вірші. (с. 60)

Цю ж думку автор продовжує у поезії «**Яр Славутич**», розповідаючи про тяжке життя нашого земляка, а нині всесвітньо-відомої постаті на літературій царині:

Стояли ночі перед ним, –
Життя вузли в'язало.
І застеляв дорогу дим,
І сліз було чимало...

Часом було так, що увесь світ здавався Ярові Славутичу «однією страшною могилою», але він тримався, маючи міцний козацький дух. Тримався, оскільки «нова манила днина, – //Потужний спалахом маяк //– Розкована Україна».

У пророчому вірші «**Дорога до мети**», присвяченому В'ячеславу Чорноволу, автор закликає на шляху до «*світлої національної ідеї*» «*пам'ятати всіх, хто стояв біля джерел боротьби за національну українську державу*». Ніби відчуваючи майбутню трагічну загибель В. Чорновола, автор його вустами закликав: «*Не зупиняймося, єднаймося!*» *Хто іде, той долає дорогу!*».

Нині ім'я поета набуває нового розголосу і звучання. Особливо ж у творах про дітей і для дітей. У збірці віршованих казок «**Усе царство – за коня**» порушуються «дорослі» проблеми людських цінностей, які тяжіють до філософського узагальнення – не можна досягти особистого щастя і благополуччя, нехтуючи інтересами інших людей. Поет і далі прагне до філігранної точності слова і ситуацій, до реалістичного трактування сутності буття, виховує патріотичні почуття і вчинки. Він не ідеалізує своїх героїв, показує як добрі, так і негативні сторони їхнього життя, і цим дає можливість читачеві самому судити про якість того чи іншого героя твору. Таке

зображення зумовлене спробами глибшого підходу автора до проблем світу дитинства, ґрунтовного розкриття психології героїв, краси природи рідного краю. Віршовані казки – то чудові приклади про мужність і справедливість, про вічні людські чесноти і цінності, коріння яких сягає у невичерпну морально-етичну скарбницю українського народу і його менталітету.

Збірка віршів «**Архітектура планиди**» написана зрілою і талановитою людиною в умовах самостійної України.

У передмові до книжки відомий український поет Дмитро Павличко зазначив: «*Микола Василенко – поет і прозаїк*, літературний талант якого розкрився на повну силу в умовах самостійної України, хоч за часів «хрущовської відлиги» його поезія появлялася в журналах. Як поет він сформувався в концтаборах, під впливом концтабірних високо інтелектуальних побратимів – учасників національно – визвольної боротьби. Правда, розкрився не тільки талант, розкрилося велике життя, з'явилися вірші, написані чи, вірніше, укладені в пам'яті поета, коли він був молодим і за допомогою тих поезій боровся за своє життя і за свою людську гідність, будучи ув'язненим сталінськими опричниками...Його життя, відбите в його творчості, може служити образом долі України у ХХ столітті» (с.5-6).

Книжка складається з семи циклів:

- «Вулиця сонячних ліхтарів» (48 віршів),
- «Пісочний годинник» (34 вірша);
- «Напередодні» (54 віршів);
- «Високе небо» (13 віршів);
- «Спалахи за обрієм» (7 віршів);
- «У плетиві колючих дротів» (75 віршів);
- Переклади (18 імен, 34 вірша).

Зібрати під однією обкладинкою 265 різнопланових і, надивовиж, цільних, як за змістом, так і за жанрово-стильовим вирішенням творів, спроможний, справді, великий поет, із не меншим життєвим досвідом, пережитим-переболілим, осмисленим і усвідомленим, омріяним і реалізованим...Таким є автор книги «Архітектура планиди» – Микола Василенко.

Сім циклів у книзі, сім життєвих етапів, у кожному з яких – свій поетичний сюжет, внутрішній і зовнішній конфлікт, своя відповідь на одвічне «бути чи не бути?». Вражає розмаїття жанрів

оригінальної творчості автора: від тонкої настроєвої лірики громадянського звучання: *//Коні стриножені рвуть лянні пута,/ Бризкає соком трава. // Вечір на синіх легких парашутах/. Понад селом проплива...//* («Клинопис вечора») до філософсько-заглибленої – про вічне на гострому зрізі сучасності: *// Джон Андерсен, мій добрий Джон,/ Ми досі мали перепон;/ На дикі забирались кручі,/ Коли обвали йшли гримучі./ Отак, мій друже, у світі/ Й подалі мусимо іти...//* («Джон Андерсен»)...

Найбільш хвилюючі і гідні подиву поезії М. Василенка із 6 циклу «У плетиві дротів». Це твори вічної дороги до істини, на якій – замордоване тоталітарною системою не одне покоління, але з якої той, хто раз ступив на неї, вже не мав права звернути.

...В руках тримаю кирку замашну, –
Вона у мене, як життя, єдина.
Рубаю камінь, скелю б'ю міцну –
До себе кличе мати – Україна.

«Щодення» (с.120)

У медитаціях, притчах, містеріях, іронічних замальовках, епітафіях, портретах-посвятах історичним постатям поет показує жорстокий контраст світла й темноти, бо він пройшов такі «життєві університети», що не кожен спроможний навіть його уявити. А, прочитавши такі поезії, збагнеш увесь жах і тернистий шлях, який довелося пережити авторові цієї книжки і його «союзникам» :

Чи згине наш коли патрицій,
Що заступив до сонця путь?
Чи, може, з вирію жар-птиці
Весни уже не принесуть?
Брати, мужайте! Віщі дзвони
Розбудять приспану ріку –
І ми потиснемо долоні
Ще міцно в горах Спартаку!

«Однобаладникам» (с.126)

Для викладу змісту автор завжди ретельно добирав відповідну форму, підпорядковану перш за все високій ідеї – словом, ділом служити Вітчизні й народу. Центральними мотивами віршів із цієї книги можна назвати: рідний дім, край, Україна, сонце, воля, вогонь, вода, камінь...

...Скрутили йому руки,
Голодом очі виїли,
А він про єдине:
– Хай живе Україна!

Навіть у останньому циклі «Переклади» він обрав для перекладу саме ті твори і тих авторів (Д.Байрона, П.Шеллі, Д.Кітса, Г.Лонгфелло, Ю.Тувіма, А.Рамзея, Й.Гете, М.Танка, які співзвучні йому по духу.

Кожним словом М.Василенко висловлював надію в те, що правда й віра – вічні категорії, а людина за будь-яких обставин має залишатися людиною.

У вірші «Громадянинові України» він писав:

Дві матері в житті він мав.
Найбільше їх любив-кохав.
Одна із них була людина,
А друга мати – Україна. (с.56).

«Архітектура планиди» – книжка, яка підсумовує життя талановитої, сповненої гідності й честі людини.

На алтар вірності Україні Микола Василенко сьогодні приносить свою долю, життя і свою творчість.

Завершити свій нарис про поетичний доробок Миколи Василенка хочу словами людини енциклопедичних знань, поета, перекладача, поліглата, лауреата Державної премії імені Тараса Шевченка, дійсного члена НТШ, багатолітнього приятеля і «сокамерника» Григорія Кочура: *«Микола Василенко з молодії генерації поетів 40-х років, які з політичних мотивів по війні були репресовані й відбували ув'язнення в сумнозвісних сталінських таборах посиленого режиму і які найбільше усвідомлювали ерозію духовних устоїв народу, культ сили й соціальну несправедливість. За колючим дротом формувався їхній неординарний світогляд, естетичний смак і погляд на поезію, як на засіб самовираження і самопожертви. Їхня поетична творчість, збережена ціною ризику, співзвучна пафосу наших днів, вона працює на перебудову людських душ, утверджує оптимізм і віру в незнищенність народного духу».*

ПРОЗА ПИСЬМЕННИКА

Ще в далекому 1952 році минулого століття, Микола Василенко, перебуваючи в таборі міста Інта (Комі АРСР), написав історичну повість «Лаодіка». Він був свідомий того, що мистецьке відтворення минувшини вимагало скрупульозної обізнаності з її конкретними деталями, глибоко продуманої концепції письменника, без якої «історичні сцени» лишаються лише переказами. У 2002 році з'являється новий роман «Уламки імперії», в основу якого покладена попередня повість.

У передмові до роману автор сам визначив мету: *«Уявно подорожуючи в стародавні цивілізації твору, я намагався триматися отого незримого ланцюга історизму. Розкриваючи в художніх образах давнину, я намагався відтворити емоційну атмосферу, досягти не лише психологізму, але й самої суті історизму через поведінку людей – вірну дружбу й підлу зраду, боротьбу за свободу й жорстоке насильство. Мені хотілося схилити читача до думки, що і в наші часи імперські війни виникають із тих самих причин, що й колись: жадабу, розбецнення і потяг панівної олігархії до світового панування, які мають одні корені та однакові наслідки»*.

Твір переносить читача у далеку від нас епоху, коли в результаті розпаду імперії Олександра Македонського виникли нові держави. Роман написаний майстерно, насичений цікавими сюжетними лініями. Разом із тим він спонукає читачку думку до виявлення та осмислення аналогій між старожитньою і сучасною добою. Автор підкреслював, що історія за відповідних умов повторюється. Минуле, яким би давнім не було, стає одним із елементів сучасності.

Тематика твору складна, але водночас цікава історичним контекстом. У післямові до книжки кандидат історичних наук Микола Оленковський писав: *«Уламки імперії» – досить незвичне явище для українського письменства, але автор цілком оволодів цим матеріалом – подіями середини III ст. до н. е., часу перерозподілу спадщини Олександра Македонського. Після раптової смерті Олександра Македонського 13 червня 323 року до н.е. відразу виникло питання про спадкоємність територіальних набутоків цього геніального політика й завойовника. А успадковувати було що. Створена ним величезна імперія містилася в межах трьох континентів – Європи, Азії та Африки. Аморфна*

імперія, яка трималася лише на «твердості руки» самого Олександра Македонського, не уникла закону історичного процесу, який вимагав її розпаду. Це відбулося між 232 та 281 рр. до н.е. Імперія була розподілена між діадохами, полководцями Олександра. В результаті подальшої жорстокої боротьби було утворено три менших імперії з центрами в Європі (Македонія – династія Антогонідів), Африці (Єгипет – династія Птолемеїв), Азії (Селевкідія – династія Селевків). Надалі, близько двох століть, між ними йшла безперервна, з перемінним успіхом для суперників і до поступового занепаду, боротьба за перерозподіл територій та політичних впливів».(с. 270).

Дійсно, жорстокість завжди була атрибутом існування кожної імперії. Адже тільки заходами насильства імперські можновладці могли поневолювати й утримувати під своєю владою кілька націй і народів. Панівна нація нав'язувала ідею своєї винятковості й зверхності. Ця ідея була для всіх імперій державною ідеологією. Як правило, імперії з такою ідеологією народжували жорстоких і кривавих тиранів.

Символічний підтекст у самій назві роману. Історія за відповідних умов, як стверджує сам автор, повторюється. Минуле, яким би далеким не було, стає одним із елементів сучасності. Незримі ланцюги з'єднують давноминулу й теперішню епохи.

У Миколи Василенка інакше й бути не могло. Письменник щиро вірить, що на уламках імперії не відновити того, що було, бо воно полите кров'ю, війнами, рабством...І все підпорядковане цій вірі. Показані незвичайні й напружені ситуації, сум'яття в думках героїв, розпач, зневіра, втрата людської гідності, вигранюються загально-людські морально-етичні цінності: любов, вірність і віра. А поруч із цим: ненависть, зрада, зневіра і безнадія.

Роман містить чимало авторського трактування тих чи інших історичних постатей. Це свідчить про індивідуальний стиль митця.

Мова персонажів пересипана влучними афоризмами, порівняннями, приказками, виразами, парадоксами: «*Чия земля – того й закони*»; «*Джерельна вода – молоко землі*»; «*Душа лікується словом*»; «*Хто не дбає про свободу Батьківщини, той вартий смітника і не більше*»; «*Коротка дорога буває іноді дуже довгою*»; «*Безсмертний імені не має!*»; «*Народи, як особистості, не зникають, якщо мають одну мову і культуру*». Вражають доречно використані тропи: «*Бралося на вечір, небо плакало*

чорними слізьми»; «По обіді з боку моря приповзли вагітні дощем хмари»; «Дорога до миру завжди довша, ніж до війни»; «Царська корона серця не має» та інші.

Майстерно описані старовинні музичні інструменти (*кіфари, кротали, гингра*); згадуються стародавні гроші (*срібні драхми, мідні обохи, лети, діадохи*); наведені чудові поезії Гомера у перекладах Бориса Тена... Тому можемо з певністю сказати, що твір Миколи Василенка має не лише велике пізнавальне, а й вражаюче духовне, виховне значення, аби кожен із нас пам'ятав, якою ціною сплачує будь-яка держава в боротьбі за свою незалежність. А висновок має робити сам читач: що таке добро і зло, чуйність і жорстокість, влада і служіння інтересам народу...

А ПАМ'ЯТЬ БОЛИТЬ...

«Ніякий українець не повинен забирати з собою у могилу того, що знає, що пережив, а що може мати загальний інтерес, хоч би із малої закутини нашої землі.»

А. Чайковський.

Книжку щоденникових записів Миколи Василенка **«Курай для пожежі»** (видано у 2007 році, видавничим центром «Просвіта», Київ – Херсон, 450 с.). – можна назвати зболеною пам'яттю, яку не зітруть ні час, ні роки, ні влада. Вона охоплює перебіг подій із 1970 по 1985 роки минулого століття. Це видання є об'єктивним свідченням очевидця тих часів, його спогадів і екскурсів у давно минуле, його думки, переживання, спостереження за дійсністю, життям і філософські узагальнення. Головна ідея і задум автора – це відтворити віру в українську людину, в її незламну духовність, братерську відкриту душу, попри всілякі жахливі випробування.

Це мозаїка пережитого, особистісного і загальнолюдського. Вона фіксується в архівах пам'яті автора і передається потомкам з єдиною метою, щоб вони, прийдешнє покоління, вивчали історію і знали, крізь які звитяжні роки визвольних воєн і глибокі прірви історичних криз, через яку безпросвітну рабську працю й злигодні пройшов віками гноблений, але не скорений український народ, як, долаючи тернистий шлях і неймовірні перешкоди, виніс безцінний скарб – національну свідомість, високий дух, поетичну і лагідну

вдачу, багатогранну своєрідну культуру. Перед нами письменник, який вболіває за те, аби нащадки не забували свою мову, історію, не росли безбатченками, не були манкуртами з укороченою пам'яттю на рідній землі, а знали чийого вони роду і якого народу.

Щедра українська земля породила сотні видатних мислителів, лицарів свободи, співців – провидців людського поступу, борців за народне щастя. Іван Вишенський і Григорій Сковорода, Петро Сагайдачний і Богдан Хмельницький, Петро Калнишевський і Тарас Шевченко, Іван Франко і Олександр Довженко, Максим Рильський і Микола Зеров, Лесь Курбас і Валер'ян Підмогильний, Олекса Слісаренко і Павло Филипович, Євген Плужник та багатьох патріотів нації, яких треба знати, вивчати, пишатися ними, рівнятися на них. Віддаючи данину безмежної любові справжнім патріотам України, Микола Василенко пише так:

Я – Калнишевський, рідний син України,
І маю в серці те, що не зника.
Крізь мене проросли катівень стіни
І чорних Соловків трава гірка.
Вдивіться у мої набряклі жили, –
Які пульсують, мов жива кора;
У них течуть мого народу сили,
Свята любов до рідного Дніпра... (с.127)

Ось на кого все життя рівняється поет – Василенко, до чого прагне людина – Василенко, який на власному прикладі пережив – переніс стільки страхів і випробувань, що вистачило би на сотню інших.

Але якраз для того й написані ці денники, щоб розбудити приспану свідомість, порятувати бодай одну людську душу і не допустити подібного глуму, випробування, ламання особистості на догоду будь – якій правлячій верхівці.

Записи Миколи Василенка відзначаються глибиною аналізу громадського життя і літературного процесу від сивої давнини по сьогоднішнього; свіжістю думки і філософськими узагальненнями з приводу суспільних подій, свідком яких він був; історичного минулого і власним духовним світом, який, попри всілякі життєві негаразди і випробування, залишився багатим і незламним.

Так, читаючи «Одісею» Гомера, він не переставав дивуватися генію людини, яка три тисячі років тому написала це чудо.

З'являється не просто черговий запис, а філософське осмислення прочитаного, співставлене з сучасністю: *«Досі люди черпають із неї («Одісеї») непроминущу мудрість, пізнають науку великого духу. Древні письменники були ближче до світової істини, краще розуміли філософію життя, ніж ми. Мабуть, тому і не маємо Гомерів...»* (24).

«Людина тим і є людиною, що їй болить пам'ять. Історію не можна ні переписати, ні полішити, ні погірити, ні замовчати» (с.59), – цитує Микола Василенко думки древніх мудреців. А далі робить висновок: *«А ми упродовж багатьох років тільки те й робимо, що переписуємо історію в угоду комусь».* (с. 59).

Після зустрічі із В. Забаштанським, який мужньо і шляхетно переносив своє каліцтво: був без рук, втратив зір, навчався самотужки, писав вірші «в голові», а «написані» диктував записувачеві, з'являється такий висновок: *«Воістину подвиг людини – у самій людині!»*. Автор уміє дивуватися і захоплюватися героїчними вчинками інших людей, які жили інтересами народу, матері – Батьківщини, та й сам ніколи і ні перед ким не плазував, не випрошував нагород, слави, визнання...

У денниках він пригадує, як до нього, колишнього політв'язня, після звільнення, відносилося на роботі керівництво та представники місцевої влади; які стосунки були з побратимами по перу; як намагалися ігнорувати, не помічали творчого хисту, забороняли друкувати твори, ба, навіть у святкових концертних програмах викреслювали вірші, бо написані вони були українською мовою, а їх автор усе свідоме життя відстоює національні ідеї, духовність у слові і справах, присвячених народу, багатостраждальній матері – Україні. Він усвідомлює мудрий вислів: *«Любити людство набагато легше, ніж любити конкретну людину»* (с. 35).

А влада 70-80 років минулого століття тільки й проголошувала подібні гасла про світле майбутнє для всіх, про піклування партії за народ і його добробут...

Щоб видавати власні книжки, де теж була правда конкретної людини, годі було й думати... Таким творам не судилося побачити світ, а їх автору – визнання. І це теж була правда. Та М. Василенко тягнувся до знань, живого і щирого українського слова, спілкування з відомими людьми, діставав і читав-перечитував книжки про справжніх достойників минулого і складного

тодішнього життя; про безпідставні репресії земляків, голодомори, колгоспне рабство, свавілля партійних чиновників, національне приниження ... Занотовував факти, вирази, шукав відповіді на питання, які пекли йому душу і серце. Він доходив висновку, що велике складається з малого. Мав свою точку зору на літературу: *«Література – це не кількість надрукованих книжок, а тільки те, що написано талановито»*. (с. 44). Згодом занотовує: *«Наша нація почала поступово відновлювати національну пам'ять, порядні науковці шукають правду на згарищах рукописів, які не горять»*. (с. 44). Він свято вірив українському пророку – Тарасові Шевченку, що *«...діла добрих оновляться, діла злих загинуть!»*. Вірив у ці пророчі слова Великого Кобзаря, жив цією вірою і писав:

Духовне капище в руках сліпців,
Філософи і запальні поети,
Сумлінні судді і мужі учені,
Гуртом стоять в оптичному прицілі.
Зазнав і я анафема й гоніння,
Тому існую на краю межі
Свого життя, але у центрі світу,
Бо народився в хаті не сьогодні,
І не сьогодні скуштував свавілля... (с. 47)

* * *

Молюсь. (Кому?).
Молюся і благаю –
Не сотвори із України попіл.
Її пракорінь від небес і сонця,
Її вершинні виміри всевидні,
Вони гарячу нам дають наснагу
І закликають вільно й дружно жити. (с. 47).

У книзі **«Курай для пожежі»** ми бачимо його власний світогляд і способи мислення, бережне відношення до рідного слова, яке несе в собі світлоносну енергію і заперечення насильного нав'язування чужої мови, чужого мислення, що приглушує національний дух:

Україно,
Задля тебе світло в серці бережу,
Задля тебе тиші перейшов межу
І звитязний прапор – дух моїх пісень,
Пронести стараюсь у майбутній день.
Хоч не раз в дорозі зазнавав біди,
Та тримався міцно правди і мети.
Хоч бував голодний і німіла кров,
На колінкування у житті не йшов. (с. 92)

Автор денників вважає: «... там, де пригноблене рідне слово – там розвиватиметься почуття меншовартості з деформованою душею». Сам же у наступних рядках стверджує:

Маю в серці прабатьківські гени, –
У змаганні несхитно стою ... (с. 92).

Використовуючи історичні екскурси, спогади, документальні коментарі, афоризми, поетичні вкраплення, народні приказки та прислів'я, власні висновки від пережитого, він ніби проводить паралель із давноминулим і сьогоденням, добром і злом, намірами і вчинками...

Звернімося до його думок, написаних у засланні, але які й сьогодні не втратили актуальності та свого звучання:

– *Народ існує доти, поки живе його мова. Гине мова – гине народ.*

– *Загубивши матеріальні блага, людина ще може жити; загубивши волю – може існувати. Але коли губить віру в свої ідеали – губить усе.*

– *Любов до жінки змінюється привычкою. Любов до Батьківщини – тільки любов'ю.*

– *Спілкування з духовно близькою людиною – одна з найбільших розкошів, дарованих Богом.*

– *Хто кричить у гніві – смішний. Хто мовчить у гніві – страшний.*

– *Поганий друг, що твоя тінь: у сонячний день від неї не втечеш, у похмурий – не знайдеш.*

– *Письменники стоять не плече до плеча, а на зразок піраміди. Якщо ти не опираєшся на плече колеги, то це означає, що ти самий нижній. Геній той, хто завершує вершину піраміди.*

– *Співати добре вкупі, а говорити – порізно.*

– Іноді й так буває, що протягом цілої епохи розумні люди мовчать.

– Розум не стільки відокремлює людину від мавпи, як людину від людини.

– За зоною радянських рабів на вулиці поселення висить гасло: «Страна уверенно идет по пути, намеченной партией!».

– Не той зрячий, хто бачить гору, а той, хто бачить, що за горою.

– Вогню не можна спалити, води втопити, вітру задушити, а правди вбити.

– Людина народжується для щастя, як птах для польоту.

– Люди на землі – гості. Час – Господар.

– Світу багато, а поночі жити.

– Хто не горить – той не живе.

– Любити Україну, це значить не бути зайвим на землі.

– Чому я нещасний? Тому, що був щасливим. Не покуштувавши солодкого, не знатимеш гіркого.

– Поезія – це процес самотворення, до якого прилучена людина.

– Тільки добре серце бачить далеко.

– Душевний спокій – місток до щастя.

– Герострат, щоб прославити себе, спалив Храм. Поет, щоб прославити Храм, спалює себе.

– Хто собі не знаходить стежку, той іншим указує шлях.

– Якийсь філософ казав: «Мудрий зрозуміє дурня, оскільки сам був колись таким, однак дурень ніколи не зрозуміє мудрого, оскільки не був мудрим».

У 1947 році Микола Василенко був заарештований органами держбезпеки з політичних мотивів. Вирок – 10 років гулагівських таборів і 5 років позбавлення в правах. Із 1949 року строк ув'язнення відбував у сталінських концтаборах на вугільних шахтах у Комі АРСР, м. Інта. Улітку 1955 року був звільнений зі зняттям судимості.

У своїй книзі він веде читача тернистим шляхом, який випав не одній сотні «поборників справедливості та людяного ставлення до тих, хто мав іншу думку, сповідував інші цінності у житті». Його вражала політика партії, «яка свідомо вчинила народові більше зла, ніж добра. Кричала, що буде соціалізм і одночасно одних тільки в'язниць – десятки тисяч! А концтаборів – не перелічити. А магаданів, соловків, мінлагів, сиблагів...» (с.31)

Тому, зболене серце Миколи Василенка кричало на повний голос, не могло миритися з баченим і власне пережитим, бо за кожним арештом, вироком суддів стояла конкретна людина, яка представляла народ, у якого було повне право жити на рідній землі, у рідній Україні з її мовою і культурою, створеною віками. Це спогади про тих, хто були із ним поруч: «За колючим дротом в умовах несправедливості у молодих в'язнів формувався світогляд національного патріота.

Про своє ув'язнення і нескорених побратимів у книзі є такі строфи:

А хто там, хто, в тюремному лахмітті
Досвітніми етапами іде?
У нього ноги ранами покриті
І стомлене обличчя молоде. (с. 34)

* * *

Всі двері й вікна зачинили,
І жити залишилось мить, –
Боротися немає сили.
Не здамся, ні! – душа кричить. (с. 34)

Автор книжки «**Курай для пожежі**» ніколи не залишався байдужим до рівня життя свого народу, своєї держави і з'явилися такі рядки:

Згадаймо рід наш і славетний Київ,
Хай вічно будуть в славі наші предки –
Найперші зодчі міста на горбах.
Нехай врожаєм колоситься поле
І благодатна пам'ять не погасне
Про кожум'яків, ратаїв і вчених,
Про мужніх воїв і князів, і смердів,
Які заклали Золоті Ворота –
Співучий міст у наше сьогодніня... (с. 97)

Хоча поетичні твори, цитовані М.Василенком у книзі, написані ще в 40-70 роках, але й сьогодні вони звучать гостро й злободенно, допомагають боротися проти всього потворного, що заважає утвердженню незалежної і соборної демократичної України. Він, як

Нестор – літописець, пильно слідкував за подіями того часу, боляче реагував на те, як влада ставилася до «інакомислячих», продовжувала гоніння на справжніх «достойників» і нотував для пам'яті, для нащадків жорстоку правду. Правду про Ярослава Добуша – підданого Бельгії, члена «Союзу української молоді», якому пред'явили обвинувачення в проведенні «ворожої» діяльності в Україні. Правду про людей прогресивних поглядів, високої ерудиції, широкого діапазону мислення, з переконаною національною свідомістю: Івана Світличного, Івана Дзюбу, Євгена Сверстюка, Данила Шумука, В'ячеслава Чорновола, Василя Стуса, Ірину Калинець, Миколу Холодного, Григорія Кочура..., арештованих у зв'язку з цією справою, перед світлою пам'яттю яких ми всі у вічному боргу.

Він опікувався приходом кожного Нового року, задавався питаннями: що нового принесе цей рік? Скільки доброго і скільки поганого? І сподівався, що більше буде доброго і щасливого. Душа живе надією, тому й безсмертна, тому й налаштована на все прекрасне, розумне і світле, а книжка «Курай для пожежі» гідна високої нагороди, як дороговказ у майбутнє нам і нашим дітям.

Нова книжка «Довга дорога з тунелю» побачила світ 2009 року у видавництві ВАТ «Херсонська міська друкарня» і відразу привернула неабияку увагу читачів. До неї увійшли ще не друковані прозові твори письменника (7 оповідань: «Заметене снігом», «Циця», «Марфа і Мефодій», «Штрафбат», «Гітлерові – капут! Сталін – гут!»; повість у новелах «Над урвищем»; статті «Олесь Гончар як патріот України», «Писемність та її поборники», «Уламки імперії» боляче ранять майбутнє України», «Як духовний хліб насущний»; тексти пісень із нотами: «На порозі зими», «Пісня про цвіт вишні», «Голос порваної струни», «Козацький марш»), у яких ідеться про драматичні події минулих років періоду Другої світової війни; долю репресованих у таборах і нелегкого сьогодення; утверджується віра в незнищенність людської доброти й справедливості. Книжка має символічну назву. То, справді, була довга дорога письменника від забуття, цькування, заборони до визнання і чесного шанування людини, майстра слова, поборника правди і волі.

Я щаслива від того, що маю змогу знову доторкнутися серцем до творчості великого майстра слова, його думки й почуттів. Праця з

таким автором, його творами не лише не втомлює, а дарує істинну насолоду і гордість за таку стійкість духовних переконань, людських характерів, долі; пізнання жажливих сторінок в історії нашої країни; спроможності констатувати, показувати нескореність духу справжніх достойників нації. Знайдено письменником точність слова, захоплює нескореність прометеївського духу героїв твору; щирість мовленого, беззахисної відвертості й твердості у переконаннях. Микола Василенко намагався донести до читача нового часу не тільки драму особистого життя, а й тих, хто був зневажений тоталітарною системою, кинутий за ґрати, але залишився незнищеним у боротьбі за волю України та національні ідеали.

Чим більше я пізнаю світ Миколи Василенка, тим більше переконуюся у справедливості вислову великого німецького поета Фрідріха Міллера, що ознакою істинного таланту є його багатогранність. Ця книжка засвідчує, що перед нами справді багатогранна особистість: поет, прозаїк, публіцист, перекладач, громадський діяч, який не стоїть осторонь громадського життя.

Нова книжка динамічна, цікава і головне така, що подразнює, зачіпає, спонукає до роздумів і протесту. Виклад фактажу легкий, бо все те пропущено через власне серце, переболіле і пережите автором особисто і його персонажами. Він майстерно і вміло вимальовує людські характери, зосереджується на знанні людської психології, добре орієнтується в історичних подіях.

Микола Василенко досягнув висот зрілості, має власний стиль викладу думок і неперевершене володіння образним словом. Окремі новели, етюди «Марфа і Мефодій», «Штрафбат», «Воно», «Черевний тиф» та інші свідчать про різноманітність письменницького інструментарію для передачі суворой реальності чи філософського узагальнення. Майже до кожного твору вдало підібрані епіграфи із творчості улюблених письменником авторів, які близькі йому по духу та ідейних мотивах. Як от: // *Гострі очі розкриті в морок, // Б'є годинник чотири, п'ять... // Моє серце в гарячих зморах, // Я й сьогодні не можу спати...* // із Олени Теліги до оповідання «Заметене снігом»; або: // *Я долю спитав : – Чи не ти без упину // Штовхаєш мене так безжально у спину? // Вона лише іклами хижо сяйнула: // – Штовхає тебе твоє власне минуле // з Робіндроната Тагора до оповідання «Циця»...*

Мова його творів проста, природна, з відблиском джерельної чистоти...

Отже, можемо зробити висновок: ця книжка, як і попередні, подарована сучасникам людиною, яка пронесла свій хрест на Голгофу через тернисте життя і випробування аби кожному із нас жилося краще у вільній суверенній державі, а час і люди розставлять все на свої місця, кожному вчинку дадуть належну оцінку.

Миколі Олександровичу вісімдесят сьомий рік. Але його нові твори (поетичні, публіцистичні, прозові, сатиричні) сповнені натхненними рядками любові до життя й Вітчизни. Болить його серце за долю України, яка вже двадцятий рік намагається будувати суверенність і незалежність. Але ще й сьогодні тупцяється на місці. Коли ж ми нарешті дійдемо згоди, позбудемося відчуття вторинності, відчуємо себе гордим народом?

І все ж, ми абсолютно переконані, що цей великий мрійник, майстер поетичного слова заслуговує на доземний уклін від нас, нині сущих, бо завдяки таким, як він, ми, ще, дякувати Богу, усвідомлюємо себе українцями...

ЙОГО СЕРЦЕ В ХЕРСОНСЬКИХ СТЕПАХ **(про Яра Славутича)**

11.01.1918

*...А рідну землю, що мене зростила
На боротьбу за життєдайні дні
Я над усе люблю на чужині!*

Яр Славутич. Степи Херсонщини.

Писати про Яра Славутича просто і непросто.

Кожне його слово – виболене, пережите, правдиве. У багатьох містах України: Запоріжжі, Херсоні, Дніпропетровську, Кривому Розі, Кіровограді, Полтаві, Львові, Харкові його можуть назвати «своїм», бо його життя пов'язане, переплелася з цими містами.

Уся Україна повинна пишатися ним – цією багатогранною і відданою незалежній державі, українському Слову – Людиною.

Непросто, бо Яр Славутич із сорокових років ХХ століття й донині є «правдоносцем», «живим смолоскипом», палким поборником національної ідеї, суверенної держави України, співцем рідного краю, дзвінкого слова, волі українського народу.

Важко писати, бо творчий спадок Майстра великий та й сьогодні, у високе своє поліття (93-у річницю з дня народження) Яр Славутич не знає спочину, увесь у творчому горінні, опікується і долею українського Слова, і тими, хто плекатиме далі те Слово.

Спробуємо вчитатися в прозріно просте мереживо, прислухаймося до Поетового голосу, бо ж він хоче кожному з нас щось сказати, передати, заповісти. Намагаймося збагнути сенс цього повідомлення через роки й далекі відстані, яке прозвучало ще у перші роки емігрантського вигнання:

О світе, пізнавай! Немов номади,
Йдемо в чужий, сполоханий простір
З важким тавром невчиненої зради,
Всіма зацьковані – як звір, –
Слабі від горя, сильні від нестями,
Волочим тугу без кінця ми,
Всьому навперекір.*

Це початок невеликої поеми «Правдоносці», датованої 1948-им роком, але яка й сьогодні вражає своїм «несподіваним» зіставленням трагічного, героїчного та подвижницько високого. Справді трагічного становища, гіркої долі бідарів-вигнанців, облудно оббріханих, підступно й нещадно переслідуваних. І героїства їхніх діянь, історичної значущості їхньої подвижницької місії: крізь усі навісні гонитви, підступства, жорстокості, крізь усе «зло несамовитого» світу тоталітаризму, як стяг – нести «по селах і містах», донести до всього світу «палаюче слово правди про свої краї», слово, писане кров'ю; донести до сучасників і нащадків народні, національні «скрижалі правди, ковані віками».

Читати творчий спадок Яра Славутича треба серцем. Тільки тоді збагнеш, що кров – це дух.

Його поетичним і життєвим кредо можна вважати поезію «Кредо»:

Я славлю зброю, подвиги і герб, –
Рубала шабля мусульманський серп!

---

* Яр Славутич. Твори: Т. 1. – К.-Едмонтон: Дніпро: Славута, 1998. – С. 187.

Славетні будні, гомоніть до мене
Лунким кличем козацької яси.
Архистратига звагою надхненне,
Вставай, берло булавної краси!
Устам вогню, щоб паленіло слово,
Твердої криці лезові меча!
Инакший світ, розквітлий малиново,
Черленню стягів зійде з-за плеча! (171)

Придивімося до його творчості! Це – не випадковий перехожий, а Майстра Слова, життєвої ходи.

І попри все, незважаючи ні на що, всупереч усьому, Яр Славутич знову і знову натхненно і мудро творить ходу.

Не можна випускати з поля зору українське письменство, якому випало пережити смугу тяжких випробувань.

Хто міг передбачити, що двадцять роки ХХ століття, роки відродження, закінчатся (кривавим геноцидом українського народу? Країну затопили натужні хвилі «червоного терору». Про справжню творчість, про дух відродження в ті роки вже не йшлося. Над цвітом національної культури та літератури нависла смертельна небезпека.

Ті митці, які не змогли переступити через свою особистість, через свої принципи, пішли етапами в тюрми й табори, де більшість із них загинула.

Але цей геноцид продовжувався ще довгі десятиліття. Багато письменників змушені були покинути Батьківщину, щоб уже ніколи не повернутися. Там, на чужині, вони творили і мріяли, що колись повернуться на Україну, хоча б своїми творами. Часто їх звинувачували в тому, що вони не хочуть повертатися на батьківщину. Навіть прогресивні західні діячі не розуміли того страху, що виникав у письменників-емігрантів від однієї думки про повернення.

По-різному склалися долі письменників-емігрантів Олександра Олеса, Олега Ольжича, Олени Теліги, Євгена Маланюка...

Та всі вони пам'ятали про втрачену Батьківщину, цікавилися подіями, які відбувалися в Україні, творили, і хто живий нині, продовжують творити, щоб показати світові велич і трагедію

великої європейської країни, геноцид українського народу, боротьбу за незалежність і суверенність України.

Ім'я Яра Славутича було маловідоме українському читачеві до останнього десятиліття ХХ століття, бо воно потрапило під багатолітню заборону.

І тільки з часу проголошення незалежності України стає відомим не лише в наукових, письменницьких колах, а й – широкому читацькому загалу, студентській та учнівській молоді – майбутнім господарям нашої країни, носіям моральних і духовних цінностей.

Яр Славутич вважає, що справжній митець повинен своєю зброєю – словом – формувати свідомість нації, бути безкомпромісним щодо правди слова, добре знати історію свого народу та країни, вести народ за собою до кращої долі.

Будні емігрантського життя народжували у поета синівську ностальгію за втраченою землею батьків, але вона виливалася не у ліричні вірші, сповнені слізьми та болем, а навпаки, у твори різкі, правдиві, ніби наповнені залізом.

Справедливо херсонський поет Микола Братан висловився так про Яра Славутича: *«Він – із когорти живих смолоскипів»*.

ПОЕТИЧНИЙ СВІТ МИТЦЯ

*Душа людини – велемовна книга,
Яку щоби більше пристрасно читай-
То більше радістю дзвінкою двигай
І жни пізнань довершений розмай (Т.І. с.119).*

За своє творче життя Яр Славутич написав десять збірок поезій: «Співає колос» (1945), «Гомін віків», (1940-1945-1946), «Правдоносці» (1948), «Спрага» (1950), «Оаза» (1960), «Маєстат» (1962), «Завойовники прерій» (1968), «Мудроці мандрів» (1972), «Живі смолоскипи» (1983), «Шаблі тополь» (1992); сім поем: «Одрад і Доброслава», «Соловецький в'язень», «Скарга», «Донька без імені», «Світочі», «Білий дім із чорною душею», «Моя доба». Остання поема перевидана окремою книжкою у Львові 1993 року.

Поетичний доробок Яра Славутича – це понад 700 віршів, більш 250 сонетів. Він співець багатогранний, поліфонічний. Є у його творчому доробку і монументальна поема «Моя доба» і поема

–реквієм «Донька без імені», і ораторія «356», і гімн «Канадський славень», і сонети- портрети, і послання, елегії, і романси...

Для всієї поезії Яра Славутича характерні достовірність, життєвість, правдивість виражених поглядів автора.

Я спробую проаналізувати тільки децицю із творчого доробку автора і зокрема ту збірку і ті твори, в яких відлито живодайна любов поета до краю його босоного дитинства – нашої Херсонщини.

Перша збірка «Співає колос» вийшла у світ улітку 1945 року в Авгсбурзі (Баварія). Складалася вона з творів, що збереглися в пам'яті автора і були викладені на папір навесні того року. Багато віршів Яр Славутич не міг пригадати, бо всі рукописи були назавжди втрачені під час війни.

До розділу книги «Співає колос», наприклад, не увійшло щонайменше 50 поезій. Втрачено немало сонетів до циклу «Запорожці». Збірка «Співає колос» пережила три видання (1945, 1993, 1997 рр.). В останньому виданні вона обіймає чотири цикли-розділи: «Співає колос» (26 віршів), «Херсонські сонети» (13), «Перше кохання» (9), «Жага» (4). У поезіях цієї збірки відображена життєва доля та світоглядно-художні шукання і сподівання української політичної еміграції, яка тісно переплітається з авторською долею, з особистісними переживаннями; щирі попри все і позбавлені будь-якої кон'юнктури, ще й написані у художньо-довершеній формі.

Доля Яра Славутича, як і багатьох політичних емігрантів, виявилася почасти понівеченою катаклізмами ХХ ст., але його особистість залишалася неспотвореною, внутрішньо незалежною і в поетичному самовираженні вільною.

Його поезія – це душа живої особистості, мужньої та чутливої, що не соромиться висповідатися про свої душевні сум'яття і страждання. Це поет із виразною, глибокою і несхитною українською свідомістю, якою наскрізь пронизані всі десять поетичних збірок.

Потрапивши в еміграцію, Яр Славутич уже зробив свій вибір: для нього Україна, її воля, державність були вищим сенсом життя. Заради цього він живе і невтомно трудиться й донині.

Під впливом творчості Г.Сковороди, Т.Шевченка, М.Рильського, М.Зерова, Є.Маланюка та інших митців слова фор-

мується його творчий світогляд, він знаходить свої теми та свою образну систему.

Про свою юність поет пише у вірші-присвяті Тереневі Масенкові:

Під синім небом, над ясным колоссям,
Серед степів, де грала ковила,
Де щастя й горе водночас велося,
Моя херсонська юність розцвіла... (с. 11)

Уже в поезіях першої збірки, зокрема, у циклі «Херсонські сонети»: «Моє серце в херсонських степах», «Колос колосу співає», «Земля парус...», «Осінь» він конкретно і зримо відтворює степові простори, краєвиди Херсонщини, отчої хати, картини селянської праці й «достатку», осінні пейзажі краю. Ось один вірш із цього розділу.

Моє серце в херсонських степах,
У притасених скитських могилах.
Я в душі чебрецями пропах,
Випасаючи коней по схилах.

Клекотить запорозький мій дух –
Як негасна вулканова лава.
Бо Великий затоплено Луг,
Бо в журбі береги Січеслава.

Рідна тирсо, – колиска моя!
Виспів жайвора в чистому небі,
Жур журавки і трель солов'я,
Чорнокрилий у заводі лебідь.

Там колись із ногайської мли
Виринали татарські навали;
Гнівні гридні на ворога йшли,
Їм услід запорожці ступали.

Не сумуйте, степи! Я вернусь!
І замовкне жалоба чайна.
Обійматимуть Скитія, Русь

І новітня моя Україна.

«Моє серце в Херсонських степах»

Тема туги за рідним степом, Херсонщиною, звучить у віршах «Степи Херсонщини», «Липнева ніч».

Степи Херсонщини, поля питимі,
Соломоверхі клуні на току,
Розлогі верби в ранішньому димі, –
Вас не забуду на своїм віку!

Хлюпоче риба в сонному ставку,
Дзвенить бджола у рвійному нестримі,
Несуть батьки журбу свою гірку
В степах Херсонщини, поля питимі!

Тримаю в серці голубий ставок,
Верхи тополь і вітрякові крила,
Де розгубив дитинство між квіток, –

А рідну землю, що мене зростила
На боротьбу за життєдайні дні
Я над усе люблю на чужині!

«Степи Херсонщини»

Перебуваючи на чужині, поет часто згадував рідну землю, яка зростила його «на боротьбу за життєдайні дні», додавала йому сили, щоб подолати і біди, і журбу, і всілякі життєві негаразди.

Яр Славутич – майстер поетичного пейзажу: («Вечір», «Липнева ніч», «Удосвіта», «Мариво», «Посуха», «Гарманування» та інші).

Ось як митець змальовує захоплюючі картини заходу сонця в степу, вдало використовуючи персоніфікацію:

...В густі жита під мирними хмарками
Втопає сонце; свіжий вітровий
Спішить над яр, хитнувши деревій,
І, як пустун, погойдує квітками...

«Вечір»

Або у поезії «Мариво» Яр Славутич також наголошує на красі краєвидів:

А ген довокола, скільки зору впасти,
Помліло все: привабливість хатин,
Полів замріяних барвистий клин,
Де верх могили мерехтить синястий...

«Мариво»

Поет захоплений цими картинами, він бажає:

...так упитись царини красою
Біля хлюпкого в балці джерела,
Щоби в душі Херсонщина жила.

«Липнева ніч»

Як справжній художник, він у поезіях вдало оперує улюбленими кольорами : жовтогарячим та золотим, синім та блакитним. Майже у кожній пейзажній чи громадянській ліриці зустрічаємо: «золоті хмарки», «золотисте зерно», «золоті ключі», «царство золоте», «жовтогарячі зорі», сонце – «жовтаво-круглий неба володар», «золотіє поля далич», «золочений ріг», «путь жовтолика»; «блакитна тиша», «синє скло прозорої ріки», «верх могили мерехтить синястий», навкруги «ясно й синьо», «синій молодик», «під синім небом», «голубий ставок», «блідне синій молодик», «синій небес намет», «вибалки сині», «синя крига», «блакитні брами», «синій небосхил»...

«Жовто-блакитні барви займають не тільки значне місце у творчому доробку поета, а й – у всьому світі символізують дві першооснови буття: дух і матерію, добро і зло, позитивне й негативне, вогонь і воду, чоловіка і жінку, батька і матір. А синя і жовта фарби при змішуванні дають зелений колір, що є символом Древа життя»,- так стверджує одна із дослідниць творчості Яра Славутича – Світлана Тарабура.

Цю філософію щиро сповідував Яр Славутич, тому так часото ми зустрічаємо у його поезіях вічні теми, улюблені образи, віру у світле майбутнє народу, краю, держави.

Яр Славутич стверджував: «Поезія – мова богів і цього ніколи не зречуся... Простота простотою, але мусить бути простота у складності. Я цього і прагну. Твір повинен мати голову, тулуб, руки,

ноги, як жива людина. Все має бути природним, органічним, себто виростати з природи, з людини, з життя». (Твори: Т.2. – С. 344).

Яка проблема не хвилювала б митця, якої б теми не торкався він, у який би час і де б не писав, – скрізь і завжди степовий простір-світогляд супроводжує поета, насичує все його творче життя. Звичайно ж, можна укласти цілу антологію віршів українських авторів про степ. Будуть там і Євген Маланюк, і Володимир Базилевський, і Борис Олійник і Микола Вінграновський, і Павло Вольвач, і Яр Славутич. У кожного з них степ – це і сторінка їхньої духовної біографії, і важлива дійова особа української історії та авторських доль...

Для Яра Славутича таврійський степ – це своєрідна призма, крізь яку він дивиться на навколишній світ, це арена життя й важлива дійова особа поетичного дійства. Степ – це мірило всього позитивного й негативного в його житті.

Збірка «Гомін віків» (Авгсбург, 1946) була також переписана переважно з пам'яті, з минулого свого роду (Жученки належали до спадкоємців козацької старшини, були українськими хліборобами споконвіку). В родині панував козацький дух, зберігалася козацька зброя і легенди про Запорозьку Січ.

Збірка складається з шести циклів: «Старовічні марива», «Дажбожі внуки», «Київська слава», «Золота орда», «Запорожці», «Карби». Основними мотивами кожного циклу залишаються спогади автора про історичне минуле рідної неньки-України, її славних лицарів, споконвічну боротьбу з різними загарбниками, мрія про щасливе життя країни і народу... Яр Славутич черпав наснагу у народній творчості, у житті і діяльності «справжніх правдоносців», а рідна далека Україна з'явилася у його творах в образі червоної калини, гіркого евшану-зілля, стиглого колоса, а чи високого блакитного неба...

Для поселенців у Канаді калина, ніби вістонька з рідної материзни:

...Червона калина стала й мені
Снагою життя в чужій чужині.

Більшість поезій цієї збірки звучать оптимістично, хоча життя українського ратая в Канаді було нелегким, але жила надія, що сподівання на кращу долю обов'язково здійсняться:

...Що прерій гони крає й крає,
Старий оновлюючий край,
Що на догоду недолугим
Чола не клонить волі злій,
Що, нагинаючись над плугом,
Як жрець, вклоняється землі!

«Чепіги плуга у долонях»

Нам відомо, що життя українських поселенців у Канаді (не лише першого, а навіть і другого покоління) було жакливим. Вони освоювали прерії так, як працювали за часів кріпацтва, за часів Шевченка; вони змушені були тягнути ярмо, щоб не вмерти з голоду. Читаючи вірш-посвяту Дмитрові Чубові, розумієш, яку ціну сплатив український хлібороб, що «горду стать землі й води поклав до ніг».

Деякі твори циклу можна визначити, як жанрові малюнки, ескізи з життя та побуту українців у Канаді. Це вірш «Хата», романс «Саскачеванка», вірш «Діди».

Чимало у циклі й пейзажної лірики: «Я не забуду буйні вруна», «Альберта»...

У пейзажній ліриці Яра Славутича канадські краєвиди ніби зливаються в уяві автора з рідними йому пейзажами України, і виникають такі оригінальні визначення, як «степи херсонські Манітоби», а «чорна кров зеленавих прерій» – альбертська нафта викликає спогад про галицький Борислав.

Так само міста степових провінцій Саскачевань та Едмонтон будять у душі поета спогад про далекий Херсон, соняшний український південь:

...Безмежні й рівні, без оздоби,
І споконвічні, як буття,
Степи херсонські Манітоби
Будили давні почуття...

Нехай нап'юсь цього простору
Цієї красної пори,
Щоб, наситивши спрагу зору,
Не знав ні туги, ні жури,

Щоб, стрівши дні в Саскачевані
І привітавши Едмонтон,
Я в час вечірній чи доранній,
Бодай у сні узрів Херсон.

«Я не забуду буйні вруна»

Говорячи про трагічну долю України, про чисельні жертви, які сторіччями клала вона на вівтар незалежності, про економічну й екологічну кризу, про руйнацію відвічних моральних і християнських цінностей, поет не може бути спокійним чи нейтральним. Кожен рядок цих сонетів волає стражданням:

На Україні не один Чорнобиль!
Запоріжсталь, Донбас і Кривий Ріг
Димами дмуть, збиваючи із ніг
І без бича, без кия, без голобель.

Довкружний сморід – мов постояв кобель
Разів стосот, ходивши на пробіг.
Шмагає душу брежнєвський батіг,
Немов загнав хто в серце гострий скобель.

Така біда! Чорнобиль не один,
Та ще несуть нуклідний загин
Містам і селам, нивам, автохтонам.

Пройнявши простір струпами проказ,
Попід кривавим прапором-пітоном
Навальне кружиться убивчий газ.

«На Україні не один Чорнобиль»

Тому кожне мовлене слово поета – то крик зболеного серця:

Така велика, світова жальба!
Куди подівся імпет України?... (с. 363)

...Чи ж буде, Боже, справедлива кара
На підготованих партійних слуг?
На зло, і спирт, і підступ яничара?... (с. 356)

...Якщо село обдерли догола,
А місто чорним чадом отруїли,
Що ж нам зосталось?... (с. 342)

У збірці звучить визвольницький мотив, ясно закарбований у поетичне кредо автора, висловлене у поезії «Була доба...»:

...Кріпись, поете! Гранями сонета,
В блакитно-жовтих Рухівських стяжках,
Ставай на прю – мов лезами багнета. (с. 353)

Яр Славутич завжди розумів, яка роль поезії та поета-речника свого народу і свого часу, тому й звучать полум'яне такі рядки:

...Гай-гай, сонети! З Києва в Херсон,
До Запоріжжя мчав я, автохтон,
Проклявши Кремль і сталінську епоху.

Бо це в розбоях, злочинах вона,
Голодомором, смертями жахна,
Всю Україну завела до льоху. (с. 354)

Бойові, викривальні інтонації притаманні тим сонетам, у яких поет недвозначно говорить про об'єктивні причини нещодавніх лихоліть (голодомор, репресії) і сьогоденного жалюгідного становища в незалежній Україні.

...Хіба забути? Щиро і врочисто
По всій Херсонщині, мов диво з див,
Колосся спів мене благословив. (с. 400)

* * *

Для Яра Славутича ніякі прикраси заморських міст не можуть замінити степові простори над Дніпром, де пройшло його босоного і нелегке дитинство, перші життєві невдачі та родинне і загальнолюдське горе. Тож, і читаємо такі щирі і відверті рядки:

Ні гожий Майн, ні Рейнові щедроти,
Ні косогорів пишнobarвна гра
Не нагадають степові широти
І не заступлять рідного Дніпра.

Я там зростав, блукаючи балками,
Там гартувався шумом шуляка;
Шипшини цвітом, терну пелюстками
Мене вела земля моя легка.

Я знав чайок Мазепине квиління,
Я чув хрущі в Тарасових садках,
Херсонська юність, як наснага весіння,
Палахкотіла на моїх шляхах.

О ні! Не Майн, не Рейнові щедроти,
Не косогорів пишнобарвна гра...
Я ваш навіки, степові широти,
Зелені зарви рідного Дніпра! (с. 115)

* * *

Тамуючи тягар розлуки з рідним краєм, Яр Славутич прагнув побувати на батьківщині, бо він із її теренів синівську любов, настоєну на духмяному херсонському хмелі, тепкому євшан-зіллі.

І цей намір він здійснив не один раз, (а вісім!) уже за часів проголошення незалежності України.

... Мій кожен крок, як вічності дудонь,
Нещадно чавить неподатні будні;
Мою палку звитягу, як осонь,
Надхненно кличе на шляхи слаутні,
Перемагаючи світів печаль,
Херсонським хмелем духовійна даль.

Усе своє творче життя Яр Славутич міцно і надійно стоїть на землі; його слово світле й чисте, напоєне цілющою силою краси степового краю смаглявої Таврії та любові, а ще мудрістю Сковороди і Шевченка, козацькою славою і діями непокірних месників-заступників народу і правди.

Чим більше я пізнаю світ Яра Славутича, тим більше переконаюся в спарведливості твердження великого німецького поета Фрідріха Міллера, що ознакою істинного таланту є його багатогранність. Тож не дарма відкриваємо сьогодні ім'я знаного в

світі Яра Славутича-поета, Яра Славутича-науковця, активного громадського діяча і невтомного «правдоносця», «живого смолоскипа», який усе життя несе в своєму серці нескорену любов до українського слова, України, її народу і не забуває за наш край.

ЗАПОВІТ

Як помру, не подолавши втому,
Схороніть, де смерть не обмине,
Бо на тло сплюндрованого дому
Не допустять недруги мене.

Біля шляху, битого віками,
Під улюблений вітрами дуб,
Над могилою поставте камінь
І на пам'ять вирізьбіть Тризуб.

Та коли сподівана свобода
Вас обніме золотом проміть, –
В серце степу, не джерельні води,
Вірні друзі, прах мій поверніть.

Поховайте на довічний спокій
Там, де хвиля жита – як гора,
У моїй Херсонщині широкій,
Де вітає близина Дніпра,

Деся під синім листям тополиним,
Край Славути, над красою нив,
Для якого я назвався сином
І якому віддано служив.

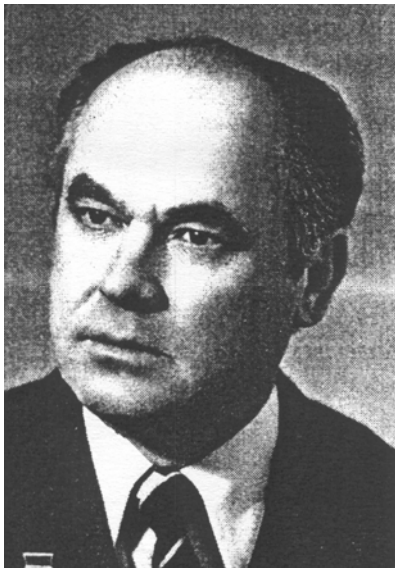
У різні періоди своєї творчості Яр Славутич по – різному усвідомлював своє призначення як поета. Але незмінно домінувала поезія патріотичного звучання, яка будила дух непокори, витискувала рабську психологію, ганебне почуття зневіри і меншовартості, засуджувала прояви «яничарства», поклоніння «грошовому мішку». Його поезія активізувала дух національної самосвідомості. Незважаючи на всі труднощі у житті, які довелося

Йому пережити, поет не зрадив своєму покликанню, всьому наперекір йде тернистим шляхом своєї високої ідеї. Найвище щастя для Яра Славутича – це усвідомлення того, що його щире українське Слово доходить до сердець читачів, знаходить у них активний і гарячий відгук. І це право він виборов сподвижницьким життям правдоносця.

...Хіба забути? Щиро і врочисто
По всій Херсонщині, мов диво з див.
Колосся спів мене благословив. (с. 400)

ОДЕРЖИМИЙ ДОЛЕЮ *(про Івана Гайдая)*

(10.10.1924–22.02.2005)

БІОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ

10 жовтня 1924 року у селі Широка Балка, що на Херсонщині, у селянській родині народився Іван Іванович Гайдай. Рано залишився без батька. Там же минуло його дитинство. Звідти подався на навчання до Херсонського рибного технікуму, де й застала його Велика Вітчизняна війна.

Воював на Першому Білоруському, а згодом – на Третьому Українському фронтах. Особлива сторінка біографії пов'язана з фронтowymi буднями під час історичного наступу «Багратіон».

Доля розпорядилася так, що Іван Іванович брав участь у визволенні рідного міста. Він часто згадував день 13 березня 1944 року, пам'ятав, як ходив зруйнованими вулицями, як вгадував поні-вечені двори та площі...

А згодом були тяжкі бої в Угорщині. Через артилерійські канонади, через вир солдатських походів пройшла юність відомого письменника.

Переможні салюти, що сповістили про закінчення війни, застали Івана Гайдаю у Відні. Пропахла порохом і стражденною весною австрійська столиця щиро раділа тоді воїнам-визволителям. А як воював наш земляк, свідчать бойові нагороди: ордени Червоної Зірки та Великої Вітчизняної війни першого ступеня, «За мужність», а також медаль «За взяття Вены».

Повернувшись після війни на рідні терени, працював у колгоспі, кореспондентом, редактором районної газети «Колгоспник Білозерщини». Закінчив навчання у Вищій партшколі при ЦК КПУ і більше чверті віку працював у редакції обласної газети «Надніпрянська правда».

Серед нагород Івана Івановича є високі відзнаки за працю – орден Трудового Червоного Прапора, два ордени «Знак Пошани», почесна відзнака від журналу «Перець», диплом та срібна медаль Виставки досягнень народного господарства СРСР.

У 2000 році Іван Іванович Гайдай удостоєний високої нагороди Вітчизни, почесного звання «Заслужений працівник культури України».

Повернувшись додому, Іван Іванович почав працювати в районній газеті «Колгоспник Білозерщини», інструктором-масовиком, а потім – головним редактором часопису.

Старші люди пам'ятають і ті часи, коли Іван Іванович Гайдай очолював журналістський колектив обласної газети «Надніпрянська правда», а коли був редактором, тираж «Надніпрянки» досяг 250 тисяч примірників.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ПИСЬМЕННИКА

Іван Гайдай знаний автор 14 книжок гуморесок: «На довгій ниві», «Дідова таємниця», «Риб'яча струна», «Стережіться, дівчата», «Щука в животі», «Ласкаво просимо», «Номенклатурний вареник», «Ювелірна Томочка», «Тринадцятий казан»; повістей: «На землі батьків», «Терпка ягода», «Кум королю»; романів: «Сині ранки», «Окупація»; збірки оповідань «Хризантеми – квіти осінні» та численних публікацій у державній і обласній пресі.

Він до 2005 року працював у жанрі сатири і гумору, допоки не перестало битися його серце.

Дошкульно і гостро, яскраво та іскрометно викривав автор бюрократів, кар'єристів, «новоспечених панів» і пристосуванців, симпатизував людям відвертим, щирим, які потрапляли у незвичайні ситуації. Його основним девізом тих далеких років було таке гасло:

Сміх, сміх, сміх...

Сміх із радості, сміх «крізь сльози»...

Сміх завжди з нами...

Як сміявся наш земляк, гуморист-побутописець Іван Іванович Гайдай спробуємо дізнатися, познайомившись із окремими гуморесками.

УРОК МОВИ

Тато – редактор газети – Микола Якович,
мати – Ніна Павлівна,
їхній синок Андрійко,

За обідом у сім'ї редактора газети Миколи Яковича Завірюхи синок-шестикласник Андрійко по своїй дитячій простоті розповідав татусеві:

– Прошвирнулися сьогодні ми з Павлом у парк, збацали рок, дерболізнули по стакану з сиропом і так хавать захотілося.

Микола Якович зробив таке обличчя, ніби йому син для розваги підклав їжака на стілець.

– Де...де ти таких слів набрався? Хто тобі, бовдуре, отак язика викрутив? Що це за мова?

Синок втягнув голову в плечі, шморгнув носом і кинув благальний погляд на матір.

– А ти куди дивишся? – повернувся у бік дружини Микола Якович. Чи бачиш, хто біля тебе росте, кого ти виховуєш?

Ніна Павлівна мужньо перенесла критику, а потім:

– Сам винен. У людей чоловіки, як чоловіки, а ти за газетою і сина забув... Вулиця його зовсім з пуття збиває, а тобі до цього байдуже!..

Микола Якович визнав критику справедливою, гарненько подумав, взявши себе в руку, і переключився на сина:

– Гарна, соковита, милозвучна наша мова. Нею говорили і писали Шевченко, Леся Українка, Франко, Коцюбинський. Та навіть Маяковський казав, що українська мова величава і проста. А ти по якому верзеш?! Я ж таки редактор, мовознавець, якоюсь мірою. І ось маєш, рідна дитина росте з дубовим язиком. Що скажуть люди?

Передихнув і лагідніше:

– Вчися, вчися, синку, людської мови не на вулиці, читай побільше, бережи батьківську честь.

Після того Микола Якович знову поринув у роботу на кілька тижнів. Та якось суботнього вечора, повернувшись додому в доброму настрої, задав про сина:

– Ну, як твої справи, шилохвіст?

– На високому рівні, тату!

– Хм... Ти вже вечеряв?

– З великим піднесенням, тату!

Батько підозріло подивився на Андрійка і обережно запитав:

– А що ти приніс у щоденнику?

– Дотримуючись даного мамі слова і здійснюючи свій піонерський обов'язок, заробив п'ятірку з співів.

– А вчора?

– Незважаючи на великі труднощі, несприятливі умови, які склалися на уроці в зв'язку з тим, що вчитель забрав усі підручники, написав диктант на три з мінусом.

– Ну, а далі що?

Втрачаючи терпіння, гримнув Микола Якович.

– Але я на цьому не заспокоюсь, тато, і беру зобов'язання написати наступний диктант на три з плюсом.

– Ну, а далі що?

– Але я на цьому не заспокоюсь, тату, і беру зобов'язання на наступний диктант написати ще з більшим натхненням, на рівні якого вимагає вчитель і мій піонерський обов'язок.

– Ти ще довго отак будеш говорити зі мною?

– Татку, – *щиросердно відповів син*, – підрахувавши свої можливості, я вирішив постійно шукати невикористані резерви, щоб говорити і писати тільки так.

Татко вхопився за голову, повалився в крісло. У кімнату вбігла матуся.

– Що трапилося?

– Віддаючи всі сили на виконання дорученої справи і прагнучи зробити газету як найчитабельнішою, тато, напевно, надзвичайно втопився, а тому необхідно надати йому термінову допомогу, – *випалив Андрійко.*

– Геть, геть з моїх очей, бо язика вирву тобі, негіднику! Де ти знову нахапався таких слів?

– Вик...ви...конуючи твої вказівки...читав у газеті...

На сході говорять? «Той, хто знає дві мови – двічі людина, хто – три – тричі людина».

Здолав десяток різних мов, а от своєї – не зборов.

– Яка мова найважча?

– Українська.

– Це ж чому?

– А погляньте, скільки українців так і не вивчили її.

«Виховання – це все! – впевнено стверджував Марк Твен і доводив: «Персик колись був гірким мигдалем, кольорова капуста усього лиш проста капуста з вищою освітою».

Важкі діти найчастіше народжуються від легкого життя.

А по цій короткій мові читайте гуморески зі збірок Івана Гайдая. Читайте і радісно посміхайтесь. Пам'ятайте, що сміх краще зміцнює здоров'я, ніж усілякі чудодійні ліки.

«Гарна соковита, милозвучна наша мова. Нею говорили й писали Шевченко, Леся Українка, Франко, Коцюбинський. Та навіть Маяковський казав, що українська мови велична і проста» – стверджує, герой гуморески.

Та чи, дійсно, ми вміємо говорити своєю рідною мовою – чи українською? Чи російською правильно?

«Прошвирнулися ми з Павлом сьогодні в парк, збацали рок, дерболизнули по стакану з сиропом і так хавать захотіли», – так спілкуються герої гуморески.

Здебільшого зовсім звичайне спілкування. Дійсно, так! Але чому? Що нам заважає спілкуватися на тій «гарній, соковитій, милозвучній...»

Спілкування з героями гуморески дає змогу подивитися з боку на наше повсякденне вміння говорити, відчувати мелодію тих слів, які ми промовляємо.

І, можливо, не тільки посміятися з самих себе...

ГУМОРЕСКИ АВТОРА ТА ЇХ ТЕМАТИКА

У них, як зазначав сам автор, йдеться про людей добродішних, із нашим українським гумором та притаманною від природи мудрістю, і про «людців» ненаситних, зажерливих, загребущих-Кайнове поріддя.

Тематика цих гуморесок різнопланова і багатогранна: від захоплення дівочою красою, що осліплює очі коханням до викриття пристосуванців у житті, «людців», які навіть у інтимних стосунках мають намір увірвати «ласий» шматок, вигоду...

Для одних кохання – це високі почуття, квіти страждання. Для інших – «глупость большая» та «з сиром пироги». Не всі молоді закохані люди можуть сказати про себе, що вміють любити.

І цей секрет «підказує» нам Іван Гайдай у своїх гуморесках.

«О-КЕЙ, СТЬОПКА!»

У цій гуморесці йде мова про те, щоб сьогодні поїхати за кордон у туристичну подорож чи «комерсантом» – дуже просто, аби ваші гроші.

Їдуть світ подивитися і себе показати. Але як? Одні, неначе з цепу зірвавшись, а інші, ніби з полудою на очах від яскравих реклам та достатку їхніх «маркетів» та базарів.

Герої гуморески – дядько Максим, доярка Оксана Гарбуз, комбайнер Назар Бандура та загадковий Стьопка теж їдуть за кордон. Та подорож весела.

«НЕ ЛИКОМ ШИТИ»

– Із далекого заходу надходить не тільки гуманітарна допомога, а й гості приїждять допомогти відроджувати нашу культуру та господарство. Трапляються різні люди, різні – за фахом та суспільним положенням. Із однією представницею «далекого раю»

знайомляться читачі на сторінках гуморески. Але яка допомога, така й вдячність.

Логічним продовженням гуморески «**Не ликом шиті**» є сюжет наступної.

«ПРИВАТИЗАТОР»

Події гуморески дуже влучно відображають наше сьогодення.

Охоронець народного добра, сторож Макар Шуліка, вночі стає приватизатором того, що сам охороняє, – будівельних матеріалів. Необхідно збудувати собі теплицю та гараж.

Українська держава розбудовується. Чому б не допомогти їй, починаючи зі свого господарства?

Тим більше, темної ночі ніхто не заважає. По дорозі додому сталася несподівана для Макара зустріч. Що то за зустріч? Як ця зустріч закінчилася для Макара? Слідкуйте за пресою, і ви не пожалкуєте.

«ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТЕСТ»

– Що таке авторитет? Авторитет взагалі та авторитет батьків?

Чи завжди діти можуть сказати, що їх батько й мати для них авторитет?

– Як уявляють собі авторитет батьки? Коли і як батьки можуть зіпсувати свій авторитет?

– Відверто відповідає на ці запитання герої гуморески – тато, який багато років вважав, що його авторитет непорушний.

Правду сказати, тяжка то справа – перед дітьми скласти екзамени.

Втратиш мову – втратиш душу

Мова на Україні найкраща...,

нарід найкультурніший!"

(Остап Вишня)

Чому в такій багатій країні, як наша Україна, жебрацтво стало чи не основною формою існування – жебрацтво матеріальне і, насамперед, духовне? Як це сталося?

З давніх-давен існує в народі легенда.

– Прийшла людина до Бога й благає, щоб Бог навчив її захищатися у хвилини небезпеки. Звірі і птахи сильні, сміливі, вміють бігати і літати. Вони можуть себе захистити. А я, – каже людина, – не маю такої сили. Бог відповів, що людина володіє мовою, а це найцінніший скарб для людини. Якщо людина забуває свою рідну мову, забуває своє коріння, її дуже легко знищити.

Можливо тому, ми так сьогодні живемо, – робить висновок автор. І тільки від нас залежить, коли здобудемо людські права та навчимо своїх дітей шанувати рідну мову, батька- матір, стосунки між чоловіком і жінкою, де основним критерієм будуть : порядність, повага, чесність, любов.

ПРОЗА

Проза Івана Гайдая невелика, але багатогранна і різноманітна жанрово і тематично. З перших книжок малої прози письменника визначились головні ознаки його творчості: вміння по-своєму бачити світ та людей у ньому, наголошувати на найсуттєвішому в їхніх характерах; майстерно описати не лише окремі пори року, а й відшукати притаманні тільки тому опису слова, вирази, ознаки. Таке могла зробити лише та людина, яка закохана у чарівний світ докільля, яка вміла порівнювати барви природи і етапи жіночої вроди. Для прикладу наведемо його замальовку-оповідання.

ХРИЗАНТЕМИ – КВІТИ ОСЕНІ

Пізньої осені, коли в повітрі відчувається близькість зими з негодами і холоднечею, природа дарує нам дивовижний витвір своїх рук – хризантеми.

На високих міцних стеблах із лапчатим рожевим, малиновим, золотаво-жовтим, темно-вишневим, світло-синім полум'ям пишні суцвіття. Всіх кольорів і відтінків осінніх красунь словами не передати. Вони чарують зір, ваблять дивними пахощами. Мимовільно залюблюєшся в те пишне розмаїття барв, молодієш душею і тілом. У грудях знову пробуджується бентежне почуття весни, кохання, надії. Заполонений ним, забуваєш, що хризантеми – квіти осені. Що люта зима на порозі. Тобі все дарма, все байдуже.

Природа. Яка то сила! Нікого не обділила вона своїми щедротами, не обійшла увагою, дала кожному своє, одвічне, неповторне.

Є щось дивовижно схоже у квітів і жінок. І їм природа визначила час цвітіння і розквіт чарівності, самобутньої краси. Одна, дивись, розквітне весною, мов та яблуня, та скоро й змарніє. Інша з весни до осені трояндою ходить. А котрійсь випало на долю у пору свого літа дивувати людей красою. А мені, коли дивлюся на хризантеми, спадає на думку Зіна. Знав її ще в ті далекі студентські роки. Тоді були з нами і молодість, і краса. Любили ми, любили і нас. Любила і Зіна. Та от її... Вона просто не існувала для чоловічої половини студентства. І не раз я помічав сльозу-перлину в її очах. До подруг, що йшли разом із нею, підходили хлопці і, ніжно взявши під руку своїх чарівниць, повертали в тінисті алеї парку...

З болісним щемом у серці та журбою на обличчі самотньою йшла вона у гуртожиток і там до самозабуття сиділа за конспектами, книжками.

Непоказною зовні вродилася дівчина – низенька, щупленька, невиразне обличчя, завжди засмучені очі, а ще й картавий, аж ніби кимось сполоханий, голос. Про що б не розповідала вона, сипала скоромовкою так, наче боялася, що хтось раптом зупинить її, обірве на півслові. І закінчувала свою нехитру розповідь одними і тими ж словами:

– Оце і все. Не цікаво, га?

Сказавши отак, вона зніяковіло дивилася на своїх співбесідників, думаючи: «Знову я щось не так...»

Дівчата і хлопці ставилися завжди з співчутливою увагою до Зіни. Та, мабуть, наша щиросердна й небайдужа шанобливість для неї була чимось схожою на гарні паперові квіти, що викликають захоплення не стільки красою, скільки майстерністю умільців.

Одного разу, це було в останні дні державних екзаменів, йшли ми, себто я, моя Надя і Зіна, до інституту, як от через вулицю, ризикуючи потрапити під автомашину, кинувся до нас незнайомий юнак. На його обличчі – і радість, і подив. Так буває в людини, коли вона неждано-несподівано знаходить, здавалося, втрачене назавжди, себто, знаходить те, без чого життя – похмурий день. Він підійшов до Зіни, як родич, принаймі, як давній знайомий.

– Здрастуй, Зіно! – подав їй руку, а на обличчі усмішка щаслива, принадна.

На великий наш подив, Зіна відсторонилася, ніяковіючи, відповіла розгублено:

– Я вас зовсім, аніскілочки не знаю. – І почервоніла до вух.

То як же, Зіно! Хіба забула – після канікул поверталися до інституту, в одному вагоні їхали, – не відступав веселий юнак, – ну, пригадай... Колька на гітарі грав, а я ложками вибивав. Ти ще сміялася тоді, та так голосисто... Зіна здвинула плечима і ще густіше почервоніла. Певно, тоді не примітила юнака, може, причиною тому була й гітара.

– Не пам'ятаєш, то, може, й на краще, – не образився юнак. – Я – Альоша. Можна ось так тебе? – і взяв Зіну під лікоть. – Бо ти знову загубишся.

Не відповіла Зіна, зіщулилася боязко, проте уповільнила крок, приноровлюючись іти в ногу з Альошею. Невдовзі вони відстали від нас, загубилися в людському потоці.

Вдруге ми побачили Зіну й Альошу після випускного вечора. Тоді я впевнився, що вона справді вміє сміятися голосисто, розмовляти розкуто, вільно.

– Чи бач, і її знайшла доля, – з подивом сказала мені Надя.

Я певен, що ті слова якось самі зірвалися з її язика, бо до Зіни вона завжди була співчутливою, дружньою.

... Давно вже відлетіли у вирій роки нашої молодості, полишивши нам приємні спогади та смуток.

Відцвіла наша весна, і все зриміші, все відчутніші прикмети осені людського життя. На обличчі моєї Наді лишилися ледь помітні сліди тієї вроди, що полонила мене, зачаровувала. Тепер молода бабуся вона. Мене теж не обійшла осінь своєю увагою: вплела павутиння в поріділий чуб, поклала глибокі борозни на чоло. Дідусем зовуть онуки.

На диво всім, хто знав колись Зіну, осінь запізнилася до неї. Природа ніби згадала про колишню безталанну дівчину і тепер обдарувала її всіма своїми щедротами. Не бабусею, молодницею в повнім розквіті краси виглядить вона. Десь поділися колишні сором'язливість, невпевненість. Усміхнеться куточками губ, змигне очима, – мовби промінцем сонця осяє тебе.

– Щаслива, – замріяно говорить моя Надя про Зіну і подовгу роглядає себе у дзеркалі.

«Щасливий», – думаю я про Альошу, а на спогад приходять хризантеми – квіти осені.

РОМАН «ОКУПАЦІЯ»

В останні роки життя Іван Гайдай поспішав закінчити роман *«Окупація»*, розуміючи, що за станом здоров'я може не встигнути повідати людям усе, що вважав за обов'язок сказати. І слава Богу, що завершив творчу роботу. Перед читачем постає історичне минуле. Воно виринає зі спогадів уже літньої людини. Описує ці події Іван Гайдай, звичайно у стилістиці того часу: довоєнне життя краян, Велика Вітчизняна війна, окупація рідного міста і селища Білоозерка, де народився, мужнів і звідки пішов у широкий світ життя.

У творі привертає увагу перш за все те, що письменник зумів психологічно переконливо показати боротьбу, яка проходить не через фронти і кордони, а, насамперед, через серця і долі людські.

Якби не змінювалися сьогодні історичні оцінки подій Великої Вітчизняної війни, але загальнолюдські цінності: добро і зло, чесність і підлість, відданість і зрада, відкритість і підступність – залишаються тими людськими якостями, які можуть хвилювати читача, викликати повагу до людини або відразу до неї.

У романі *«Окупація»*, який складається з тридцяти чотирьох розділів, мова йде про життя краян до Великої Вітчизняної війни і під час окупації та перші повоєнні роки. За жанром – це документально – психологічний твір. Ми довідаємося про родину бригадира тракторної бригади Петра Григоренка і весілля його доньки Марусі із Грицьком Царюченком; про її кохання до двох красенів села: міліціонера Грицька Царюченка і тракториста Павла Дорошенка. Читаємо про те, як під час окупації Марії довелося вчити української мови самого коменданта Гремберга, щоб довідуватися про військові плани, терпіти осуд односельців і після великої Перемоги піти працювати не за фахом, а вирощувати бавовну, а потім – на ферму дояркою. Дізнаємося, як після війни повернеться в селище колишній тракторист Павло Дорошенко – командир роти танкістів, на золотих пагонах якого поблискували по чотири зірочки, а на грудях – цілий іконостас орденів і медалей...

«Дісталася ж вона Грицьку, мабуть тому, що той – моряк, чорноморець». Та коли чорна звістка про початок війни докотилася до селища Білозерки, Марія прийшла до військкомату, щоб попрощатися з чоловіками, яких забирали на фронт.

«...Павло угледів свою чарівницю, стрімголов кинувся до неї, привселюдно обняв чужу молодицю, пригорнув щосили, палко поцілував:

– Жди мене, Марусе. Я – вернуся. Обов'язково вернусь! – зукнув він і побіг у стрій, що вже зробив перші кроки у вічність. Ніхто того не знав, що майже всім, хто першим пішов боронити Вітчизну, судилося повернутися у свої родини чорною звісткою: «Загинув смертю хоробрих...» (с.10).

Чоловік Марусі Грицько на фронт не пішов, служив у міліції. Його залишили у загоні для боротьби з диверсантами, ворожими парашутистами, дезертирами. Не потрапив у перший призов ні батько, ні свекір Марусі... І тоді після палкого поцілунку Павла біля райвійськкомату вона і сама не усвідомлювала, що означав той карб, який усі роки окупації, у найчорніші днини її життя, озивався в душі солдатки обнадійливим щемом.

«Важким тягарем звалилася війна на Білозерку, перевернула її життя, накрила зловіщою чорною тінню, забрала в людей усмішку і пісню. Поклала печать скорботи на уста і обличчя... Небо здригалося під розривами зенітних снарядів, червоним пунктиром на чорному тлі світилися кулі, блукали в пошуках літаків промені потужних прожекторів. У Херсоні час від часу спалахувала заграда, звідти долинав тяжкий стогін землі...» (с. 11).

Багато перемін сталося у Білозерці за короткий час окупації: третього дня на майдані пролунав страшенної сили вибух – підірвали бетонну скульптуру Сталіна, а натомість ревним старанням саперної частини було споруджено шибеницю на чотири зашморги. Задрижав, принишк люд хрещений. Комуністи, активісти – усі до єдиного були забрані у перший тиждень окупації..., приміряти на себе галстук гестапівців не було бажаних.

«Для всіх настали дні, сповнені боязні за дітей, за рідних, за нажите мозолями добро... Тільки спадали присмерки – діяла комендантська година... До ранку темна, тривожна тиша- ні сміху, ні співу. У клубі двері на замку. По вулиці мали право ходити тільки

поліцаї та патрулі-німці. Не поспішали вранці до школи малюки, у приміщенні середньої школи звилася собі гніздо комендатура... (с. 47)».

Новий порядок виявив і жалюгідних «людців», які з хлібом і сіллом ладні були зустрічати «визволителів». Варлаам Сорокопуд, ще до приходу німців у рідне селище, безбоязно говорив у колі друзів: *«Багато я не жду від них, та якщо розженуть колгоспи, то і за це поклонюся їм у ноги. Насточортіло мені працювати за трудодні. У Німеччині немає колгоспів, значить і у нас їх не буде» (с. 49).*

Але нова влада не поспішала розпускати колгоспи. Їм вигідно було, щоб вирощене на полі і у власних дворах потрапляло до їхніх рук, вивозилося до Німеччини. Тому й працювали люди на своїй землі уже не за трудодні, а із боязні за своє життя. Милості, благочестя не ждали від окупантів, подумки линули до своїх рідних, яких ще недавно проводжали на фронт з надією на скоре їхнє повернення.

А коли в село повернулися Царюченко Степан і Григоренко Петро, які перед тим евакуювали трактори в тил та потрапили в оточення, – односельці поспішали почути хоча б якусь новину. Їхні розповіді про розбомблену фашистами переправу тракторів на лівий берег Дніпра, зустріч із дитячим будинком і знищення дітей танками, вирви від бомб і снарядів у полі серед соняхів... і все те, що довелося їм пережити, вражали своїм страхіттям.

«Бачене, пережите в евакуації так діалося взнаки Петру і Степану, що вони навіть загибель Грицька сприйняли, як щось неминуче, закономірне» (с.58).

Та прийшло довгожданне визволення міста і селища Білоозерки від коричневої чуми. Радість була змішана зі слізьми на очах, із незагойними ранами, із вічним очікуванням на повернення з війни синів, чоловіків, батьків. Треба було жити і виживати. І про все це правдиво розповів нащадкам наш письменник-краянин. Він теж поспішав повідати правду буття і щоб юне покоління знало, якою ціною дісталася нашому народу окупація і велика Перемога над фашистами та їх запродавцями.

Людські долі, характери персонажів роману розкриваються автором через напружені сцени, обставини, дії, діалоги, самохарактеристики. Вражає честь і гідність Павла Дорошенка, який повернувся з фронту знаною і заслуженою людиною, не зрікся своїх слів і, всупереч різним наклепам на Марію, партійним пересторогам, одружився з нею, бо кохав її:

«...Мамо, я Марії нікому не віддам, нікому! Вона – моє щастя, мій живий талісман. Усю війну жила в моєму серці. Я з нею і в танках горів, і в окопах мерз. І в лазаретах, бувало, її очі дивилися на мене так, що жити хотілося всім смертям на зло. А людський поговор – не для мене, мамо. Я маю право на щастя. Я його заробив чесно і кому яке діло до мого особистого життя» (с.179).

Роман – не тільки пізнавальний, а й – виховний за своєю суттю твір. І ми повинні бути вдячними авторові за його щирість, правдиву розповідь про минуле із дороговказом на майбутнє.

Юрій Голобородько, побратим по перу, у передмові до роману «Окупація» писав так:

«Непростим був шлях у літературу письменника Гайдая. Час війни, післявоєнна розруха і відбудовчий період ставили інші вимоги. Але в такому трудовому повсякденні накопичувалися враження непересічної особистості, визрівав талант митця, загартовувався характер і воля до життя. А потім враз яскраво заблищав усіма барвами веселки, привернув до себе читацьку увагу. І не лише виразністю мови малої прози, привабливістю гуморесок, а й радісним світлом, що його струмували великі прозові твори-романи, повісті. Усі вони дали змогу митцеві розкрити себе, висловити громадянську позицію, ставлення до тих явищ і подій, що мали місце у житті суспільства».

Іван Іванович Гайдай до останнього дня свого життя був одержимий долею у своєму обов'язку служити людям, а його творчий доробок – то частка духовного набутку всього нашого народу і має ще довго служити йому.

АРИСТОКРАТКА ДУХУ
(про Євдокію Голобородько)

14.03.1937

Споконвіку шанується людина, яка живе не тільки для себе й заради себе, а й – для інших, наслідуючи високі ідеали, покладаючи горіння свого серця, бентежний розум і добрі справи на вітар служіння людству.

Микола Бажан.

У гроні наших славетних науковців-краян, провідних постатей в українській педагогіці другої половини ХХ століття і сьогодення ім'я Євдокії Петрівни Голобородько особливе. Хочеться писати, розповідати із захопленням, повагою, щирим захватом про цю прекрасну, просту і високоповажну, ерудовану і глибоко інтелігентну жінку, яскраву особистість, талантом, несхибністю духу і принциповістю котрої захоплюються її сучасники, науковці, студенти, аспіранти, близькі та знайомі люди.

Вона є, була і довго ще буде залишатися для Херсонщини, України, далекого і близького зарубіжжя невідкритим островом у

безмежному морі педагогічної культури, нашої духовності, провідним ученим, відомою педагогічною постаттю свого часу.

«Діяльність Євдокії Петрівни на освітянській ниві Таврійського краю, – за висловом професора Юрія Беляєва, – спрямована на досягнення головної мети сьогодення: підготовки та виховання фахівців нової генерації, які завдяки обізнаності з національно-культурними особливостями розвинених країн світу будуть глибше розуміти та цінувати надбання власного народу, підносити та утверджувати Україну в очах європейського та світового співтовариства».

ЛІТОПИС ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ Є.П.ГОЛОБОРОДЬКО

- 14 березня 1937 Народилася в селі Проценково Херсонського району Херсонської (в ті роки – Одеської) області в багатодітній селянській родині.
- 1949 Навчалася у Проценківській початковій школі, яку закінчила на «відмінно».
- 1952 Закінчила Зеленівську семирічну школу теж із відмінними оцінками.
- 1952-1956 Навчалася в Херсонському педагогічному училищі. Отримала диплом із відзнакою.
- 1956-1960 Навчалася на мовно-літературному факультеті Херсонського державного педагогічного інституту ім.Н.К.Крупської.
- 1960-1964 За призначенням працювала вихователем і вчителем української мови та літератури в середній школі-інтернаті № 1 міста Херсона.
- 1964-1967 Викладала російську й українську мови та інші предмети у Бериславському педагогічному училищі Херсонської області.
- 3 1967 Працювала в Херсонському державному педагогічному інституті ім. Н.К.Крупської (нині – університет). Пройшла шлях від викладача з погодинною оплатою до професора. Двічі була заступником декана філологічного факультету.
- 1975-1976 Навчалася в цільовій аспірантурі при Науково-дослідному інституті педагогіки України.

- 1978   Захистила кандидатську дисертацію з проблеми навчання російської мови в умовах близькоспорідненої двомовності (НДІ ВРМНШ АПН СРСР).
- 1980-1985   Завідувала кафедрою російської мови. Потім два роки була на посаді старшого наукового співробітника.
- 1991   Захистила докторську дисертацію (м.Москва).
- 1992-2002   Завідувала кафедрою лінгводидактики.
- 1994   Обрана членом-кореспондентом АПН України.
- 1996   Дійсний член Академії педагогічних і соціальних наук (м.Москва).
- 2002   Дійсний член Міжнародної слов'янської академії освіти імені Я.А.Коменського (м.Тираспіль).
- 1971   Відмінник народної освіти УзРСР.
- 1986   Нагороджена медаллю „Ветеран праці». Має грамоти Міністерства освіти і науки України.
- 1994   Отримала II грант Міжнародного фонду „Відродження».
- 1996   Відмінник освіти України.

НА ВІВТАР СЛУЖІННЮ ЛЮДСТВУ

У розмові з Євдокією Петрівною довідалася, що дитинство її припало і пройшло у роки Великої Вітчизняної війни. Її покоління і тим, кого війна бодай зачепила своїм чорним крилом, добре відомі й зрозумілі жахливі трагедії, біди і настрої людей. Те покоління виросло у зруйнованих містах і селах, на спопеленій і кров'ю политій землі, на героїці близьких, їхньому ставленні до своїх і до ворога.

Євдокія Петрівна народилася у багатодітній селянській родині (була десятою дитиною), де вище над усе прищеплювалася любов до праці, природи, шанобливого відношення до батька-матері, коренів свого роду, рідного отчого дому, і пісні – розлогої, народної. Ніщо не вершилося у цій дружній сім'ї без пісні. Радісні та сумні, вони супроводжували Докійку з юних літ. Співає вона їх і понині.

Батько Жакомін Петро Васильович (1889-1970) – колгоспник, воював у фінській війні, був лейб-гвардійцем Семенівського полку (особиста охорона царя). Після Великої Вітчизняної, коли треба було піднімати з руїн зруйноване господарство, а в селах не вистачало чоловіків, він очолив колгосп (головував).

Мати Жакоміна Варвара Гнатівна (1896-1970) – колгоспниця, виходець із „середняків». Під час розкуркулення родина матері не зазнала утисків із боку влади, бо не мала найманих робітників.

Вона в сім'ї була не лише берегинею домашнього вогнища, а й мудрою порадицею, „співучим соловейком”. Це, безумовно, від неї, простої жінки, у доньки (Євдокії Петрівни) з'явилося бажання пізнати виднокола неозорого світу, знати народну пісню, любити природу, бути вимогливою до себе і своїх вчинків.

Та й тато, маючи всього дві зими навчання, міг допомогти і в навчанні і дати добру пораду в житті...

Шкільна наука давалася дівчині легко, знання ніби самі пливли до рук. Вона жартома казала, що читати і тягнутися до прекрасного навчилася ще у сповитку. Своїми першими книжками дитинства вважає самостійно прочитані Шевченків „Кобзар» і „Шхуна „Колумб» М.Трублаїні, „Школа» А.Гайдара. І нагороджувалась вона книжками – „Пригоди Гекльберрі Фінна» М.Твена (у 1950 р.), „Плем'я нескоримих» Дм.Бедзика (у 1947 р.), «Сонячний ранок» О.Короленка (у 1951 р.) та іншими, що зберігаються з завіреними печатками, підписами в домашній бібліотеці донині.

І вже це засвідчує про те вроджене, якесь інтуїтивне, тонке відчуття художнього слова, потяг до прекрасного, прагнення до знань (про успішне навчання Євдокії Петрівни ми вже говорили у I розділі).

У 1960 році на життєвому шляху дівчини зустрічається розумна, шляхетна людина – ветеран війни, вчитель і наставник молоді Юрій Костянтинович Голобородько, з яким вона пов'язала свою долю, подальше подружнє життя. Вони стають добірним подружжям. У кожному з них розвивалася самодостатня особистість, і в тій гармонії та взаємоповазі вони прожили близько піввіку, маючи двох синів-ясенів (Ярослава і Костянтина), які продовжують сімейні освітянські традиції і якими по праву можуть пишатися батьки.

У домі цієї родини завжди спокій і лад, розумно влаштований внутрішній ритм життя. Вражає велика домашня бібліотека. Художні твори українських, російських та зарубіжних письменників, наукові праці відомих педагогів – класиків, власні роботи і праці синів, творчий доробок чоловіка-письменника. А ще енциклопедії, словники, газети, художньо-літературні та наукові альманахи, часописи.

Теми розмов у домі змістовні. У доброзичливій тональності. Тут завжди панує його величність Слово! І Берегинею домашнього вогнища і любові до мови свого народу, держави є тут Євдокія Петрівна.

А ще раніше молодому фахівцеві, дружині, мамі так бажалося йти далі, творити добро, засівати ниву знань добірним зерном, сподіватися на щедрий врожай. І вона його зробила – крок у науку!

На формування педагогічних інтересів Є.П.Голобородько значний вплив мали вчителі Проценківської та Зеленівської школи – педагогічна династія Панчиних, Г.П.П'яtko, В.Ю.Ніколаєвська та інші; педагоги Херсонського училища – його директор, заслужений учитель України П.К.Плахтій, завуч – М.З.Волкова-Дудка, класний керівник – Н.А.Кислиця, викладачі О.С.Чернявська, Г.М.Зінченко, М.І.Потерайко; викладачі педагогічного державного інституту ім.Н.К.Крупської: професор В.П.Ковальов, доценти – К.О.Лаврунов, І.Ф.Федірко та М.М.Федірко, І.І.Приймак, А.В.Богданович, Є.М.Юпашевська, М.Т.Єфімова, І.А.Вінник; куратор, член кафедри педагогіки К.О.Сімашко.

Уже тоді Євдокія Петрівна була ознайомлена з педагогічними ідеями, теоріями, системами відомих педагогів – класиків Каменського, Ушинського, Толстого, Макаренка, Ващенка, Сухомлинського, бо закінчила педінститут, бо вирішила присвятити себе науці.

Мала перед собою образи відданих справі виховання своїх учителів, які були, є і залишаються зразком у боротьбі з бездуховністю, які й сьогодні сприяють підвищенню планки у системі виховання та освіти, продовжують осягати шлях на державному рівні з чітко заданою орієнтацією у вихованні морально-здорової, духовно-повноцінної, працездатної творчої особистості, яка любить свою Вітчизну, шанує своїх предків і славу історію України і самовіддано працюватиме на її міць і неповторність. Варто зазначити, що із самих перших кроків на освітянській ниві доля їй подарувала чудового наставника, обдарованого педагога, заслуженого вчителя України Костянтина Йосиповича Голобородька, який тривалий час був директором Станіславської середньої школи і розвивав у своїх вихованців незмінний інтерес до знань, бажання постійного професійного зростання, стратегію працелюбства, уміння шанувати чужі погляди й думки.

Саме Костянтин Йосипович Голобородько вплинув на розвій педагогічних пріоритетів молодого обдарованого педагога Євдокії Петрівни. Ще й нині у своїх публіцистичних працях і в розмові згадує вона з повагою та вдячністю дороге ім'я.

У нарисі „Вчителю наш дорогий» Є.П.Голобородько зауважила: „Хтось із давніх філософів сказав: „Кожна квітка

найкраще розквітає на рідному ґрунті, кожна людина найкраще проявить себе на рідній землі. Вдумуюся в ці високомудрі слова і бачу за ними дорогого вчителя Костянтина Йосиповича Голобородька. Все життя його, за винятком воєнного лихоліття, пройшло в тім краї, в якому зробив перші кроки на землі...»

А ще з безмежною вдячністю згадує Євдокія Петрівна багатьох і багатьох відомих вчених України, Росії, Білорусії, інших країн СНД, що підтримували її, вели до нових щаблів наукового пошуку, наповнювали і зміцнювали сенс буття. Це її наукові керівники і консультанти, опоненти, рецензенти її праць, співавтори, голови спеціалізованих вчених рад, де захищались дисертації її та її вихованців, та багато інших добрих, розумних людей.

Наукову долю Є.П.Голобородько в значній мірі забезпечили провідні науковці-лінгвісти, методисти, педагоги: професор Пашківська Н.А., член-кореспондент АПН України Беляєв О.М., академік Гончаренко С.У., академік Русанівський В.М., академік Карпенко Ю.О., професор Кобиляцький І.І., професор Карпенко М.О., професор Арват Н.М., професор Пентилюк М.І., член-кореспондент АПН України Лозова В.І., академік Богуш А.М., академік Савченко О.Я., академік Вашуленко М.С., академік Бех І.Д., професор Подгаєцька І.М., професор Жулій Т.Б., професор Вознюк Л.В., професор Плиско К.М., професор Кудрявцева Л.О., професор Іванова Л.П.; професор Федоренко Л.П.; професор Баранов М.М., професор Успенський М.Б., професор Фомічова Г.О., професор Бистрова О.О., академік Шанський М.М., професор Лидиженська Т.О., професор Лекант П.О., академік Тишков В.О., академік РАО Борисенков В.П., академік Бондаревська Є.В.; академік Протченко І.Ф., академік Супрун А.С. і багато інших вітчизняних і зарубіжних представників науки.

НЕСТРИМНИЙ ТВОРЧИЙ РУХ

Високі ідеали прекрасні, але їхня краса стає індивідуальним надбанням кожної людини лише тоді, коли вона сама долучається до творення цієї краси – розумом, душею, думками, справами, мозолями.

Василь Сухомлинський.

Основні напрями наукової діяльності Є.П.Голобородько: методика навчання російської мови; методика навчання української мови; загальна педагогіка та педагогіка вищої школи. Результати 50 річної педагогічної та науково-педагогічної діяльності – це підготовка і перепідготовка тисяч учителів; сотні виступів і публікацій; наукове керівництво докторантами, аспірантами, здобувачами; наукове консультування учителів, працівників освіти, учнів, шкіл різного типу; участь у редакційних комітетах і колегіях науково-методичних видань, у тому числі – в міжнародних; керівництво республіканським експериментом, науково-дослідною роботою студентів тощо.

За піввіковий проміжок наукової школи професора Євдокія Голобородько у розробці теми «*Особливості вивчення російської та української мов в умовах близькоспорідненої і неблизкоспорідненої двомовності*» захищено під її керівництвом :

3 докторські дисертації: Г.О. Михайловська, О. В. Малихіна, Н.І Ушакова;

7 кандидатських: Н.М.Веніг, С.М.Курач, О.С.Паламарчук, Л.І. Курач (Логвиненко), Р.М. Мельникова, С.Ф. Одайник, Ю.Ю.Мельничук;

із методики викладання української мови захищена **1** кандидатська дисертація: С.А. Омельчук та **1** підготовлена до захисту С.В. Мунтян;

із методики паралельного викладання російської та англійської мови захищено **4** кандидатські дисертації: І.А. Цоброва, С.А. Коростельова, В.В. Ніколаєнко, О. В. Старостенко;

із методики паралельного вивчення української та англійської мов захищено **1** кандидатська дисертація – О.В. Іванов;

із методики викладання української мови в початковій школі захищено **2** кандидатські дисертації: О.А. Павлик, О.Б.Полевикова;

із загальнопедагогічних питань захищено 2 дисертації: А.О. Кияновський, Л. М. Назаренко; працює над кандидатською дисертацією О.В. Петров;

із проблем вищої школи захищено 3 кандидатських дисертації: О.В. Хмільковська, М. Г. Вахницька, Т. А. Ганніченко;

Відомий лінгводидакт має більше 250 публікацій, в яких висвітлювались соціо- та психолінгвістичні аспекти лінгводидактики, вивчення окремих розділів шкільних курсів російської та української мов, питання культури мовлення, розвитку зв'язного мовлення, можливості виховання учнів засобами мови, шляхи організації самостійної роботи на уроці і в позаурочний час, досвід учителів-практиків, проблеми вивчення мов та методик їх викладання у ВЗО, способи застосування інноваційних освітніх технологій.

Крім суто наукових проблем, Є. Голобородько хвилюють загальнолюдські цінності: духовність, взаємовідносини між батьками і дітьми, аспекти полікультурного навчання та виховання.

Про це свідчить її педагогічна публіцистика: статті «Дружна сім'я», «Коллеги из Азербайджана», «Педагогічні погляди Миколи Куліша», «Блисне булавою – море закипить!..» (до 400-річчя від дня народження Богдана Хмельницького), «Чим загрожує духовне зубожіння?» (На трибуну Верховної Ради України та Президентові України), «Син полку: тривожне і високе звання», «І родить щедрим колосом засіяна вчителем нива» (про К.Й. Голобородька, заслуженого учителя України), «И о счастье для всех», «Учителю наш дорогой», «На хвилі творчості», «Колискова духовності», «Доброславна вченого хода» (до ювілею М.І. Пентилюк), «О вы, счастливые науки!» (до ювілею професора О.В. Гукаленко), «У пориві звершень» (85 –річчю ВЛКСМ і 60 – річчю з Дня Перемоги присвячується) та інші.

А. Зубко, – посилаючись на вислів І.Д. Бега, – відзначив характерні риси творчої особистості професора Є. П. Голобородько так: *«Це – аристократка духу, владна над собою, над стратегією побудови життя, що передбачає постійний рух до здійснення чимраз новіших, складніших, ніж раніше, задумів, результати яких потрібні не тільки самій людині, а й усім людям; це створення самою людиною середовища свого розвитку, активне творче відображення дійсності; це межова самовіддача, вміння мобілізувати себе на подолання труднощів, прогнозувати наслідки своїх вчинків; це щирість, прагнення до об'єктивності та*

здатність приймати рішення – добре розраховані чи інтуїтивні – незалежно від думки й оточення».

У колі зору вченого-педагога були тенденції розвитку вищої школи в Україні та у світі, підготовка учителів початкової школи, учителів-словесників, актуальні питання виховання, у тому числі й сімейного.

Є.П.Голобородько була членом спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій при Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д.Ушинського (м.Одеса).

Нині вона заступник голови спеціалізованої вченої ради К.№67053.01 при Херсонському державному університеті. Виступає опонентом, рецензентом при захисті кандидатських і докторських дисертацій.

Співпрацюючи з Південноукраїнським регіональним інститутом післядипломної освіти педагогічних кадрів, систематично виступає перед учителями, керівниками шкіл та іншими працівниками освіти, у місцевій пресі.

Член редколегій журналів „Світова література”, „Русская словесность», „Русский язык в школе», „Таврійський вісник освіти”, „Русский язык, литература и культура в школе и вузе», наукового збірника „Педагогічні науки», член міжнародного редакційного комітету „Известий МСАО им. Я.А.Коменского», редактор науково-методичного журналу „Розмаїття», головний редактор збірника наукових праць „Метода».

Будучи президентом Херсонського відділення Малої академії наук України (1995-2000), багато уваги приділяла роботі з обдарованою учнівською молоддю Таврійського краю.

Є.П.Голобородько підтримує наукові зв'язки з різними науковими центрами України та вченими зарубіжних країн – Росії, Білорусі, Молдови, Придністров'я, Киргизстану, Польщі та ін.

Завжди брала активну участь у громадській діяльності. Будучи ученицею семирічки, обиралась головою учкому. У студентські роки була і членом, і головою профкому. На початку трудової діяльності очолювала різні комісії. Пізніше була ректором Херсонського народного університету пам'яток історії та культури України (70-і

роки). Виконувала обов'язки голови обласної ради по стажуванню молодих спеціалістів (80-і роки). Була головою психолого-педагогічного комплексу ХДУ (90-і роки). Обиралася парторгом факультету. Нині – голова наукового міжкафедрального семінару психолого-педагогічних дисциплін, член вчених і науково-методичних рад Інституту іноземної філології та університету, член правління товариства „Знання» тощо.

ТВЕРДОЮ ДОРОГОЮ ПРАЦІ

Неусыпный труд препятства преодолевает...
М.В.Ломоносов.

Землю солнце красит, а человека – труд!
Народная пословица.

Наукова школа професора Голобородько Є.П. переважно розробляє тему «Особливості вивчення російської і української мов в умовах близькоспорідненої і неблизькоспорідненої двомовності» на різних ступенях навчання.

Під керівництвом професора Є.П.Голобородько діє науковий семінар аспірантів **„Актуальні проблеми лінгводидактики в умовах міжкультурної комунікації»**, на якому виступили більшість провідних учених Херсонського державного університету та вчених інших ВНЗ міста й України, працівники інститутів післядипломної освіти, обласного і міського управління освіти, науково-методичних центрів тощо.

Результати досліджень широко впроваджуються у шкільну практику в формі базових підручників, методичних посібників, розробок уроків, робочих зошитів та ін.

Є.П.Голобородько здійснює наукове керівництво авторським колективом по написанню підручників (більше 20 років), методичних посібників, є науковим консультантом школи гуманітарної праці м.Херсона (школи-лабораторії АПН України).

Є.П.Голобородько є членом кількох академій.

Академія педагогічних наук як вища галузева державна наукова установа була створена в 1992 році (Указ Президента України від 4 березня 1992 р. та Постанова Кабінету міністрів України від 10 червня 1992 р.)

Загальна чисельність членів АПН становить біля 170 чоловік, із них 58 дійсних членів і 110 членів-кореспондентів; крім того біля 30 почесних та іноземних членів.

Член-кореспондент Є.П.Голобородько працює у відділенні «Дидактика, методика та інформаційні технології в освіті» над проблемою мовної освіти в Україні.

З 1996 р. Голобородько Є.П. – дійсний член Академії педагогічних і соціальних наук. Працює у відділенні методології виховних систем. Академія створена в 1999 р. До її складу входять учені кількох десятків країн.

У 2002 р. була створена Міжнародна слов'янська академія освіти імені Я.А.Каменського. Дійсним членом її і членом програмного комітету була обрана Голобородько Євдокія Петрівна.

Мета МСАО полягає в підтримці перспективного культурно-історичного феномена – Слов'янського Відродження – засобами освіти й освітньої політики. Професор Голобородько Є.П. працює за напрямом **«Полікультурна освіта в Україні»**. Виступає з науковими доповідями та публікаціями. Вона є також членом Міжнародного редакційного комітету науково-теоретичного журналу МСАО «Известия Международной славянской академии им. Я.А.Каменского».

Різноманітними гранями таланту переливається невтомна праця Євдокії Петрівни Голобородько. Крім суто наукових проблем, її хвилюють загальнолюдські цінності: добро, честь, порядність, взаємовідносини між батьками і дітьми, розуміння і глибоке відчуття неоціненних скарбів культур російського та українського народів, дбайливого відношення до праці.

У кожній статті вона докопується до істини. Йде мова про сім'ю – стверджує, що сім'я – це першоджерело життя кожної людини, колиска її духовності, запорука успіхів і щастя. Тому питання сім'ї, сімейного виховання завжди важливі, суттєві, актуальні. („Колиска духовності”).

У статті „Блисне булавою – море закипить” доводить думку такими рядками: *„Не було здавна в Україні людини, яка б мала більшу славу, ніж гетьман Хмельницький, що стоїть нині на кам'яній скалі – на вічні часи, на вічну пам'ять!”*

А з яким благоговінням виписано образ одного із перших талановитих організаторів народної освіти на Херсонщині, вихователя учнів і письменника, заслуженого вчителя України – Костянтина Йосиповича Голобородька („Вчителю наш дорогий”), або теплий,

шемний до болю спогад про колегу, вченого, професора Марію Іванівну Пентилюк („Доброславна вченого хода»).

Дійсно, приходиш до висновку, що справжня праця не має меж, а людину прикрашає праця, як сонце землю.

Для кожної статті Євдокії Петрівні характерні достовірність, правдивість, глибинність почуттів, виражених поглядів автора, переживань, радощів, сподівань.

Кращі статті водночас говорять про зрікість Є.П.Голобородько на життєві реалії, настроєність на прояви високого і красивого у нашому сьогоденні.

Зворушують своєю глибокою людяністю і щирістю праці, присвячені тим визначним людям, діячам педагогічної освіти, ветеранам Великої Вітчизняної війни, діячам літературної ниви і ниви хліборобської, які відійшли у вічність, але їх імена залишаються в нашій пам'яті назавжди.

НА РОЗГОНІ ЖИТТЯ

*З роками все стає значливим, і ти розумієш, що світ створений для подивування.
...душа стає відкрита навстіж світові і вічності.*

*Петро Сорока. Член НСПУ, прозаїк,
лауреат премії «Тріумфи» та премії ім.В.Сосюри.*

Пройшовши довгий і складний життєвий шлях, Євдокія Петрівна і сьогодні не припиняє дивуватися світові, розкривати і відкривати для себе і оточуючих нові сторони життя. Упродовж десятків років була і є лектором товариства „Знання». Вона переконана, що людина від природи розумна, допитлива, добротвірна. Усе життя прагне більше знати, більше вміти, краще творити. Багато людина пізнає ще у дитинстві. Потім 11-12 років навчається у школі, пізніше в різних середніх спеціальних і вищих навчальних закладах. І все своє свідоме життя читає літературу, спілкується із засобами масової інформації, відвідує різноманітні курси, лекторії, публічні виступи тощо.

У статті „Обласне товариство „Знання» сьогодні» Євдокія Петрівна відзначає розмаїття форм роботи – університети, клуби, курси, лекторії, які спрямовують свою значну мету на виховання, в першу чергу молоді, у різних напрямках: фізичному, правовому, сімейному, морально-етичному, патріотичному, громадянському,

культурно-просвітницькому, особистісно-творчому. Це постійно діючий клуб „Київ – столиця нашої батьківщини» (бесіди, екскурсії); лекторій „Шевченко і Херсонщина”, „Жива історія Наддніпрянського краю”, „Херсон – перехрестя віків», „Українська родина»; свята (Новий рік, День захисту дітей, „Золота осінь”, Свято весни); вечорів відпочинку (Вечорниці, Святого Миколая, свято Калити, День іменинника). І кожен, хто буває на таких заходах, розуміє, що знання – це і сила, і могуть, і багатство, і радість.

Знають Євдокію Петрівну в науково-педагогічних центрах і в сільських школах. Тисячі вчителів – її учні, студенти, здобувачі наукових ступенів, магістранти, аспіранти згадують добрим словом вдячності за науку, невичерпний розум і мудре серце.

ЗАМІСТЬ ЕПЛОГУ

Штрихи до даного літературного портрету Особистості – Євдокії Петрівни Голобородько – готувалися до знаменної події – 70-річчя з її дня народження. Це спроба сказати добре слово про неординарну постать, яка на освітянській ниві працює більше 50 років! У царині науки і методики словом і своєю працею виховала і докторів наук, і цілу плеяду кандидатів наук, аспірантів, пошукачів (усього 30 чоловік); у родинному оточенні – двох синів-продовжувачів своєї справи: Ярослава – доктора наук, Костянтина – кандидата наук.

Тож закономірно, що у нашій незалежній Україні виникає інтерес до такої Людини, Педагога з великої літери, яка всю свою творчу наснагу, все полум'я своєї душі присвятила освіті, науці, культурі, мові, рідній Україні.

З ГЛИБИН ПЕРЕЖИТОГО (про Юрія Голобородька)

(09.01.1927- 03. 05. 2009)

*Лише особистість може
вплинути на розвиток і
визначення особистості;
лише характером можна
сформувати характер.*

К. Ушинський.

Впродовж багатьох віків мистецтво слова служило вихованню людини. Тепер, коли матеріальні цінності витісняють духовні... учителю-словеснику найтяжче. Він мусить нести Богом послану йому місію: сіяти в душах дітей добро, правду, милосерддя, повагу, співчуття... Робота ця важка, але в майбутньому вона принесе плоди. Вистрадавши, стане на ноги Україна. А її діти, припавши до цілющого джерела мистецтва слова, понесуть у своєму серці високу духовність, закладену в їхні гени нашими пращурами.

Цю тезу я сповідувала, як учитель словесності сорок чотири роки. Вірю і тепер, як причетна до слова і як та, хто осмілилася

написати цю книжку про письменників – краян, чиє життя і творчість достойні виховувати молоде покоління у душі любові до рідного краю, Вітчизни, мови, батька- матері, роду і народу.

Тому цей мій нарис – про людяність і добро, про любов до жінки, батька-матері, мови і держави, нації, природи рідного краю. А ще, про сенс життя і пам'ять – відлиті у слові яскравої Особистості, загартованого характеру, талановитого письменника і чудової Людини.

Любов чи нелюбов – річ переважно ірраціональна. Тож годі переконувати когось полюбити творчість того чи іншого письменника, поета, митця.

Я не переконуватиму, що любити когось із письменників, про яких піде мова нижче, обов'язково треба, а ось знати їх творчість – варто.

Твори Юрія Голобородька, проаналізовані у цьому нарисі, промовляють самі за себе. І той, кому Бог дав душу тонку і чисту, – почує голос Божий із-поміж пережитих років, подій, епох. І сторницею воздасться труд його, затрачений на вживання у текст, як долю. Він пройшов тернистий шлях у житті і пішов у вічність, залишивши по собі світлу пам'ять і свої твори. Отже, читачу, від тебе залежить, чи відкриєш ти свою душу до сприйняття таїни чарів слова сивочолого мудреця і майстра, чи будеш жити законами, морально-етичними принципами, які сповідували герої творів письменника, чи болітимуть тобі екологічні та моральні проблеми сьогодення, чи передаси духовні цінності у спадок нашим дітям – нашому майбуттю...

Для мене творчість майстра, в якій нерівне дихання часу, не змогло заглушити духу особистості є зразком для наслідування. Може, мій досвід переживань від прочитаних і проаналізованих його творів, комусь, бодай одному читачеві – видасться чесним. Тоді праця моя ненамарна.

Чи завжди ми задумуємося, як багато важить слово? А саме воно, слово, поєднує порухи авторського серця і душі у пізнанні прекрасного, поєднує мить і вічність...

Головне – не просто прочитати твори прозаїка чи поета, довідатися про життєву долю чи причини, які спонукали до написання того або іншого твору, а прищепити читачам «ази» естетичного смаку, допомогти їм сприймати художній текст не

лише на рівні «теми-системи-образів-ідеї», але й на рівні відчуття краси слова, що приходить через любов до нього.

Проза Ю.Голобородька – то таїна чарів українського слова, художніх образів-символів. Бачити ту красу-загадку слова в назві твору, підзаголовку, в кожному вчинку, мові героїв, ситуації – означає потребу вичитати її відгадку, доторкнутись своїм серцем, почуттями до кожного слова.

У його творчому набутку – принагідний спомин і багатосторінкові мемуари, романи і повісті, оповідання, замальовки і есеї, науково-популярні розвідки і щоденникові записи, нариси і газетно-журнальні статті, інтерв'ю...

Портрети, пейзажі (описи природи), художні засоби і прийоми – це своєрідні фарби, знаючи секрети яких письменник створював переконливі, правдиві характери людей, їхні почуття, переживання, фіксував секунди життя, взаємини між людьми, їх мрії і сподівання.

Спробуємо і ми поглянути на те, що створив письменник крізь призму свого уявлення; доторкнімося до тематики його творів, до характерів, настроїв, темпераменту героїв; до підвалини їх дій і вчинків.

Саме до цього я й прагнула, щоб ознайомити читачів із творчим доробком письменника, воїна, людини.

ЖИТТЄВА ОДИССЕЯ

9 січня 1927 року в селі Новотягинка Білозерського району в сім'ї сільського учителя народився майбутній письменник. Його дитячі та підліткові роки були позначені сумом втрат і жорстокими випробуваннями: після пологів мати померла, вихованням хлопчика займалися батько та бабуся Агафія Федорівна.

У 1934 році, після переїзду батьків у село Станіслав Білозерського району, Юрій почав навчатися в місцевій школі, сім класів якої закінчив напередодні Великої Вітчизняної війни.

У роки німецької окупації зазнав поневірянь, перебував у фашистських таборах, працював на важких роботах.

У 1944 році після визволення з неволі добровільно вступив до лав Червоної Армії. Брав участь у боях із ворогом у 4-ому Українському фронті.

З 1945 по 1951 роки охороняв спокій країни. Писав кореспонденції та матеріали для армійської газети.

У 1956 році, після демобілізації, вчорашній воїн, здобуває гуманітарну освіту на історико-філологічному факультеті Дніпропетровського університету, опанує професію, яка найтіснішим чином пов'язана з секретами літератури. Саме тут формуються його літературні уподобання, бажання прилучитися до слова і через нього доторкатися до усіх життєвих проблем. Перевага була віддана саме журналістиці – жанру публіцистики (хроніці, замітці, інтерв'ю, дорожнім нотаткам, огляду, репортажу), що негайно відгукується на будь-які події і найшвидше набувають резонансу серед читачів.

Навчання в університеті стало важливим етапом у його літературній справі. Він багато писав газетних матеріалів, активно друкувався у дніпропетровських виданнях. Успішній журналістській діяльності сприяв і непересічний життєвий досвід Ю.Голобородька, що безпосередньо позначався на його літературній майстерності – вмінні знаходити суспільно важливу тему або проблему, помічати цікаві моменти в оточуючому житті: студентському, суспільному, духовному; переконливо формулювати позицію; майстерно будувати оповідь.

Він довгий час працював спочатку учителем сільської школи на Дніпропетровщині, а потім – на Херсонщині завучем Широкобалківської школи, у невеличкому селі, що знаходиться поруч зі Станіславом, у якому директором школи був його батько Кость Йосипович Голобородько, на той час уже відомий педагог, заслужений учитель України. Працюючи на освітянській ниві, Юрій Голобородько писав кореспонденції, нариси та малу прозу: етюди, оповідання, новели. Відтоді і до останніх днів життя, журналістика й письменництво були улюбленими гранями його його обдарування.

У березні 1960 року він переходить на журналістську роботу.

У 1963 році очолює районну газету «Маяк» у місті Берислав на

Херсонщині, а згодом – молодіжну газету «Ленінський прапор», редактором якої був 7 років. Після цього в редакторській діяльності Юрія Голобородька наступила перерва. Однак, не в творчості. Він активно працює у прозі.

Із 1992 року письменник знову повертається до редакторського амплуа й до останнього дня життя редагував херсонську обласну газету «Ветеран», був консультантом Будинку політосвіти обкому партії. Одночасно працював над написанням нових художніх творів, у яких порушував важливі проблеми сьогодення. Його повісті та оповідання, новели, акварелі, пастелі – то зразок високої духовності, дбайливого ставлення до слова, копіткої праці у розкритті внутрішнього світу героїв, відношення до дійсності.

Із 1972 року Ю.Голобородько – член Національної спілки письменників України. Він нагороджений орденами Вітчизняної війни II ступеня, «За мужність»; медалями «За трудову доблесть», «За перемогу над Німеччиною», ювілейними медалями; грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Також удостоєний звання лауреата літературної обласної премії імені Іллі Кулика (1981).

03.05.2009 перестало битися серце полум'яного Патріота, Письменника, Людини.

Я впевнена, що й сьогодні над нашою смаглявою Таврією витає дух Юрія Костянтиновича і промовляє до нас устами його героїв із вічності. Усі думки його були звернені у день нинішній і прийдешній, бо така вже місія письменника і журналіста на землі: говорити від імені історії до прийдешніх поколінь, до нащадків.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

1961, 1966 рр. (у співавторстві з батьком Костянтином Йосиповичем) видав книжки «Вчителю, наш дорогий» та «Обрії пахнуть вітрами».

1974 – виходить збірка нарисів (у співавторстві) «Вкарбовані в вічність».

1976 – побачила світ його повість «Дороги в грозах».

1977 – друкує збірку оповідань «Таврійські пастелі».

- 1980 – написана колективна збірка «Герої твої, Херсонщина».
- 1987 – був виданий роман «Великий лиман».
- 1992 – книжка історичних розвідок «Форпости козацької волі»
- 1995 – побачили світ повісті «Зостанеться в серці назавжди» та «Теплий вітер осені».
- 1996 – надрукована книжка «Літопису тривожні сторінки».
- 1997 – видана збірка малої прози «Безсмертники».
- 1998 – вийшла збірка оповідань для дітей і про дітей «Літо в Буркутах».
- 2001 – пише і видає збірку новел, оповідань «Лиманські билиці» та повість «Музика для себе».
- 2002 – видано збірку повістей «Королівське полювання».
- 2003- (російською мовою) виходять спогади, замальовки «Йшли машини в яростный поход».
- 2006 – книга «У років своя пам'ять».
- 2008 – була написана книжка «У тривогах часу».
- 2010 – посмертно перевидана книжка повістей «Зостанеться в серці назавжди».

ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ ПРОЗИ

Творчий доробок Майстра розмаїтий жанрово і тематично. Він письменник багатогранний, поліфонічний. Йому були добре знані дороги життя освітян і воїнів, рибалок і хліборобів, простих людей і інтелігенції; він добре розбирався у внутрішньому світі дітей і підлітків, обпалених війною і засмаглих під таврійським сонцем і солоним вітром Чорного моря. Був тонким стилістом і дуже вимогливою людиною до себе і до своїх побратимів по перу. Кожному слову і навіть букві надавав великого значення.

А ще це була людина високих морально-етичних принципів, і його герої жили за цими принципами. Він оспівав у своїй малій і великій прозі ратні і трудові подвиги, уславив рідну Таврію, неозорі степи, Дніпро, море...

Таким людям, як Юрій Голобородько, з дуже тонкою, надмірно чутливою і складною, щирою і довірливою душею, важко було збагнути злобний і жорстокий, підступний і брудний світ, бо через його зболену душу і серце протікала музика світу, краси,

болю й любові, віри і надії, які він щедро передав нам у спадок для щасливого майбуття.

У своєму ювілейному вітанні з нагоди 70-річчя Ю.Голобородька Леонід Куліш так писав про ювіляра:

«Скільки його (Ю.Голобородька) пам'ятаю, стільки й бачу схиленим над письмовим столом, із рюкзаком за плечима у мандрівках по рідному краю, в тихих архівних кімнатах, заглибленим у пошук від часу манускрипт.

І ті мандрівки, ті ненастанні пошуки фактів із минувшини та призабутих сторінок нашої сучасної історії степової сторони не минають даремно, не залишаються на сторінках записників, а лягають на папір схвильованими сповідями-роздумами, хвилюють читачів...»

До систематичної письменницької праці Ю.Голобородько приступив на межі 50-60 років. Відтоді він як прозаїк розкрився в усіх основних прозових формах. За понад сорок років письменницької діяльності звертався до ліричної мініатюри, оповідання, повісті, новели, роману. Оповідання Ю.Голобородька регулярно друкувалися в багатьох провідних українських часописах: «Вітчизна», «Дніпро», «Київ», «Донбас», «Ранок»...

Перші твори молодого письменника були присвячені учителям, їхнє життя йому добре було відоме. І перші книжки мали промовисті назви **«Вчителю наш дорогий»** та **«Обрії пахнуть вітрами»**.

У першій книжці виписано образи українських учителів від початку ХХ до 50-х років ХХІ століття, зображено різні психологічні та морально-етичні ситуації, що траплялися у житті і діяльності педагогів, відтворено стан і учнівська психологія. Автор вдало зображував душевні переживання, тривоги, притаманні учительській натурі, свідомості, розумінню широти життя, змалюванню романтичної поетики: таврійської природи: степу, Дніпра, лиману, плавнів.

Друга збірка **«Обрії пахнуть вітрами»** складається з оповідань і ліричного циклу «Таврійські етюди» про долю людей і природи таврійського краю – однієї із домінуючих у творчості письменника. М'яка лірична наснаженість книжки підкреслюється ліризмом назв більшості з її оповідань: **«Обрії пахнуть вітрами»**, **«Такі лунки удари серця»**, **«Букет пролісків»**, **«Мій приятель Жан»**...

Оповідання «**Мій приятель Жан**», яке по праву вважається одним із художньо найсильніших у малій прозі майстра, пронизане рисами автобіографізму, низкою спогадів і сцен із життя «остарбайтерів»- (робітників походженням із Східної Європи, яких примушували працювати на підприємствах та у сільському господарстві Німеччини й Австрії у роки Великої Вітчизняної війни) у німецькому таборі. Лаконічно і виразно автор розповідає про дружбу й взаємопідтримку юних, ще зовсім молодих людей, які опинилися в скрутних життєвих обставинах. На початку оповідання він мальовує портрет Жана, описуючи його на фоні виснажливої роботи серед старших юнаків у таборі:

«Він з'явився, коли, обдираючи шкіру на плечах, ми тягли важкі дрючки, – невеликий, худенький, із сіруватим від постійного недоїдання обличчям, на якому блищали чорні, кольору спілого терену, очі. Йому було не більше, ніж нам, – шістнадцять, а може, й сімнадцять літ».

Оповідання побудовано письменником, як низка спогадів і рельєфно виведених сцен. Жан розповідає про довоєнні роки, про загибель старшого брата у бою з німцями, про своє перебування у концтаборі, про переживання персонажа-оповідача від цієї зустрічі з незнайомими однолітками, доля яких звела в концтаборі.

Центральним у змалюванні мужнього і вольового світу Жана став епізод, коли він ризикував своїм життям заради українського юнака-товариша:

«...Рашке підскочив до мене, вдарив носком черевика під бік, замахнувся кийком. Він захлинувся від люті.

Жан стрибнув до нього, вихопив кийка. Робітники стали навколо нас кільцем. Рашке озирнувся:

– Більшовицька бандо! Бунт! Саботаж!

– Тихо! – сказав Жан. – Тихо, мес'є. Союзники у Франції, а росіяни на Віслі. Рашке закричав:

– В Аушвіці! Пропадеш, як собака!

Він простяг руку вперед. Хлопці розступилися, і він вискочив геть.

В Освенцім Жан не потрапив, бо стрімко насунулися події, що перевернули наше життя».

Втеча друзів із табору обертається смертю одного із них.

»...Жана я знайшов у лісі. Він лежав під сосною на м'якій подушці з хвої, густо припорошений снігом, що осипався з гілля. Збоку притулилася його гвинтівка. Автоматна черга кривавими слізьми закипіла на грудях. У широко розкритих чорних очах німотно застиг спалах радості: може, в останню мить він бачив свою далеку батьківщину, на яку так хотілося йому повернутися? Хто скаже...»

До мотиву людської долі в роки війни письменник звертався і в наступній повісті «Дороги в грозах».

Героєм нового твору стала реальна особистість – херсонець Георгій Опанасович Веретеник, який у роки війни служив розвідником.

У повісті автор зображує формування характеру юного розвідника і такі його риси, як наполегливість, твердість волі, впевненість, здатність до ризику, фізичну й психологічну зрілість, самовідданість розвідницькій справі.

Життя розвідника – це життя в екстремальних і надзвичайно складних психологічних ситуаціях. Автор простежує стосунки непересічної особистості – Жорки Веретеника з добою, в якій йому доводиться жити і виживати.

«За думками, Жорка не помітив, як і на битий шлях вибрався, що вів у глибину таврійських степів...»

Ще тиждень тому на ньому гуло вдень і вночі... Усі поспішали, боячись потрапити в оточення. А тепер коли-не-коли візок із домашнім скарбом стрінеться і зажурені люди на нім. Видно, не встигли вибратися, наткнулися на німців, які, переправившись біля Каховки, пішли прямо на Крим. Проводжають його, Жорку, довгими поглядами. Часом хтось запитає:

– Ти куди, хлопче? Вже німці в Херсоні...

– До своїх, – Жорка у відповідь кине. – Шукаю наших матросів. Кажуть, вони біля Дніпра...

– Які там матроси... Тепер все одно...»

Письменник свідомо зберігає документальну основу твору, назви містечок, селищ, географічних об'єктів Херсонщини: Гола Пристань, Нова Збур'ївка, Чулаківка, Каховка, Кінбурнський півострів, Тендра...

Повість написана живою мовою, з широким використанням розмовної лексики, що посилює достовірність зображуваних художніх подій.

ЛЮДИНА ПОВИННА ЗАВЖДИ ВІДЧУВАТИ СВОЮ ПОТРІБНІСТЬ

До теми війни, мужності народу у цей період, вияви звитяги, героїзму, самовідданості рідній землі Юрій Голобородько звертається і в документально-нарисових збірках: **«Вкарбовані у вічність»** (у співавторстві), **«Герои твои, Херсонщина»** (у співавторстві, російською мовою) та у соціально-психологічній повісті **«Зостанеться в серці назавжди»**.

В останньому творі «Зостанеться в серці назавжди» мова йде про мирне і ратне життя ветеранів Великої Вітчизняної війни, їхні радощі та надії, зболені тіла і негаразди.

Головний герой повісті – колишній зв'язківець Павло Йосипович Сахно.

Тема твору – це спогади Сахна про тяжкі фронтові роки, друзів-однополчан і фізичний біль, який не затихав із роками; роздуми про мирне життя, дітей та їх долю.

«Думка про сина не полишала батьків і тоді, як повечерявши, лягли спати. Надто вразливим був спогад, болісних струн душі торкався, зачепив їх так, що зазвучали вони сумовито, журно.

– І не набридло йому по гуртожитках ночувати? – сказала Марія.

– Тридцять років незабаром.. Людські діти сім'ї позаводили, дітей мають... А він...

– Переводить своє життя, – процидив Павло Йосипович.

– Вже й говорити з ним не хочеться. Наче дурник, сміється: «Моя ще не виросла...»

Розповідь про долю головного героя – Павла Йосиповича Сахна ведеться двома сюжетними лініями: у мирний час і в роки Великої Вітчизняної війни, через стосунки з іншими персонажами, через роздуми, сни, реальність.

То ми є свідками то довоєнного життя, то – фронтової звитяги, то потрапляємо в шпитальну палату № 8 обласного центру, де доля Сахна переплітається з долею Дмитра Пилиповича Шелеста – військового моряка, Миколи Семеновича Кривоноса, Василя Івановича Гайдаша; лікарів – Федора Максимовича, Тамари Леонтіївни.

Мирне життя героїв, праця на землі та в школі у 60-70-уроках, спогади про початок війни та битви за Севастополь і Сапун-гору, під Новоросійськом, на Кавказі, втрати бойових побратимів і

поранення, стійкість духу – все це знаходимо на сторінках повісті, бо несли ветерани в своїх серцях віру в перемогу, надію на краще:

«– Ні за чим не жалкую, – сказав Кривонос.

– Сам вибираю свою долю... Я повернувся в рідний край, працював, учився в вечірній школі, заочно – в технікумі, здобув людську шану і повагу. А це багато в житті важить. І в сімейному житті щастя в мене склалося: зустрів добру і порядну дівчину, котра мене розуміє і глибоко поважає, народила мені двох синів-соколів. То ж, як бачите, – не до скарг...»

Останні слова Кривоноса, сказані з якоюсь особливою задушевністю, стриманою силою і схвильованістю, викликали у Сахна відчуття внутрішньої рівноваги і спокою.

Перед нами постає образ працьовитої людини, Павло Йосипович Сахно – дбайливий батько, чудовий товариш, який усе життя був у роботі, у полі, у степу:

»...Старався, поспішав, душею колгоспним справам віддавався. Так і пролетіли роки, мов журавлі в осінньому небі...»

Старе фронтове поранення в ногу щодня давало про себе знати. І Сахна направляють у шпиталь, де він зустрічається з різними людьми, їхніми долями, ставленням до обраної роботи.

Йому пасує душевність лікаря Федора Максимовича і вражаче байдужість, неуважність до хворих лікарки Тамари Леонтіївни.

Павло Йосипович був подивований. Як-то лікар без душі?

»...Він прощав їм недбалість, відлюдкуватість. І ніколи на думку не спадало, що причиною такої поведінки лікаря може бути помилково обрана професія. Зовсім інше відношення усі хворі ветерани бачили від Федора Максимовича, який все зробив для того, щоб «врятувати» і не чикрижити коротульку Павла Йосиповича».

Головний лейтмотив повісті виражений словами П.Сахна: **«Людина завжди повинна відчувати свою потрібність...»**

Тяжко переживають співпалатники смерть свого бойового побратима Миколи Семеновича Кривоноса, який ще з війни мав осколок біля серця.

А виписуючись із шпиталю, Павло Йосипович Сахно радить юній Тані – медичній сестричці:

«– Ти, дочко, своє діло роби чесно, людей поважай! І буде твоя дорога рівною і світлою, зазнаєш на ній багато радості!»

Для цієї повісті характерна емоційна наснаженість оповіді. Як і в інших творах про війну, тут із глибокою переконливістю показані сила і чистота фронтової дружби, краса вірності у подружньому житті, високі морально-етичні принципи тих, хто виборів для нас мирне сьогоднішня.

Герої твору (у думках і вчинках) сповнені життєствердного, оптимістичного звучання, і це своєрідний пам'ятник тим, хто поліг у найжорстокішій із воєн, хто проніс до наших днів своє зранене і зболене тіло, хто дбав про державу і дітей, хліб на столі і достаток у домі та мирне небо сьогоднішня.

У 1977 році з теплим ліричним струменем зазвучала збірка автора "**Таврійські пастелі**", що побачила світ у видавництві «Таврія» (Сімферополь) та збірка «**Безсмертники**», котра вийшла друком у херсонському видавництві «Чиста криниця».

Перша книжка складається з шести оповідань ліричної тональності: «**Цей осінній дощ**», «**Дорога ніколи не кінчається**», «**Жовте листя серед літа**», «**Сніг у листопаді**», «**На господарстві**», «**Іскри Чумацького Шляху**» та двадцяти п'яти етюдів: «**Краплини голубого дощу**», «**Вода із зоряної криниці**», «**Понад лиманом**», «**Зелене диво**», «**І море, і чайки...**», «**Горобина ніч**», «**Крига співає...**». Кожне оповідання, новела чи етюд цієї збірки – це романтична і пластична поезія у прозі, бо це суцільний пейзаж, майстерно виписаний письменником, чутливим до соціальних проблем суспільства, який раптом віддався замилюванню природою. Чи не дивно? А, можливо, це не так? І в картинах природи зашифровано ще якийсь зміст, пізнавальне і виховне значення? Щоб знайти відповідь на ці питання, варто дослідити бодай одну-дві новели, замальовки в комплексі – її творчу історію (як і про що писалася, для чого), образну систему, суспільну значущість.

У цих невеликих за розміром творах вражають надзвичайна поетичність сприйняття природи письменником, несподіваність і яскравість його образного мислення.

Природа дає героям творів естетичну насолоду, її гармонія, лінії, барви надихали Майстра слова на натхненні рядки, що потім яскравими картинами входили у його твори, але кожного разу – це було нове відкриття.

Дійові особи – це символи його особистих почуттів, переживань. Зумовлені вони чинниками не тільки внутрішніми, а й зовнішніми – природними і соціальними. Через картини природи письменник ніби зазирає в душу людини, щоб зрозуміти, чим ця людина живе і на що сподівається; як формуються певні життєві ідеали, характери, вчинки, світосприйняття. Оптимізмом життя людини і природи пройняті «Таврійські пастелі».

Майстерність, з якою це робить Ю. Голобородько, зумовлює безмежне пізнавальне і виховне значення його творів.

Вони сприяють формуванню особистості, свідомості підростаючого покоління, вихованню їх національних почуттів, становленню характеру. Такі твори формують ідеали, світогляд, виховують людину-гуманіста, громадянина, патріота; розвивають естетично, допомагають виробляти художні смаки, спосіб мислення і ті моральні цінності, що так бережливо передаються з роду в рід через слово, портрет, пісню, мову, вчинок, пейзаж...

До книжки «**Безсмертники**» увійшло п'ятдесят гранично стислих, насичених експресивними порухами, пейзажними малюнками, акварелей – оригінального різновиду поезій у прозі: («**Льодохід**», «**Чорна буря**», «**Білий полон**», «**Царство неполоханих птахів**», «**Ніч у серпні**», «**Скіфська баба**», «**Безсмертники**», «**Квіткова замрія**», «**Біла чарівність**» тощо).

Досліджуючи творчий доробок свого батька-письменника, його син Ярослав Голобородько – науковець писав: *«Це варіація ліричної прози, де майже відсутня фабульна дія, проте наявна дія душі, почуттів автора-оповідача й персонажів, що його оточують, надихають, непокоять, поглиблюють. У цих книжках письменник виявив себе як проникливий чутливий прозаїк, який тонко і трепетно фіксує ліричні настрої своїх персонажів, мелодійні візерунки навколишнього життя, єднання людини (будь-якого віку і життєвого досвіду) з природою».*

Автор відчував красу природи, її надзвичайну образну вроду, чарівність і зумів не лише передати власне захоплення, а й спонукав читача милуватися нею, уважніше придивлятися до оточуючого світу.

Малюнки природи і викликаний ними стан людської душі посідають провідне місце в композиції та емоційній дії збірок «Таврійські пастелі» та «Безсмертники».

Ось як у акварелі «Перший грім» автор подає такий пейзажний сюжет, використовуючи широку гаму кольорів, прийом персоніфікації, гіперболічні метафори, порівняння:

«З далекого моря, що принишло-причалося за довгою косою таврійського берега, насувалася важка хмара. Сива, з голубуватим відливом, вона рухалася повільно, стримано, аж наче врочисто, і від цієї її впевненості присмирів, притих широкий лиман, згорнув свої хвилі-крила і заховав їх на самісіньке дно.

І дерева, що досі скрипіли чорним гіллям, черкали ним по стінах, по прихопленій зеленим мохом черепиці даху, теж причаїлися. Певно, їм набридло махати довгими руками-гілками, запраглося перепочинку, і вони одразу скористалися паузою, що настала. Навіть висока телевізійна антена над нашою хатою перестала розгойдуватися і застигла в гордовитім спокої».

В акварелі «Зеленошум» виразно й мальовничо відтворено життя природи на порозі зміни пори року. Письменник уважно працює зі словом, відбираючи найбільш влучні й образотворчі вислови, фіксуючи характерні прикмети, що вказують на прихід весни – «зеленошума».

Так, тут ми зустрічаємо:

«Вже й пізній березень, а на дворі все ще зимно. Вночі – мороз, повітря дзвенить, вдень – скрадливе сонце з-за хмар, калюжі талі води, лопіткий капіж. Час від часу – більш під вечір – сніг густою завісою, з вітром, що мете його по землі, кидає жменями. Справжня хурделиця! Перебігла, встелила білизнаю – і враз доквіл стало чисто, ясно, свіжо. Мов би врочисто сказала: «Он що я можу... Цінуюте, любіть!»

– Швидше б теплінь, – говорили. – Швидше!

І вона, врешті, прийшла. Хоч і пізня, але швидка, владна, переможна..

Шмагким сонцегрієм упала на тонкі сніги, враз розтопила їх, бризнула дзюркотливими потічками, досхочу напоїла живлячою вологою пробуджену землю, влила нове життя в тонкі корінці трав, насіння злаків. Ожили вони, напилися цілющих соків,

потяглися до світла. Бо захотіли подивитися на оновлений світ, підставити палахкому сонечку свої бліді щічки-голючки. Дружно вигулькнули з-під торішнього листу, висохлого стеблиння бур'янів, встелили видолки, пагорби, просторі рівнини ніжним килимом-оксамитом».

Можна стверджувати, що книжки «**Таврійські пастелі**» та «**Безсмертники**» пов'язані зі спогадами про дитинство, враженнями зрілих років, воєнними перепетіями, лірико-філософськими роздумами про плинність часу і сенс кожної хвилини, кожної миттєвості життя.

У 1998 році побачила світ книжка малої прози «**Літо в Буркутах**» (одна повість і п'ять оповідань: «**Білі миші**», «**На планицях**», «**Галька**», «**Бабине літо**», «**Левант**»). До неї увійшли художні твори, головними героями яких є діти середнього шкільного віку. Письменник не тільки цікаво змалював їхнє життя, показав взаємини, входження в довколишній світ, знайомство з його складнощами, але й прилучення до занять, повсякденних справ дорослих, формування активної життєвої позиції, поглядів, переконань.

Події, покладені в основу цих творів, територіально обмежені однією місцевістю – степовим півднем. У книжці багато спостережень над його природою – життям тварин, птахів, рослин, майстерно виписані образи школярів, підлітків, людей рідного краю, їх поведінки, вчинки.

Це надає книжці особливого колориту, пізнавальності і виховного значення. Тому читається вона легко, з неослабним інтересом.

Значне місце в творчості Ю.Голобородька посідає соціально-психологічний роман «**Великий лиман**» (1987), який видрукувано у провідному українському видавництві «Радянський письменник». У творі 7 частин, кожна з яких ділиться на середні розлогі розділи.

У цьому творі автор змальовує широку панораму таврійського буття впродовж другої половини ХХ століття з усіма його проблемами, складнощами, тривогами. Письменник зображує дійсність у її етико-моральних площинах, гострих колізіях, драматичних поворотах долі.

Головним героєм роману є молодий чоловік – Андрій Сербин, який після служби у війську й роботи в місті, повертається додому, до рідного лиманського села у час втрати батька. У творі виведено зіткнення героя (у прямому й переносному розумінні) із реальним життям – простим й загадковим у своїй відвертості, жорстокості.

Оповідь ведеться неквапливо, розмірено; епізоди напруженої дії чергуються з уповільненим зображенням художніх реалій; побутові сцени, психологічні ситуації тісно переплітаються з пейзажними картинами.

Одразу ж прозаїк зосереджує увагу на моральній проблемі, що постала перед головним героєм: повернутися до звичного міського ритму чи продовжити справу батька-рибалки. Автор показує, як під враженням спогадів, що охопили Андрія Сербина, він вирішує змінити своє життя й залишається у Рибальцях.

Основну сюжетну колізію твору побудовано на динаміці характеру й свідомості Андрія Сербина, який, як і батько, стає рибалкою. Письменник детально розповідає про його входження в сферу по-справжньому складного життя, у зіткненні з яким і змальовано характер головного персонажа.

У романі порушено ряд важливих морально-етичних проблем, відтворено суперечливість і неоднозначність життєвих ситуацій; важка рибацька праця і матеріальний зиск.

Такий твір має не лише пізнавальне значення, а й – виховне: вчить поважати батька-матір, працю, довілля, природу; формує світогляд майбутніх господарів життя і країни.

У повісті **«Королівське полювання» (2002)** відображені події 80-90 років минулого століття, час перебудови, життя і звички номенклатурних чиновників, державних службовців (від сільських до обласних рангів). За жанром – це соціально-психологічна повість.

До цієї книжки увійшло вісім оповідань: «Трамонтана», «Дрібниці життя», «Терпкий смак терену», «Букет пролісків», «Старі люди», «Падало осіннє листя», «Журавлі на світанку», «Громи гримлять» та повість «Королівське полювання». У кожному творі знайшли своє відображення суспільні проблеми в роки соціальних ускладнень та загострень збіглого століття. Дійові особи, написаних у різні роки оповідань, – прості люди, мешканці українського півдня, з своїми повсякденними, часом досить непростими стосунками, переживаннями.

У повісті, що дала назву збірці, йдеться про порядність, розуміння честі та громадського обов'язку людини, рівень її відповідальності перед суспільством.

Героям нерідко доводиться у важкому напруженні моральних і фізичних сил розв'язувати складні життєві ситуації

Автор уводить читачів у світ мислення, дій, вчинків, морально-етичних норм, законів, які діють і за якими живуть ті, хто на даний час обіймає високі та відповідальні посади.

Ціла галерея таких «діячів» силою художнього слова розвінчується у повісті. Розкриваючи характери своїх героїв, змальовуючи перебіги подій повсякдення, письменник нічого не намагався спрощувати чи прикрашати. Правда життя у всій її неповторності, гостроті, протиріччях забезпечує напругу дії кожного твору книжки. У цьому її цікавість і цінність.

Це і заступник голови облвиконкому Рубан Леонід Васильович, якому забажалося відпочити в чарівному заповіднику Буркутів. Тому й було спущено вказівку голові райвиконкому Чорнишу Миколі Харитоновичу, у підпорядкуванні якого знаходився цей «райський» куточок, аби там було організовано полювання на дичину: фазанів, вепрів...

І колесо підготовки закрутилося – бо то був наказ «зверху». Переслідуючи власні меркантильні плани (влаштування сина Валика і його дружини після закінчення інституту у місті та ще й на перспективній посаді службовця). Татусь Микола Харитонович нехтує тим, що про нього, як керівника району, думають люди, які живуть поруч, хто підлеглий йому волею долі...

Він живе за законами: «Своя сорочка ближче до тіла», «Обіцянка-цяцянка», «Рука руку миє». От і створюється замкнуте коло, як колись говорив великий байкар: «А більший меншого стусає та ще й б'є, затим, що сила є!»

Заметушилася районна влада: Баранець Віктор Павлович повинен завезти у мисливський будиночок м'ясо, овочі, фрукти; Малимон Григорій Степанович – директор заповідника, мусив задовольняти забаганки обласного начальства не гірше, ніж великих начальників із столиці чи заїжджих іноземців. Хоча й відразу попередив, що полювання дозволено лише на птаство: качок, гусей, фазанів. На крупну звірину повинен бути дозвіл...

Він дав слово забезпечити відпочинок Рубану на вищому рівні; знав, що до нього на цій посаді був занадто принциповий чоловік, і того довелося прибрати, адже він кричав: «Це святе місце, світле царство природи. Нікому нічого не дозволю тут нищити!»

Дідик Валерій Власович – головний районний торговельник мав забезпечити питвом: коньяком, горілкою з перцем, «мінералкою». Тільки запитав, куди все доставляти і хто оплатить витрати...

Микитас Кость Костевич – директор одного з радгоспів, до якого завітав Чорниш, аби «вибити» гроші на оплату рубанових гостей і їхнього «королівського полювання» у заповіднику, спершу відмовився давати гроші (ніби боїться діяти протизаконно), але розумів, що це може вплинути на його кар'єру, одумався і сам зателефонував Миколі Харитоновичу – оплата гарантована.

Колись Чорниш врятував Микитаса від скарги, що була подана в райком партії. Після того Кость Костевич добре старався, догоджав своєму спасителю. І до свят, і в будні доставляв різні презенти, в місто шановним людям возив подарунки, робив інші послуги.

Тому вирішив «із шкіри вилізти», а прохання Чорниша виконати. Гроші він дістав і відвіз їх Дідику, реабілітувавши себе в очах начальника.

На полювання Рубан приїхав зі своїми друзями: начальником залізничної станції Федором Петровичем Попругою та полковником Іллею Петровичем Білокурором.

Крім забитих зайців, гостям забагнулося вполювати диких кабанів, хоча дозволу на це вони не мали. Забили вони вепрів по голові на брата, але злочин виявили егері, склали протоколи.

Скарга егерів потрапила до обласного суду і тільки втручання Рубана, звернення його до голови комітету обласного народного контролю все спустило на гальмах.

Цей твір, як і усі попередні, приваблює життєвою вірогідністю, правдою, щирим ліризмом, дошкульними сатиричними прийомами у зображенні вчинків, поведінки, мови героїв. Твори Ю.Голобородька, наповнені високим життєстверджуючим оптимізмом, живуть і шануються читачами, як дорогоцінне надбання духовної культури.

Творчість Майстра слова самобутня, непересічна, духовно невичерпна, глибинно мудра і прониклива, бо йде від серця самого народу, переосмислена автором.

Кому не байдужа доля українського народу, того не може не хвилювати синівська любов письменника до рідної землі, людей праці.

Повість «**Музика для себе**» була надрукована у часописі «Вітчизна» числом 9-10 2001 року.

Як і в попередніх творах, у ній відображені суспільні проблеми 90-х років минулого століття.

Голова Висунської райдержадміністрації Несвітей Павло Кіндратович, його заступник Шамрай Віталій Михайлович – головні персонажі твору.

Несвітей колись працював першим секретарем міськкому партії, а прийшла перебудова – став керівним працівником нової влади.

Шамрай Віталій Михайлович, його перший заступник, п'ять років працював радгоспним агрономом, секретарем первинної організації. Потім взяли в райком, а після закінчення ВПШ в Києві, обрали на посаду другого секретаря.

Більше 20 років він прожив із Лесею – учителькою за фахом, народили двох дітей: сина Сергія, який став студентом медінституту, та доньку Оленку – школярку. Коли був час, що студентам не платили стипендію, син очолив комітет страйкарів, а батько його не розумів, засуджував і повчав, як треба пристосовуватися у житті до нових умов.

Віталій Михайлович мав коханку Томочку (Тамару Семенівну Гудиму), з котрою вже декілька років поспіль потай від дружини відпочивав у Криму. Для того, щоб забезпечити своїй любці комфорт і розваги, вимагав від підлеглих дарунки, за що обіцяв захистити їх перед вищим начальством, чи покрити махінації.

Так у залежність до Шамрая потрапляють Лимар Євген Павлович, Шурдук Іван Петрович...

Курортний роман завершується неприємною новиною: Томочка сказала, що вийде заміж за більш надійного.

Усе таємне стає явним. Приїхавши з санаторію, Шамрай дізнався, що Павла Кіндратовича підвищили в посаді – забрали в обласну держадміністрацію, на його місце в районі запропонована кандидатура Шамрая. Але дружина довідалася про зраду чоловіка, про путівки в санаторій, які він викупив у обласному центрі. До нього звертається Лимар з погрозою розкрити хабарництво.

Відразу декілька ударів зазнає Шамрай, бо він жив за законами миттєвої насолоди, задоволення і вважав у цьому головну суть кожного людського життя. Оправдував себе тим, що живе на світі один раз. Та чи буде він щасливим?

Посмертно у 2010 році побачила світ книжка Юрія Голобородька **«Зостанеться в серці назавжди»**, підготовлена до друку і перевидана його синами та дружиною. Під однією обкладинкою об'єднано три повісті, написані автором на документальній основі: **«Зостанеться в серці назавжди»**, **«Дороги в грозах»**, **«Останній соловецький юнга»**. Ці повісті написані на документальній основі. Будучи учасником Великої Вітчизняної війни, автор зі знанням справи і за допомогою майстерного художнього слова, змалював героїчні вчинки відданих захисту Вітчизни бойових друзів (Павла Йосиповича Сахна, Василя Івановича Гайдаша, Миколу Кривоноса, Дмитра Пилиповича Шелеста...), їхню високу моральність і стійку життєву позицію на полі бою і в повоєнні роки.

Новаторська суть творчості письменника-прозаїка полягає в переосмисленні самих підходів до літературної діяльності, позначена точністю висловів, афористичністю, новизною мовлення. Кожен його твір – це простий, доступний для реалістичного осмислення малюнок долі людини чи тих обставин, в яких вона знаходиться, живий відгомін подій, підсилених художньо вираженими деталями, які вражають уяву читача.

Легкий виклад, при тому, що мова повістей гарна, вміння зосередитися на головному, знання людської психології, добре орієнтування у часі і просторі, – все це робить його твори цікавим і пізнавальним читанням. Він виробив власний стиль мужнього і чесного оповідача; відтворював дійсність такою, якою вона була насправді. Майстерно вмотивовані образи тільки підсилюють враження, змушують краще осмислювати життя.

До останніх днів свого життя Юрій Голобородько цікавився майстрами красного письменства – поетами, прозаїками, публіцистами, котрі народилися, жили й працювали у нашому місті, Таврійському краї, а чи були причетні до нього. Збираючи матеріали про творчих людей, їхнє перебування в Херсоні та на Херсонщині, письменник завжди намагався уявити конкретну особу, обставини її життя, коло інтересів, оточення, захоплення.

Цьому допомагало вивчення конкретних ситуацій, суспільно-політичних подій, що відбувалися, умов життя людей, уподобань письменника. І загальну уяву, і конкретику давало, безумовно, знання їхньої творчості, мемуарної літератури, спогади, листування з друзями, ознайомлення з тогочасною періодикою, у якій йшла мова про соціальні та культурні події того часу. Усе те проливало світло на людину, характеризувало її, знаходило відображення у творчих працях, визначало суспільну позицію. Без такої підготовчої роботи немає чого приступати до написання художнього твору. Ось як Юрій Голобородько згадував свою роботу над книжкою **«Уроків своя пам'ять»**:

«...Моя уява малювала особу в конкретних умовах життя. Я бачив її в оточенні знайомих, приятелів чи наодинці, чув голос, спостерігав за поведінкою. Можливо, справжня, дійсна реальність була трохи іншою, навіть не схожою на створену моєю думкою. Але зібрані дані, прочитані художні твори говорили, що вона має бути саме такою і варто зосередитись саме на цих рисах характеру чи поведінки».

Дійсно, у нашому регіоні побувало чимало діячів української та російської літератури, котрі полишили помітний слід у духовному житті суспільства й активно сприяли його культурному розвитку, утвердженню демократичної і національної свідомості. Тому й не дивно, що увагу Юрія Голобородька привернули такі яскраві особистості, як: Микола Чернявський і Михайло Коцюбинський, Микола Куліш і Іван Дніпровський, Олександр Пушкін і Віссаріон Белінський, Борис Грінченко і Людмила Василевська (Дніпрова Чайка), Лев Толстой і Олексій Пешков (Горький), Остап Вишня та Іван Гайдай, Леонід Куліш і Олексій Гмирьов, Борис Лавреньов і Коста Хетагуров... Це саме про них він розповів у оповіданнях, нарисах, незабутніх спогадах, виокремлюючи певні моменти із їхнього життя, пов'язані саме з Херсоном і Херсонщиною. Гадаю, що ця книжка нашого письменника буде у великій нагоді студентам, учням, небайдужим людям до історію краю і тих, хто побував у ньому, чие ім'я записане на скрижалях нашої пам'яті і що сприяє піднесенню рівеня нашої духовності, краси взаємин.

Юрій Голобородько жив і творив для людей, їхні думи були його думами, їхня важка доля глибоко хвилювала його серце і

душу. Його доля тісно переплелася з долею захисників Вітчизни, освітян, хліборобів, рибалок, із Херсонщиною, з мріями і надіями на краще у житті країни, її людей.

Такі твори покликані будити в людині Людину, вчать пам'ятати кожному з нас, якого ми роду, чії ми діти, де живемо, що знаємо про свій край, його історичне минуле, яка наша мета у житті, до чого прагнемо, що сповідуємо, що робимо і який слід полишимо за собою.

Читаючи твори Ю.Голобородька, доторкаєшся серцем до народних традицій, вікових здобутків людської моралі, чеснот, які множаться на землі добром.

Письменник своєю глибокою думою, своїм болем, багатою уявою, життєвим досвідом і даром невгамовного серця цінував кожную секунду прожитого життя, створив такі образи, до яких буде припадати не одне покоління шанувальників художнього слова, як до невичерпної криниці мудрості.

ПОЕТ – ВІН ЗАВЖДИ СЛОВА ПОВОДИР
(про Василя Жураківського)

01.07.1960

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС

Жураківський Василь Іванович- поет, член Національної спілки письменників України, лауреат літературної премії імені Василя Симоненка.

Народився 1 липня 1960 року в селі Шубівка Кагарлицького району на Київщині – в родині хліборобів.

Після закінчення середньої школи і Київського будівельного технікуму транспортного будівництва працював на спорудженні мостів у Херсонській та Миколаївських областях. Заочно закінчив відділення факультету журналістики Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Друкувався в обласних та республіканських газетах, зокрема в «Молоді України» та «Літературній Україні», в журналах «Дніпро» і «Сільські обрії», альманасі «Вітрила», «Нова хвиля», (піврічнику «Поезія», випуск II

(1989), в альманахах «Нова хвиля»(1994), «Степ», «Таврія поетична"(2007), «Вежі та вітрила» (2008).

Вийшли поетичні книжки: «Приходять люди до ріки» (1991), «Не розминуся з Україною» (1994), «Я люблю ходити до школи» (2003).

Його вірші неодноразово звучали по радіо України і телебаченню. Учасник Республіканської наради молодих письменників України (1989), веде літературну студію «Кулішева криниця». Живе і працює в Херсоні.

1993 рік видався для молодого херсонського поета воістину щасливим: в перших його числах Жураківському – поету була присуджена літературна премія імені Василя Симоненка за кращу першу поетичну збірку. Про цю радісну подію для прихильників обдарування нашого земляка повідомили газети «Літературна Україна», «Вечірній Київ», українське та обласне телебачення і радіо. Знайомить із нею своїх читачів і «Надніпрянська правда». Тоді Василя Жураківського було прийнято до Спілки письменників України.

А ось як говорив тоді про молодого лауреата голова Херсонської обласної організації письменників України Микола Іванович Братан у статті «Почерк серця»:

«Про Василя Жураківського, витоки його віршів мені довелося писати в альманасі «Поезія». Це той щасливий момент, коли творча і життєва молодість збігаються. Його дебют засвідчує вміння говорити голосом серця, відкривати «духовні острови» у безмежжі рідного народу. Тут, власне, хотілося б наголосити не тільки на тому, про що пише поет, але й як це йому вдається.

*Передовсім відзначу, що автор збірки «**Приходять люди до ріки**» чітко визначений у духовних орієнтирах. «Частинка твоя, Україно», – заявляє він про себе, і це, далєбі, не голосна декларація, а серцевина суті. Вона, ця суть, явно проблискує у програмному вірші «**Дорога додому**», в медитації «Почерк».*

...Є почерк у стежинок і доріг,
Що до життя правдивого водили...
...Є почерк правди – це коли назад
Ані на крок не можна відступати.

...Є дві ріки, що живлять нашу кров,
Не треба їх ніколи забувати,

Несуть вони нам щастя і любов –
Одна з них – Батьківщина, друга – Мати. (с.17)

Почерк правди у віршах поета простежується про щоб він не писав: чи про батька-матір, чи про кохання, чи про працю тих, хто ростить хліб і дітей, чи про складнощі сьогодення і вічні істини добра і зла, смерті і життя, дружби чи зради. Особливо хвилює отака сповідь автора у вірші «**Пам'ять батька**»:

Чекав на внука, пам'ятаю,
Радів йому, немов дитя.
«В кого ж поради я спитаю?»
Я в чорний день себе питаю.
Спитати є у кого, тату, –
Учусь у добрих я людей.
Та навчитись забувати
Я не навчусь уже ніде! (с.18).

Його вірші сповнені роздумами і болями про наше неспокойне і нелегке сьогодення. У віршах поета знаходимо тему болю – «**Чорнобиль в піднебесі**», і недругів, що «ростуть, мов дріжджі», тема розбрату, і знову ж таки – орієнтири на сутність, на життєву опору. У вірші «**До і після одного мітингу**» гнівно звучить застереження поета – автора:

... Збагнеш тоді, що без опори –
Ти лиш розумний остолоп... (с.31).

Він, будучи ще молодим поетом, саме так рішуче повстав проти «остолопства» в нашому житті, яке, до того ж, не завжди розумне.

Є в доробку Василя Жураківського збірка «**Приходять люди до ріки**» і рядки задушевної інтимної лірики, виконані в сучасній образній інтерпретації: «Де ти, на якому полустанку?», «Твої слова, кохана, наче вірші», «Говори, говори...», «Засинає вечір», «Розлука», «Давно все так було...», «Травнева ніч заснула» та інші. Але хай читачі самі доскіпуються до його «несказанного, сильного, ніжного слова...»

Він дебютував у літературі в молодому віці. Це була нагода щаслива, а врівні і ризикована. Щаслива, бо відразу був визнаним одним із кращих і удостоєний літературної премії ім Василя Симоненка. Ризикована і відповідальна, бо постійно треба було

рівнятися на краще із кращого – творчість Симоненка. Скільки перших «ластівок» канули в Лету через молодечу наївність, художню незрілість. А поет уже в 1991 році заявив про основний орієнтир у своїй творчості: молодим розбудувувати Україну.

НАША УКРАЇНА – МОЛОДА

...Нам не треба пісню позичати –
Є в нас і весільна, й коляда...
Пісню щастя будемо співати –
Наша Україна – молода!
Нащо, браття, шаблю гартувати –
Гартувала нас не раз біда.
За Вкраїну будемо стояти.
Наша Україна – молода!
Десть зі мною колискова хати
До душі в негоду припада,
Щоб в дорозі міг я пригадати:
Наша Україна – молода!
На порозі зустрічає мати,
А крізь зморшки голод прогляда...
Як тут на весь світ не закричати:
Наша Україна – молода!
Є у мене і Дніпро, й Карпати.
Сині гори і свята вода...
Є усе, щоб гордо промовляти
Наша Україна – молода!
(Антологія «Таврія поетична», с.61)

Відстоювати правду своєї держави, її національні і державні інтереси, мову і культуру стало основним завданням у творчості поета. Про це свідчить наступний вірш:

РІДНА МОВА

Нині Йосипівні Марчук

Не раз мені доводилося чуть:
Не те, щоби дітей своїх навчати, –
Від мови почали їх відлучати...
Без пісні ж пташенята не ростуть.

У чому, запитаєте, тут суть?
Давайте всім народом міркувати:
Нам мову з молоком давала мати,
Та права не дала її забути!

Яке це щастя – рідні чуть слова.
Кладеш на рану – рана зажива,
І хочеться не плакати, а радіти ...

На полі в долі є ще будяки,
Тож виривайте їх з корінням, діти!
На мовоньку ж не підніміть руки! (с.6)

Для поета Василя Жураківського провідними в поезіях були і є мотиви: рідне слово, мова, яку кожен увібрав із молоком матері і тому повинен знати її, примножувати, захищати, плекати і передавати у спадок власним дітям і онукам; роль поезії у житті людини і суспільства: «Поезія на крилах аж до сонця піднімала...», «Поет – він завше слова поводитир...»; стосунки із справжніми друзями і лжепатріотами: «Я не люблю надмірних і величних...». Йому по духу ті, у кого «Чумацький Шлях в душі проліг...», бо у таких людей у душі виростає тривога за молоді пагінці на морозі.

ПОЕЗІЯ

Це ж ти мені спокою не давала,
Палила у безсонному вогні,
На крилах аж до сонця піднімала, –
Була зі мною завжди – день при дні.

Ну що ми, смертні, у твоїм безсмерті?
Поет – він завше слова поводитир:
Він входить у життєві круговерті
І не сухим виходить із води

А ти летиш, як незбагненна сила,
Тиранів розбиваєш кораблі,
Стількох людей ти словом пригостила,
Сестра молодша Сонця і Землі!

Шевченко, Стус, Франка і Симоненко –
Спішать твої гінці у всі кінці!
Щоб виростили зранечку – раненько
Морозу непідвладні пагінці.

(Зб. «Нова хвиля», с.98)

З глибокою шанобою поет пише про вчителів, які з покон віків були покликані сіяти не лише розумне, добре, вічне, а у скруті чи в часи лихоліття залишалися. «Атлантами української поезії...», лікували словом..., «Молилися за рідну Україну, за її долю, на біду ясну...».

УЧИТЕЛЯМ

Ви – мудрі Ви – правдиві. Ви – таланти.
Ви серце віддасте, як попроси.
Поезії вкраїнської Атланти,
України неповторні голоси.

Не носії модерної одежі,
І зовсім ви ніякі не пани,
А як горить – ви перші на пожежі.
І завжди перші проти сатани.

Коли моя земля лежала хвора,
А ліків у аптеках не було, –
Ви лікували словом – і потвора
Втекла, бо ваше слово – це зело.

Вже дехто з вас подався туди, за обрій,
Ну, а пісні-вони лишилися тут...
Посіяні в народі любомудрім.
Вони рясним врожаєм проростуть.

А разом з ними – проростають зміни,
Ще холодно, та вітер – на весну!
Ви молитесь за вільну Україну,
За її долю, на біду рясну.

Вона для вас не просто ім'я – слово, –
Вона для вас, немов підбитий птах...
Уклін вам тополиний і кленовий,
Що носите Вкраїну на руках! (с.127)

Для поезій автора притаманна художня образність,
задушевність, простота і вишуканість образів, любов до природи і
довкілля...

* * *

Пере верба зелені рушники.
Ізвечора у небі замочила –
І за ніч вони вирости, мов крила,
Пере верба зелені рушники.

І хто їх тільки так повишивав,
Це ж треба стільки часу і терпіння.
А вишиті вони голками трав,
Гарячогострим сонячним промінням.

А коло неї дівчина пере,
Полоще поміж хвиль своє чекання.
А з берега навпроти: „Пташко рання!...”
Там своє поле порубок оре.

І танцювати кладка узялась,
І билися крильми об воду руки,

А потім і печаль порозлилась,
Яка була посестрою розлуки.

Ступили в трави ноженята босі,
Пішла далеко пісня з-за ріки,
Щоб повернутись. А верба і досі
Пере свої зелені рушники.

(Антологія «Вежі та вітрила», с.103)

КОНОВ'ЯЗЬ

Вже ніхто не візьметься сказати,
Звідки тут, конов'язь повелась...
Дивиться на презнайомі хати,
Між яких дорога простяглась.

А стількох коней поприв'язала –
Білих, вороних та ще й гнідих...
Проводжала їх, немов з вокзалу,
І з доріг стрічала степових.

Де ви, де, такі вихрясті коні?
Торохтять ще гарби і вози?
У густій травиці на осонні
Прив'язала нині три кози...

Залишилось тільки спогадати
Молодість гривастеньку свою.
Вечір рано укладає спати –
Спочива в таврійському краю.

Цокають у сон чуткий підкови.
Бризка з неба зоряна роса.
Кинеться – немає і полови,
А не те, щоб гарного вівса...

Може, вже й не тнуть міцнющі шлеї?..
Може, прив'язали їх віки?..

Як не як, вернулися б до неї –
Нащо ж так розтягувать роки?

Їй відомо: коник є крилатий,
В її сни він прилітав не раз.
Прив'язати б – й можна помирати, –
Обминає конов'язь Пегас.

Догорають теплі краплі літа.
Дні спішать у осінь молоду.
Прив'язи, рідненька, сивий вітер,
Що конем гарцює у саду.

(Антологія «Вежі та вітрила», с.107)

КАМЕРТОН РУХУ

Вже замели сніги Тарасів край.
Землі, здається, нічого втрачати:
Є шлях, що приведе людей до хати,
Яка мені промовила «прощай».

Розлука– пекло. Зустріч, наче рай,
І все життя я буду повертати,
І дні, як східці, буду рахувати –
На гору, що підносить небокрай.

Ламать льоди готується ріка.
Дорога до вершини нелегка –
І серце, й ноги хочуть спочивати.

Лежить, мов на долоні, білий світ
І до грудей дитину тулить мати,
Неначе Україна – «Заповіт».

(Там же, с.111)

Починаючи із ранньої творчості і по день сьогоднішній автор відстоює право використання рідної мови, яка пройшла через терни, глумління, укази-заборони і здобула право на вільний

розвиток. Їй повинні поклонятися, мов святині, усі, хто народився на українській землі, хто пустив коріння в український ґрунт і хто з гордістю називає себе українцем

Слово рідне, українське слово,
Заведу у рамку золоту.
Ти моя розрада світанкова,
Ти моя троянда у цвіту.

Хай озвуться з давнини ікони,
Як почують пам'яті слова...
І калина розплескає дзвони,
І тобою пісню заспіва.

Скільки ти ввібрало в себе муки,
Слово, ти з життя усе береш.
Ти вкраїнців привело до злуки,
Ти нас і до щастя приведеш.

Прийде час – не будеш переймати,
В небі, серед степу, на Дніпрі,
Тих, які забули слово „мати”
І вклонялись не своїй зорі.

Слово, порозквітни вогневисто
В нашому крилатому саду.
Пелюстковим голосом іскристим
Зігравай Україну молоду.

Із тобою, слово, нас багато,
Бо твої ми сестри і брати.
Слово, ти для серця – справжнє свято,
Тож світи, світи на всі світи!

(Там же, с.111)

Про поетичне слово поета Василя Жураківського, викохане й виплескане на степових просторах Таврії, яка давно вже стала другим його отчим домом, хочеться зазначити так: наснагу для написання нових віршів йому дає усна народна творчість – невичерпна скарбниця мудрості, саме життя, природа степового

краю, добрі люди, з якими спілкується поет і де пустив своє коріння зі своєю сім'єю, родиною, а ще безмежна любов до рідного краю, людей і широкий намір роботи у всьому добро.

Щодня доводиться поету торувати свою дорогу у багатотрудному житті, але звороту немає. Лише є нові гони, нові перспективи, нові творчі пошуки і відкриття.

Тематичний обшар поезій В.Жураківського багатоплановий, різноманітний. Йому болить доля України, з її негараздами, виборами-перевиборами, відношенням до мови і духовної пам'яті; його хвилює день прийдешній, відношення до батька-матері, роду-народу, слова, мови, долі України.

Серед розмаїття гами ліричного світу поета чільне місце відведене інтимній ліриці. З особливим поетичним настроєм автор передає чудовий дивосвіт, невмирущу якість людей – уміння кохати ту єдину, яка дарована тобі долею.

Нас чарує ніжна таїна поетичного слова, невичерпне душевне і духовне тепло кожного знайденого слова. Кожен рядок віршів В.Жураківського утверджує в довколишньому світі високі ідеали добра та краси, гуманності й благородства, поваги до роду і народу, українського слова і Вітчизни, тих, хто віддав своє життя за мирне сьогоднішнє:

ЗАПОВІДАНО ЖИТИ

Рідні птахи злетілися із віддалених днів,
Привітаю вас, пташечки, та чи стачить дротів?
Повсідалися гамірно, на дротах – доміно,
Відключили електрику – не дивлюся кіно.

А крізь шибу стуманену, у глуху далину,
По слідах незачовганих, в незабутню війну,
Я пішов серед ночі, щоб не знала сім'я,
Щоб малий не допитувавсь, чи поранений я.

І добрався до Бреста тятивою дротів,
Там я діда Семена так зустріти хотів.
Білоруси сказали: «На Вкраїні лежить,
Він, як падав, ми чули, завіщав тобі... жить...»

Діду! Діду! Дідунню! Як я, діду, живу?
Суєтою й піснями душу надвоє рву,
У стихії розбурханій – і куди я пливу?
Потріпа добре нерви – натягну тятиву...

Загубилася вісточка з полум'яних фронтів.
Як тебе в сорок першій відшукать я хотів!
Своїм серцем гарячим твоє серце обнять
Й на весь світ прокричати, що не треба стрілять!

В тебе, діду, і в мене є і донька, і син,
То чому ж повертаюсь я додому один?..
Підключили електрику ластівки й голубки,
Не співали—балакали про роки, як віки.

Гей вітри, не сполохайте – хай спочинуть вони:
Їхні крила обпалені у пекельні війни.

– На цих віршах, – як зазначала Лада Федоровська, – можна відпочивати душею. І не тому, що вони безхмарні чи безпечальні – навпаки, «осмута – як печать», позначає їхні мовби беззахисні у своїй щирості рядки. Та й як може бути інакше – вірші, коли вони справжні, завжди діти свого часу, а нині, коли «вже й золото пішло на злам», має рацію поет, усі ми «вже носимо в серцях свою тривогу». То ж звідки тоді оте цілюще почуття спочинку, якогось доброго, шляхетного відгуку, що ним обдаровують при читанні сторінки? Озватися до душі може лише душа, душа й поезія Василя Жураківського – бо то жива сповідь серця, яке непокоїться і болить, «щоб виросла на світі доброта».*

Тож, доторкаймося своїми серцями до поетичного слова Василя Жураківського, для якого поезія була, є і буде живою сповіддю поета, людини, громадянина рідної неньки – України. А справжній поет є, був і буде поводитрем на життєвій дорозі.

---

* Федоровська Лада. Чи врятуємося? [Про поета В.Жураківського] 1992. –№10. –с.124.

ЗАКАРБОВАНО У ВІЧНІСТЬ
(про Миколу Каляку)

19. 12.1929

*Моє життя іще не одцвіло,
Нових доріг щодня шукає.
Упевнено в руках держу весло
І човен на Дніпрі чекає.*

М. Каляка.

Микола Михайлович Каляка – журналіст, прозаїк, драматург, поет, член Національної спілки письменників України, лауреат обласної літературної премії імені Миколи Куліша (2007).

Народився 19 грудня 1929 року в місті Херсоні в робітничій родині. Рано залишився без батька, який трагічно загинув, коли хлопчику було лише вісім років.

Під час окупації міста німецько-фашистськими загарбникам у роки Великої Вітчизняної війни був вивезений на примусові роботи до Німеччини. В кінці 1944 року опинився в австрійському концтаборі. Звільнений із неволі у 1945 році. Учасник війни. Повернувся у рідне місто і пішов працювати на завод імені Куйбишева слюсарем. Із 1948 по 1953 рік перебував на Крайній

Півночі, будував у нестерпних умовах вічної мерзлоти Транссибірську залізницю Селехард – Ігарка. Саме тоді почав писати вірші російською мовою під псевдонімом Малорос.

Навчався в Московському інституті метрології і якості.

Закінчив Херсонський судномеханічний технікум. Чверть віку працював на суднобудівному заводі, де довгий час був керівником робкорівського поста, відповідальним секретарем заводської багатотиражної газети «Судосторитель» (1959-1964) та одночасно – членом редколегії обласної газети «Наддніпрянська правда».

Микола Каляка надрукував понад чотириста статей, нарисів, журналістських розвідоку у різних газетах і журналах.

На конкурсі обласної газети «Наддніпрянська правда» (1961) нагороджений журналістською премією за нарис «Здрастуй, майбутнє!».

Із 2004 року і донині Микола Каляка є керівником літературного клубу «Елінг».

ТОРЧИЙ ДОРОБОК

Микола Каляка автор книжок:

1993 – Гуморесок із херсонських стапелів «Не смішно».

1993 – Оповідання «Херсон не забуде».

1993 – Документального нарису з історії корабельного краю «Довічний хрест».

1994 – Збірки оповідань «Грот-щогла».

1996 – Оповідання «Моє перше кохання».

1997 – Смійні оповідки для малят «Звідки береться туман?».

1997 – Довідника «Шевченко і Херсонщина». (Історія. Люди. Долі.)

1998 – Збірка творів «Без тебе мені бракувало б повітря».

1999 – Довідника «Великі слова – велика сила». (Криллаті слова Т.Г.Шевченка).

1999 – Довідника «Шевченко і Херсонщина. Жива історія Наддніпрянського краю».

2000 – Збірки оповідань «Портрет на замовлення».

2001 – Збірки п'єс «Драматургія». (у двох книгах).

2001 – П'єси «Я вас любив». (Про любов Олександра Пушкіна до графині Собанської).

2007 – Художньо-мемуарного роману «Рукопис знайдено в каюті Ушакова»(твори з п'яти книг).

2008 – Роман-пам'яті «Осокори пам'ятають про все».

2002-2008 – організував і видав вісім випусків альманаху «Елінг».
2009 – Довідника у двох томах «Літературна лоція Херсонщини (XVII – початок XXI століття).

ХУДОЖНЯ ПРОЗА

Любов до українського слова у нашого автора закладена ще з дитячих років, коли його мама залучила хлопчика до читання безсмертних творів Тараса Шевченка, коли найбільшим щастям і можливістю було – тримати в руках найкращий подарунок від неї : збірник *«Кобзар»* 1934 року видання; коли читав про знедолений народ і чув полум'яне слово Тараса Шевченка із закликом: «...вставайте! Кайдани порвіте!..»; коли слова Кобзаря так запали в душу, що впродовж усього свідомого життя стали орієнтиром і сенсом для нашого письменника.

Тож не дивно, що уже в зрілому віці, Микола Каляка не зречеться своїх уподобань і переконань і буде творчо досліджувати Шевченківський слід на теренах Херсонщини, у творчості інших письменників, побратимів по перу. Так, за багато років скрупульозного дослідження, збирання і впорядкування окремих матеріалів, з'явиться шевченкознавчий довідник (1997, 1999) *«Шевченко і Херсонщина»*, а згодом – *«Великі слова – велика сила»* (1999). Це настільки копітка робота, що не перестаєш дивуватися ентузіазму автора-дослідника, його широкому спектру обізнаності і нескореному пошуку. М. Каляка з'ясував і навів низку інформації, яка стосується як видатних постатей, відомих у нашому краї: Миколи Чернявського, Бориса Грінченка, Софії Русової, Остапа Вишні, Олександра Довженка, Олеса Гончара, Миколи Куліша та інших, а й менш відомих, хто був пропагандистом творчості, ідей Шевченка, причетним до його поглядів і переконань на теренах Таврії. Він занурив нас у афористичний світ Шевченкового мислення, стилю письма, художньої образності у своїх статтях *«Збуджені херсонським степом. Незвичайна знахідка»*, у книзі *«Портрет на замовлення»*, де подається в дослідженні автора історія вірша Ол. Пушкіна *«Я пам'ятник воздвиг себе...»*, або розвідка про О.Д. Тулуб та його онуку Зінаїду Тулуб, авторку роману *«В степу безкраїм за Уралом»* про період заслання Шевченка...

Ми відчуваємо, що сам автор мав велике задоволення від доторкання до творчості Кобзаря, його духовного світу і формувався, як особистість, під безпосереднім впливом Тараса-

поета, борця, людини, особистості... Так поєднати минуле з сучасним, перекинути місток між творчістю поетів-класиків і сьогоденням, може небайдужа до життя людина. І таким постає перед нами Микола Михайлович Каляка.

Із творчого доробку якого ми переконуємося, що автор будь-якого оповідання, нарису, роману намагається слідувати заповіту Великого Кобзаря: «Борітеся – поборете!», вводить до своїх творів квіт-есенцію шевченківських гасел, наслідує їх у кожному своєму творі, радить іншим доторкатися своїм серцем до тих невичерпних скарбів.

Що характерне для малої і великої прози Миколи Каляки? Це, перш за все, її реалістичність, правдивість зображуваного, небайдужість до порушених проблем, до розкриття тем. Переважають у його доробку твори на робітничу тематику; показ життя і психології не лише дорослих героїв, а й – дітей, підлітків, школярів ; побуту, стосунків саме у тій сфері, яку добре знає автор, що пропущене через власну душу, виболіле і вистраждане особисто. Це оповідання із збірки «Грот-щогла»: «П'ятий «Б», «Без тебе мені бракувало б повітря», «Грот-щогла».

До збірки **«Портрет на замовлення»** увійшло 27 творів (оповідання, повість, розвідки, статті): «Одеська площа», «Голя Тендітний», «Піонерський галстук», «Перський бузок», «Я візьму її руку», «Клеймо», «Моє перше кохання», «Повінь 1953», «Кара», «Онук», «Бридливий», «Золотиста троянда», «Шлях життя» та інші.

У нарисі **«Гордість Херсонщини»** йде мова про будівництво в 60 – роках херсонського судна «Юрій Гагарін», зустріч екіпажу судна з представниками профспілок Австралії. Автор акцентує увагу на епізоді, як австралійка Дора Пітчер принесла на зустріч із українськими моряками свою поезію, як турбувалася про стан української мови у радянській Україні, захоплено розповідала, як була присутньою на відкритті пам'ятника Тарасу Шевченку в Канаді, яке відношення до української мови у її батьків-колишніх емігрантів з України. Навзаєм моряк- херсонець подарував Дорі від імені екіпажу книгу творів Кобзаря, що було для неї несподіванкою. Сюди увійшов і нарис **«Я мить чудову пам'ятаю»**, де згадується знаменна подія 1859 року у Лейпцигу – нелегальне видання творів двох великих поетів Росії та України – **«Новые стихотворения Александра Пушкина и Тараса Шевченко»**.

У збірку оповідань **«Херсон не забуде»**, написану до 50-ти річчя визволення України від фашистських загарбників входять

п'ять оповідань: «Богдан Квитка» (російською мовою), «Помста», «Піонерський галстук», «Останній день дитинства», «Перський бузок». Ці твори переносять читачів у роки окупації рідного міста німцями і румунами, розкривають їх звірства у Херсоні: розправи над мирними мешканцями острова, євреями, непокірними рибалками на очах дітей і підлітків, які не хотіли миритися з таким становищем. Криваві справи окупантів викликали у душах юних месників: (Толі Запорожчука, Петька Чернявського, Сашка Рубльова, Шури Падалка та інших) супротив і вони, як могли, чинили опір, ризикуючи життям, викрадали зброю у ворога, засипали пісок у стволи гаубіц, розклеювали листівки, хоча знали, яка небезпека чекає на їх дії. І тут автор вносить елемент своєї любові до творчості Тараса Шевченка на прикладі єврейського хлопчика Гриші (Гершка), який у перерві між розвантаженням вагонів із деревиною читав полум'яні слова Т. Шевченка із його «Кобзаря». Коли за цією справою його застав поліцай, він виривав із рук дитини книжку, погрожуючи розправою. Цей епізод зацікавив гітлерівця.

Такі твори несуть не лише пізнавальне, а й виховне значення для підростаючого покоління, учать шанувати рід, родину, країну.

У нарисі «*Слово народне*» автор подає Шевченкову оцінку творчості Юрія Лермонтова, зокрема вірша «Вихожу один я на дорогу».

У 2008 році Микола Каляка надрукував роман-пам'ять «**Осокори пам'ятають про вас**» про херсонських партизанів із заводів імені Комінтерну, Куйбишева та юних героїв Карантинного у роки жадливої окупації міста німецькими та румунськими загарбниками під час Великої Вітчизняної війни.

Уже в передмові до роману автор писав: *«То були важкі роки окупації. Дуже важкі !!! 940 днів і ночей Херсонщину топтали чужі ковані чоботи загарбників. Майже щоночі та щоденно наддніпрянці жили в глибокому тилу ворога. Поневіряння, недоїдання, щохвилинне очікування арешту, відправка на чорні роботи в Німеччину. Вулицями гуляла смерть. Все що відбувалося у долі рідного краю, у долі кожної людини окремо, було насправді»(с.2, 4).*

Широке коло подій знайшло відображення у романі.

Довгим був шлях цього роману до читачів від часу написання перших рядків до останньої крапки. Письменник пригадує: *«Перші*

начерки роману з'явилися на початку 1964 року. Перший варіант був завершений у 1989 ...і майже сорок мовчання» (с.286).

І на те були свої причини, – згадував автор. Заборонялося писати про труднощі, конкретні факти, називати прізвиська безвинно страчених чи оббріханих людей, знищувалися рукописи, «зверху» велено мовчати. І лише, коли прийшла нова пора, народ піднявся з колін, почав розбудовувати незалежну державу, з'явилася можливість сказати правду про героїчне минуле, про тих, хто мріяв бачити власне місто, країну вільною і незалежною від будь-кого, хто ціною власного життя заплатив за мирне сьогоднішня.

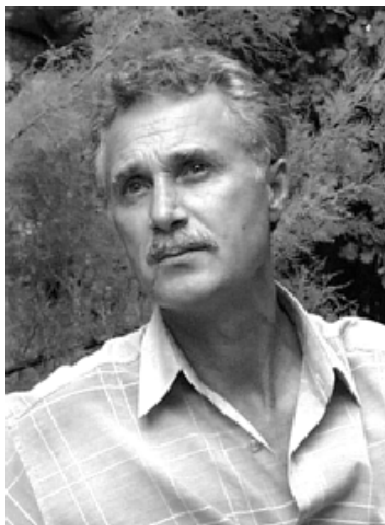
Починається і завершується роман словами Любові Забашти:

... Проминуть роки й десятиліття,
Будуть інші люди на землі,
Тільки бережіть оті суцвіття,
Що ми їх рослили в бурі злі!

Ми можемо впевнено стверджувати, що Микола Каляка вписав у вічність сотні імен тих, хто був причетним до Слова, культури, духовності не лише рідного краю, а й історичних подій у державі Україна, у долі народу. Він написав і видав у двох томах колосальний довідник «Літературна лоція Херсонщини» (ХУІІ-початку ХХІ століття), де (за визначенням автора) запалено вічний вогонь нашої пам'яті для тих, хто захоче глибше познайомитися з неповторною історією літературної акваторії рідного краю. Ось думка видатного українського поета Бориса Олійника про цей задум: *«Достойне діло. Потрібне. Спілкуючись із херсонської молоддю, я радів, що у вашому письменницькому морі не безлюдно, з'являються нові й нові поети, письменники, лоцмани своєї справи; впевнено прокладають нові траси, шляхи, впливаючи на високі словесні хвилі. Робіть!. За це Вам подякують нащадки».*

ПРАВО НА ВИТВІР
(про Анатолія Кичинського)

04.04.1950 р.

*Право на витвір,
О, який же ти правий!
В муках народжуй себе і живи!...*

*...І рух по колу. І спіральний рух.
Анатолій Кичинський.*

Поет, перекладач, художник.

Член Національної спілки письменників України та Асоціації українських письменників та публіцистів.

ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЯ

4 квітня 1950 – народився в селі Преображенці Чаплинського району на Херсонщині.

1972 – закінчив філологічний факультет Херсонського педагогічного інституту.

- 1977 – лауреат обласної молодіжної літературної премії імені Іллі Кулика за книгу **«Вулиця закоханих дерев»**.
- 1981 – закінчив Вищі літературні курси при Літінституті ім. О. Горького в Москві.
- 1983 – лауреат всеукраїнської літературної премії імені Павла Усенка за книгу **«Землі зелена кров»**.
- 2000 – лауреат Міжнародної літературної премії імені Бориса Нечерди за книгу **«Жива і скошена тече в мені трава»**.
- 2002 – лауреат Міжнародного академічного Рейтингу популярності **«Золота Фортуна»**.
- 2005 – нагороджений медаллю **«Незалежність України»** Міжнародною Академією Рейтингових Технологій **«Золота фортуна»**.
- 2006 – лауреат Національної премії України імені Тараса Григоровича Шевченка за нові збірки поезій **«Танець вогню»** та **«Пролітаючи над листопадом»**.
- 2006 – лауреат Міжнародного поетичного фестивалю **«Слов'янські обійми»** (Болгарія).

ПОЕТИЧНИЙ ДОРОБОК АВТОРА

- 1976 – **«Вулиця закоханих дерев»**,
- 1978 – **«Світло трави»**,
- 1980 – **«Средь белого дня»**,
- 1982 – **«Землі зелена кров»**,
- 1985 – **«Листоноша – Земля»**,
- 1988 – **«Дорога завдовжки в любов»**,
- 1988 – **«Сотвори свет»** (1988),
- 1990 – **«Повторення непройденого»**,
- 1991 – **«В гості до мами»**,
- 1999 – **«Жива і скошена тече в мені трава»**,
- 2003 – **«Бджола на піску»**,
- 2004 – **«Пролітаючи над листопадом»**,
- 2005 – **«Танець вогню»** (2005),
- 2010 – **«Срібна голка і нить золота»** (2010).

Таврійський край здавна славився яскравими, непересічними постаттями і талановитими людьми. Так хочеться, щоб про це було відомо кожному ще зі шкільної лави. Ми повинні знати імена цих людей, вчитися на їх творах, прикладах, образах, учинках...

Як не пишатися нам своїм славнозвісним земляком – Анатолієм Кичинським, коли його твори перекладаються багатьма мовами світу, а пісні на слова поета співаються у далекому і близькому зарубіжжі.

Про потяг до віршування, любов до слова Анатолій Кичинський так написав у своєму вірші:

З АВТОБІОГРАФІЇ

Найперший мій вірш,
народжений мною на п'ятому році життя,
ні на які інші не схожий тим,
що його неможливо
ні зафіксувати на папері,
ні прочитати вголос.

Ось чому про його існування
Жоден з моїх читачів
навіть не здогадувався.

Як тільки мама,
навчаючи мене азбуки,
вивела в зошиті
хімічним олівцем літеру Т,
затим, притуливши бабусине ім'я до неї,
ніжно прочитала написане,
я, глянувши на вікно,
в яке тієї ж миті зазирнула бабуся Оля,
надовго завмер.

Тепер я знав,
Чому рими у вікні нашої хати,
через які я дивився у великий світ
були саме такими –
у вигляді початкової літери мого імені.

Саме з цієї дерев'яної літери
І починався найперший мій вірш.

Дебютував поет в українській літературі у 26 років книжкою «**Вулиця закоханих дерев**» і відразу заявив про себе як майстер, що має, – за визначенням М.І. Братана, – «*талант до віршів не позичений, а власний*». Із цієї збірки, власне, і починає буюти могутня і розмаїта лірична стихія, чи це вірші на громадянську тему, чи пейзажну, чи інтимна лірика.

...Не сокіл то високо так вита –
То підняли мене Ви над землею.
Ви – жінка. Ви – хмариночка, Ви – та,
кого чи назову іще своєю?..

Навіть у зверненні до звичайної шипшини поет оригінальний:

...Спасибі за біль,
від якого несила мовчати.
І хай не озлиться,
вколовшись до крові, рука!
Якщо неможливо
життя від початку почати,
продовжити решту –
з червоного мусиш рядка...

Майбутнє спочатку
почати не пізно ніколи.
І скільки б дарів його
я не тримав у руці,
вклади мені в неї
шипшинову ягідку, доле, –
якщо не на радість,
то хоч би на крапку в кінці.

Пошук і талант, пристрась і впевненість, нові образи і художні стилі, форми та інтонації засвідчили, що в літературу влився яскравий і талановитий майстер мелодійних, ліричних і філософських творів.

Рядки: «*Право на витвір. О, як ти ним правий! В муках народжуй себе – і живи*», написані понад тридцять років тому, і сьогодні звучать актуально і свіжо. Інший рядок із епіграфа «*І рух по колу, і спіральний рух...*» налаштовує читача на зустріч із поетом

– філософом, авангардистом, відповідальним поетом і за форму, за зміст, і за мову, стиль, за пізнавальне та виховне значення СЛОВА.

За тридцять років творчої діяльності (з 1976 до 2010) Анатолій Кичинський написав 13 поетичних збірок із широким колом тем, розмаїттям порушених проблем, цікавим поетичним неординарним письмом, фольклорними інтонаціями, філософськими роздумами.

Професор Ярослав Голобородько цілком слушно назвав Анатолія Кичинського *«поетом європейського звучання, майстром універсального поетичного потенціалу...»*.

Сьогодні ми маємо повне право стверджувати, що український фольклор – це вихідна його художнього мислення, духовний та образний материк, одне із джерел поетичної творчості, це духовна криниця його краю.

Народився Анатолій Кичинський у степовій Чаплинці на широких просторах Таврії, яка ще з ХІХ століття була заселена переселенцями з Полтавщини, середньої частини України. Роботящі селяни не лише ростили хліб, дітей, а й принесли на південні землі свої звичаї, обряди, любов до української пісні, мови. Поет не просто майстерно використовує фольклорну стилістику, мелодику народної пісенності, а й домагається чіткої ритміки, доскональної образності, інтонаційної неповторності народних вікових почуттів, роздумів. У його віршах, написаних на народній основі, поєднуються мотиви горя і муки, долі й кохання, історичної пам'яті і біль за негаразди сьогодення; звучить туга і надія, каяття і радість, скорбота і внутрішня сила народної душі. Як ось у вірші:

ВІСТЬ

Кінь трави не їсть,
кінь води не п'є –
кінь копитами
шлях додому б'є.

Кінь вудила рве,
кінь сльозу ковта,
кінь без вершника
битий шлях верста.

Кінь води не п'є,
кінь трави не їсть –
кінь про смерть мою
має чорну вість...

В основі поезії лежить характерний прийом зі спадщини українського фольклору – розповідь про життєву ситуацію, що ведеться від імені загиблої людини. Використовуючи повтор «кінь води не п'є, кінь трави не їсть...», поет розгортає дивовижно проникливу, трепетну, чисту і сумну картину і цим викликає глибоку повагу і співчуття до загиблого.

Вірш «Постіль» – це вірш-причитання, у якому розробляється традиційний народний мотив – недоля покинутого кохання. Скільки у ньому, як і в подібних народних піснях, жіночого страждання, болю, зневіри, не втраченої надії:

ПОСТІЛЬ

*Вже моя постіль пилом припала...
Народна пісня.*

Як я без тебе
                                довго не спала!
Вже моя постіль
                                пилом припала.
Пилом припала –
                                геть посіріла.
Я ж біля неї
                                геть постаріла.
Щастя, якого
                                мала замало,
теж, як та постіль,
                                пилом припало.
Ласки у долі
                                пізно молити.
Щастя – не постіль:
                                не відбілити.
Як я чекала тебе
                                хоч у гості!

Як я не спала,
знає лиш постіль.
Як я для тебе
м'яко стелила!
Зціпивши зуби,
губи стулила.
Очі стулила –
не розтулити.
Час мені постіль
іншу стелити.
Ляжу і вкриюся в ній
з головою –
і припаде моя постіль
травою...

Невичерпним джерелом для поезій Анатолія Кичинського, безперечно була усна народна творчість, народні звичаї і традиції, народні пісні, які він чув від мами, бабусі у своєму рідному селі. Але, щоб так вишукано і дохідливо, проникливо і глибинно передати мотив туги самотньої жінки, яку обійшла доля бути коханою і люблячою, може тільки талановитий майстер. Його художнє слово лине м'яко та безперешкодно у самісіньку душу. Поет прекрасно розуміє, що слово – субстанція духовна, і можна лише здогадуватися, який енергетичний вплив мають на людину сказані чи написані слова, або створені завдяки їм художні образи, як от:

УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ

1

Корені слів,
розгалужені в давній мелодії,
переплелися,
мов корені трав і дерев.
В пам'яті мови,
в чорноземі етимології
кожен корінчик –
неначе оголений нерв.

Ниточка голосу
 тягнеться, тягнеться, тягнеться.
 Котиться в небочко
 вийнятий з горла клубок.
 Дива не сталося,
 а серце ніяк не отямиться:
 плаче від щастя,
 якого не дав йому Бог.

Вірші Анатолія Кичинського випромінюють душевне тепло, свідчать про його закоханість у життя, засновану на засадах краси, добра, гармонії світу; де «кожен корінчик-неначе оголений нерв», «вічної травинки» і «щебету в осінньому гіллі», де «пісня жайворова чекає нас на сивому крилі», де «жевріє зерниною в ріллі жарина з ватри нашої любові», «корені слів, розгалужені в давній мелодії.., ниточка голосу тягнеться, а серце плаче від щастя...».

* * *

...Я лечу. Я горю. Я на попіл згорю.
 Я хотів би комусь нагадати зорю.
 І нехай я впаду, і нехай мене тьма
 непроглядними крильми відтак обійма –

та, коли покладуть в темну землю мій прах,
 тай у мене, як сон, стане кінь в головах
 і нехай наді мною білий світ розвидня
 біла зірка на лобі вороного коня.

У поезіях Анатолія Кичинського викристалізувалася творча манера, яка містить у собі не лише народно- поетичні ознаки, але й традиції класиків української поетичної культури: Т.Шевченка, І.Франка, М.Зерова, П.Тичини, В. Сосюри та інших..

Ще з дитинства він одинаково тягнувся до слова і пензля з фарбами і, на нашу думку, у нього досконала поезія і художні полотна, яким він останнім часом віддає перевагу. До теми образотворчого мистецтва поет звертається у віршах «Художник», «Акварель», «Невідомий художник», «Козак Мамай», «Катерина

Білокур», «Твори, художнику, твори...», «Тарас Шевченко», «Автопортрет із свічкою», «Бачити в тобі те, чого не бачать інші», «З розмови», «Вікно».

ВІКНО

Художник малює вікно,
якого немає давно.

Пожовкле і зв'яне вітром,
в п'їтьму відлетіло воно.

А світло розклалося на
ті барви, що видно з вікна,
в якому з'являється жінка.
Якась невесела вона.

Небесніє в шибці блакить.
Пір'їнка у вирій летить.
Лиш Богу відомо, де вічність
Торкнулася пензля, де мить.

Під пензлем розколеться скло.
Художник нахмурить чоло,
зішкрябуючи із палітри
останнє осіннє тепло.

Приблудиться до полотна
наївна оса мандрівна.
А критиком кинутий камінь
зависне навпроти вікна.

Якими ж очима мені
шукати у цьому вікні
того, хто на мене чекає
в далекій своїй далині?

Навіть один цей процитований вірш дає уяву про неабиякий хист А. Кичинського як поета і художника.

Його поезія внутрішньо ніжна, сповідальна, тендітна, образно вишукана. Відчувається, що вона ллється прямо з глибини серця-незмінно відкритого для краси і добра. З першого погляду може скластися враження, що в ній переважає сентиментальність,

розчуленість, але все це від надміру почуттів. І саме це свідчить, що перед нами автор, у творах якого переважає гармонія думки і слова, вибагливого поета до змісту і форми, як от:

В ГОСТІ ДО МАМИ

Даремно осінні дощі,
стіною стоять перед нами.
Так легко стає на душі –
ми їдемо в гості до мами.

Позаду міська суєта,
надій поруйновані хмари...
Позаду – літа і літа...
Ми їдемо в гості до мами.

Ми їдемо в тихе село,
в якому давно нас немає.
Ми їдемо в тихе село,
яке нас іще пам'ятає.

Ми їдемо в тихе село,
Де кожне обличчя – знайоме.
Нам двічі в житті повезло:
ми їдемо з дому-додому.

І знову отам, де райцентр
ледь-ледве замріє вогнями,
стрічатиме нас деревце,
посаджене в юності нами.

І знову останнім листком
воно затріпоче над нами,
і стане останнім містком
в дорозі до нашої мами.

І буде стежина сира.
І буде рукою подати

до нашого з вами села,
до білої нашої хати.

Ми їдемо ночі і дні.
Ну як воно сталося з нами,
що їдемо, їдемо – і
ніяк не доїдем до мами?

Анатолій Кичинський любить життя, його велич і красу, розмаїття природи та її внутрішній зв'язок із людським буттям. Він уважно, виважено, обережно, сміливо працює з образним словом. Йому віриш, бо якимсь незбагненим дивом поету вдається зберегти незрадливий тон і довірливу тональність.

ЖИВА І СКОШЕНА ТЕЧЕ В МЕНІ ТРАВА

...А буде так:

принишкнуть дерева –
і всесвіт мовби нерухомим стане.
І я відчую вперше і востаннє:
жива і скошена тече в мені трава...

Таки не все в житті було даремним.
Моєї мислі пружна тятива
дала політ і рікам, і деревам.
Лиш я не знав, як пристрасно і ревно
жива і скошена текла в мені трава
жагучою зеленою рікою...

Глибока хвиля, чую, під рукою.
Висока хвиля в серце заплива!
Хмеліє і світліє голова.
Й радіє, що нема їй супокою.
Жива і скошена тече в мені трава,
лиш потім – вічно – наді мною...

Улюбленими художніми образами поета є золотом налитий колос і соняшник; свічки тополь у рідному краї і немеркнуче світло трави та людської пам'яті. Так уміє відображати у звичайному

житті «незвичайне диво» лише справжній поет – залюблений у людей і природу довкілля. Тому ліричний герой його поезій прагне:

...Врятувати і птаство, і звірів, і риб,
І незірвану квітку,
І бджолу, що ту квітку гойдає,
І незрубаний ліс,
де під мохом ворухиться гриб...

У поета гарне, образне бачення світу. Життєва позиція особистості автора тверда і він відчуває свою відповідальність за долю краю, держави, адже стільки небезпеки чекає на по-дитячому беззахисний світ – від екологічних катастроф, атомних вибухів до знелюднення і збайдужіння людських душ. І тому, для збереження життя на нашій планеті, – вважає автор, – потрібні мир, злагода й порозуміння між людьми і народами. А цьому треба вчити словом, прикладом, дією.

* * *

Котиться камінь наріжний
схилами тисячоліть.
Начебто час зупинився –
слово у горлі стоїть.

Начебто стиснувся простір
й каменем на терези,
мовби на душу, звалився –
й не переважив сльози.

Тягнеться шлях несходимий
серед проклять та розп'ять
вічні, як пошуки слова,
душі над світом летять.

Вітер, прискорений часом,
котить сльозу по щоці.
Слово було на початку.
Буде воно і в кінці.

Не обійшов у своєму творчому доробку майстр слова мотиву війни, вселюдських болів і страждань. Із щемом і гіркотою говорить поет про жертви Великої Вітчизняної війни, про рани рідної землі, щиро захоплюється мужністю та самопожертвою воїнів-патріотів, чії подвиги житимуть у віках: («Повоєнне», «Двадцять другого червня», «Наполохана галич...», «Спадковість», «На усій нейтральній смузі...», «З вікон війни», «Висота», «Солов'ї» та інші).

Анатолій Кичинський – самобутній і сучасний поет, більше того – модерний, але не формальним трюкацтвом, а думкою і музикою слів... У кожному творі цієї тематики відчуваються глибокі філософсько-політичні роздуми над героїкою минулих років і подій теперішнього життя народу, над тим болючим слідом у серцях кожного громадянина нашої країни, якого торкнулася чорним крилом війна чи полишила незгладимий спогад. Автор завжди залишається причетним до нелегкої долі свого народу. Тільки в щасті й радості, у любові поет відчуває подих вічності й безсмертя:

ВИСОТА

Уста густих могильних трав
шепочуть прізвища і дати,
неначе хочуть нагадати,
хто смертю смерть отут поправ.

І, щоб до трав цих дорости,
ти вже повторюєш за ними
слова, що стали позивними
відстояної висоти.

Душа угору вироста,
тому що вищають могили.
Здолавши їхні крутосхили,
Зорить униз твоя душа.

А там шляхи біжать за пруг,
і серед них твоя дорог
тебе чекає, наче бога,
щоби продовжити свій рух.

Різні часові пласти стають об'єктом художнього зображення в ліриці поета. Тут перехрещуються епохи і постаті, античне прозирає в сьогодення й озивається в майбутньому, як от: «Голосом скіфа», «Пам'ять іде», «Язичницький мотив», «Шлях»», «Пересохла річище». У кожній добі автор знаходить визначальні загальнолюдські цінності, підносить їх, як у віршах: «Іспанська печаль», «Згадуючи Литву», чи «Друзям», бо *«зло розколює навпів планету – наш круглий стіл»*, *«кулі летять коричневі, затуплені об серця»* чи, як палко захищає *«землі зелена кров»* в *«пам'яті та в серці віру, і надію, і любов»*.

ГОЛОСОМ СКІФА

Стоїть у степу
скам'янілий мій час,
мов ідол камінний,
стоїть.

І тягнеться в ньому
грабіжницький лаз,
завалений прахом століть.

Розвіявся попіл
жертвних багать,
мов курява,
збита конем...

Останнього разу
від мене вже татъ
цим лазом
вертався порожнем.

Пощо ж йому,
справді,
руків'я мечів,
та глина,
руда від іржі,
та чаша,
в котрій я вуста омочив
на гострій –

що меч мій –
межі?..

Щоб міг я в сідлі
її спити до дна,
я сонцю і степу моливсь.
Я думав чомусь,
що солодка
вона.

Жорстоко ж я в ній помиливсь!

Це в ній запеклася по вінця
іржа,
неначе в землі –
моя кров.
І вже не болить мені
гостра межа,
котру я колись перейшов.

Я переступив
не для того її,
щоб нині
у надрах земних
про те лиш
повідали
кості мої,
що хтось потоптався по них...

Поряд із біблійними, міфологічними, фольклорними героями у поетичному доробку А. Кичинського широко представлені всесвітньовідомі постаті: Данте, Лорки, Шевченка, Тичини, Білокур і простих людей, таких як: тітка Оксана, котра *«лузає насіння і думає думу свою»*, баба Марина, яка *«востаннє собаку з котом помирила- і стала зозулею в казці моїй»*, діди Іван та Никодим, яких довкола тисячі. Але в кожному випадку – це особистості, яскраві індивідуальності. Адже кожна людина – це окремий неповторний світ. І поет ставить до нього з незмінним інтересом чи то знаменитість, чи рядовий трудівник, виписуючи їх портрети з особливою любов'ю та повагою.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО
«АВТОПОРТРЕТ ІЗ СВІЧКОЮ» 1845

Намалюю себе зі свічкою,
поки сонця на небі нема,
поки землю і душу пільма
непроглядністю кута своєю.

Хоч самому собі присвічу.
Хоч себе обнадію – і, може,
саме це мені і допоможе
на папері палити свічу.

І чим більше при ній серед ночі
зрячих гоїтиме собі очі,
тим скоріше у темних мине

сліпота, наче віра у бога, –
і розвидниця їм ця дорога,
що веде через пекло мене.

У сонеті-монолозі автору вдалося точно передати почуття геніального поета й майстра пензля в один із найдраматичніших моментів його буття. Йдеться про написання Кобзарем славнозвісного малюнка, за яким пізніше, вже у 1860 році, буде створений відомий офорт. А.Кичинський намагався проникнути у найпотаємніші закутки Шевченкової душі, мотивуючи появу малюнка, як наслідок болючих розміркувань над долею Кобзаря і долею заярмленого українського народу. Автор зумів проникнутися душевним станом Тараса, який усвідомлював своє покликання – бути світочем для інших, для всієї поневоленої нації. Звідси й символічний образ свічки, що втілює полум'я просвіти й духовного очищення народу, його відродження до гідного життя.

Задушевним ліризмом і водночас високою патетикою сповнений наступний вірш поета:

НА МОГИЛУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На могилу Тараса Шевченка
мов на круги вертають своя
і мала моя Преображенка,
і велика Вітчизна моя.

То на гору, на небо неначе,
не струмок витіка, не ріка –
і вузенька стежна дитяча,
і широка дорога людська...

І широку дорогу ту братську
підіймають над тином Дніпра
і низенька могилка солдатська,
і висока Чернеча гора.

Провідними у цьому творі є образи, на перший погляд, неспівмірні: *«і мала Преображенка, і велика Вітчизна моя», «...і низенька могила солдатська, і висока Чернеча гора»*... Але це вічні символи загальнонаціональної гордості й любові до Кобзаря, священного ставлення до його могили, на яку йдуть мільйони людей, ніби на одвічну сповідь, *«на небо неначе»*.

До образу канівської святині, як до місця своєрідного духовного очищення, автор повертається у вірші

ЗІБГАЛАСЯ КАЛАЧИКОМ ДУША

Зібгалася калачиком душа
і спить, укрита хмаркою тонкою.

І уві сні сама себе втіша
тим,
що до зір
подати вже рукою.

Летять під нею птахи і вітри,
тече Дніпро,
стоїть гора Чернеча,

і вся земля навкруг її гори
згори –
        неначе колесо лелече,
що все кудись котилося колись,
котилося,
        крутилося у возі,
і вихоплена пісня з-під коліс
про часчку-небогу при дорозі
над ним летіла,
        мов чиясь душа,
мов сива хмарка пилу степового,
що так змішався
        з сіллю Сиваша,
що й досі в роті солоно від нього...

Читати поспіхом поезію А.Кичинського не можна. Її треба сприймати вдумливо, пропускаючи через власну душу кожен рядок, кожную строфу, мотив чи художній образ, бо автор навертає читача до розмислів, власного висновку.

Осібне місце у творчості поета Анатолія Кичинського займає інтимна лірика – безупинного всесвіту кохання : «Розгорни цей жорстокий папір», «В'ється хміль по тичинках дощу», «Накинй на плечі плащ», «Заплющеними очима», «Кує зозуля ковалю», «Я тебе роздягаю» та інші. Поет відчуває кожне мовлене слово, яке тісно переплітається з емоційним порухом думки. Вражають художні засоби у його інтимній ліриці, які допомагають передати найпотаємніші і найніжніші почуття:

НАКИНЬ НА ПЛЕЧІ ПЛАЩ

Накинй на плечі плащ –
на дворі дощ іде.
Прощаючись, не плач –
Ніколи і ніде.

Замолено гріхи.
Замовлено таксі.
Розходяться шляхи.
Прощайся, як усі.

Болить? Переболить.
Пора іти? Іди.
Прощайся – не на мить.
Прощайся – назавжди.

Йдучи, дверей не муч.
Ступивши за поріг,
сховай подалі ключ,
щоб він знайтись не міг.

В сирий пісок зарий
і не шкодуй за ним.
Все дно замок старий
Замініться новим.

Іржа той ключ найде –
не кайсь і не карайсь.
Іди – як дощ іде.
Як дощ – не озираєсь.

Мелодійні ліричні поезії А.Кичинського «На відстані сльози», «Пливе над світом біла наша хата», «Підковане наше щастя», «Сама здогадайся», «В'язниця», «Золота моя жінко», «Накинй на плечі плащ», «Свічка» стали визнаними піснями. Ці твори поклали на музику О. Грицишин (Кривий Ріг), Ю.Поліщук (Рівне), А. Шейченко (Херсон), а виконують їх Павло Дворський, Марічка Бурмака та інші. Їх знають не лише в Україні, а й в далекому і близькому зарубіжжі.

НА ВІДСТАНІ СЛЬОЗИ

На відстані сльози осінній сад стоїть,
одним один листок шумить мені у ньому.
Шумить мені листок, погойдується віть,
вітаючи мене з поверненням додому.

На відстані сльози над полум'ям рудим
стоїть холодний дим до самого до неба.

Холодний і гіркий іде у небо дим.
Теплішого мені й солодшого не треба.

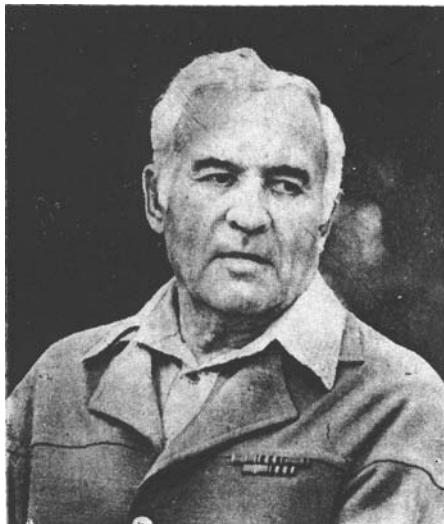
На відстані сльози ідуть за днями дні,
одним одне вікно горить мені між ними.
Горить мені вікно у рідній стороні,
щоб я не заблукав між вікнами чужими.

На відстані сльози, ковтаючи слова,
кладу своє лице у мамині долоні.
І хай мені у них життя моє сплива.
Не сплинули б вони, від сліз моїх солоні.

Творчість херсонського поета Анатолія Кичинського, дійсно, приносить радість, захоплення, колосальну насолоду і гордість за нашого поета-краянина, який дає підставу стверджувати, що Таврія багата на щедрі таланти. Своєю творчістю він довів, що має право на вагомий витвір і що достойний високих державних нагород та літературних премій. Йому заслужено присвоєна найвища Національна премія імені Тараса Шевченка і він гідно презентує українську літературу рідного Таврійського краю сьогодні не лише в Україні, а й на європейському рівні.

ПОЕТИ НЕ ВМИРАЮТЬ
(про Віктора Кузьменка)

(05.11.1919-30.12.1996)

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Чим вимірюється життя митця? Пам'яттю, яку він лишив по собі, тим що зробив для людей. Віктор Якович Кузьменко – поет, проникливий лірик, майстер поетичного слова. Його вірші та поеми приваблюють своєю життєвою вірогідністю, правдою, щирим ліризмом. Характерне для митця органічне заперечення банальності. У його збірках не було риторики, гасел, навіть у ті злопам'ятні роки, коли без віршів-«паровозів» годі було думати про видання книжок.

...Поспішають дні за днями, місяці за місяцями. Минають літа. І все далі відходимо ми від того січневого дня, який був останнім днем поета на землі.

Його твори, наповнені високим життєстверджуючим оптимізмом, живуть і шануються читачами, як дорогоцінне надбання духовної культури, виражають власні переживання.

Творчість В.Кузьменка самобутня, непересічна, духовно невичерпна, бо йде від серця самого народу. Він – поет своєрідний, із власною темою, своїм поглядом і голосом.

Вона глибинно мудра і прониклива. Кому не байдужа доля українського народу, того не може не хвилювати синівська любов поета до рідної землі.

Знаходячись у вирі подій, В.Кузьменко-журналіст занотовував бачене, почуте, що з часом ставало матеріалом для майбутніх поезій, давало неоціненну можливість щоразу глибше пірнати у події трудових буднів міста і села, зустрічатися з талановитими творцями краси...

Новаторська суть творчості поета виявляється в переосмисленні самих підходів до літературної діяльності, позначена афористичністю вислову, новизною поетичного мислення.

Що не вірш – то простий, доступний для реалістичного осмислення малюнок долі людини чи тих обставин, в яких вона знаходиться, живий відгомін подій, підсилених художньо вираженими деталями, які вражають уяву.

Він відтворював дійсність такою, якою вона була насправді. І тут майстерно вмотивовані художні образи, які тільки підсилюють враження, змушують краще осмислювати життя.

В.Кузьменко жив і творив для людей, їхні думи були його думами, їхня доля глибоко хвилювала його серце і душу.

Але дивовижно! Дедалі ближчим стає він нам, ближчим і зрозумілішим, як поет і людина, чия доля тісно переплилася з Херсонщиною, хлібодарами, мріями і передбаченням.

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

*Поети не вмирають, їх життя
продовжується у віршах, у живому
слові, у пам'яті читачів.*

А.Гречко

Серед письменників Херсонщини особливе місце посідає Віктор Якович Кузьменко. Він прожив довге і нелегке життя. Народився 5 листопада 1919 року в м. Кіровограді в сім'ї робітника. Дитинство було багате на життєві враження, хоч і пройшло в

нестатках. Виховувався серед книжок, невичерпного джерела материнської мудрості, в родині панував культ книги.

Згодом сім'я переїхала до Кривого Рогу, де Віктор Якович блискуче закінчив середню школу. Про край своєї юності він згодом напише так:

Не скажу, та одне лиш знаю:
Орним полем лягла мені путь,
Хоч тебе, металевий мій краю,
Я ніколи не зможу забуть.

У 1938 році почав навчатися в Київському державному університеті на філологічному факультеті.

Лекції, заліки, сесії, екзамени, бібліотека, вечори і капусники, перші почуття і мрії. Студентське гомінливе життя, кожен день. А потім Велика Вітчизняна війна. У перші місяці працював на будівництві оборонних споруд. Після евакуації на Схід був призначений до лав Радянської армії, служив у запасному кавалерійському полку, чим гордився все життя, потім – у складі окремої стрілецької бригади – мінометником на Сталінградському фронті.

У січні 1943 року, визволяючи Чехословаччину, потрапив у полон, пройшов крізь страхіття фашистських таборів. Маючи величезне бажання жити, наважився на втечу. Знесилений на грані між життям і смертю, у лісі втратив свідомість. Врятували діти з чехословацького села. Пізніше у партизанському загоні, що діяв біля міста Ічина, командував відділенням. У 1963 році разом із дружиною Лідією Костянтинівною побували у м. Мост (Чехословачинна), у тих людей, які його переховували в роки війни.

Горнило війни, яке він пройшов як солдат своєї держави, загартувало слово. До теми війни у нього особливе ставлення. Про неї він знав багато: трагічного і героїчного, жорстокого і високого. У ній не раз прощався із найдорожчими людьми. У його спогадах-віршах про війну, розповідях про ті чи інші випадки струменить непідробна щирість, задушевність інтонацій.

Із 1946 року жив на Високопільщині, яку полюбив навіки. Досконало володіючи німецькою мовою, Віктор Якович викладав її у школі.

Працював інспектором шкіл райвно, відповідальним секретарем, редактором районної газети. У літературу Віктор Якович прийшов у 1950 році і заявив про себе як проникливий лірик, майстер поетичного слова.

Його перша ластівка – книга лірики «**Степові самоцвіти**» – побачила світ у 1958 році з передмовою С.Крижанівського, в якій критик дав схвальну оцінку творчому дебюту молодого поета. Потім у різних видавництвах України вийшли його поетичні збірки: «**Земля обітована**» (1960), «**Вічний вогонь**» (1966), «**Серцем з тобою**» (1979), «**Вахта**» (1985), «**Затужив я за тобою**» (1996).

Його творчість стала цілим духовним материком, бо не кількістю книг вимірюється доробок поета.

Вірші та поеми Віктора Кузьменка приваблюють своєю життєвською вірогідністю, правдою, щирим ліризмом. Яку б він тему не порушував, вона в нього реально вимальовується. Уже у першій збірці «**Степові самоцвіти**», він проспівав гімн хліборобам Таврійського краю, сонячній Херсонщині, з якою пов'язана вся творча біографія митця.

Його мрії та передбачення набирають реальних обрисів. Думки, висловлювання, хвилювання його серця стають близькі нам, близькі мірилу нашого сьогодення, сучасної моралі. Сьогодні, по його смерті, знову й знову оглядаючи його творчий і життєвий шлях, прямий і чесний, ми по достоїнству оцінюємо мужність митця слова, співця своєї доби, що народила його, виплекала, загартувала в горнилі війни і дала в руку могутні засоби для виявлення свого обдарування, непересічного таланту.

Він належить до тих поетів, чиєю постійною творчою потребою стало невтомне шукання нового, пристрасна жадоба оновлення в мистецтві слова у житті.

В одній із перших, своїх книжок поет В.Кузьменко так сказав про землю, на якій він зріс, яку навіки полюбив, без якої не уявляв свого життя:

...Явився знову ти до мені.
Коханий краю... В чужині
Сухою, спряглою ріллею
Я тяжко долю бранця ніс
Поміж смертей, наруги й сліз...

Йдеться тут про гіркопам'ятний час воєнного лихоліття, про фашистську неволю, що не зломил дух бійця і поета.

Творча спадщина В.Кузьменка не велика. Це 9 збірок віршів, десятки поем, балад, сотні публікацій у періодиці. Він – майстер слова пристрасного, полум'яного, насиченого народною мудрістю.

Він – учитель і вихователь: у юності – шкільної, і в зрілому віці – творчої молоді. А ще він був неспокійним і небайдужим громадським діячем і журналістом.

Серед книг у доробку митця особливо близькі мені книжки «**Іду землею**», «**Вахта**». У них поет описує чарівну красу степового краю. Його земляки – степові самоцвіти, які виблискують у чорноземі. Вони добрі, ніжні, і їх серця навстріч відкриті добру. Ці люди працьовиті, люблять свою землю, щирі душею. Та й самого поета ми бачимо доброго, м'якого, усміхненого, милого. Саме він опоектизував нашу Таврію, степовий край і увів його в літературу назавжди:

Рідні далі, туманні світанки,
Тихий сум ваш, непишну красу
Я у серці своїм доостанку,
До кінця своїх днів донесу.

Кращі вірші поета водночас говорять про його зіркість на життєві реалії, настроєність та прояви високого і красивого в нашій діяльності і людині.

Горнило війни, яке він пройшов як солдат свої держави, загартувало слово. До теми війни у нього особливе ставлення. Про війну він знав багато: трагічного і героїчного, жорстокого і високого. У ній не раз прощався із найдорощими людьми.

Поетичний доробок В.Кузьменка по-своєму цікавий і досить оригінальний.

ТВОРИ ПЕРІОДУ ВІЙНИ «З ФРОНТОВОГО ЩОДЕННИКА»

Поет осмислює в своїх творах воєнні події, бо розпочав свій ратний шлях із січня 1942 року. Чеські мотиви, що зустрічаються у його віршах воєнної тематики не випадкові, адже автор воював у складі радянсько-чеського партизанського загону на території Північно-Східної Чехії.

Залишився спогад, болюче відчуття війни як чогось страхотливого, неприродного, антилюдяного. З того почуття й постали такі вірші Віктора Кузьменка, як («**Балада про трьохлінійку**», «**Данушка**», «**На кладовищі під горою...**»).

Ліричному герою поета властиве тонке відчуття єдності власної долі і долі тисяч своїх співвітчизників, життя яких було порушено війною: «Цвіт акації білий...», «Так і не стрілись ми з тобою...») та інших.

Так і не стрілись ми з тобою
По тій розлуці на війні.
І тільки тінню голубою
Ти снишся інколи мені.

То промайнеш за рогом хати,
То ген за вишнею в саду.
Я все біжу тебе шукати,
Та вже ніколи не знайду.

І прокидаюся від болю,
Що на вуглину серце спік...
Була моєю ти судьбою,
А стала мукою навек.

Спомини про війну позначені невимушеною щирістю авторських інтонацій, у них відчувається радість мирного життя і скорбота за загиблими товаришами («**Згадки приходять рідко...'**», **Я бачив, як упав товариш**», «**Реквієм**», «**Нам сняться бої минулі...**»).

РЕКВІЄМ

Ми дійшли до Берліна,
А ти – не дійшов.
Не вернувся додому з важкої дороги...
Це тобі, мій товаришу Женька Серов,
Феєрверку вогні і салют Перемоги.

Ми вже вкотре сідаємо нині за стіл
По великій війні, вояки-ветерани.
І гірке нам вино зі сльозою навпіл.
І болять нам давно зарубцьовані рани.

І ніяково досі дивитися нам
Твоїй неньці старенькій у вицвілі очі.
Як ти скажеш: «Не наша, матусе, вина,
Що убитий твій син партизанської ночі».

Ми зносили давно гімнастерки свої,
Білі бджоли обсіли нам голови роєм.
А з тобою – завжди дев'ятнадцять твої,
Русочубий юначе, російський герою.

Ти на свято сьогодні до нас не прийшов,
Не вернувся додому з важкої дороги.
І тобі, мій товаришу Женька Серов,
Вічна пам'ять живих і салют Перемоги.

(Зб. «З фронтового щоденника», с.17)

Утвердження міцності духу, віра у справедливість боротьби радянських людей проти поневолювачів у роки війни звучить у багатьох творах митця, що увійшли до збірок **«Степові самоцвіти»**, **«Земля обітована»**, **«Нічний вогонь»**, **«Іду землею»**, **«Серцем із тобою»** та інших.

Писати такі щирі, без вигадки і фальші, життєстверджуючі поезії могла лише людина, яка була внутрішньо цілісною, вірила в високі ідеали добра і справедливості, знала ціну справжньої дружби, братства народів.

Ці надзвичайно хвилюючі поезії: **«В обороні»**, **«Розвідниця»**, **«Данушка»**, **«Біля пам'ятника»** та інші.

Я бачив, як упав товариш
На зритій танками стерні,
Як ніч горіла від пожарищ
І стигла кров на поліні.

Я досі чую: за Сулою,
Куди прийшла та вість-біда
Об лаву б'ється головою
Його дружина молода.

І знайте, люди, вірте люди,
Не помста в серці – біль не вщух.

Той плач ніколи не забуду,
Ту смерть, фашистам не прощу.
(Зб. «Вежі та вітрила», с.164)

Минуле цікавить поета найчастіше своїми перегуками з днем нинішнім і вічністю. Митець спізнав радість і горе втрат бойових побратимів. Думки, почуття у таких віршах не написані, а ніби вихлюпнуті водночас у стані високого емоційного збудження, великосердечної відвертості, напруженості.

Глибокі людські почуття передає поет у вірші **«Данушка»**.

Нам походом іти до Ічина
Путь солдатів на схід вела...
Чешка Данушка, мила дівчина,
За село мене провела...

Притулилась до серця мукою...
Дано. Данушко, не тужи.
Хай повінчані ми розлукою, –
День цей спогадом збережи.

Ще кохання до тебе вернеться.
Рана болісна заживе...
Не розлучниця, не суперниця...
Батьківщина мене зове.

(Там же, с.168)

Це зразок інтимної лірики, яка досить щедро представлена у збірках поета. Зрештою вона невіддільна від теми війни, в ній чітко простежуються громадянські мотиви, як те маємо в поезії **«Прощання було тривожним»**:

Сміялися семафори...
Далекі гудки лунали...
Прощання було – навіки,
А ми ще того не знали.

Зв'язок часів і поколінь – одна із провідних тем воєнного циклу поета (**«Вічний вогонь»**, **«Посидинок»**, **«У школі»**, **«Гримить, гуде хокейна битва...»** та ін.), відточеність вірша, простота і строгість форми, гуманістична спрямованість – такі основні риси поезії В.Кузьменка.

Нам сняться бої минулі,
Волога земля окопів
І посвист зловісний кулі,
І згарищ застиглий попіл.

І бачиться: ми в Берліні,
Вся рота, всі до одного.
І ті, хто в запасі нині,
Й кого вже нема живого.

Бійці ще – не ветерани –
Шикують під знамено.
І всіх старшина старанний
Начитує поіменно:

Того, що впав під Москвою,
Хто вмер за колючим дротом;
Того, хто заклав собою
Вогненну пащеку дота...

Життю ні кінця, ні спину.
Чергуються весни й зими.
А в серці у Батьківщини
Нам бути повік живими.

(Зб. «З фронтового щоденника», с.22)

Джерелом творчості поета були «степові самоцвіти» – людські характери рідного краю, пісні – сумні й веселі, розлогі, як життя, стрімкі, як весняні води Дніпра – Славутича; односельці, люди з роботящими руками і ніжною вдачею, які віддали йому свої найбагатші скарби, а він жадібно увібрав усе, що міг узяти з собою в життя і в поезію.

Народність його творчості відзначається не тільки використанням багатств фольклору, тропів, а передусім – глибоким органічним засвоєнням естетичного ідеалу народу, його філософії, етики, моралі.

У віршах Віктора Кузьменка не раз прохоплюється щось особисте, зі сфери його власних болей і гіркот.

Глибоконародна творчість В.Кузьменка пройнята інтернаціональним духом вболівання за рідне слово, крайн, Вітчизну.

Для творчості Віктора Кузьменка від перших і до останніх віршів характерне постійне прагнення у слові точному і щирому намалювати образ свого сучасника, ровесника, показати його в битвах і в трудах, у тій життєвій мудрості, доходячи якої «хочеться жить і жить», передавати найтонші порухи людської душі, що пережито на життєвих розлогах, на землі, яку він ніжно любив і тонко поетизував.

Рідні далі, туманні світанки,
Тихий сум ваш, непишну красу
Я у серці своїм доостанку,
До кінця своїх днів донесу.

Це з вірша, який за своєю природою є глибоколіричною пейзажною картиною. Таких поезій у доробку В.Кузьменка немало.

Зазначимо, що у пейзажній ліриці В.Кузьменко чи ненайсильніший, хоч його пейзажі, «заселені» вельми симпатичними поетовими земляками – «степовими самоцвітами».

Найбільше гармонії та душевної злагоди у тих віршах В.Кузьменка, де домінує мотив єднання людини з природою. Хоч і їх не назвати ідилічними картинками «**Моя доба, мої любов і гнів**», «**Дев'ятий**», «**Річка Висунь**», «**Степом іду**» тощо.

Моя доба,
Мої любов і гнів,
Надбання, втрати,
Мрії та боління –
Не безіменна зграйка голубів,
Не мох,
Що покрива старе каміння.

Сьогоднішнє й минуле.
День і ніч.
Проникле в думку
Й мовлене устами
В шматині неустаннім віч на віч
Невидимо поєднане мостами.

З палких надій
І вмерлих сподівань

На світлий день і на щасливу долю,
З вдовиних мук
Й розстріляних повстань,
Що їх вели діди в борні за волю...
Я в світі не безбатченко –
О, ні!
Не сирота без племені й родини.
Земна сльоза і радощі земні
В моїй душі злилися воєдино.
Не розділяю їх на «так» і «ні» –
Несу, як спадок батьківського роду,
Бо я не кураїна на стерні –
Живий листочок з дерева народу.

Відчуття гармонії бере початок від абсолютного взаєморозуміння природи та розкритої навстіж душі ліричного героя. Деякі з пейзажних малюнків поета сповнені язичницького духу – щось первісне є в його одухотворених, «олюднених» деревах, полі, річках, дощах...

Степом іду. А світанок – за мною.
Чисте повітря: не дихав би – пив.
Губиться шлях за досвітньою млою,
Глухо гудуть понад шляхом стовпи.
Стелиться поле, від інею сиве,
Мріє теплом і весною воно.
Спить у землі, як дитя малосиле,
Снігом укрите пшеничне зерно...

Емоційним багатством відзначається й інтимна лірика В.Кузьменка, пронизана мотивом любові як прекрасної стихії ніжності й осяяння душі:

Не шкодую, що юність у битвах згоріла
У вогні фронтів на дорогах війни;
Що не цвіт абрикоса, а паморозь біла
Густо всіяла хлопцеві чуб вороний.
Не шкодую, що падав з втоми, бувало,
Підіймаючи землю свою із руїн;

Що спецівку носив, у бувальцях бувалу,
Чорний хліб пайковий – за медяника їв.

Не шкодую за тим, що весілля гучного
З удовиних достатків не справили нам,
І взяли ми з дружиною в дальню дорогу
Лиш кохання, що й досі, як пісня, луна.

Не шкодую... Бо щастя – яке воно? В чому?
Хто його, прудконоге, догнав чи піймав?..
Та у ситому сні в егоїзмі черствому.
У міщанському затишку – щастя нема.

У книзі «**Серцем із тобою**» кохання – це кристал із безліччю граней. Це свято. Полон. Самозреченість і відчай. Втіха і смуток. Ніжність і співзвучність двох душ.

Сьогодні така поезія ніби «старомодна». У ній не знайдете поширеної у модерній літературі сексуальної розкутості, буйства плоті. Вони так само «старомодні», як і вічномолоді сонети Данте, Петрарки, Шекспіра.

Поет обожнював, захоплювався, милувався об'єктом свого кохання. І це прекрасно!

Така поезія покликана в людині будити Людину, пам'ятати кожному із нас, якого ми роду, чий ми діти, де живемо і який слід полишимо за собою.

Такі поети, як В.Кузьменко, не вмирають. Вони продовжують жити у своїх творах, у світлій пам'яті нащадків.

ЗВАБНІ ОБРІЇ СЛОВА *(про Леоніда Куліша)*

(14.01.1924-13.03.2002)

*«...Поети-це біографи народу,
а в нього біографія тяжка»*

Ліна Костенко

Сумно і гірко усвідомлювати, що серед нас не стало чудового поета і людини Леоніда Пилиповича Куліша.

Хтось із великих людей сказав, що усе минає, а слово залишається. Зникають у безвість держави, володарі, раби, на порох розсипаються величні споруди, вмирають дерева, пересихають ріки, гори перетворюються на купи каміння. Все стає тліном і прахом, а написане слово залишається на віки. Залишається і несе крізь час укладений у нього зміст і голос людської душі. Це – одне із найбільших див світу.

Спробуємо і ми доторкнутися своїми серцями до творчого набутку знаного поета, прозаїка, літературознавця, перекладача, літературного критика, нашого крайнина. Спробуємо знайти в його

словах цілющий мед мудрості, збагнути таїну чарів і звабні обрії слів Майстра. Хай не обірветься та ниточка, яка з'єднує нас із минулим, радісним і трагічним, свідком і співцем якого був Леонід Куліш, про що мріяв і писав Поет.

Його слово потрібне людям, як хліб духовний. Пам'ятаймо, що поруч із нами жила і творила Велика людина.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

14 січня 1924 року – народився Леонід Пилипович Куліш у селі Пустоварівці на Київщині в родині селянина-бідняка.

Із 1958 року – член Національної спілки письменників України.

1969 року закінчив Херсонський педагогічний інститут. Завідував відділами у редакціях районних газет Миколаївщини та Херсонщини. Працював старшим редактором Херсонської студії телебачення, завітом музично-драматичного театру, викладав у Херсонському педінституті. Керував обласним літературним об'єднанням. Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений Орденом Вітчизняної війни I –го ступеня та рядом медалей.

13 березня 2002 року перестало битися серце поета-краянина.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

Леонід Куліш автор збірок віршів:

«Степові малюнки» (1956), «Щастя» (1959), «Суцвіття» (1964), «Сонце на колоску» (1967), «Степове поліття» (1971), «Високе літо» (1973), «Віще слово Кобзаря» (1974), «На чистоводі» (1974), «Осіння ластівка» (1975), «Зізнання» (1978), «Із фронткових буднів» (1980); книжок новел, оповідань та повістей: «Калинове намисто» (1975), «З відрами вповні» (1978), «Яблука в росі» (1979), «Криниця безодня» (1980), «Червоні айстри», «Теплий іній», «Камінь у воді», «А коні іржали»; художньо-документальної повісті «Степовий гігант».

Оповідання «Вищий світанок» надруковано у газеті «Наддніпряньська правда», 27.10.1993.

Новела «Дорога на хутір» – у газеті «Наддніпряньська правда», 7 червня 1994.

Оповідання «Яблуневий сад» – у газеті «Наддніпряньська правда», 14.02.1995,

Новела «Колоски 33-го» – у газеті «Сільські новини», 2.04.1996.

«Номенклатурний ловелас» – у газеті «Наддніпряньська правда», 2.04.1996.

Свій шлях у літературі Леонід Куліш почав із віршів. Його перші спроби – це поетичне вираження власних переживань, пережитого і побаченого припадають ще на фронтові роки.

Пізніше, десь із кінця 40-х, Леонід Куліш регулярно виступав із віршами на сторінках періодики.

Уже з першої поетичної збірки «Степові малюнки» Леонід Куліш заявив про свою появу на теренах української літератури, а повніше і виразніше лунало його слово у наступних збірках «Щастя», «Суцвіття», «Сонце на колоску», «Степове поліття», «Високе літо». Відтоді він стає відомим як поет своєрідний, поет із власною темою, своїм поглядом і голосом.

Основні мотиви поезії Куліша:

- спогади про війну;
- розповіді про непередаваний чар рідної природи;
- душевна змістовність і краса людини – трудівника.

Непідробна щирість, задушевність інтонації, лірична схвильованість притамана його поезії.

Кращі вірші поета водночас говорять про зіркість на життєві реалії, настроєність на прояви високого і красивого в нашій дійсності, на зв'язок людини з природою, загальнолюдські цінності: вірність, добро, щастя, любов.

ВІЗНАННЯ

Олесеві Гончару

За що люблю тебе, мій степе,
Твою гарячу оболонь?
Чи не за те, що крихти неба
Поклав ти на шорстку долонь.
Чи не тому, що в безгомінні
Висока тирса – космова...

Чи не за те, що хвильні дали
Важкий цар-колос дозріва,
Переливається в промінні
У мандри мрійника зовуть –
Пругкі широкі магістралі
На звабні обрії пливають...
Чи не тому, що краще світу
Мені вже, степе, не знайти...
І мушу я достойно жити,
Щоб через тебе перейти!

(Зб. «Вежі та вітрила», с.195)

Основний мотив любові до рідного степу поет передає за допомогою художніх образів: гарячої оболоні, крихти неба та жорсткій долоні, важкого цар-колоса, космової тирси, пругких магістралей, звабних обріїв...

У поезії Леоніда Куліша переважає настроєва лірика, хоч пробивається в ній і ораторський пафос, і роздум. Це визначення точно передає дух його рясного поетичного ужинку впродовж більше як п'ятидесятирічної натхненної творчої праці.

Поет закоханий у рідну землю, в свій народ, його мистецтво, літературу, мову. Ліричний герой, а отже й автор, висловлює своє відношення до степу, визначає своє місце у суспільстві: «мушу я достойно жити...»

* * *

Темно-русий бадьорий вечір
Ходить-бродить, здолавши втому,
Обіймає мене за плечі –
Ми обидва давно знайомі.

Заглядає лукаво в очі,
Непокірне волосся гладить.
Ми до зустрічей з ним охочі
І помріяти завжди раді.

Посідаємо в тихім сквері –
І розмова без слів поллеться.

Лиш в кімнаті вже на папері
Щирим віршем вона озветься.

Так пишу я...

А смуглий вечір
Під вікном причаївсь, не дише,
Крадькома зазира через плечі:
Що ж бо нині поет мій пише?
(Там же, с.197)

З любов'ю починався його творчий розвій, що бере свої витoki із грозоліття Великої Вітчизняної війни, шляхами якої пройшов Леонід Куліш.

АГЛАЯ

Ти не далека, не чужая,
Хоч і в далекій стороні.
Румунська дівчина Аглас,
Сестрою стала ти мені,
...Шаліла битва на світанні,
Гатив ворожих міномет,
І я не знав, що вже востанне
Іду з солдатами вперед.
І от я впав...
Краплини крові
Ярили в стоптаній траві.
Вуста дівочі малинові,
Очей жариночки живі
Тепло душі яскраво ляляли,
Голубили моє чоло.
– Русешти... –
Лагідно сказала
І заспішила у село.
Не знаю, скільки вже потому
Лежав я в холоді роси,
Румунську землю незнайому
В обійми брав, як матір син.
Лиш в польовому медсанбаті

На домотканому рядні
Опам'ятався. Там, у хаті,
Всміхнулась дівчина мені.
Лице стривожене, бліде.
Вуста промовити щось хочуть,
Та слово на вуста не йде.
Мені також бракує слова
Подяку серця передать...
Ніяк не в'яжеться розмова,
А щось нам хочеться сказати!
Хоч би одну румунську фразу
Запам'ятав, хоч би одну...
І я насміливсь не відразу –
Узяв я руку смугляню.
Несміла посмішка заграла,
І на вустах лишила слід.
– Аглая... –
Тихо проказала.
І я озвався:
– Леонід... –
Лише два слова – й більш нічого.
А так зворушливо було!
І з того часу пам'ятного
Чуття між нами розцвіло.
І ти для мене не чужая,
Хоч і в далекій стороні,
Румунська дівчино Аглас,
Моя розрадо на війні.

(Кн. «Цілющі острови духовності», с.51)

Вірш належить до громадсько-інтимної лірики. Він вражає своєю простотою і сердечністю, правдивим зображенням дійсності.

ЖАГА

Морози бахкають дуплетами –
У розпачі зима кона:
Весна ж ірисами-багнетами
Їй кволі груди протина.

І відступають переможені
В гарячій серці холоди...
Вітри гуляють розтриножені.
Схилились лози до води...
Жага сповняє кожну гілочку –
Все пробудилося до життя.
А хвацький вечір на сопілочці
Веснянку грає до пугтя.
Просторінь гойднув удар –
Нитка блискавки з-за хмар...
А коли зраділе сонце
Зиркнуло в мале віконце –
Розгорівсь росин пожар.
(Кн. «Цілющі острови духовності», с.51)

СТЕПИ

*Степ і степ, один без краю,
Аж до моря берегів,
Без озер, річок, без гаю,
Тільки з купами стогів.
(Микола Чернявський).*

Степи Таврійські – як саме життя,
Немов життя – ласкаві і примхливі.
Чайки за обрій в мареві летять,
Сміється сонце, і шумують зливи.
Степи, степи... Знедолені колись,
У битвах кров'ю миті-перемиті,
Ви нині колосками заплелись.
Де вився в ковилах нелегкий шлях,
Скрипіли болісно чумацькі мажі,
Там в'ється тракт асфальтовий

в полях

І лісосмуга довгий пояс в'яже.
Ні, не впізнати, брате мій, степів.
Які ж роздольні і які ж могуті!
На розширах лунає вільний спів,

Вітри вже не гасають кругойдучі.
Їх вгамувала воля трударя –
Володаря і простору, і долі.
Над отчим краєм зводиться зоря –
Нова зоря на чистім видноколі.

У поетичних творах Леонід Куліш постає як поет своєрідний, поет із власною темою, своїм поглядом і голосом. Для його споминів про війну, розповідей про ратні подвиги, незвичайні випадки у житті радянських воїнів, а чи трударів сучасного життя (передовсім, степового півдня України), про непередаваний чар рідної природи, душевну змістовність і красу людини-трудівника, властиві непідробна щирість, задушевність інтонацій, лірична схвильованість. Кращі вірші поета водночас говорять про його зіркість на життєві реалії, настроєність на прояви високого і красивого в нашій дійсності і людині. Поетичний доробок Леоніда Куліша по-своєму цікавий і досить оригінальний.

ЦВІТ ОСИПАЛА ВИШНЯ...

Цвіт осипала вишня –
Збив нежданий мороз.
В серці згадка колишня,
Наче розплески гроз.
Розриває всі пута
Запізніла весна...
Давня мрія забута –
Мов напнута струна.
Щось нашіптують клени –
Чи журу, чи нудьгу...
Я такий же натхнений,
Вічно в тебе в боргу;
Я такий же розкутий,
Як весняні гаї...
Тільки не переплутай
Всі стежини мої.

(Альманах «Вежі та вітрила», с.203)

Він працював поруч із такими відомими і різними поетами, як: В.Кузьменко, Н.Білокінь, М.Василенко, М.Братан. Одначе, Леонід

Куліш із-поміж них чи не найсамобутніший, найтрадиційніший у кращому розумінні цього слова. Справді, в його творах помітний вплив видатних попередників, але ж є відчуття і своє, суто кулішівське.

Він гранично сповідальний, правдивий у своєму зізнанні в любові до України, до українського слова і до безмежного степу смаглявої Таврії та її роботящих людей, до батька-матері, коханої, дітей, онуків, до всього, «що на серце лягло».

Микола Братан зазначав: *«Ревний прихильник поетичних тропів Л.Куліш – поет ніколи не ганявся за художніми образами – ребусами, а схилився до простих і зрозумілих порівнянь, метафор, інших художніх засобів».* Звернімо увагу бодай на ці рядки:

Розливають пахощі медові
На бульварах липи молоді,
І гудуть над вулицями бджоли.
Невсипущі в вічному труді...

З його збірки поезій «Зізнання» до нас промовляє природа рідною українською мовою голосом краси, а не красивості, та ще й рідною українською мовою». Це він вишестив образ «невсипущих бджіл»; його мрії, «мов напнута струна», весна – «розірвала всі пута, розтривожила згадки серця, наче розплески гроз»; «лісосмуга довгий пояс в'яже»; вітри – «кругойдучі»; трудар – «володар простору і долі»; степи – «у битвах кров'ю миті-перемиті»...

Знання ж українського слова у Леоніда Куліша багатюще Він бережно відносився до мови, ретельно добирав художні засоби і старанно творив художній образ для розкриття задуму, мотиву. У цьому також є своерідна таїна чару його поезії, поезії українського звучання.

ПРОЗА МАЙСТРА

Проза письменника приваблює життєвою достовірністю, правдивістю тем, оригінальністю, зі своєю творчою манерою, своїм поглядом на дійсність і людину. Слід відзначити ліричну задушевність розповіді письменника, його ніжну закоханість у народне життя, привільно-неповторну красу українського степу, в звичайну людину-трудівника, котрі ніби мимоволі захоплюють, підкорюють читача. У переважній більшості оповідань Леоніда

Куліша відчувається душевна щирість, теплота, ліризм. Його прозові твори: оповідання, повісті, замальовки написані на реальній основі, теми підказані самим життям. Вони пропущені через власне серце майстра слова і віддані читачеві, як найдорогоцінніший скарб.

Ось яку оцінку дає Кость Волинський у своєму дослідженні творчості письменника: *«Визначення «поет» має передувати в Кулішевій характеристиці ще й тому, що, перейшовши згодом на прозу, він і в ній зберіг поетичність свого бачення і сприйняття світу. Про це свідчила вже й перша його збірка новел та оповідань "Калинове намисто». А наступні збірки – «З відрами вповні», «Яблука в росі»; художньо-документальна повість "Степовий гігант», книжка повістей та оповідань «Криниця безодня», повість «Камінь у воді», остаточно підтвердили, що в особі Л.Куліша маємо прозаїка оригінального, із своєю творчою манерою».*

Чим же приваблює Кулішева проза, які з характерних ознак його творчої манери варто передусім виділити?

Очевидно, перш за все тут слід сказати про життєву достовірність, правдивість його творів. Справді, про що не розповідав би письменник: далеку нелегку пору свого дитинства (оповідання «Білий сон», «Видавали Ганну заміж», «Пастушок», «Жменя вишень» та інші), різні події та епізоди років війни (повість «Провесінь» та ряд оповідань), або вже й нашої сучасності (про що більшість творів збірки), та й про вражаючі епізоди з малолітнім майбутнім відомим драматургом Миколою Кулішем («Весни його дитинства») – скрізь за описанням історій, подій, фактів – читач відчуває життєву першооснову. Безперечно, тут » попрацювала» і письменникова творча уява, художньо-узагальнюючий домисел, відбір життєвого фактажу. Проте відчуття достовірності, життєвої ймовірності зображеного вони, як правило, не порушують. А це – неабияке з достоїнств правдивого твору.

У літературі важливе не лише те, що описує автор, а і як він це робить. Тому, як і в поетичних збірках, читач відчуває в прозі письменника ліричну задушевність розповіді, його якусь цнотливо – ніжну закоханість у народне життя, привільно-неповторну красу українського степу (рідної природи взагалі), в звичайну людину-трудівника, котрі ніби мимоволі захоплюють, підкоряють тебе. То – глибинне, дійсно своє, чуття і любов у письменникових роздумах.

У переважній більшості оповідань Л.Куліша – душевна щирість і теплота, ліризм органічно поєднуються з акварельною

м'якістю, якоюсь «пастельною тендітністю» словесно – образного малюнка, котрий, водночас, відзначається і своєю графічною виразністю, реальною відчутністю.

Оповідання, етюди, акварелі письменника відповідають у переважній більшості випадків художньо-сюжетній структурі творів. Автор наче б і не ставить перед собою завдання змалювати образ, характер персонажа, не кажучи вже про якомога повніше й різнобічніше його відображення. Здебільшого він бере якусь одну життєву ситуацію – хай то буде якийсь випадок, подія, підмічені письменником у нашій дійсності, а то й легенда часів давнішніх, про події незвичайні, казкові, проте відкладені в пам'яті народній як узагальнена реальність вищого порядку. Наприклад, степова легенда **«Лебідочка»**. Тут невимушено, природно розповідається про поведінку персонажів за даних обставин, їхні внутрішньо-психологічні реакції на оточуюче. За тією «простотою» і невимушеністю перед читачами мовби і якось непомітно, ніби самі по собі, починають вимальовуватися живі людські образи. Надто – дитячі, котрі чи не найкраще даються письменникові.

У кращих своїх творах Л. Куліш дає змогу «влонити», відчутти сутність людської натури своїх героїв, ідею, пов'язану з утвердженням краси в людині. Чи то, для прикладу, захоплюючої чарівності молодой геодезистки Тамари (**«Степова Афродіта»**), чи тонко переданого зародження почуття кохання в інваліда Миколи (**«Тополька листом грається»**), чи про уроки людської доброти, душевності, вірності (про що більшість оповідань збірки).

На людину, її душу, внутрішній склад спрямовує свої художницько-дослідницькі зусилля письменник і в повісті **«Провесінь»** та ряді оповідань, що розповідають про події суворого воєнного часу.

Проза Л.Куліша відзначається джерельною чистотою, свіжістю мови, народної в основі своїй. Дозволю собі з цього приводу зіслатися на вельми авторитетне джерело. Так, в одному з листів до письменника, видатний майстер української прози, **Олесь Гончар** про першу збірку Л.Куліша **«Калинове намисто»** писав: *«Тут оповідання цікаві для мене з погляду мовного і лексичного, приємно натрапляти раз у раз на знахідки чистих народних слів. Ось ця «Свірочка» – раніше такого не чув, і оповідання під цією назвою сподобалось щирістю, теплотою, могло б воно бути в читанці для дітей»*.

Сьогодні важко знайти твори автора, не завжди вони є у книгозбірнях маленьких сіл, ще менше – у сучасних школах.

Закликаю усіх читачів звернутися до першоджерел, щоб помилуватися прекрасним українським словом, простежити, як розкривається тема, підказана самим життям, які образи і за допомогою яких художніх засобів створював їх автор.

СВІРОЧКА

За лісом гули гармати, коли Сергійко рубав у палісаднику свірочку. Скрадався ранній вечір, і в білосизі сутінки горнулося село. У причільне віконце виглядала Даринка, тоненькими блідими пальчиками щось показувала крізь шибку і нечутно шептала:

– Рубай швидше, Сергуню, а то староста... рубай...

А Сергійко не чув Даринчиного напучування. Снігу набузувало повен палісадник, і йому нелегко було вивільнити свою свірочку-ялинку до самого кореня. Вовтузився, порпався хлопчина, аж упрів.

Сергійко упорався, як вечір уже порядкував на обійсті. Даринка ледве могла побачити братика в гущавині малини. Їй робилось лячно одній у ванькирі, та ще коли за лісом гармати гудуть, аж хата двигить, і мати в гарячці на холодній печі стогнуть.

– Сер-гу-ню... – плакала Даринка беззвучно: боялася стурбувати слабу матір. – Де ти, Сер-гу-ню?..

А Сергійко, обтрусивши од снігу зелену свірочку, вносив її на ганок. У хатні двері гостя ледве пролізла. Доки втиснув її Сергійко, холоду напустив. Даринка хотіла було зарюмсати, та не посміла, бо страх зачарувалася свірочкою.

– Гарна свірочка, Дарцю? – спитав сестричку.

– Красива... наче в казці, що мама розказували нам.

– Отож помагай мені прибирати її... Тільки тихо, а то маму розбудиш...

Діти заходилися ставити свірочку. Сергійко приніс відро з мокрим попелом, устромив туди деревце, щоб міцніше трималось, обтушкував ще старою куциною.

Каганця не світили. Сутіні огорнули свірочку, і вона здавалася дітям якоюсь незвичайною, таємничою. Хоч на ній не висіло жодної прикраси, ні одної свічечки не горіло, а їм вбачалася вона розкішною і ошатною, наче в дивній казці. Крізь розірвані хмари

зірка в шибку гляне – свірочка наче діамантом оздобиться; місяць кине косий погляд – сріблом обіллється; а гарматний спалах далекий блисне – позолотою засяє.

Шкода дітям свірочки, бо вже кілька зим отак під вікном очі вабить, а влітку в затінок кличе. Та оце вчора осоружний староста приходив, аби зрубати та поставити на Новий рік в управі, щоб німці розважалися.

Почув Сергійко, вирішив сам зрубати і поставити в хаті, щоб Даринка побавилась, як колись він у школі. Зрубав. А старости не було – мабуть, утік з німцями, бо нагло фронт наблизився.

Вгамувалися батареї, і стало тихо-тихо. На печі стогне хвора мати, шкребуть голодні миші за вікном у гороховинні. На тапчани, притулившись одне до одного, наче ластовенята в гніздечку, сумні діти. Не зводять очей зі свірочки. Сергійкові згадалося, як він ходив у четвертому класі на новорічне свято до школи. Стояла тоді посеред широкої зали пишна лісова красуня, вся в гірляндах та позолоті. А на кожній гілочці свічки горіли, і Дід Мороз із Снігуронькою дітлахів забавляли та подарунки кожному давали. Даринка цього не знає, бо манюньою була. Слухала, що Сергійко розказував, і оченята виповнювались захватом.

Раптом загупали важкі чоботи попід хатою, щось прогуркотіло вулицею. В сінешні двері спершу тихо, наче несміливо, хтось постукав, а потім, не діждавшись відповіді, голосніше затарабанив.

– Хто тут є живий, одчиніть... – почулося.

Сергійко з Даринкою на мить зацікавилися. Хіба їм здалося?! А в двері хтось стукав і стукав. Голосно, настирливо.

– Не бійтесь, свої... – доносився знадвору хриплий голос.

Сергійко зліз із тапчана і вийшов у сіни.

– Хлопчику, дай води напиться. Ти сам?

– Ні, мама хворі і сестричка зі мною...

– А чого ж ти мовчав?

– Боявся... Гадав, німці прийшли, щоб свірочку забрати...

– А де твоя свірочка? Покажи.

– В світлиці.

Зайшли до хати. Засвітили каганця. На Сергійка дивилися добрі очі, що сяяли ласкою.

– Так оце твоя ялинка?

– Умгу, – кивнув Сергійко, не зводячи очей з невідомого у військовій формі. На його плечах були погони, на них – зірочки. По чотири. Сергійко вперше побачив радянського воїна з погонами.

– Гарна, – обійшов довкола ялинки капітан.

Даринка почала жалібно хлипати: боялася, що він може забрати свірочку.

– Ти чого, донечко? – підійшов до неї офіцер.

– Боюсь... – схлипувала Даринка. – А ви не заберете?..

– Чого ти боїшся? – весело засміявся капітан. – Кого не заберу? Тебе?

– Свірочку.

– Ото чудна! – взяв капітан Даринку на руки. – Не бійся. Ніхто тепер не забере твою свірочку. І татко скоро прийде... Він позаду йде...

– Хто там?.. – озвалася мати. – Сергійку, хто там?

– Це наші, мамо... Наші! – підбіг хлопчина до печі. – У село ввійшли. І тато скоро будуть дома!..

Мати підвелася, повела блискучими очима по хаті, і по її змарнілому обличчі покотилися сльози.

– Спасибі, рідний... – ледве вимовила. – Спасибі... Ми вас так довго ждали...

Капітан посадив Даринку на припічок, зняв з голови кашкета, відчепив червону зірку.

– Хай вона тут горить, – нахилив верхівку свірочки і причепив п'ятикутну зірочку. – Хай! Бо що то за ялинка без прикрас. – Потім дістав з речового мішка кілька шматків цукру, хлібину, консерви і дав Сергійкові. – Візьми. Дід Мороз передав. А мені ніколи... – і рипнув дверима.

Горіла червоною емаллю в чадному світлі каганця зірка, наче справді вона була подарована Дідом Морозом з чарівної казки.

...Кращі твори Л.Куліша, а зокрема й прозові, справді надійно вписалися в нашу сучасну літературу. І той, хто пережив жахливе лихоліття війни, залишився сиротою, у кого не повернулися з війни рідні чи близькі, не тільки дізнається про конкретні епізоди життя у ті далекі роки, а й буде зворушений до глибини душі просим жестом радянського воїна – визволителя, захисника держави і маленьких дітей, які і в тих складних умовах готувалися до свята, чекали дива.

Олесю Гончару

Південний степ ... Розстелив він широкі поли від моря до моря, укритися високим легким небом. Ні жайворон, віща птиця, ні шуліка не розірвуть тонку павутинку променя, що бринить безгучно над оксамитовою нивою.

Лишень розгойдають її, наче струну на арфі, і в урочій полудневій тиші бринить-переливається одвічна пісня степів, повита в смутки і радощі, овіяна романтикою боїв. Станьте посеред степу, зачаруйтеся його красою ... Вам здасться, що ніде і ніколи ви такого дива не бачили. Стільки простору, стільки безміру! А в тому розширі ниви мліють, тони розкошують. Диво, та й годі! Прикладіть вухо до гарячої черені степу, і ви почуете багато.

З глибини віків долинуть малинові дзвони козацьких острог, видзвони підків баских коней, шерех кунтушів і сірих свиток, донесуться громами одчайдушні кличі відважних гренадерів.

Ви вловите серед гомону трав, шепоту важкого колосся закличне, лунке клетотіння кулеметних тачанок, брязкіт гострих шабель червоного козацтва, і незгасним спогаданням закарбується у вашій вразливій душі славетна історія рідного краю...

Аж ось – придивіться! – на узбіччі дороги не знати яким робом окіп неглибокий сиротливо примостився... Польові волошки, сокирки, маки його оточили, вінком заплели, від людського ока заховали. Певне, сором'язливі діти степу – різнобарвні запахущі квіти – не хочуть ятрити людські серця, бо й так багато вони спізнали на своєму недовгому віку. Небачена війна прогула над людськими долями, обпалила вогнями, смерчами завихрила, набоями заглушила... На перекопській землі, яка зазнала гірких травм, відчула радощі перемог у громадянську і Велику Вітчизняну війни, і досі поміж густого соковитого зела уламки, патрони, гільзи снарядів іржавіють під ясними дощами, спекотними сонцями, спраглими вітрами. І для нащадків степовиків вони, ті німі свідки історії, тепер правлять острогою, бо ніхто не хоче спізнати на своєму віку того, що випало на долю дідів і батьків... Озирніться довкола, прижмурте закохані очі, прикладіть дашком долоню до чола – і ви замилуєтесь новою картиною. Ген на далекому обрії хвильки сизі блукають, квапляться кудись, наче отари тонкорунних

овець...У спекотному мареві мліє наш степ. Із віку у вік, із покоління в покоління. Гей, скількох те диво степове ошукало, обмарило! Воно досі жартує, пустує, бавиться...

Але ті забавки нині знані людям, і вони їх сприймають як незвичайне природне явище.

Не печалить воно душі, не засмучує очей. Бо в степу широкими стрічками канали простяглися, повіяло навкруг життєдайною вільгістю, духмяними суцвіттями яблук, абрикосів, персиків запахло. І оте вчорашнє лиш перебігом пам'яті зостається.

Ой, степе мій, степе... Стільки дум, стільки мрій пов'язано з тобою.

Незбагнений степ у своїй красі в пору переджнив'я. Це вже коли ось-ось комбайни затуркочуть, на всьому просторі зерном запахне, хлібом свіжим. А поки що різними барвами ниви переливаються, мерехтять у лагідному промінні. Направо подивися – пшеничний лан бронзовіє, мусянжевою фарбою розведений, наче полотно майстра – колориста хто розстелив. А вліво зиркнеш – мідними відтінками оддає ячмінне поле, а там далі овес у малахітовому вбранні тихо – тихо подзвонює, кукурудза буйно йде в ріст, наче не бажає відставати од своїх польових братів і посестер, родичів злакових.

І взимку, коли легка незаймана снігова ковдра накриє зелений килим, степ теж неповторний. Тоді здається, що все наоکیلне залите чистим-чистим сріблом, бо й степ і небо в суцільному мерехтливому мороці. І лише чорними рухливими цятками машини снують по шориких трактах, трактори пораються на полях та подекуди лисиці голодні мишкують. А восени й казати годі. В золоті, сріблі оксамитах ланів, у пахошах садів та баштанів у перервах між напруженими клопотами спочиває степ ... поважний, задоволений. Весь рік трудівник – його володар – працює, аби восени намілуватися віддарунками своєї творчої роботи. Весна започатковує життя, осінь підсумовує...

Людина і земля...Невід'ємні, нерозлучні, нерозлюбні. Вічний гомін між ними, вічні проблеми тривожать їх. Замріть на якийсь момент – почуєте той діалог.

Степ. Навіщо ти так дбаєш про мене? Нащо збагачуєш мене своїми турботами?...

Степовик. Бо люблю тебе... Хочу, щоб ти ще кращим став.

Степ. Я одвіку красивий... Згадай, скільки про мене романів, віршів, поем написано, скільки пісень і радісних, і тужних переспівано...

Степовик. Знаю. Отож і прагну перетворити тебе, щоб ти й сам не пізнав своєї вроди. Омолоджую тебе...

Степ. Це я добре відчуваю... Проснувся від зимової сплячки, дивуюся: скільки нових шат на мені, стільки коштовних прикрас. І бинди блакитні заплетені в моє густе колосся...Справді, молодію!

Степовик. Молодієш... А в молодому тілі сила, здоров'я, краса. Сторицею маєш віддячити за мої турботи.

Степ. І віддячу! Розпростаю свої дужі плечі, зітхну на повні груди, і посиплеться, наче з рога достатку, має багатство... Яке маю і якого досі не мав...

Степовик. Ось таким я й хочу тебе бачити, знати...Таким любити.

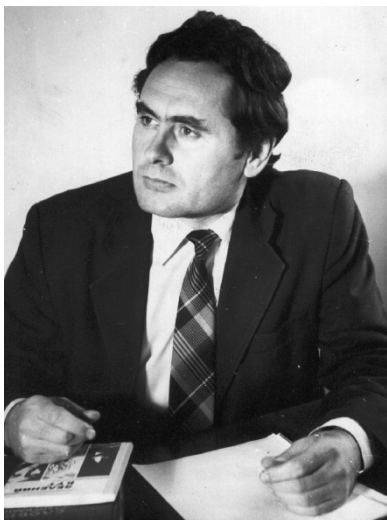
...Тече, перебігає легке марево колосистим обрієм, пориває у врожайному лоні, розвівається.

Автор не тільки залюблений у степ, а й малює словами об'єктивний пейзаж. Він через уявний діалог степу з хліборобом пробує суспільно чи філософічно осмислити буття людини на землі, де вона (людина) є господарем, а степ – годувальником.

Твори Леоніда Куліша- то розкрита книга душі простої та відверто-щирої людини, яка вражає правдивістю і силою почуттів, яскравістю і душевною простотою, мудрістю і виховним ефектом від прочитаного, звабними обр'яями українського слова.

РОЗЛИЛАСЬ МЕДОВО ТРЕПЕТНА ПОРА **(про Валерія Кулика)**

05.08.1948

ЗНАЙОМСТВО. ВІДКРИТТЯ

Поет, перекладач, член НСПУ та член НСПУ, заслужений діяч культури.

Український письменник Маркіян Шашкевич колись зазначав:

«Література будь-якого народу є відображенням його життя, його способу мислення, його душі...»

Так само література певного регіону, якщо вона представлена творами талановитих майстрів, несе в собі потужний дух рідного, як вияв національної ментальності, здатна послужити неабияким виховним засобом формування громадянина-патріота.

Обговорюючи із спільчанами пережите і наболіле, прийшла до висновку, що варто в першу чергу розповідати учням про творчість тих майстрів слова таврійського краю, кого я знаю особисто... Йшов час, збирався матеріал, пильніше прочитувалися газети, уважніше переглядалися телепередачі, авторські програми наших журналістів.

Мені пощастило відкрити непересічну постать, поета, журналіста – Валерія Кулика. Пильно стежу за його творчим

доробком, виходом нових книжок поезій, беру участь у їх презентаціях, висвітлюю матеріали про нього і його творчість не лише у місцевій періодиці, а й – на рівні всеукраїнському.

І сьогодні з впевненістю можу заявити – це знана людина не тільки в нашому краї, а й – на теренах України.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

Валерій Павлович Кулик народився 05.08.1948 в селі Чаплинка на Херсонщині. Тієї славнозвісної, – як згадує сам В.Кулик, – що дала Україні Миколу Гуровича Куліша (видатного українського драматурга ХХ століття), тієї Чаплинки, яку Олесь Гончар назвав столицею Таврії, де народилися Володимир Пузиренко, Віктор і Анатолій Кичинський, Федір Волосковець, брати Кулики (Валерій та Олександр).

Батьки Валерія Павловича Кулика – сільські вчителі, тато 40 років учителював у Хрестівській середній школі.

Ось як згадує сам поет про своїх батьків і край, де пройшло його дитинство:

«Я пишаюся тим, що одна вода, одне степове повітря нас ростило. А батьків прадід – із Полтавщини, із бунтарських Турбаїв, що їх «покарали» Півднем. Декілька років тому я побував у Турбаях і у архівах знайшов прізвище Куликів...»

Отже, коріння роду сягає в сиву давнину і продовжує буюти розмаїтою веселковою барвою у славних нащадків.

Саме батьки наділили сина чутливою до краси навколишнього світу душею. Саме від них Валерій назавжди закохався в українську народну пісню, українське слово (це від мами), полюбив рідні степові простори, безмежні марева таврійського небокраю і запах стиглого колосу та духмяних паляниць...

Краю мій, погорда тополина,
Степе мій, безмежна далина...
Пригорни мене, як мати сина,
Райдужна таврійська сторона!

Степова лірична

Поетичне обдарування Валерія виявилось дуже рано, ще за шкільною партєю він почав писати вірші. Перший із них називався «У нашому радгоспі». То були «хрущовські» часи (1961 рік), і

славити трударів було обов'язковим. Наступні ж твори, які друкувалися у районній газеті «Радянська Таврія», особливим пафосом не відзначалися: вони були більш земні, про кохання.

Відтоді тема інтимної лірики назавжди полонила серце юного поета. Будучи 17-літнім, він почав писати сонети, а в 1967 році в співавторстві із композитором В.Тюкавкіним створив свою першу пісню – до відкриття пам'ятника «Легендарна Тачанка» (у місті Нова Каховка).

У 1967-1971 роках навчався на українському відділенні філологічного факультету Херсонського державного педінституту, вів літературну студію, друкував свої поезії в обласній та всеукраїнській пресі.

Трохи викладав українську мову та літературу, але привабила журналістика: працював у районних газетах, потім – в обласній, служив на Балтійському флоті. Ці роки збагатили життєвими враженнями, і дещо змінили його професійний вибір.

Маючи досвід військового кореспондента, по закінченні служби, він почав свою журналістську діяльність на Херсонщині. Був кореспондентом, завідувачем відділу районних газет у Чаплинці, Білозерці, Цюрупинську, Новій Каховці, а згодом – головним редактором Білозерської районної газети «Придніпровська зірка», де керував літературною студією «Біле озеро».

У 1987 році доля занесла Валерія Кулика майже на край світу – на Чукотку, де працював заступником головного редактора газети «Огни Арктики».

Свою загінку на поетичних гонах української літературної ниви В.Кулик узяв ще у далекі 60-і, та так і веде її по сьогодні.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

1978 – побачила світ збірка «Відстані».

1981 – збірка «Озимина».

У них переважають інтимні поезії. Назва другої збірки дещо несподівана, але природна для уродженця й співця степу та хліборобів. Є там однойменна поезія з таким проникливим фіналом:

Не дай мені, міському чоловіку,
Забути, як співа озимина.

У своєму відгуку на появу цієї збірки, тодішній голова обласної організації Національної спілки письменників України Микола Братан зазначив: *«Оце земне тяжіння має не лише географічну основу, а й історичну. Він ще змолоду оспівав свого прадіда, що шукав для односельців воду, сказав бентежне слово про батька-матір. У його віршах буяє природа рідного краю, зокрема чарівної Асканії-Нової, де він свого часу вчителював, а нині, як тележурналіст, витворює своєрідний кінолітопис цієї перлини півдня України».*

1989 – зб. поезій **«Дорога до тебе».**

1994 – зб. поезій **«Трояндове вино».**

1995 – зб. поезій **«Відлуння любові».**

1997 – зб. поезій **«Уста твої ніжніші за корали».**

1997 – зб. пісень **«Кришталева любов».**

1998 – зб. сонетів **«П'ятдесят сонетів різних літ».**

1998 – зб. поезій **«Сонце моєї матері».**

1999 – зб. пісень **«Калинові мости».**

2000 – зб. перекладів сонетів із мов ближнього зарубіжжя
«Світився гранями сонет».

2001 – зб. перекладів сонетів **«Я зачарований сонетом».**

2001 – зб. поезій **«Свіча кохання».**

2001 – зб. пісень **«Повернення в юність»**, **«Тобі несую любов свою»**, **«Степові самоцвіти»**, **«Зоря над покосами».**

2002 – зб. поезій **«Колодязь у степу».**

2003 – зб. зб. сонетів і перекладів **«Планета сонета».**

2006 – зб. поезій, сонетів і перекладів **«У мареві мальв».**

Зараз Валерій Кулик готує книжку поем-легенд Криму «Квіти з чорноморського берега», переживає період творчого піднесення, розвитку нових жанрів. Сподіваємося на щедрі сходи і новий урожай на поетичній царині.

Пригубляймо земної науки,

Наслухаймо, як плаче роса...

(Із вірша Валерія Кулика)

Поетичне слово лірики Валерія Кулика бере живодайну силу із народнопісенної творчості, фольклору..

Напувай, коня, козаче,
Адже завтра знову в путь.
Та з собою взять одначе
Тютюн-люльку не забудь...

Знаю, дівчина заплаче –
Затремтить сльоза гірка.
Напувай коня, козаче,
Бо дорога нелегка...

(Напувай коня, козаче)

Перед співцем стелиться багатотрудний життєвий шлях.
Розливається медово трепетна пора...

До віршованої форми сонета поет звернувся ще в 1967 році. І
назавжди «закохався» в англійську та італійську класику.

Це світлі хвилини спілкування з читачем. Зустрічі з
прекрасним завжди запам'ятовуються надовго: одвічна тема любові
до рідної землі, тремтливі миттєвості кохання, прекрасні мрії і
сподівання, роздуми про день прийдешній – все це хвилює
ліричного героя згаданих збірок ліричних творів.

Тож пригубімося до ніжної таїни поетичного слова, до чистої
криниці творчості співця таврійського краю. Книга «Трояндове
вино» відкривається громадянською лірикою **«Бунтарська кров»,**
«Колективізація», «Голод».

В ту ніч не спали Турбаї:
Покої панські так горіли,
Що все навкруг отетеріло –
Шляхи і ріки, і гаї...

У шибку бився сонний птах,
Недобра вість просилась в хату...
Несла жорстоких сил розплату
Й німе прокляття на устах.

Вовік пожежу не згасить!
Вона гуде в бунтарській крові,
Її заграви пурпурові –
То злої помсти ненасить...

Щоб захистити честь свою,
Нам треба вибратись з болота,
А поки пий-гуляй, голото,
В своєї долі на краю!..

Чорніли спалені снопи,
Де сивий попіл під ногами...
Прийшли злодюги з батогами,
Щоб гнати нас в курні степи.

І ми на південь з дітьми йшли,
Пливли дощі й бридкі тумани...
Через доріг пекучі рани
Вростали в душу постолои.

І досі в жилах даль тече –
До болю рідна, солов'їна,
Забута Богом Україна
І незнищенна наша честь.

«Бунтарська кров»

Душу автора бентежить не лише сьогодення, а й історія роду-народу в сиву давнину, доля його далеких пращурів, гнаних злиденим життям і жорстокою дійсністю у світі, їхній нескорений бунтарський дух і прагнення волі.

Бодем проймається серце поета, коли мова йде про жахливий голодомор 1932-1933 років, про нищення духовності, віри, усього того, на чому одвічно стояли народ, нація. Як колись Микола Куліш (до речі, також уродженець Чаплинки) у п'єсі «97» розповів сувору правду про українське село під час голоду 1921 року, подав колоритні сільські типи, а сюжет побудував на реальній основі, – так і Валерій Кулик правдиво передає картини вселюдського голоду:

В степу від горя пусто й голо,
Гірчак під сонцем і курай.
Здається й справді світу край –
Кінець всьому – всевишній голод..

Химерна, чорна бродить всюди
Під вікнами столика смерть.
І в цю скажену круговерть,
Мов на Голгофу, сходять люди...

... Так на знекровавленій планеті
Од голоду вмирав народ.
Тонули зорі в піні вод
В жорстокім літі тридцять третім...

«Голод»

Процитована поезія була написана автором не просто на слуху спогадів односельчан (хоча вони ой як вражали юного поета!), а передусім під впливом зустрічей із людьми, котрі були спотворені цією нелюдською трагедією. Валерій Кулик часто згадує дідуся Гришка, напівбожевільного чоловіка, який втратив глузд, коли довідався, що його єдину доньку порубали «на м'ясо»... І це було в Чаплинці у лиху годину всенародного голоду...

Не може загоїтися душа митця, знаючи, що випало пережити його рідним та близьким, його народу...

Крім творів про історичну і духовну пам'ять до збірки входять глибоко інтимні поезії, які відтворюють розмаїту гаму ліричного світу поета.

Авторові вдається створити особливий поетичний настрій, одухотворити природу, невід'ємною частиною якого є ліричний герой (а, отже, і сам поет). Природа у віршах Валерія Кулика – то цілий дивосвіт, невмируща якість людської душі, за допомогою якої можна передати і гострі, і болючі теми – збереження національної свідомості, мови, любові до землі, батька-матері, культури...

* * *

Ще не зв'язано перший омріяний сніп,
А вже сонце дісталось екватора літа.
На священних земних рукотворних орбітах -
Наливається хліб...

Наливається хліб...

Знаю, буде достаток у нас на столі,
Коли в рідному полі виспіває жито.
Коли кожна росинка сія оксамитом –
Наливається хліб...

Наливається хліб...

Щоб ти, друже, в дорозі, бува, не осліп,
Не згубився в манливій високій отаві,
Лиш згадай небеса й колоски золотаві –
Наливається хліб...

Наливається хліб...

Слово щире зустріти сьогодні мені б,
Я обняв би піснями врожаїсту ниву,
Де гойдається обрій рожевим огнивом –
Наливається хліб...

Наливається хліб

Поет уславлює невтомну працю хлібодарів із святістю захоплюється майбутнім урожаєм – запорукою достатку у кожній родині, державі. Такі вірші аж просяться, аби їх співали, як величальну пісню мозольним будням хліборобів.

Вагомі слова поета вчать цінувати працю, пшеничний колос, хліб, взаємовідносини людини і природи.

Для цієї збірки визначальним є поєднання тонкого ліризму з громадянським пафосом. Автор замислюється над непростою долею людини ХХ століття, показує складний духовний світ своїх сучасників.

* * *

Тиха молитва до тебе лиш звернена,
Земле прекрасна ранкова моя.
Сплеском небес над твоїми озерами
Даль журавлина і в сні промовля...

Радий я стати сліпим твоїм лірником,
Тільки б не вмерла бунтарська струна,
Дай мені слова, щоб жити і вірити,
Сонце стрічати й любити сповна...

Світ мій світає в тобі, Українонько

* * *

Ріка, якій не випало здійснитись,
Живе в мені давно і так болить...

Вчорашнім днем не перестану снити,
Чекаючи на заповітну мить.

Було й минуло... Диво мерехтливе
Знов крає душу спогадом вночі;
Травневий день, пречистий після зливи,
Де розцвіли червоні паничі...

Ріка, якій не випало здійснитись

* * *

Бродять вічні тумани
Об осінній порі.
Яблук запах рум'яний
У саду відгорів.

Терпко жевріє спомин –
Цвіт прощальний жоржин.
Пізніх ягід оскома,
Синій шурхіт машин.

Торжествують базари,
Як завжди, восени
Кавунячим пожаром,
Виноградом рясним...

Бродять вічні тумани

* * *

Жайворонок в полі тішиться-шаліє,
Розсипа степами пристрасні пісні.
Отака розрада де ще на землі є?
Завтра буде свято – зв'яжем перший сніп.

А сьогодні сходить сонце над житами,
Розлилась медово трепетна пора.
За селом говіє хмарка золотава
І збіга стежина з кручі до Дніпра...

...Колоски дозрілі знов гайдає нива,
Співи жайворові линуть в небеса,

І душа німіє від такого дива:

Радість переджнивна – степова краса.

Жайворонок у полі

Для віршів цієї збірки, різних за жанрами, видами, будовою, мотивами притаманний одвічний мотив — любов до рідної землі, роздуми про день прийдешний, про світлі й ніжні почуття до коханої, отчого дому...

Малювання при світлі мальв –
Милування липневим світом...
Ген хмаринок легка вуаль
Тополині торкає віти.

Поміж ніжних пташиних трель
Моє рідне село світає.
Недовершена акварель...
В ній невимушеність свята є...

...Золотіє моя печаль –
Пружно тягнеться вгору сонях.
Тут начало усіх начал,
Звідси – струни мого безсоння...

Малювання при світлі мальв

У розділі «То є незрима таїна...» – вміщені глибоко інтимні поезії: «На лоні на твоїм малюю ніч...», «Мої руки тебе голублять», «Ой, солодка сльоза...», «У човні», «Тебе я по краплині пізнаю...» та інші.

...Я до тебе горнись, припадаю, свічусь
пелюстково.
Відчуваю, розсудок в стихії шаленій
гублю.
Теплим сяйвом долонь і розчулено –
лагідним словом
Обіймаю тебе, на розкутому вітрі
люблю...

* * *

...Мої руки тебе голублять,
Мої губи твій трунок п'ють,
Мої очі тебе так люблять,
Що без тебе і путь – не путь.

Нахиляюся до криниці –
Пригортаю твій любий стан...
Мов дозрілі в маю суніці,
Твої ніжні п'янки вуста...

Нас вражає ніжна таїна поетичного слова, невичерпне душевне і духовне тепло кожного знайденого слова.

«Поезії цієї збірки, – як відзначає літературознавець Ярослав Голобородько, – то переконливий і динамічний портрет повсякденного життя. Тут все переплелось: ліричне і побутове, філософське і очевидне, життєдаїне і конкретно-образне. Але об'єднує всі вірші збірки символічний образ трояндового вина, який і дав їй назву, образ, що узагальнює осмислений поетом присмак життя. У ньому солодка надія і пристрасть любові, гіркота й бентежність, закоханість і розчарування, світле устремління і роздуми над швидкоплинністю буття...»

ВИНО З ТРОЯНД

Терпких надій вино...
У вашім слові ніжно золотіє.
Єдина радість в нашому житті є –
В квітневий сад розчахнute вікно...

Чуттів солодких золоте руно
І музика, мов келих недопитий...
У квітні легко серце загубити –
Терпке вино, трояндове вино...

ЗРОСТАННЯ

Кожна нова збірка Валерія Кулика свідчить про зростання поетичної майстерності. Книжкам «Сонце моєї матері» (1998), «Колодязь у степу» (2002) властива своєрідна притчевість, багатовимірність художнього слова і поетичне новаторство, пошуки ідеалу і оригінальне переосмислення «вічних тем», віднайдених у шедеврах світової літератури.

У вірші «Плач Ярославни» поет звертається до історичного минулого, до давньоруської пам'ятки «Слово о полку Ігоревім». Цей безсмертний твір надихнув і Валерія Кулика. Він доторкнувся до духовних витоків цього шедевра. Що може бути ціннішим за кохання, за вірність? Здається нічого! Тому і від образу Ярославни зі «Слова о полку Ігоревім» віє внутрішньою красою, цілісністю та глибиною. Бо в цій жінці поєдналося велике почуття до коханого з безмежною любов'ю до рідної землі. І здається, що Ярослава – це вся руська земля, яка плаче і тужить, стоячи на високій брамі надії.

... У Путивлі-граді спозарана,
Де вітри спочили коло брам,
Тужить-плаче в горі Ярослава,
Серце гоїть од пекучих ран.

Мов голубка біла, сизокрила,
Дивиться згорьовано в імлу,
Віщих слів здійма сумні вітрила
У Путивлі сивім на валу.

О всевладний побратиме-вітре,
Чом не спиниш клятих ворогів?
Чом до наших воїв непривітний
Носиш полем половецький гнів?

Дніпре любий, смутку мій досвітній,
Ти камінні кручі поборов.
Понеси ж гадання безпросвітне,
Як носив чужинця чорну кров...

...Сонце миле, у твоїм промінні
Я свого коханого знайду.

Змию рани вранці на камінні,
Утоплю непрохану біду...

Є у творчому доробку митця збірки поезії, де перевага надається головному мотиву – мотиву праці, материнства, рідної хати, отчої стежини. Це такі вірші, як «**Степові села**», «**Хата моя, заколисана зеленню літньою**», «**Вогні в степу**», «**Наливається хліб**», «**Прощання з юністю**», «**Дорога додому**».

МАМИНІ РУШНИКИ

Бува, зажурюся, і раптом думками полину,
Туди, де над полем ранкова зоря промовля.
Мене ти чекаєш, вдивляєшся в далеч полинну,
Моя найсвітліша, рідненька голубко моя...

Мамині рушники.
Вишиті на світанні
Споминів дим гіркий
Знову на серці тане.
Мамині рушники –
Лебеді білокрилі
Ой не легіть, роки,
Ой зачекайте, милі!

Горять над степами вечірніх вогнів самоцвіти,
Знайома стежина до рідних воріт заверта.
Матусині очі.. У них стільки сонця і світу...
Матусині руки... Вони – моя пісня свята...

Немов у дитинстві, в глибоку криницю дивлюся.
І тішаться в ній, наче сон, голубі небеса.
Моя ж ти єдина... За тебе одну помолюсь я,
Хай день золотий на твоїх рушниках воскреси...

Із збірки «Сонце моєї матері»

Ось як про цю книжку говорив Микола Братан: *«В українській поезії від давнини і до сьогодні тема матері була, є і пребуде на чільному місці. Згадаймо, як опоетизовано цей священний образ у творах Тараса Шевченка, Лесі Українки, Максима Рильського, Андрія Малишка, Дмитра Павличка...»*

Наш земляк, на мою думку, щасливо продовжив традицію, створивши низку глибоко ліричних віршів про ту, що «ночей недоспала... і рушник вишиваний на щастя, на долю дала...»

«Поетичний доробок Валерія Кулика, – як зазначає Олена Бондарева, – розмаїтий жанрово і тематично. Він співець багатогранний. Йому однаково підвладні пісня і романс («Весільна лірична», «Квітневий вальс», «Кришталева любов», «Думай про мене, думай», «Над осяйною гладдю голубою»), елегія і балади («Коню мій, не неси мене, друже, до осені...», «Голуба елегія», «Балада про скрипку»), ескізи, послання, тріолети, акровірші...»

Поезія Валерія Кулика насичена образами, які навіяні усною народною творчістю. Це образи степу, хліба, материнської хати, рушника, ластівки, вишні, за допомогою яких автор прагне утвердити в довколишньому світі високі ідеали добра та краси, гуманності й благодетства.

Мова поезій митця напоєна буйними соками рідної землі, народної пісні, вишукана і проста, барвиста й прозора, емоційна й розважлива. Чимало віршованих рядків звучить афористично:

«Хто кохання не знав, той ніколи не звідає відчаю...»,

«Руйнується метал і камінь,
Та не тьманіє лиш краса...»,

«Пригубляймося земної науки,
Наслухаймо, як плаче роса...» тощо.

Майстру слова підвладні різні строфічні форми: катрени і сонети, двовірші і п'ятивірші, усічені та перевернуті сонети, мініатюри, білі вірші.

У 1997 році побачила світ збірка сонетів **«Уста твої ніжніші за корали...»**, де Валерій Кулик виявив надзвичайно тонку і чутливу душу, яка постійно болить і завжди співає, бо поет пропускає через себе людський біль», «чийсь негаразди», як свої; бо є найвище мірило у житті – Любов. Саме про це свідчать його численні сонети.

У вінку сонетів автор не лише пишається земною красою коханої жінки – адресата його поетичних сподівань та творчої наснаги. Земна краса та земна любов зображені на філософському тлі.

Серед пустелі без води й любові
Одного разу я собі наснивсь:

В палючім сонці, у безсилім слові,
Неначе й час навіки зупинивсь...

Міраж заобрійний здавався мені раєм,
І пеклом – в порох вижухла трава.

В очах темніло... Падав... І вставав...
І полем брів, знеможений до краю...

Ліричний герой цього сонета, знесилений, стомлений, позбутий надії, раптом знаходить ту, що дасть йому сили, що не лишить «серед пустелі без води й любові»:

Та раптом з марева явилась Ти –
Ішла собі неквапною ходою
Мені назустріч...

Ця мить зустрічі ліричного героя зі своєю мрією, зі своїм коханням кілька разів буде зустрічатися у різних сонетах: кохана – сьайливе молоде марення, що спускається з висоти, кохана – щаслива наречена, якій «небесна синь спадає на фату»; кохана – жінка, за яку «все на світі віддаси»...

Дійсно, багата уява поета відтворила незбаганений світ людських переживань. Глибока сива давнина нерозривно переплелась у його творах із світом нинішнім, де є місце «глибокому небу сподівань», світлій пам'яті батька і друзів, що відійшли у вічність, роздумам про кохання, даль і висоту, до якої прагне душа Майстра.

ПОЕЗІЯ СТАЛА ПІСНЕЮ

Поезія Валерія Кулика музична і мелодійна. Разом із композитором Валентином Плаксеевим поет створив понад 250 пісень.

1998 року виходить їхня перша книжка пісень «Кришталева любов». А в грудні 1999-го відбулася презентація другої збірки пісень «Калинові мости», куди увійшли пісні «Якби ж... я якби», «Білі заметілі», «Ластівки над лиманом», «Юних літ вино» та інші.

У 2001 році з'явилася ще одна збірка ліричних пісень «Повернення в юність», де є такі пісні, як: «Пісня про Чаплінку», «Липовий гай», «Де ж ти, моя ластівко, зимувала...», «Прощання з літом», «Чарівні паничі», «Одцвіта калина» та інші вокальні твори.

Ці пісні до своїх творчих програм включили заслужені і народні артисти України Харіс Ширінський, Наталя Лелеко, Віктор Гурба, а також солісти Херсонської філармонії Зінаїда Колісниченко, Світлана Пішевська, ансамбль «Коло», аматорські ансамблі Херсонщини.

А ще Валерій Кулик любить поетів: американця – Роберта Фроста й шотландця – Роберта Бернса, із радянських – Едуарда Межелайтиса, Євгена Євтушенка та Ваана Тер'яна, із прозаїків – Артура Хейлі, Стефана Цвейга, грузинських новелістів. І Чехова.

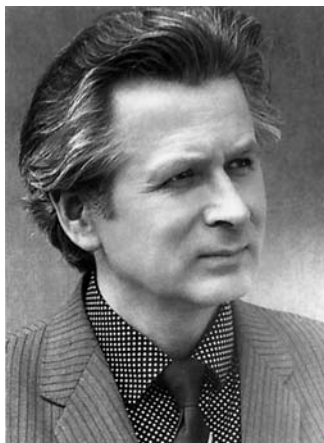
Валерій Павлович Кулик – редактор обласного телебачення, ведучий авторської програми «Степова арфа». Поезія і журналістика – це дві музи, які надихають митця на нові пошуки і досягнення. Як тележурналіст, Валерій Кулик лауреат трьох телевізійних фестивалів, автор кількох фільмів про Асканію-Нову. Так, телепрограма «Асканійські пасторалі», нагороджена, на всеукраїнському фестивалі в Чернівцях (режисер Вацлав Мошинський), вся проілюстрована віршами поета.

Зовсім недавно розкрилася ще одна грань поета – здійснені переклади віршів Пастернака, Буніна, Фета, Максиміліана Волошина «Lunaria», які увійшли до збірки «Світвся гранями сонет», готується до друку книжка для дітей «Загадковий вузлик» з ілюстраціями Ольги Кучерової.

Отже, ще раз переконуємося, що наша Таврія багата і щедра земля на таланти, на імена. Уважнішими будьмо! Поряд із нами живуть добрі, роботящі, талановиті люди, які люблять свою малу батьківщину і своєю творчістю додають їй слави.

ЗОЛОТІ ЕКЛОГИ *(про Олеся Лупія)*

28.03.1938

Олесь (Олександр) Васильович Лупій- український поет, прозаїк, драматург, кіносценарист, культурно-громадський діяч, лауреат національної премії ім. Тараса Шевченка, ім.Д.Яворницького, Заслужений діяч мистецтв України.

МІСЦЕ ОЛЕСЯ ЛУПІЯ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Українське шістдесятництво ще називали «поколінням проти течії».

Шістдесятництво – соціокультурний (літературно-мистецький, громадсько-політичний, світоглядно-філософський) рух опору підрадянської України, започаткований у 60-х рр. ХХ ст.; друге українське відродження ХХ ст.; регенерація національної еліти, винищеної сталінською репресивною машиною в 30-ті роки; духовна революція проти тоталітаризму.

Шістдесятники – покоління творчої молоді початку 60-х рр. ХХ ст., сформоване в період тимчасової лібералізації суспільного життя в СРСР у 1956-1964 рр.

Представники шістдесятництва:

поети (Д.Павличко, Л.Костенко, В.Симоненко, І.Драч, М.Вінграновський, Б.Олійник, В.Стус, І.Калинець, О.Лупій...);

прозаїки (Гр.Тютюнник, Є.Гуцало, В.Дрозд, В.Шевчук, Р.Іваничук, Р.Федорів, Н.Бічужа...);

майстри художнього перекладу (М.Лукаш, Г.Кочур, А.Перепада, А.Содомора...);

літературні критики (І.Світличний, І.Дзюба, Є.Сверстюк, М.Коцюбинська...);

малярі та графіки (О.Заливаха, А.Горська, В.Зарецький, Г.Севрук, Л.Семикіна, В.Кушнір, І.Марчук...);

кіномитці й театральні діячі (С.Параджанов, Ю.Ільєнко, Л.Осіка, Л.Танюк, І.Миколайчук...);

композитори (В.Сильвестров, Л.Грабовський, Л.Дичко, М.Скорик, В.Івасюк...);

публіцисти та правозахисники (В.Чорновіл, Л.Лук'яненко, В.Марченко, В.Мороз, О.Тихий...).

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

28.03.1938 – народився Олесь (Олександр) Васильович Лупій у селі Нова Кям'янка Жовківського району Львівської області.

1961 – закінчив Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, факультет філологічний (слов'янське відділення).

1960-1963 – працював у редакції республіканської газети «Молодь України» та «Літературна Україна», звідки був звільнений за статтю «Собори душ людських» про роман Олесь Гончара «Собор».

1984-1991 – Був редактором альманаху «Поезія», серії книг «Бібліотечка поета».

1991-1998 – відповідальний секретар НСП України.

1998-2002 – заступник голови Спілки письменників України.

1994 – лауреат Національної премії України ім. Т.Шевченка за історичні книжки «Падіння давньої столиці» та «Гетьманська булава». Лауреат премії ім.Д.Яворницького

«Золотої відзнаки» за сценарій історичного фільму «Данило – князь Галицький» (Канада, 1989).

ТВОРЧИЙ НАБУТОК

Творчий набуток Олеся Лупія досить вагомий. За півстоліття роботи в літературі вийшло двадцять п'ять книжок поезій, драматичних поем, віршів для дітей.

1957 – «Вінки юності». Лірика. Вірші для дітей.

1960 – «Заграй, сопілко». Вірші для дітей.

1964 – книжка віршів «Майовість».

1969 – «Перевал». Лірика. Поєми.

1970 – «Голос». Вірші. Поєми. Переклади.

1972 – «Поезії». Поезії. Вибрані твори. Поєма. Переклади.

1974 – «Люди всієї планети». Поезії. Переклади.

1977 – «Невпинність». Лірика. Цикл сонетів.

1981 – «Черемхова заметіль». Вибрані твори. Вірші. Драматична поєма.

1982 – «Любов і лад». Вірші. Історична поєма.

1984 – «Одна-єдина». Поезії. Переклади.

1985 – «Веселі музики». Вірші для дітей.

1987 – «Довголіття бджоли». Вірші. Драматичні поєми.

1988 – «Віра серця мого». Вибрані твори.

1991 – «Кольорами предків». Вірші. Історична поєма.

1993 – «Повернення лицарів». Поезії. Історична поєма.

1998 – «Птахи небесні». Вірші.

1998 – «Зелене весілля». Вірші. Поєма.

1999 – «Золоті еклоги». Поезії. Поєма.

1999 – «Сотня». Повстанські балади.

2003 – «Гармонія». Лірика. Публіцистична поезія.

2004 – «Родинний сад». Вибрані поезії.

2004 – «Березневі строфи». Поезії.

2006 – «Батьківщина». Нові поезії.

2009 – «Вічний рух». Поезії.

Видано вісім романів і повістей: «Милява», «Грань», «Відлуння осіннього грому», «Чоловіки не відчувають болю», «Нікому тебе не віддам», «Лицарі помсти», «Романа», «Час

квітня», історичні романи «Падіння давньої столиці», «Гетьманська булава».

За його сценаріями поставлені телефільм «Малуша», художні фільми «Багряні береги», «Данило – князь Галицький», що здобув Золоту відзнаку на кінофестивалі в Торонто(1989).

Про збірки його поезій «Майовість», «Перевал», «Черемхова заметіль», «Довголіття бджоли», «Кольорами предків» писали критики В.Іванисенко, Ю.Бурляй, Л.Тарнашинська, Д.Чередниченко, О.Сливинський та інші.

Я ж поділюся думками про останні видання поета «Золоті еклоги», «Гармонія», «Березневі строфи», «Родинний сад», «Батьківщина».

Проблемно-тематичні обшири для поезій Олеся Лупія традиційні: природа, Батьківщина, народ, історична пам'ять, обов'язок перед нащадками, шанобливе відношення до коренів свого роду- народу, моральність, кохання, творчість і неспокійне сьогодення...Образний світ багатогранний: золоті еклоги, космічна роса, ніжні крони, дерево роду, каштанові вінки, святі дні, серпневі блавати, жовте сонце, немов булава, сині хмари, немов прапори...Експресивна лексика, високе напруження пристрасті, напнутої, немов тятыва. Для прикладу наведу вірш

Сьогодні ви перемогли,
Вам – гімни величаві,
Крилаті Марсові орли,
Вас на все небо славлять.
І тільки ми, розбиті вщент,
Спроможні оцінити
Поразки біль, ганьбу і смерть,
Яка то радість жити.
І тільки нам печуть уста
Від довгого мовчання
І зрозуміла люта мста
Й готовність до повстання.

Автор лишається вірним темі, що оспівує красу людини, її духовну велич, ратні і трудові звершення, всеосяйного поняття Батьківщина.

І нам судилося, рабам,
Дожити до тієї днини,
Коли блакитно-жовтий храм
Відкрився врешті до людини.
І нам, хто все своє життя
Не міг підвестися на ноги,
Явилась істина буття
І золоті святі еклоги...

Окремі його твори перекладені російською мовою і видані в Москві, а також – польською, білоруською, молдавською, литовською, німецькою, іспанською мовами.

Олесь Лупій належить до покоління шістдесятників, нині вже легендарного. Заслуги цього покоління у відродженні української національної культури, літератури та духовності, справді великі. Ціле суцвіття імен, за якими сотні талановитих книг поезій, романів, поем, балад, повістей, мистецьких полотен, кінофільмів, музичних творів, театральних вистав. Спочатку їхні твори широко друкували «Літературна Україна», «Дніпро», «Зміна» (тепер «Ранок»), «Дзвін», «Вітчизна», інші газети й журнали, і ці публікації викликали велике, зацікавлення інтелігенції, студентської та шкільної молоді, можна сказати, сколихнули ціле суспільство. Потім, після перших репресій, влада запровадила жорстоку цензуру; і вже рідко кому щастило опублікувати свій твір у первісному вигляді.

Хто не погоджувався на редакторські виправлення, для того закривався шлях до читачів. З'явилися чорні списки заборонених авторів. І тут на підмогу прийшли українські журнали й газети із зарубіжжя – США, Канади, Англії, Німеччини, Австралії, Чехословаччини, Польщі, де передруковували кращі твори шістдесятників або публікували нові, передані нелегальним шляхом на Захід. Рідко хто з них бачив ті публікації, переважно довідувалися про них від друзів, знайомих або через радіопередачі.

Широкого розголосу набрала антологія Богдана Кравціва «Шістдесят поетів шістдесятих років» (Нью-Йорк, 1967, «Пролог»), де вміщена добірка віршів Олесь Лупія. Ще через рік видавництво «Молода Україна» (Торонто – Нью-Йорк) надрукувало роман Олесь Лупія «Грань», який полюбився читачам в Україні і за кордоном і який із осудом зустріла тоталітарна система. *«Десь у той час, – згадає письменник, – мене викликали в ідеологічний відділ ЦК комсомолу і стали*

розпитувати, як я ставлюся до таких публікацій своїх творів за кордоном». Олесь Лупій нічого не міг відповісти, бо, принаймні, ніколи не бачив тих видань. Один із працівників відділу поклав перед письменником тоненький, але великого формату журнал. Так Олесь Лупій вперше побачив український зарубіжний часопис «Смолоскип».

Почитаймо спогади самого письменника про той час: «Нелегко нині передати тодішні душевні почуття. Наша національна символіка на обкладинці, навіть незвичайний шрифт, спогади із дитинства, коли мій дядько, політвиховник куреня «Галайда» Михайло Лупій приносив подібні видання до батьківського дому, і думка, що десь у світах нині є мужні люди, які обстоюють усе наше рідне, породили теплу хвилю, яка обгорнула все моє єство і сповнила ще більшою вірою і впевненістю – ми врешті-решт звільнимся з імперської неволі. Мені не дозволили оглянути весь журнал, а відразу показали сторінку, де була надрукована велика добірка моїх віршів, раніше опублікованих у «Літературній Україні», «Дніпрі» та моїй збірці «Майовість». «Прочитай ось це!» – у наказовій формі звелів працівник ЦК комсомолу і ткнув пальцем на вступне слово, де писалося, що я є одним із активних поетів-шістдесятників і зараз мене заарештовано. На душі стало ще тривожніше, спочатку подумалося, чи це не якась провокація. «Чому мовчиш? – вивів мене із задуми апаратник. – Це ж неправда, ти на волі». «Нині на волі, а завтра все може статися», – подумалося мені. «А який підбір віршів: все про Україну, про минувшину, про смуток і жодного вірша про радянську дійсність. Із тобою радилися?» Я заперечив, сказавши, що вперше бачу цей журнал і публікацію. «Тоді ти повинен написати заяву і засудити такі дії буржуазних націоналістів, які використовують твоє ім'я, друкують, як хочуть, твої вірші. Ти прочитай уважно, там все твоє? Може, щось пропущено, щось дописано...» У кількох віршах справді були пропущені окремі строфи, але я про це промовчав і підтвердив, що в публікації все гаразд. «Дивно, – закивав головою апаратник. – Коли читаєш твої вірші у такій підбірці, можна подумати, що ти націоналіст. Розумієш? А ти ж- комсомолец, хороший, молодий поет. Ми тебе посилали на з'їзд і сподівалися, що ти зрозумієш нашу підтримку...» Він ще довго говорив, повчав, радив виступити із заявою-протестом у пресі. Я відповів, що почуваюся вкрай схвильованим і щось писати зараз не можу, а через декілька днів повідомлю про своє рішення. Минув тиждень, і секретарка газети «Літературна Україна», де я тоді працював, передала записку того

апаратника, але я не подзвонив йому. Після того контакти з ЦК комсомолу, як і так звана їхня підтримка, були припинені. Відтоді я з великим зацікавленням читав журнал «Смолоскип», а згодом книжки однойменного видавництва, які передавали друзі, рідні та колеги. Відверто кажучи, не вірилося тоді, що так швидко настане час, коли осередком видавництва стане Київ. Нині ми є свідками активної діяльності «Смолоскипа», який найперше підтримує талановитих молодих людей, видає нові романи й повісті, вірші й поеми, антології, підручники, спогади учасників визвольних змагань, політв'язнів і репресованих. Згадуючи різні поневіряння та знуцання цензорів тоталітарної імперської доби, радію, що збірка моїх поетичних творів виходить у «Смолоскипі», який нині так яскраво палає в самостійній Українській державі».

Щоб збагнути тематичний обшир поезій О.Лупія – читаймо його твори:

* * *

Була державна заборона
На найсвятіше – на любов,
Щоб обсихали ніжні крона
І зупинялась в жилах кров,
Щоб наша мати Україна
Осиротіла навіки,
А на занедбаних руїнах
Зросли манкурти-будяки.
І так щодня коса косила
Отой святий любові цвіт.
Але любов – вона стосила,
І проросла крізь чорний світ.

* * *

Перемоги наші – наша гордість,
Золотом сяють їх роки.
Славні Жовті Води, славний Корсунь
І Пилявці славні навіки.

Чорноморці наші необачні
Сто разів в Туреччині були,
Подолав Москву наш Сагайдачний,
Козаки Варшаву здобули.
Та щораз на звільнені простори
Напливав розбійницький потоп,
І прославилися Львів і Зборів,
Вславились Батіг і Конотоп...
Перемоги наші – давня слава,
І шануймо їх, як дні святі.
Всі вони в літописі Держави
Сяють, мов еклоги золоті.

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ ВОРОНОГО

Його розстріляли в Одесі,
Була опівнічна пора,
Коли в осяйнім піднебессі
Іскристо упала зоря.
Упала зоря декадента
У срібну космічну росу,
Зоря чарівного поета,
Який возвеличив красу
Й пахучу весну, що у шатах,
У ніжних серпневих блаватах
Розсіювала з-поза хмар
Веселість та усміх примар.
А нелюди ниці, безликі,
Створіння якісь напівдикі,
Що виповзли з чорної мли,
Червоним його залили.

* * *

Рідне ім'я – Україна –
Щемно до болю звучить,
Так, ніби чайка в долині

У надвечір'ї ячить.
Горде ім'я – Україна
Карбами на прапорах
Світиться золотоцінно
У дорогих кольорах.
Ніжне ім'я, мов калина,
Мов небеса голубі.
Гарне ім'я – Україна,
Личить воно і тобі.

ДОВЕРШЕНІСТЬ

І.Я.Франкові

Іване Яковичу, з Вами
Так легко жити і творити.
Милуюсь Вашими словами,
Метафорами, стилем, ритмом,
Класичним розміром сонета
І філігранністю симфори.
Думок високих вільним злетом
У поміжзоряні простори.
Ваш вірш упевнено глибає
Над верховинами крутими.
Хоч нині вже ніхто не дбає
Про розміри і точні рими,
Хоч нині більшості байдуже
До тих секретів поетичних,
Мені ж невпинно повнять душу
Всі Ваші роздуми незвичні,
І Ваша віра в перемогу,
І найінтимніші експресії,
І віщі звернення до Бога –
Найсокровенніша поезія.

ЛЮБОВ

Володимиру Сосюрі

«Свою любов віддай чужим
Просторам, людям і країнам,
Забудь про неньку Україну!» –
Колись велів страшний режим.
І забували, і зрікались
Своїх еклогів і знамен,
Своїх батьків, своїх імен,
І тіні власної боялись.
А він любов до України
Срібноголосо оспівав,
Неначе прапора підняв
Нескорених серед руїни...
Дружину в табір повезли,
Йому – анафему щоденну,
Та пісню, вільну і натхненну,
Вже покарати не змогли.
Вона, здолавши чорну сіль,
Відважних кликала до герцю,
Пливла від серця і до серця;
Навчала нас: «Любіть, любіть!»,
Як він любив, як він любив
Кохану матір Україну,
За її мову солов'їну
Своє кохання погубив.

* * *

Добрий день, Україно тобі
На Дніпрі, на Дністрі, на Дінці,
Де собі небеса голубі
Заплели золоті промінці.
Де в полях бубнявіють жита,
Благовіст оповив цілий край.
Де веселка рясна вироста,

Як святковий новий коровай.
Добрий день, Україно свята,
Чую гомін далеких віків,
Як дитячі співучі вуста
Опановують мову батьків.
Рідні наспіви, рідні слова.
Рідні символи і кольори.
Жовте сонце, немов булава,
Сині хмари, немов прапори.
Добрий день, Україно, тобі
На Дніпрі, на Дністрі, на Дінці,
Де собі небеса голубі
Заплели золоті промінці.

Цій поетичній публіцистиці надають художності не стільки риторичні оклики чи експресивна лексика, яскраві образи, позичені з народних дум, пісень, скільки висока напруга пристрасті, напнутої, мов тятива, межі полярних сил: з одного боку – вічний народ, його волелюбна козацька кров, з іншого – вороги українського народу. Ліричний герой відстоює національний дух, честь України, любов до рідної землі, мови й ненависть до ворогів, (яка притаманна була Т.Шевченку, І.Франку, Лесі Українці, Є.Маланюку, В.Симоненку...).

Справжню любовну лірику аналізувати, розкласти по полицках гріх. В.Симоненко якось говорив: *«Рецензувати поезію – значить цитувати її. Ніякий переказ, ніякі коментарі не в силі відбити всі барви, тони і півтони, настрої і найтонші порухи душі.»*

Олесь Лупій – співець багатогранний, поліфонічний. Йому однаково підвладні ліричні мініатюри і балади, поеми і посвяти, вірші-медитації, акварелі, елегії...

Окремої розмови заслуговує пейзажна та інтимна лірика поета, де знаходимо чимало справді глибоко-душевних і витончених у мистецькому розумінні творів.

Читаючи написані останнім часом поезії Олесья Лупія, доходимо висновку, що у його творчості головним є культ людської особистості як центру Всесвіту, а світоглядною засадою – духовний демократизм, а ще естетичний максималізм, національна самосвідомість, сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті, як оберегів нації.

Я безмежно вдячна долі, що вона подарувала мені це щастя – доторкнутися серцем до чарівного слова цієї поважної людини, вільного злету його високих думок і незвичних роздумів, віщих звернень до Бога, народу, мови, України.

Під час останньої розмови із письменником я поцікавилася, звідки він бере теми для своїх творів про УПА і зокрема поем «Сотня», «Зелене весілля», та «Львівський легінь», і почула відповідь: *«Я народився на Львівщині і там промайнуло моє дитинство до часу вивезення нашої родини до Сибіру. На моїх очах відбувалася запекла боротьба спарвжніх захисників українського народу із загарбниками. Татів Брат Михайло – «Кармелюк» – був політвиховником сотні Ема, а згодом куреня «Галайда», та і вся наша родина допомагала повстанцям. Я добре пам'ятаю обличчя вояків УПА, вони часто заходили до нас, ночували, лікувалися. Вони були для нас, як рідні, наші герої, бо захищали людей від німецьких фашистів та енкаведистів. А яких пісень вони співали вечорами – жінки та дівчата плакали. Отже, мені нічого не треба було вигадувати, образи конкретних людей і досі живі у пам'яті.*

Про події, описані в поемі «Сотня» мені розповідав старший брат Григорій, який був у Юнацтві ОУН і ще довго мав зв'язки із підпіллям. Про кохання і трагічну загибель повстанця і медсестри («Зелене весілля») я почув ще під час навчання в Рува – руській школі. Про героїчний вчинок молодого земляка («Львівський легінь») мені розповіли друзі – студенти. Майже нічого не вигадано і в інших творах».

Цікавою, як на мене, була й відповідь Олесья Лупія на запитання, що є сьогодні найважливішим для майстра слова? Почула таку відповідь: *«Допомогти людям, і особливо молоді, не втрачати своє коріння, по-справжньому любити свою Вітчизну, і творити нову красу, нові склоги, тобто те, що завжди дивує, захоплює, підносить. Якій порі року ми найбільше радіємо? Весні, коли все починає буюти, увесь світ відроджується...».*

Ще в далеких 60-х роках ХХ століття Андрій Малишко писав про нього: *«Надійний талант Олесья Лупія введе його на тверду дорогу праці й нових відкриттів, до того світла й чистоти, яких він так жагає у своєму житті».*

Тож упевнено можна сказати, що Олесь Лупій ще на початку шістдесятих років узяв свою загінку на гонах української

літературної ниви, так і веде її по сьогодні невпинно і старанно, віддаючи улюбленій справі свою силу, талант і душу, як добрий косар.

* * *

Олесь Лупій є автором багатьох романів і повістей. За історичний роман **«Падіння давньої столиці»** та повість **«Гетьманська булава»** 1994 року йому присуджено Національну премію імені Тараса Шевченка.

«Гетьманська булава» – гостросюжетний історичний, соціально-психологічний твір про трагічні події XVII ст. коли вирішувалося: бути чи не бути Україні як державі. У повісті психологічно тонко і переконливо виписано образи гетьмана Івана Виговського, полковників Петра Дорошенка, Івана Богуна, Мартина Пушкаря, молодого Юрася Хмельницького, відтворено героїчні сторінки Конотопської битви 1659 року, що уславила українське козацтво.

Історичний роман **«Лицарі помсти»** (2001) – це твір про морські походи запорозьких козаків. Ця тема цікавила автора ще з дитячих літ, коли він вперше почув розповідь про минулі події, легендарний край – Запорозьку Січ, про Чорне море – загадкове і таємниче.

Згодом Олесь Лупій перечитав немало книг і найперше наших видатних істориків В.Антоновича, М.Грушевського, Д.Яворницького. Автор згадує: *«Пізнавши всю трагедію українського народу в минулому, не раз побувавши на Чорному морі, я почав задумуватися: а чому ж так сталося, – од віку наша Україна була морською державою, од віку українці були не тільки обайливими хліборобами і мужніми воїнами, а й відважними моряками, для яких не було проблемою вздовж і впоперек перепливти Чорне море, подолати Босфор і Дарданелли, на рівних змагатися із грецькими і турецькими флотами і часто перемагати супротивників. То чому ж тут, на наших землях, на нашому морі, творили собі славу інші народи, і їхнє возвеличення дійшло до того, що про колись славетні походи наших предків або замовчувалося, або говорилося напівправду, надто лаконічно, ніби між іншим, і ледве не ставилося під сумнів, що ми українці могли бути моряками».*

На наших очах підрастає наймолодше покоління українців, і воно повинно знати правдиву історію свого народу. Його потрібно постійно

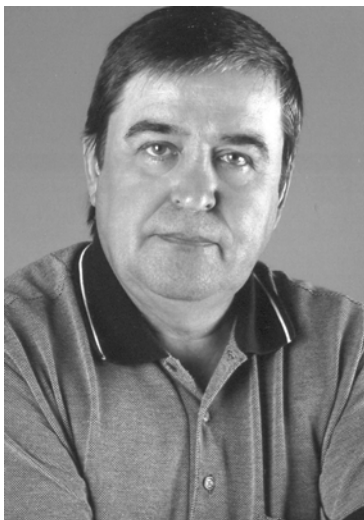
захищати від фальшивих історій ультрашовіністичних авторів, книги яких заповнили ринки в Україні. Ось із цією метою і написаний історичний роман «Лицарі помсти», в якому Олесь Лупій відтворив події середини XVII ст. на Запорозжі, на Чорному морі, в Чигирині та Стамбулі, виписав колоритні, неповторні образи талановитих полководців і отаманів від Богдана Хмельницького до Антона Ждановича – людей високоосвічених і добре вихованих. Примхлива доля не раз їх ставила у безвихідь, і вони, керуючи полками і корпусами, долали ворога або змушували його втікати з поля бою. У морських походах і битвах запорозькі козаки не шукали романтики чи можливості розбагатіти, завжди в них на першому місці було визволення земляків із невільницького полону та захист рідного краю.

Про мужність і героїзм українських моряків є сотні свідчень у вітчизняних і зарубіжних хроніках, літописах, архівних документах. Ще в XVIII ст. французький історик Жан Бенуа Шерер писав, що завдяки своїм численним плаванням по Чорному морю запорозькі моряки-козаки так добре його пізнали, що почувалися на морі більш певно вночі, ніж турки серед білого дня. Вельми цікаве для нас і свідчення турецького літописця XVII ст. Наїма: «Можна впевнено сказати, що неможливо знайти на цій землі сміливіших людей, які так мало дбали про своє життя і так мало боялися смерті».

Нам хочеться, щоб молоде покоління українців не тільки добре знало історію рідного краю, пишалось звитягами наших предків, а й усвідомлювало, яке значення для нас нині мають Чорне та Азовське моря, почувалося на них володарем і господарем, тим більше тепер, коли Україна є незалежною державою. Задля цієї благородної мети Олесь Лупій написав цей роман, задля цього ми доторкаємося своїми серцями не лише до сивої давнини, а й до нашої духовної пам'яті через його поетичне, високохудожнє слово.

ГРАНИЧНА ПРАВДИВІСТЬ *(про Леоніда Марченка)*

19.07.1947

*Його творчість- чесна і правдива,
драматична і життєствердна.
Відчувається захоплення ратною і
трудовою героїкою земляків, рідним
містом і таврійським краєм, духовними
інтересами сучасників...*

Таїсія Щерба

ЖИТТЄВІ ВІХИ

Леонід Марченко – журналіст, поет, прозаїк, публіцист, гуморист-сатирик, автор творів для дітей.

Член Національної спілки журналістів України (1987), член Національної спілки письменників України (1998), член Міжрегіональної спілки письменників України (2003), член

Херсонського літературно-мистецького гурту «Малючок – Степовичок» (1996).

Головний редактор літературно-мистецького альманаху «Степ» (1996-2006).

Керівник літературного клубу «Елінг» (1987-1997). Пише українською та російською мовами.

19 липня 1947 року – народився в селищі Біле Озеро Архангельської області (Росія).

У 1966 році закінчив Північнодвінський політехнічний технікум (за фахом будівельник).

У 1994 році закінчив Київський університет ім. Шевченка і отримав диплом журналіста.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

1991 – «Пришелец из подземелья».

1992 – «Поиск продолжается».

1993 – «В Маячке, у бабушки».

1994 – «Північна яблуня з Півдня».

1995 – «Плугатарі етапом йдуть...».

1996 – «Маринчин дивосвіт»,

1997 – «У жизни на крючке».

1998 – «Жеребёнок Кося».

2000 – збірка віршів «Выбираю любовь».

2001 – «Под водой и на суше», «Весёлая кухня», «Удачное лето», «Жизнь высшей пробы».

2002 – «Зустрічі з Макаром Степовиком».

2003 – «Маркиза на даче».

2006 – «Тепер я все можу!».

2007 – «Клятве остались верны».

2010 – «Приключения Крайта и Кэгни».

За книгу для дошкільнят «Маркиза на даче» став дипломантом міжнародного конкурсу дитячої та юнацької художньої літератури ім. О. М. Толстого (2006).

За книгу «Клятве остались верны» удостоєний літературної премії ім. «Молодої гвардії» Міжрегіональної спілки письменників України (2008).

За книги «Клятве остались верны» та «Приключення Крайта и Кэгги» у 2010 році отримав обласну літературну премію ім. Бориса Лавреньова.

ПРОЗА АВТОРА

У 2007 році у видавництві «Айлант» побачив світ документально-художній роман «Клятве остались верны» про дії групи відважних юних патріотів (Льоню і Петю Чернявських, Андрія і Федю Запорожчуків, Шуру Теленгу, Мішу Єременка, Шуру Рубльова, Сеню і Сергія Бабенків, Шуру Падалку, Мішу Десєв, Льоню Лагутенка, Валю Кабакова, Ліду Григоровську, Ваню Іванова, Костю Чернегу та інших) із Карантинного острова у роки Великої Вітчизняної війни проти німецьких і румунських окупантів. Підлітки добули зброю на затонулому судні, чинили опір окупантам, клеїли листівки, допомагали військовополоненим, нищили транспорт ворога... Доля майже усіх юних підпільників із Карантинного острова закінчилася трагічно.

Передчасно від простуди пішов із життя Ваня Іванов.

22 серпня 1942 року, на світанку, були розстріляні біля заводу Петровського восьмеро хлопчаків: Федя Запорожчук, Шура Рубльов, Шура Теленга, Шура Падалка, Сергій Бабенко, Міша Єременко, Міша Дєєв, Толя Тендітний..

Того ж дня на центральній вулиці міста – Суворова, біля кінотеатру «Спартак», гестапівці повісили чотирьох героїв: Толю і Андрія Запорожчуків, Петю і Льоню Чернявських.

У 1944 близько пивзаводу за антифашистську діяльність окупанти розстріляли групу херсонців, серед них значився і Льоня Лагутенко.

Ліда Григоровська була схоплена і страчена окупантами у березні 1944 року перед самим звільненням міста від ворога.

Сеня Темний пройшов через багато німецьких тюрем і концтаборів, довелося побувати і в Майданеку, де німці умертвили 1,5 мільйона людей. Декілька разів тікав із полону. Його ловили і знову повертали за ґрати й колючу проволочку. Лише у лютому 1945 року, із четвертої спроби, йому вдалося перейти лінію фронту і опинитися в розположенні радянських частин. День Перемоги він зустрів у Берліні. Був поранений. Нагороджений знаком «Партизан

України». До цих пір у пам'яті Семена Тихоновича Темного звучать останні слова, сказані Льонею Лагутенком: «Сенько! Хто залишиться живим, повинен розповісти правду про нас, острівських хлопчаків. Для одних ми були розбишаками, для інших звичайними хлопчиськами, які любили рибалку, захоплювалися футболом. А правда наша була в тому, що ми, ризикуючи життям, боролися з ворогом!»....

Отже, можна з впевненістю сказати, що і Леонід Марченко вносить свій гідний вклад у художню літературу рідного краю.

«ПІВНІЧНА ЯБЛУНЯ З ПІВДНЯ»

Десь у вісімдесятих роках Леонід Марченко звернувся до письменниці і критика Лади Федоровської з проханням прочитати його щойно закінчену повість і висловити свою думку про неї.

«Невеличка за розміром, – потім писала Лада Федоровська, – добротню написана повістину мене приголомшила. Щонайперше – своєю граничною відвертістю. Побудована на фактах справжньої родинної історії, повість із достатньою мірою художнього узагальнення відтворювала сторінки страшної трагедії українського селянства, адже йшлося у ній про роки колективізації, про злочинні страхіття розкуркулення й голодомору...».

Сьогоднішнє покоління у величезному боргу перед предками й нащадками, адже понад сімдесят років замовчувалася найстрашніша трагедія українського народу – штучний голодомор 1932-33 років, тотальна колективізація, переламані долі тисяч людей, гнаних людинодавильною машиною тогочасної системи в Сибір, на Північ, Колиму...

Цей борг спробував повернути у деякій мірі Леонід Марченко повістю **«Північна яблуня з півдня»**. За жанром – це реалістичний, документально-психологічний твір про давні події в ту *«блаженну пору»*, коли таке написане можна було читати лише в рукописах, а про їхню публікацію в пресі годі було й закатися. А Леонід Марченко ризикнув надіслати рукопис до журналу і одержав невдовзі відповідь, гідну того періоду: *«...повість, ідейно хибна, автор не зумів розібратися в історичних колізіях тридцятих років»*.

Дешиця істини в такій оцінці твору була: автор, сам онук розкуркуленого, а на ту пору – комуніст, не мав права бути відвертим до кінця, заперечувати *«мудрість»* великого перелому, стати

на захист Полікарпа Семеновича, його родини, витурених із південного українського степу у північні нетрі за наказом тодішнього вождя – вірного продовжувача справи свого попередника. Адже тоді небезпечно було навіть мимохіть згадувати про оті «соціальні досягнення» несхвальним словом. Але автор у своєму творі писав про все це з якоюсь аж ніби наївною правдивістю, і це вражало.

І тільки у 1994 році повість побачила світ. Усе стало на свої місця, і перед нами зі сторінок книжки відкрилася таки справжня трагедія «добровільної» колективізації. Ми співпереживаємо разом із автором жертвам тих років, симпатії наші на боці Полікарпа Семеновича, його вірної дружини, добросердного онука, зрештою тисяч таких, як вони, чій долі скалічені часом і тоталітарною системою.

Повість має 10 розділів, які нагадують гостросюжетні новели, насичені пейзажними замальовками, портретними характеристиками, невеликою кількістю персонажів. Це повість-протест проти порушення елементарних прав людини. З найвиразніших її тематичних пластів можна виділити такі: *безодня людського горя, відчаю, страхітлива хроніка тяжкої, нестерпної долі українського народу, пов'язаною з розкуркуленням господарств, насильницьким переселенням родин на північ Росії; невігойного болю самого автора, емоційної пам'яті у відношеннях до героїв свого твору; показ безмежної любові до праці, побуту і звичаїв українців-переселенців; могутня воля до життя, гідного людини.*

Починається твір із розповіді про літнього Полікарпа Семеновича, якого уже два роки як паралізувало. Щодня він лежав у крихітній хатинці і з нетерпінням чекав суботи, бо то був лазневий день, і його онук Сашко щоразу носив на собі діда до лазні. Там дідусь не тільки мився, а й дізнавався про всі сільські новини, якими жили колгоспники.

«М'яка вода і березовий віник, – пише письменник, – змивали не лише бруд із тіла, а й розм'якували душі людські до добросердя й відвертості... Дід слухав новини із цікавістю, але в розмову не встрявав. У колгоспі його поважали, і він сприймав це як належне. Та відтоді, як сили покинули... Про що можна говорити?!»

Після смерті дружини Марфи Фоківни Полікарп Семенович як міг допомагав по господарству. Порався біля худоби, плів із верболозу кошики, лагодив паркан... Через два місяці зліг. Життя

потихеньку залишало колись могутній організм. Ех, яким був Полікарп Семенович! Хто з мужиків не заздрив його силі?!

»... Давно те було. Тепер – хвороба, самотність, крихітна хатчина з щільно запнутим віконцем. Тільки спогади зв'язували Полікарпа Семеновича із цим світом.

Найчастіше згадував рідні місця. Як далеко вони од Північної Двіни!.. Виходить він за околицю села, а навкруги пшениці та високе небо над головою. Степ, херсонський степ – аж до обрїю, рівний-рівний. Іти по ньому легко, до краю землі дійти можна. Лише інколи спіткнеться око об скіфський курган. Ідеш по землі, а душа твоя, як птах, ширяє над нею».

Далі автор дає характеристику Полікарпу Семеновичу, який був дбайливим хліборобом. Сіяв пшеницю, ростив її, на складені від продажу хліба гроші – збудував млин, придбав молотарку, поставив двоповерховий будинок. Так у степу виник хутір – за три версти від села.

Працював Полікарп Семенович як проклятий. Двоє синів і старша дочка тягли лямку разом із батьком. Пізніше довелося навіть наймитів узяти на сезонні роботи.

Люди до нього ставилися не однаково. Одні запобігали перед ним, інші ховали очі, сповнені заздрісної ненависті. Але його девізом були слова: *«Не заздрити треба, а працювати до нудоти, тоді, диви, і ситим-взутим будеш. Землі-матінці треба кланятися з ранку до вечора – в боргу не залишиться».*

Спливав час. Революція, громадянська війна, колективізація – ніщо не пройшло стороною. У селі створили колгосп.

Незабаром з'явилися на хуторі керівники колгоспу з озброєним міліціонером і наказали Полікарпу худобу і зерно здати з доброї волі, залишили папери, в яких приписувалося виїхати з хутора протягом двадцяти чотирьох годин. Нове місце поселення – російська північ.

Полікарп із родиною, як і сотні інших переселенців, поселився у непрохідній тайзі, біля озера Світлого. Від озера і селище дістало назву – Світле Озеро. Усюди було голодно. Але треба було виживати, бо у кожного діти, а заради них можна піти на все. Опустити руки – і кінець роду-племені. Тому він поринув у роботу з головою. Часто не вистачало сил до халабуди дістатися.

Спливали роки. Росло на очах, змінювалося Світле Озеро. Підросли діти. Перші переселенці ставали дідами. Під час війни у селищі залишилися жінки, літні люди та малі діти. Тягли колгосп, як могли. Майже увесь урожай здавали державі. А взимку заготовляли ліс. Жінки ночами, при світлі газових ламп, в'язали для бійців шкарпетки і рукавиці, бо їхні сини теж були на фронті.

Колишні «куркулі» змалку звичні до важкої праці, яка була єдиним сенсом їхнього життя. Без неї вони б не врятувалися від відчаю і журби за батьківщиною.

Реалістично зображено у повісті не лише нещастя родини Полікарпа, а й інших сімей, оголошених радянською владою куркулями і висланих на Північ. Це і доля Кіндратівни, яка залишилася удовою з малими дітьми. Хоч-не хоч, повинна була запросити до себе наймита. Але і до неї з'явилися: *«У тебе наймит, а ти – куркульська жінка!»* От і опинилася Кіндратівна на півночі.

А як потрапив Федір до «чорного списку»?

Він у громадянську війну воював у Червоній Армії. Двічі був поранений. Повернувся додому – землю дали... Почав на ній трудитися. Одружився. Оксана народила доньку, потім сина... Придбали корову, коня, свиней. Тільки жити й жити – молоді, сильні... Та надійшла вказівка розкуркулити в селі двадцять сімей... Через якийсь час у сільраді знов вказівку отримали зверху: розкуркулити ще п'ять сімей. *«Шукайте, інакше самі будете у тому списку!..»* Вирішили Федора з сім'єю вислати на північ.

Не краща доля випала Миколі. Він побудував у центрі села хату під залізним дахом. Лише одну ніч переночував у ній. А зранку постукали у двері і тицьнули під заспані очі папірець із жакливим рішенням: дім відібрати, його відправити під Архангельськ.

У місцевих владників для усіх цих нещасних була непереможна логіка: *«Якщо ти щось маєш – ти куркуль. А якщо ти куркуль, значить – експлуататор. Тому і виселяємо як ворога народу...»*

Цю повість можна назвати психологічною тому, що в ній описуються незвичайні переміни у душевному стані кожного героя-жертви розкуркулення, справді людської трагедії. У найглибших закутках серця ці герої залишаються більш людяними, ніж їх погубники.

Якось онук Сашко запитав діда:

– Діду, а чому ви ніколи не лаєте радянську владу?

Той жажнувся. Він чув уже таке запитання. Правда, запитувала зовсім стороння людина. Тоді він злякався, думав, що підкоп під нього роблять. З якої речі?...Заберуть – потім доведи. Та й хто повірить йому, розкуркуленому?! Хто буде шукати докази? Доказ є – він розкуркулений. А це вже на все життя!

Головна увага автора, природньо, зосереджується на тих, хто вирощував хліб, трудився у неймовірних умовах, у праці вбачав єдиний порятунок. Тодішнє життя вносило свої правила. І велика сила таланту Леоніда Марченка в тому, що він не збочує зі шляху правдивого змалювання дійсності.

Скажемо щиро: останні дні Полікарпа Семеновича виписані автором набагато переконливіше і колоритніше, аніж екскурси в минуле – розкуркулення, переселення, вростання в північний ґрунт не тільки яблуньки з півдня, але й зраненої душі хлібороба.

Та, попри це, повість все ж сприймається як незаперечний художній документ, який багато про що говорить серцю і розумові. Вражає гранична правдивість оповіді, авторське бачення порушеної проблеми.

Книжка «Плугатарі етапом йдуть...» присвячена тій же невигойно-болючій темі, що і попередня. Це – документально-художній твір про розкуркулення українського села на матеріалах Херсонщини. Розкуркулення селянства призвело до великої трагедії українського народу. Автор на конкретних життєвих фактах, спогадах очевидців, безлічі інших архівних документів досліджує, як почалася ця трагедія, які причини її визначили, і чим вона обернулася для мільйонів людей. Це дослідження вагомо підтверджує ті визначальні риси творчої особистості автора, які зумовили й специфіку його нового твору. А саме: ніби вроджену потребу в істині, ґрунтовність у доборі та вивченні вихідних матеріалів, серйозність у осмисленні порушених проблем, соціальну зболену чесність, органічну духовну «вкоріненість» у буття рідного народу...

Книжка «Плугатарі етапом йдуть...» має передмову, чотири розділи, післямову, вдало підібрані епіграфи. Так, до сторінок «Від автора» Л.Марченко використовує, як епіграф, слова М.Василенка:

»... Несла свій хрест мовчазно Україна,
Але не стала в скрутї на колїна,
Хоча й звірячий був над нею суд».

Цей епіграф підсилює рясні трагічні події в історії України. Особливо вражають страхіття, що випали на долю українського народу у першій половині ХХ століття:

1914 – перша світова війна;

1917 – жовтнева революція;

1918-1920 – громадянська війна;

1921 – голодомор;

1929 – рік «великого перелому» (розкуркулення і колективізація);

1933 – голодомор;

1937 – пік «класової боротьби» (репресії проти інтелігенції та інших верств українського народу);

1941-1945 – друга світова війна;

1947 – голодомор.

«Кожне з отих «великих починань», – стверджує письменник, – сіяло смерть. За це страшне півстоліття мученицьки загинули мільйони українців... Це минуле наше повстане проти нас, якщо ми будемо безбатченками, Іванами безродними та безпам'ятними. Ті, що залишилися живими, вціліли у випробуваннях доби, їхні діти й онуки повинні зробити усе, аби цей масштабний геноцид проти українського народу більше ніколи не повторився.»

До розділу книжки **«Куркуля слід було б вигадати»** автор добирає як епіграф слова М.Салтикова-Щедріна: *«Немає нічого жахливішого, аніж щирість, підпорядкована насильству».*

У цьому розділі він дає соціальний аналіз потаємних першопричин трагедії, кваліфікує колективізацію та її згубні для мільйонів людей наслідки, як свідомий, підступно спланований злочин сталінської тоталітарної системи проти українського селянства.

Ось хоча б деякі факти-спогади тих, хто пережив той страшний геноцид. У своєму листі Лідія Тимофіївна Непийпиво (учителька, нині на пенсії, живе у селищі Сиваське Новотроїцького району) ділиться своїми споминами:

«Наші дитинство і молодість випали на трагічні роки. Скільки безневинних людей загинуло! Я в той час росла в Нижніх Сірогозах. Наш батько був убитий у громадянській війні 1919 року. У матері на руках – ми, троє дівчаток. Землі у нас не було. Коли почалася колективізація, хто пішов у колгосп? Такі, як ми, нещасні й безземельні. Я пам'ятаю свою трудову діяльність у «горькоколгоспі» – СОЗІ «Червоний партизан», що організувався в Нижніх

Сирогозах. Працювали, а нічого не заробляли, і куди дівався хліб, що ми вирощували, досі не розумію... Ті, що мали землю, що zostалися одноосібниками, були працюючими господарями. Це ми всі бачили і, правду кажучи, вони і нам, сиротам, допомагали. У мене було багато друзів і серед заможних. Я й досі пам'ятаю Ніну Татаринцеву, Катрю Ляшко, яких після «розкуркулення» вигнали, і вони померли від голоду. За віщо?!»

На липень 1929 року до колгоспів увійшло лише 4 відсотки господарств – переважно ті, кому взагалі, «крім власних кайданів», не було чого втрачати. Партійні лідери знайшли простий «рятівний» вихід із становища: здійняли галас про розгортання на селі класової боротьби (якої фактично не існувало, бо куркульських господарств залишилось на той час всього 3 відсотки!)

Свого часу ще Яків Свердлов «мудро» закликав: *«Ми повинні якнайсерйозніше поставити перед собою проблему поділу села на класи, створення там двох протилежних і ворожих таборів, підбурюючи найбільшій прошарку населення проти куркульських елементів, розпочавши там таку ж саму класову боротьбу, як і в містах, – лише тоді ми досягнемо у селах того, чого ми добилися у містах».*

Автор опрацював силу-силенну статей, написаних провідними політичними діячами тих років, і прийшов до висновку, що у них не зустрінемо доброго слова про селянина. Зате, судження про його дрібнобуржуазність, політичну нестійкість, класову ненадійність можна знайти майже у кожному абзаці...

У газетах тих часів багато друкувалося листів, заміток, інформацій, які скидалися на доноси. Вони були підписані «доброзичливцем», «сусідою», і сяяли ворожість у селянському середовищі, руйнували суспільний спокій.

Використовуючи партійні документи того часу, матеріали Херсонського обласного державного архіву, статті місцевих і обласних газет, свідчення тих, хто пережив страшні роки, можна із впевненістю констатувати, що ніяких соціально-економічних підстав для «класової боротьби» на селі не існувало. Отож тим, хто її розпалював, треба було звернутися до політичних засобів, вигадати куркуля як класового ворога і силою, хитрощами чи демагогією розпочати непримиренну війну з селянством.

Ось розповідь людини, причетної до тих подій, Л.В.Зінченка з села Новопавлівки Великоолександрівського району, учителя-пенсіонера:

«Мої батьки працювали в колгоспі за трудовень, який не оплачувався. Робота була гірша за кріпацтво. Крім того, нам ще навішували ярлики: «куркуль», «підкуркульник», «шпигун», «диверсант», «націоналіст», «троцькіст»... Загальний ярлик був один – «ворог народу».

«Куркуля» вигадували скрізь, бо образ ворога надійно працював на становлення адміністративно-феодальної системи. «Куркуль» був не тільки на селі, він уже вкоренився і в місті.

«Казарменний соціалізм», що його будувала партійна номенклатура вірних сталінців, визнавав тільки рівність усіх у пригніченні, у нестатках. Але хіба такого соціалізму бажав народ?

Розділ **«Як заганяли у колективне рабство»** відкривається епіграфом, узятим з усної народної творчості:

– Життя, брате, складна штукенція...

У тридцятому році один мій дядько
вирішив покінчити з собою і
записався в колгосп.

А інший дядько теж вирішив заподіяти
собі смерть і не записався у колгосп.

– Царство небесне їм обом!

Така розмова (приклад) дає виразне уявлення про поетапний розвиток трагедії, про невідступність більшовицького смертного тиску на селянство. Співставляючи свідчення тодішньої офіційної пропаганди, зокрема газетної, і документи живої людської пам'яті, письменник показує, як послідовно убивалося в трударях почуття господаря, як злочинне «розкуркулення» згодом оберталось не менш страшним за віддаленими наслідками «розселенням» величезної маси хліборобів.

Читаємо таке:

«С.І.Васильєв, голова Дудчанської сільської ради, що в Нововоронцовському районі, досі не може забути, як до них теж приходили комнезамівські активісти трусити хліб, залізними щупами буравили в хаті долівку, стіни, землю у дворі. Звичайно, нічого не знайшли, тоді причепилися до іншого: «Чому сім'я не

вступає в колгосп? Куркульським душком тхне від вас». Мати пояснювала їм, що батько в колгоспі, тільки в риболовецькому, а вони знай своє: «Чому не вступаєте в колгосп тут?» І навіть один – наганом матері в обличчя. Колективізація під дулом – і таке було».

У новостворених колективних господарствах швидко взяли гору «активісти» – доморослі яничари, насамперед ледарі та п'янички, пустомели і демагоги, злочинні елементи – так зване сільське «дно». Прикладів розгулу, знущання цього дна з сільського люду можна навести багато.

З дослідження Леоніда Марченка (найхарактерніший із цього погляду розділ «**Долі людські – трагічні**») зрештою постає образ нашого багатостраждального народу – із його неповторною вдачею, життєстійкістю, добротою та працьовитістю. Розповідаючи про шляхи і долі тих, кого без провини заслали на Північ, автор мовби й сам трохи дивується з притаманної їм життєвої снаги: ті, хто не вмер дорогою і не збожеволів, і на Півночі зуміли налагодити відповідний до національної вдачі побутовий затишок, спосіб життя: всупереч усьому, побудувалися, підняли дітей, навіть садки примудрилися виростити...

Автор порушив таку складну тему не для того, щоб «*сипати зайвий раз сіль на болючу, невилгоїну рану*», а ради сьогоденного життя народу. І він має рацію декларувати: мільйони українців, нащадків отих вигнанців, розкидані по просторах колишнього Союзу. Хто по-справжньому подбає про цю ближню «діаспору»? Хто, хоч би наслідуючи приклад Канади, скаже бодай вдячне слово українцям-хліборобам, які окультурили, обжили ці безлюдні й дикі раніше місця?..

Чи зможе такий твір захопити за душу політично байдужого читача? Мабуть, зможе! І це повинні зробити ми, учителі історії та української словесності, щоб наша юнь читала і знала, що життя сповнене труднощів та випробувань і треба бути до них готовими. Треба, аби в нашій духовній і моральній пам'яті було менше білих плям, аби кожен, прочитавши жахливі факти минулого, перейнявся авторською любов'ю і вірою у свій народ, у Людину, в її спроможність не відступати ні на крок від свого вибору, своєї долі й загальнолюдських моральних норм, знаходити гідний вихід із найскрутніших обставин.

Події, що розгортаються у дослідженні Леоніда Марченка, – наслідок не війни, не стихійного лиха. Йдеться про спланований сталінським режимом голодомор. Це дослідження допомагає ще раз побачити, як все те діялося у нас, на Херсонщині, передає біль людських страждань, жертв, неймовірних втрат, яких зазнала рідна Україна, наші країни.

Леонід Марченко з честю виконав свій громадянський обов'язок, зробивши свій внесок у справу висвітлення соціально-політичної ситуації тієї трагічної пори, катастрофи, спричиненої сталінським «великим стрибком» у соціалізм.

ПАМ'ЯТЬ СЕРЦЯ

Пам'ять – найміцніший зв'язок поколінь. І поки з нами поряд жива історія, є свідки, учасники подій – ми повинні збирати і зберігати спогади, реліквії, записи, документи, щоб не настало забуття.

На минулих полях боїв Великої Вітчизняної колоситься пшениця, плодоносять сади, відбудовується житло, і важко тепер уявити, що саме тут колись лилася кров, йшли запеклі бої, обривалося чиесь життя і недоспівана пісня... А ось у серцях і душах людських до цих пір не зарубцьовуються рани, нанесені війною. Багато людей і по сьогоднішній день не знають, де могили їхніх загиблих батьків, синів, братів... Та, слава Богу, знаходяться ентузіасти, які увесь свій вільний час присвячують пошуку безвісти зниклих.

Саме про таку пошукову роботу одного із них – електрозварювальника виробничого об'єднання «Дніпро» Валентина Тимофійовича Книша – документальна повість Леоніда Марченка **«Поиск продолжается»**.

В.Т.Книш – людина робочого гарту. Небагато людей знають про його незвичне захоплення: пошукову роботу. Він впродовж п'ятнадцяти років (з 1977 по 1992) займався вивченням історії рідного краю, писав про земляків-героїв минулої війни, листувався з архівними закладами, музеями, такими ж ентузіастами, як і сам. Усі відпустки за ці роки просидів у обласних, всеукраїнських, центральних архівах.

Одні запитували: «Навіщо все це йому? Яка користь від такого заняття?» Інші з неповагою відгукувалися: «Книш? Це той самий, хто могилками займається?.. Дивак, одним словом!»

Але Валентин Тимофійович не звертав уваги на обивательський глум. Він прекрасно усвідомлював необхідність пошуку, бо ще багато було в нашій країні родин, які подовгу і безуспішно розшукували могили своїх близьких, котрі загинули у роки Великої Вітчизняної війни. Книш розумів, що для живих – це як незаживаюча душевна рана. І допомогти людям знайти останнє пристанище їхніх рідних – священний обов'язок пошуковців-добровольців, таких, як він сам. Він був переконаний у правоті слів Олександра Суворова, що війна закінчена лише тоді, коли похований останній солдат. А після останньої війни тисячі воїнів щезли без сліду, і що з ними, де їхні могили – про це ніхто не знає...

В.Книш не повторював даремно фразу: *«Ніщо не забуто, ніхто не забутий!»*, а вів ціленаправлений пошук безвісти зниклих бійців, партизан, підпільників...

Так, користуючись цінним архівним матеріалом, живим спілкуванням із В.Т.Книшем, Леонід Марченко написав цінну документальну повість.

Зі сторінок цієї повісті ми довідуємося про нелегку долю Поліни Миколаївни Прокопенко, син якої – молодий сержант Тихін Прокопенко. Йому йшов усього 21-й рік, а він уже встиг навоюватися вдосталь. Звільняв рідну Україну, Молдову, Угорщину, дійшов до Чехословаччини. На останньому листі-трикутнику стояла дата: 11 квітня 1945 року. Саме того дня Тихона Прокопенка, розвідника і коректировщика артилерійського дивізіону, командування нагородило орденом Червоної Зірки.

А потім замість довгожданого «трикутника» надійшла похоронка... Начальник штабу полку повідомляв про загибель молодого воїна у жорстокому бою з фашистами біля чеського села Шардіце. Трапилося це 19 квітня 1945 року, за декілька днів до Перемоги.

Пошуки, листи, архівні дані, запити...

Через газету «Руде право» Валентин Тимофійович зв'язався із головою місцевого комітету села Шардіце Б.Вармужі, який підтвердив, що Т.Д.Прокопенко є в списках похованих на кладовищі їхнього села. Але влітку 1945 року було перезаховання праху радянських воїнів, їхні останки перенесені на кладовище в м. Брно, де вони покояться у братській могилі, а у вересні 1945 року там

відкрито прекрасний пам'ятник – найкращий у Моравії – загиблим бійцям, які визволяли Шардіце.

Після статті В.Книша в газеті «Наддніпрянська правда» про Тихона Прокопенка комсомольсько-молодіжна бригада Ольги Сушко із виробничого об'єднання «Дніпро» включила у свій склад героя-земляка, а його заробіток перераховувала у Фонд Миру.

Через рік Комітет захисту Миру виділив три путівки – матері Тихона і двом самим активним членам бригади. Але старенька не змогла поїхати на могилу сина за станом здоров'я. І замість себе послала того, хто займався пошуком Т.Прокопенка – Валентина Книша.

Відвідуючи м. Брно, а також село Шардіце, В.Книш з'ясував, що дану місцевість визволяла 203 стрілецька дивізія, і що саме тут полягло 79 радянських воїнів. На граніті були вибиті імена лише 47 загиблих. На інших – ніяких даних не було. Це не давало спокою В. Книшеві. У нього зародився намір поїхати в архів Міністерства оборони СРСР, підняти там документи 203 стрілецької дивізії, щоб установити імена решти тридцяти двох бійців. Крім душевної потреби, тепер це стало обов'язком В.Т. Книша.

І як тільки дізнавався про імена героїв, повідомляв у Херсон своєму побратиму по духу, Костянтину Тимофійовичу Шаповалову, аби той надсилав давно очікувані вісточки рідним загиблих.

А потім почали надходити листи-подяки з усіх куточків СРСР. І таких листів-подяк було багато...

Так поступово розширювалася географія пошуку, відкриття нових імен.

Закордонний пошук В.Книша на цьому не припинився. В Угорщині була знайдена могила земляка-херсонця Володимира Леонтійовича Демченка, який загинув, звільняючи угорське село Соб...

Завершився успіхом пошук могили Миколи Якимовича Семенчука, який загинув смертю хоробрих, звільняючи польське село Лінськ, неподалік міста Тухель.

Листи... Вони приходили щоденно з усіх кінців країни. Зі словами безмежної подяки, з запрошенням приїхати в гості...

Листи... Отримуючи їх, Валентин Тимофійович ще сильніше переконувався в необхідності і важливості тієї справи, якій він віддавався до останку. За кожною з них – людські долі, невтішне горе і надія на вісточку про найдорожчих людей, розсіяних війною на безмежній території.

З якою щемною любов'ю і теплою переказана письменником Леонідом Марченком історія кургану Шамурата Одаєва у рідному селі В. Книша Розівка Високопільського району на Херсонщині. Як і в багатьох населених пунктах нашої країни, у селі Розівка є поховання воїнів періоду Великої Вітчизняної війни. На плиті братської могили вибите ім'я Г.С.Зарипова. І жодного разу на День Перемоги ніхто із рідних цього воїна не приїжджав у село. Тоді Книш вирішив розшукати когось із сім'ї Зарипова. І яке ж було диво, коли він отримав нарешті листа з Узбекистану та ще й від самого Г.С.Зарипова – живого і здорового... У листі старий боєць, а він був кулеметником, пригадував бій під Розівкою, як з 80-ти бійців залишилося в живих семеро. Його контузило, і коли отямився, побачив поруч Шамурата Одаєва із розпоротим животом. Той ледве дихав... Далі був полон, концтабори у Польщі та Франції, втеча з полону, визволення союзниками... І лише в 1945 році – повернення на Батьківщину. Але й через багато років ніби перед очима стояв товариш – Шамурат Одаєв.

Із часом Валентин Тимофійович отримав листа з Туркменії, відгукнувся син Шамурата Одаєва – Худайберен. Згодом той із братом і сестрою приїхали в Розівку – 9 травня 1976 року. Рішенням сільської ради безіменна висота, на якій проходили криваві бої, була названа на честь Шамурата Одаєва, туркмена-побратима.

Глибоке враження залишає розповідь у книзі Леоніда Марченка про пам'ятник на Херсонщині льотчику Юрію Борисовичу Яновському. Читати її без сліз не можна. Щоб дізнатися про долю льотчика, який віддав своє життя на українській землі, треба було десять років займатися пошуком, надсилати запити в архіви, листуватися з різними людьми, хто зберіг хоч якісь відомості про Юрія Яновського. Але ціленаправленість пошукача-дослідника, допомога людей, які волею долі стали помічниками у пошуку, віра в успіх принесли свої результати...

У книзі є десятки розповідей про встановлені імена, достовірні факти про подвиги рідного брата матері В.Книша – Григорія Павловича Щербаня, Героя Радянського Союзу Зіновія Абрамовича Концевого і просто тих, хто приближав День Перемоги, хто віддав найдорожче – своє життя – за наше світле сьогодні.

Це із допомогою В.Книша в обласну Книгу Пам'яті вписані імена наших земляків-захисників і визволителів Херсонської

області. Ось вони: Яків Микитович Костін; Михайло Іванович Поленець; Федір Мозжаров; Микола Дмитрович Гаран; Степан Іванович Бондаренко; Кузьма Гаврилович Кузнецов.

Пошук продовжується...

У книжці **«Под водой и на суше»** письменник сам визначив адресатів – це всі ті, хто цікавиться історією рідного краю, хто веде пошукову роботу.

– Я вважав, – згадує Леонід Марченко, – за потрібне підняти важливу проблему виховання, зокрема патріотичного. В цій книжці на прикладі херсонського військово-патріотичного об'єднання ВПО «Подводный поиск» показується, як можна активізувати пошукову роботу, об'єднавши державні та громадські організації.

У книжці є такі розділи:

- Навічно в пам'яті ті дні;
- ...Громадянином бути зобов'язаний;
- Зустрічі з минулим;
- На Цюрупинському плацдармі;
- Між експедиціями – навчання і спорт;
- Виховання подвигом;
- Пошук. Продовження буде...

Книжка **«Жизнь высшей пробы»** присвячена В.Ф.Заботіну, Герою праці, лауреату державних премій, колишньому директору Херсонського суднобудівного заводу, з ім'ям якого пов'язані становлення та розквіт даного підприємства. Автор говорить про людину, яка до самозабуття любила свою професію, свою справу. Заботін оправдав своїм життям прізвище предків – турботою про трудову людину.

СПИВЕЦЬ ТАВРІЙСЬКОГО КРАЮ **(про Василя Мелещенко)**

12.02.1947

«Мудрий скарбничий – пам'ять людська. Вона зберігає часом звичайні собі, нічим непримітні з першого погляду бувальщини, наче знає: настане у житті людини такий час, а може така мить, що вони оживуть знову, осяються промінням почуттів і винагородять її поезією, ім'я якій – спогад...»

*Григір Тютюнник.
"Коріння»*

ЗІ СТЕПОВОГО РОЗДОЛЛЯ

Василь Михайлович Мелещенко народився 12 лютого 1947 року на Херсонщині в селі Ольгівці Бериславського району, яке розкинулося на скелястих кручах над мальовничим рукавом Дніпра – Козаком.

Родина – селянська, з діда-прадіда працювали на землі, ростили хліб і дітей.

Батько – Михайло Васильович був відомим на Херсонщині комбайнером, мама – Любов Опанасівна працювала дояркою, у сім'ї мали четверо дітей: двох доньок – Аллу і Катю і двох синів – Василька і Валентина.

Ім'я батька як легендарного сільського трудівника згадується в книзі «Історія міст і сіл України» (том IV – Херсонська область»).

Досить багате подіями і враженнями було дитинство Василя Михайловича Мелешенка, як і у всіх дітей повоєнного часу. Його вабили степові простори, річка, а ще дитяча фантазія, вигадки і слово. З чотирирічного віку він умів читати і складати пісеньки про все, що його оточувало.

Дивувалися рідні і знайомі такому «дару» малоого, а сестра переконувала, що вірші і пісні мають писати лише поети.

Так чи інакше, а Василько шукав свою власну стежину і в прямому, і переносному значенні.

А потім селом шукали його, коли він пішов у степ шукати місце, де сходить сонце, а в шість років аплодували йому, коли на сцені в сільському клубі він грав поводиря сліпого кобзаря й читав їй вірш про шовкун, який ріс край села:

...Стоїть, оточений горбами,

Шовкун з яскравими листками...

Можливо, те босоноге дитинство, ті перші кроки до Слова і зробили свою справу! Запали навіки у душу майбутнього поета!

Після закінчення восьмирічки Василь Мелешенко навчався у Херсонському судномеханічному технікумі, працював електрозварювальником на комбайновому заводі ім.Петровського, а в 1970 році закінчив Херсонський педінститут, філологічний факультет.

Служив у армії. З 1971 року – редактор Херсонського телебачення. Більше 40 років займається невтомною журналістською роботою. Йому першому в області присвоєно звання Лауреата обласної молодіжної літературної премії імені Іллі Кулика; він перший в області отримав премію «Золоте перо», яку засновано в прославленому колгоспі імені Кірова, очолюваним двічі Героєм праці Дмитром Моторним, а також – Лауреат обласної молодіжної газети «Ленінський прапор»; переможець конкурсу пісень до 200-річчя з дня заснування міста Херсона. А 1976 року, як переможця Всеукраїнського конкурсу молодих поетів, його приймають до Спілки письменників України.

Автор збірок віршів, акровіршів, оповідань про дітей і для дітей: *«Перші кроки»*, *«Прилетіли ластів'ята»*, *«Хліб від зайця»*, *«Жайвір»*,

«Наш канал», «Капітан», збірок ліричних віршів і пісень: «Спасибі, друзі, що ви є», «Зустріч із юністю».

Впродовж десяти років другокласники України вивчали оповідання Василя Мелешенка «Іванові колоски» у «Читанці».

У 2002 році Василю Михайловичу присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України».

Він схожий на степового жайвора, що тче свою чисту, золотострунну пісню між небом і землею про людей праці, про добро, сонце і хліб, про землю і природу, роблячи кожного з нас хоча б на краплиночку добрішими.

Усім відомо, що пізнати глибинно творчість письменника неможливо без детального знайомства з його життєвим шляхом, оточенням, формуванням світогляду.

Публікацій про В.Мелешенка небагато, але самі твори, розмови з друзями та родичами дають змогу глибше уявити непересічну постать, особистість нашого земляка.

Кожен письменник обирає теми для своїх творів найближчі по духу, життєвому досвіду.

Нам здається, що для Василя Михайловича Мелешенка найдорожчою темою, а, отже й ідеалом, завжди були і залишаються доброта, гідність, милосердя, поклоніння сонцю, праці й любові, красі людської душі в найрізноманітніших її проявах.

Наріжним каменем творчості Василя Мелешенка є ідея людяності і добра. Вона не тільки відбиває світоглядні позиції автора, а й визначає суть його героїв, їх поведінку, вчинки, мораль.

Створені поетом, прозаїком, тележурналістом, піснярем образи є носіями української ментальності, втілюючи у собі кращі її риси: працьовитість, закоханість у красу природи, мрійливість, оптимізм, щирість, доброзичливість, дотепність, милосердя, доброту – вони відображають морально-етичні традиції українського народу.

На честь нашого земляка-поета треба сказати, що пише він і готує змістовні проблемні телепередачі про найважливіше і найсвятіше – про чесну працю, про ціну хліба, про повагу до батька-трударя, про рідну «смагляву Таврію».

Автор постійно змальовує або звертається до таврійських краєвидів, свідомо підкреслюючи, що саме Таврійська земля є одним із джерел його творчості. Образ рідного краю змальовано у віршах «Тронка», «Ластівки», «Таврія», у поетичному циклі «На Голопристанській землі». У поезії «Таврія» читаємо:

О, Тавріє, мій материнський краю,
З тобою я печалюсь і співаю.
Мій кореню, і джерело моє...

Або у вірші «*Ластівки*» поет говорить про рідний край, отчий дім так:

Колисала мене наддніпрянська земля
І вітри степові колискову співали,
До мого села ластівки звіддала
Прилітали, гніздо майстрували.
Як чекав я на них, сурмачів весняних,
Що так рвійно неслись над полями;
Я дивився на них, я навчався у них
Рідну землю любить до нестями.

У вірші «*Тронка*» (пам'яті Олесеви Гончару) з тремтливою любов'ю описано рідну землю, духмяний хліб, пісню жайвора:

Хто слухав тронку степову
І хто відкрив безмежжя степу,
Той розуміє, чим живуть
В моїм краю... Достиглий серпень
Приліг спочити на полях,
Духмянить хлібом і медами.
У небі вирізьблений птах
Пісні кує. А ген руками,
Вже котять сонце по стерні
І коні, й сиві скиртоправи,
Й тополі, наче світ, старі,
Ждуть вечорів, коли у трави
Посиплять зорі із небес,
І слухай, світе, як урочо
До степових моїх принцес
Палкі слова шепочуть
Широкоплечі юнаки,
Хмільні од любощів і вроди.
Степовики, степовики,
Горджусь, що вашого я роду!

Василь Мелешенко вміло вибудовує сюжетну поезію, створює теленариси про хлібодарів рідного краю, заслужених майстрів слова чи пензля, хірургічного скальпеля чи штурвала корабля, для

яких притаманний довірливий тон оповіді, вміло передає духовну красу Людини-трудівника чи оновленої природи. Із життям степового краю поет «повінчаний» навек, із ним пов'язує він відчуття вічності, незмінності у світі:

Всесвіт буде, буде хліб родити,
Бо живуть мої степовики...

Тобі

Ліричний герой багатьох поезій Василя Мелешенка, як і сам автор, поціновує гідність, дорожить щирими стосунками, пишається своїми друзями, земляками, своїм родом, історичною і духовною пам'яттю.

У творчому доробку митця є поезії, присвячені пам'яті Олесь Гончара, Володимира Забаштанського, Олександра Німовця, Володимира Пузиренка; посвяти Дмитрові Павличкову, Володимиру Чуприні, Дмитрові Моторному, киргизькому поетові О.Султанову, Б.Переселідзе – грузинському поету, Каплану – єврейському поету...

Василь Мелешенко уміє помітити у кожного з героїв своїх віршів-посвят, віршів-пам'яті позитивні якості національного характеру і це є основними складовими духовного світу краян чи майстрів своєї справи, земляків сонячної Таврії.

Його книжки сповнені відчуттям добра й поваги до добра, що вони щедро дарують людській душі, спраглий від жорстокості і черствості сучасного світу.

У книжках автора є проникливі емоції, враження, спостереження, пережите особисто і узагальнене. Тут ми знаходимо задушевні думки і роздуми, широкого діапазону поетичний голос, географію душевного зору і причетність митця до всіх проблем сьогодення.

Є у творчому доробку майстра слова книжки акровіршів, адресованих наймолодшим читачам – малюкам. Випущені видавництвом «Веселка» книжки віршів і прози *«Перші кроки»* (К. 1973), *«Прилетіли ластівки»* (К. 1975), *«Хліб від зайця»* (К. 1976), *«Наш канал»* (С. 1981) та прозові – *«Жайвір»* (К., 1980), *«Капітан»* (Х., 1997).

Загальновідомо, що писати для дітей важче, ніж для дорослих. Діти безпомилково чують фальшиві ноти, не люблять повчального тону і, ні за яку ціну, не хочуть читати нудні книги. Тим паче сучасні діти, змалку знайомі з телевізором, комп'ютером, магнітофоном, найскладнішими іграшками, виконаними за останнім словом техніки. Природний хист оповідача та поетичне значення світу допомагають

В.Мелешенку вибрати вірний тон із маленькими друзями, донести корисну інформацію у цікавій і доступній формі досягнути виховної мети без моралізаторства і повчань...

Ось декілька акровіршів із згаданих книжок.

Коли дозріють пшинеці,
Озветься перепел у житі,
Машини вийдуть хліб косити.
Безперестанку їм робити,
Адже гарячі дні оці.
Й не раз ми скажем про машину:
Ну й роботяща! Як людина!

* * *

Сію, сію, посіваю
І весною, й після жнив.
Врожаїв рясних бажаю,
А тому і поспішаю, –
Ллються зерна в море нив.
Короваями ласуйте, калачами,
А зростаєте – виростаєте сівачами!

* * *

Жнивують в полі трударі,
А птах повиснув над комбайном.
Йому так весело вгорі,
Всім людям теж, бо рік врожайний.
І нумо, жнивварі співати
Разом із співаком крилатим!

* * *

Таких степів ніде немає –
Аж небо чубиться в хлібах!
Вже тато з поля повертає,
Розтьохкався над гаєм птах
І сипляться зірки на хату,
Як зерна, вирощені татом.

Збірки акровіршів «*Жайвір*», «*Капітан*» показали, як наполегливо і вимогливо працює письменник над формою. Майстерно зроблені ілюстрації художника Едуарда Колесова посилюють приємне враження, яке справляють на юного (і дорослого теж!) читача акровірші – створюється відчуття нашої присутності в описуваних подіях і ситуаціях. До збірок увійшли вірші-загадки про рідну природу, про трудівників степу. Заголовні літери кожного рядка містять розгадку вірша. Незвичайна конструкція творів додає їм особливої свіжості, поетичності.

Акровірші взагалі-то не часто зустрічаються у творчому доробку поетів. Можливо тому, що в них немає особливої потреби і тому, що далеко не кожен зуміє вдало виписати запрограмований рядок, створити вірш, оригінальний за формою чи змістом. Так і підстерігає небезпека залежності від заголовних літер і де може бути лиш банальна риторичність, звичайнісінька картинність.

Акровірші В.Мелешенка для дошкільнят засвідчують, що письменник продовжує творчий пошук, він нікого не повторює і сам не повторюється. У цих книжках створюють настрій дітям, навчають їх працелюбству і людинолюбству тракторист і коваль, сівач і комбайнер, навіть Дід Мороз. Автор акровіршів, безперечно, пам'ятає: від того, що відкрилось дитині в оточуючому світі, що обурило і захопило її, залежить, яким громадянином вона буде в майбутньому. Так степовий жайвір сіє в дитячі душі зерна любові, добра до рідної землі, Вітчизни, краю, роду...

А в прозовій книжці «**Наш канал**» автор постає для нас у новій якості. Вміло побудований сюжет, дружній довірчий тон оповіді, уміння передати красу оновленої природи і красу праці; уміння зацікавити, схвилювати читача, збудити в ньому бажання вирости гідним славних батьків-трударів – усе це засвідчує, що Василь Мелешенко упевнено зростає від книги до книги.

Дуже легко можна пересвідчитися у вищесказаному, прочитавши бодай окремі фрагменти із його книжок. В.Мелешенко не лише народився і зріс на селі, в хліборобській родині, але все своє свідоме життя ніколи не поривав сув'язей зі степом, зі степовиками, серед яких він – своя людина.

Має з-поміж них багацько друзів, чиї імена зустрінете у його ліричній збірці, котра не випадково ж так названа «**Спасибі, друзі, що ви є...**»

«Справа не в тому, – згадував М.Братан у своєму ювілейному вітанні, – що за професійними клопатами (тележурналіста) він

безнастанно буває там, де «скирти, наче айсберги, у полі на просторах свіжої ріллі».

До збірки *«Спасибі, друзі, що ви є»* увійшло 107 віршів, пісень, поصات різних за мотивами, формами, видами, жанрами.

Є тут вірші пам'яті про Володимира Забаштанського, Володи-мира Пузиренка, Марка Брагу; вірші-посвяти В.Козловському, Д.Моторному, В.Василенку, В.Чуприні, О.Касьяненку, О.Саніну, Л.Ревуцькому та іншим.

Василь Мелешенко порушує у своїй творчості «вічні», загальнолюдські проблеми, і робить це досить цікаво і своєрідно. Як митець слова, журналіст і яскрава особистість він заслуговує на вдячність і пильну увагу читачів, передусім, земляків-херсонців.

Звернімо увагу на епіграф до творчості митця, вчитаймося в нього. Його можна назвати «капітаном» Таврійських степів на ниві Слова, невтомним жайвором над бурхливим життєвим морем хліборобної Херсонщини, лагідним сонцем Таврії, бо його захоплює творча і натхненна праця лікарів і художників, рибалок і комбайнерів... Ось про них і створює своєрідні поетичні акварелі Василь Мелешенко: *«Переджнивне»* (О.І.Німовцю), *«Ластівки»* (В.Василенку), *«Погруддя Петефі»* (М.Братану), *«Рибальче»* (В.О.Харитонову)...

Осібнo хочеться відзначити твори, присвячені пам'яті знаних хліборобів, що відійшли у вічність, – Миколі Бразі, Миколі Садовому, Макару Дудченку...

Відомий Василь Мелешенко і як автор віршів, котрі стали піснями: *«Вечірній Херсон»*, *«Горлиця»*, *«Жоржина»*, *«На високій полонині»*, *«Пісня юності»*, *«Осіння пісня»*, *«А хлопцям в армію йти»*.

СТЕПОВИЧКА

Чом так ранок радісно полоще,
Як веселка вмить заплomenів? –
В місті на центральній площі
Дівчину з косою я зустрів.

Полохливо, ніби перепілка,
Йде вона – казкова і проста.
А мені згадалась абрикоси гілка,
А мені згадалися жита.

Веселіше, любко, і тримайсь величніш,
Карі очі покажи з-під вій,
Хай позаздрять городянки стрічні
Неповторній вроді степовій!

Недаремно впродовж кількох років передачі Херсонського телебачення розпочиналися піснею на слова Василя Мелешенка «*Починайте день із нами*» у виконанні славнозвісного подружжя Наталії і Володимира Телюків.

Відбуяла нічка грай-зірками,
Сонях сонця кавітне вдалині!
Починайте день новий із нами
В наддніпрянській рідній стороні.

Приспів: День – нові дороги.
День – нові тривоги.
День- нові обличчя,
День, він знову кличе,
День, день, день!
Починайте разом з нами день!

Хоче вас морський «Фрегат» вітати,
Ген свої вітрила розкрива,
І чи місто лине за «Фрегатом»,
Чи «Фрегат» за містом одплива.

Приспів.

Перевірить жайвір срібний голос,
Накує зозуля нам років,
І покличе в поле стиглий колос
Славних земляків-степовиків.

А пісня на його слова «*Вечірній Херсон*» (композитор – Олександр Рожко) у виконанні ансамблю «Кобза», записана на платівку у московській фірмі «*Мелодія*», як і пісня «*Зірнька-текстильниця*» (композитор – Анатолій Шевченко).

2002 рік – рік виходу нової збірки поезій Мелешенка «*Зустріч із юністю*». До неї увійшли настроєві малюнки, у яких чітко і відверто виражено мистецьке кредо життєдайної свідомості поета. Це поезії широкого, безмежного таврійського духу, ліричні вірші, пісні, сонети, у яких схвильовано й палко звучить мелодія проникливої любові автора до людини та життя.

Збірка обіймає 124 вірші, різних за жанрами, видами, мотивами. Це 85 віршів-посвят, що входять у цикли: *«Голосіївська весна»*, *«Біля золотих воріт»*, *«Київське Полісся»*, *«Спогади про Засулля»*; за мотивами А. Марушака, О. Беляєвої, В.Білоуса.

Ця збірка, як і попередні у творчому доробку митця, сповнена добротою, щедрістю душі, проникливістю емоцій, незабутніми враженнями, пильними спостереженнями...

«Зустріч із юністю», – як зазначає Ярослав Голобородько, – *це книжка щирих інтонацій, задушевних думок і роздумів, широкого, поетичного голосу...»*.

Майже у всіх віршах, що до неї увійшли, відбиті ці якості. З особливою виразністю вони звучать у вірші:

ДВА КРИЛА

Три жінки знаю – два своїх крила:
Матусю рідну і дружину –любку,
І донечку, мою голубку,
Яка у дім нам щастя принесла.
Три жінки знаю – два своїх крила.
Куди б мене дорога не вела,
Вертає знов, як птаху до гніздів'я,
І тричі я освячений любов'ю,
Тягнусь до них, як до Дніпра Сула,
Куди б мене дорога не вела, –
Три жінки знаю – два своїх крила.

БУВАЄ ДЕНЬ

Д.Павличку

Буває мить, буває мить,
Коли димить, димить цигарка,
Коли щемить, коли гримить,
Коли повірив би й циганкам.

Буває ніч, буває ніч –
Куди, куди там горобиній!
Коли атакам протиріч
Ось –ось підставить можеш спину.

Буває день, буває день –
І раптом розумієш серед бою:
Твій шлях життя благословен
Отою миттю, ніччю тою!

«Зустріч із Джеральдом Даррелом», «Журавлинь», «Щем», «Відкриття душі» – це твори про почуття любові до Таврійської землі, її природи, до батька – матері, коханої, багатьох знаних людей краю-хлібодарів, побратимів, земляків, братів..., яким присвятив свої полум'яні рядки поет.

Для Василя Мелешенка, як і для Олександра Довженка, найвищим мірилом моральних цінностей є краса праці: *«Красива людина в бою за Батьківщину, у муках і смерті за неї. Але найкрасивіша вона – у праці!»*. Тому поет ставиться до людей праці зі щирою любов'ю, думає про майбутнє покоління, живе їхнім життям і знаходить у цьому своє щастя. Ось як щиро про це йде мова у вірші:

У КНЯЗЕГРИГОРІВЦІ

Ніжки тупцяють манюні,
Ждуть їх дороги-путі.
Князегригорівці юні,
Хай вам щастить у житті!
Будьте у праці здорові,
Будьте у дружбі людьми,
І пам'ятайте: з любові
Розпочинаємось ми.
Хліб вам плекати і руно,
Ранки стрічать на зорі,
Князегригорівці юні, –
Завтрашній день на землі.
Хай поведуть вас стежини
В рідні поля і світи,
Славте малу батьківщину –
Буде велика цвісти!

Вище над усе ліричний герой, як і сам автор, цінує вірність, любов, гідність, доброту. Це натура відповідальна, сумлінна, вимоглива до себе. Повертаючись до свого минулого, він вимірює ним своє життя. Як от:

ЗУСТРІЧ ІЗ ЮНІСТЮ

*Викладачам Херсонського
педінституту присвячую*

На тихій вулиці Суворова
Я брав недавно інтерв'ю,
І там, в своїй аудиторії,
Вернувся у молодість свою.

Де був літфак – нові комп'ютери
Сучасних модних установ,
А я у юності стою тепер,
А я на лекції прийшов!

Мій респонденте, прошу вибачить,
Та я не чую ваших слів,
Ось-ось у мене серце вискочить,
Бо я професора зустрів.

Бо я йому складаю іспита
За всі роки, за все життя.
І треба скласти, треба вистоять!
На те й судилося воістину
Мені у юність вороття.

Збірка *«Зустріч із юністю»* – це справді незабутня, щемна зустріч. Зустріч із самим життям, із хвилюючими, щирими почуттями, що супроводжували й одухотворявали ці зустрічі, видатними постаттями в літературі і мистецтві, на безмежних просторах Таврії, колишнього Союзу та повсякденному житті.

Автор майстерно використовує форми сонета, акровірша, акросонета, тріолета, ронделі, елегії, мініатюри...

Вінок сонетів *«Ярославни посестро...»* – це зразок високої інтимної лірики митця, посвячений тій єдиній – дружині, подрузі, матері, коханій, з якою пліч-о-пліч торується життєва дорога більше тридцяти років.

Скільки років разом пережито!
Скільки проторовано стежин!
Довелось співати і тужити,
Щоб сягнути в почуттях вершин..

...Ти була квітуча, як весна.
Як черешня в білопіннім платті.
І земна водночас й неземна,
Ніби ніжна лілія в лататті...

Нині ти красива, наче літо.
Наче груша в молодім саду.
Не страшить у нім дерева вітер –
Захистиш і відведеш біду...

...Тільки ти у світі лиш одна,
Тільки ти у світі лиш єдина.
Припадаєш часто до вікна –
Ждеш мене з дороги, як пташина...

Наче князя й бойову дружину
Ярославна ждала. Як вона,
Мариш ти вітрилами судна
З вірою у вірність лебедину.

...І неслась вода і стрімко й плавно,
Я ж, мов князь княгині Ярославні,
Вдячен долі за хвилини ті.

Врешті-решт, мені й одного досить:
Нам розлуки зустрічі приносять.
Вдячен Богу й долі я в житті.

Інтимна лірика Василя Мелещенка – то бездонне джерело красивих і ніжних почуттів, висловлюваних у поетичній формі сонета. Такі почуття підносять людину на вищий щабель духовності. Щирість, задушевність, яскрава, емоційно насажена образність, оспівування найяскравіших миттєвостей людського буття – такі основні риси ліричних поезій автора.

Така поезія вчить кожного із нас бути чистими, як сльоза і совість, добрішими, а головне – вірними. Кожен митець сприймає світ по-своєму і передає власне бачення навколишнього через певні образи, які переходять часто із одного твору в інший. Вони називаються образами-символами.

Кажучи про визнання доробку митця, поета-земляка, маємо на увазі, звичайно, не тільки обласні масштаби. Його поезії прихильно оцінили такі визначні майстри пера, як Дмитро Павличко, Володимир Забаштанський, Василь Грінчак, Платон Майборода.

Тепло сприймали вірші таврійського поета на Кавказі карачаївці, черкеси, чеченці, інгуші, про яких він щиро говорить:

Хоча б човна. Хоча весло б –
З останніх сил гребтися.
Я надто вірив друзям, щоб
Од друзів відректись.

І донині згадують херсонські письменники, як виконував свою пісню про Чечено-Інгушетію Василь Мелещенко на засіданні Кабінету Міністрів цієї кавказької республіки.

Погортавши поезії Василя Мелещенка, розумієш, що основними образами-символами у нього є: зерно, жайвір, сонце, а ще праця, любов, доброта, вірність...

Як обдаровану творчу людину його хвилюють питання, що ставить собі кожен справжній митець: *«Хто я такий? Для чого живу на світі? Який слід залишаю по собі?..»*

Призначення поезії – торкатися найтонших струн душі, пробуджувати все найкраще в людині. Поет іде правильно обраним шляхом, долає всі випробування долі і вірить, що його слово-пісня розквітне і назавше залишиться у серці народу.

Кожним своїм рядком В.Мелещенко стверджує невмирущу силу мистецтва, непохитну віру в силу слова.

Творчість поета викликає у нас законну гордість, бо він народився, виріс і живе на Херсонщині, засмаг під таврійським сонцем, зміцнів духом і своїм поетичним словом привчає підростаюче покоління уклонятися батьку-матері, сонцю, добру, праці й любові, і плекати ніжну жайворову пісню.

НАЙТОЧНІША ФОРМУЛА ЩАСТЯ
(про Володимира Пузиренка)

(16.06.1940-15.09.1996)

*...Найточніша формула Щастя,
Мир, возведений в ступінь Світу!
(В. Пузиренко, «Формула щастя»).*

Володимир Вікторович Пузиренко – поет, член НСПУ, перший лауреат обласної літературної премії імені Бориса Лавреньова на Херсонщині, військовий журналіст.

Народився 16 червня 1940 року в самому серці Таврії – Чаплинському районі, в легендарній Строганівці. Його батьки Віктор Якович і Марія Денисівна були вчителями.

Незабаром сім'я переїхала до села Хрестівки, де й пройшло дитинство Володимира. У родині панувала любов і повага. Батько був директором школи, за фахом – вчителем російської мови та літератури, писав вірші, досконало знав німецьку мову. Мати

Володимира всю себе присвятила вихованню свого єдиного сина, сіяла в його серці добро та людяність.

Ось як поет підписав мамі свою збірку поезій «Живі дощі»: «Спасибі, мамо, твоїй душі, що породила мої «Дощі» (04.04.1990 р.)

Юний степовик здобував учительську освіту в Бериславському педучилищі та Херсонському державному педагогічному інституті на філологічному факультеті. Навчався в Московському вищому командному училищі. Служив тридцять років на заставах, був військовим кореспондентом.

Викладав українську мову та літературу в Херсонській середній школі, працював у Чаплинському райкомі комсомолу, Каховській та Чаплинській районних газетах.

15 вересня 1996 року обірвалася життєва дорога Володимира Вікторовича Пузиренка. Поховано його в рідному селі біля могили батька.

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

Видав такі поетичні збірки:

1989 – «Застава»,

1990 – «Живі дощі»,

1990 – «Строганівка»,

1991 – «Розрив-трава»,

1991 – «Запах дикого меду»,

1991 – «Ковила моєї долі»,

1991 – «Іду на ви» (1991),

1991 – поема «Поєдинок»,

1991 – книга пам'яті «Зорі падають у серце»,

1993 – збірка легенд «Серце матері».

1996 – Завдяки старанням «Просвіти» ім.Т.Шевченка посмертно побачила світ книга творів В.Пузиренка «І я умру, щоб народитись знову», а також присвячені йому поезії.

У 2000 році 16 червня було відзначено 60 років із дня народження В.Пузиренка. Світлій пам'яті поета, друга, людини, присвятив свій вірш «Оберіг Таврії» найщиріший друг Володимира Вікторовича Пузиренка поет Василь Жураківський.

Відкозакував... Степи широкі
Пам'ятають зоряне чоло.
Чом, скажи, поети – одинокі,
Як приходять, відлітають у село?

Сіктимуть мене вітри колючі,
Біль на груди ляже, як обруч.
Твоє серце падало із кручі
Й дерлося на гострі шаблі круч...

Щоб отам, між хмарок птахокрилих,
Де землі втрачається кінець,
Прокричати на весь світ до милих,
До таких, як і твоє, сердець.

І вірші печальноголосні
Про твоє розхристане чоло –
Все оце було не уві сні,
Все оце учора ще було...

Очі – ніжна барвінковість рік.
Чуб – сліпуче лоно Сиваша.
Жив, творив сердечний чоловік
У краю Миколи Куліша.

Океан людської доброти –
Піснярем степів навіки став!
Хто, скажи, Володю, як не ти,
Кобзареву мову поднімав?

Все робив для неї, все, що міг!
Ти не жив ніколи сам на сам!
Коло батька спочивать приліг –
Чорний сон тебе заколисав.

Доля гне таких, та не згина!
А рядки – вродливі і рясні!
На землі Чуприни й Братана
В Таврії посіяв ти пісні.

Для грози відкритий і вітрів,
В круговерті зим, в потоках нив
Ти горів, Поете, ти горів,
Для людей трудився і яснів!

Помоліться, сиві матері,
За співця й захисника застав.
Під холодним вогнищем зорі
Ти для мами пам'ятником став.

Тут на перехресті всіх доріг,
В небо твоя пісня піднялась...
Народивсь таврійський оберіг –
На курних шляхах зустріне нас...

«У цьому вірші, – за висловом Івана Старикова, – висловлена данина поваги, незабутньої пам'яті дійсно народному поету».

Сплинув час, а мені й сьогодні хочеться доторкнутися до чарівних і щедрих струн поезії Володимира Пузиренка, його степовицької душі. Пригадую, як на одній із зустрічей ліцеїстів із письменниками-краянами виступав тодішній голова Херсонської обласної організації НСП України Микола Братан і яку характеристику він давав першій збірці поезій В.Пузиренка «Червень». Ось той спогад:

«Рукопис першої книжки поезій Володимира Пузиренка називався, пригадується, смаглявим словом «Червень» і мав він, побачити світ у кінці шістдесятих років. Плани зонального видавництва «Маяк» підтверджують цей призабутий багатьма, окрім самого автора, факт, про який можна було б і не згадувати, якби сьогодні ми навч не переконалися в несправедливості такої акції. Звичайно, тодішньому молодому журналістові з легендарної Каховки можна було б зробити не один закид щодо розхристаності поетичного почерку – молодість, любов, розкриленість мрій не зовсім ще узгоджувалися з поетичною майстерністю, хоча навіть у найсуворіших критиків сумніву не виникало: іскри божої молодий співець улюбленої Таврії не позбавлений».

Вірші із збірки **«Застава»**, видані без біографічної довідки. Там до теми степу природно й назавжди долучилася тема кордону, охорони рідних обривів, священних рубежів. Тож, у поетичній збірці

В.Пузиренка був певний збій, деяка перерва, він спізнав і підтвердив наяву заповідь Семена Гудзенка:

Быть под началом у старшин
Хотя бы треть пути,
Потом смогу я с тех вершин
В поэзию сойти.

Микола Братан визначав : «... серед нинішніх старших і молодших співців сонячної Таврії голос Володимира Пузиренка не губиться й не знеоцінюється. Його пізнаєш по тій, оспіваній Олесем Гончарем, степовицькій щедрості душі, яка зрідні поезії земній і водночас високій. Я не перебільшую, не видаю авансів, тому що В. Пузиренко їх не потребує».

Вище голову, сонях!
З-під проталин весни
У розлоги безсонні
Зйдуть наші сини.

В степовому політті
Запромінять чуття:
Ми безсмертні в цім світі
Поки сієм життя!

У віршах Володимира Пузиренка переплітаються мотиви днів, коли жив поет із повнокровним життям народу, краю, країни, рідної землі у минулому. З якою любов'ю і теплотою він писав про її одвічних сячів:

Десь мій прадід отут поспішав за волами
До міражного берега диво-ріки...
А на полі – могила, закутана снами,
Мов козацький курінь, сторожує віки.

Для творчої манери В.Пузиренка характерна щедра метафоричність, поєднана з симпатичною безпосередністю відчуттів івічних дум-сподівань. Оте земне тяжіння має не лише географічну основу, а й історичну. Він ще замолоду оспівав свого прадіда, сказав бентежне слово про своїх батька-матір, хлібодарів краю, отчий дім, визначних особистостей Таврії, поетів-краян.

Його лірика справжня, вона виколисана у душі, напоєна живодайними соками рідної землі, засмагла під пекучим таврійським небом, пропущена через власне серце. Його формула щастя возведена в мир, у найвищий ступінь Світу. Так можна сказати про більшість представлених тут віршів.

ФОРМУЛА ЩАСТЯ...

Можна древо життя обікрасти,
Поламати на ньому віти
Ради втіхи своєї касти,
Ради черева трутнів ситих.
З мева мрій мудреців лобастих
Йшла розгадка – Мадонна й діти... –
Найточніша формула Щастя:
Мир, возведений в ступінь Світу!

Поет вивів формулу щастя і вважав, що мати з немовлям на руках – це те найсвятіше, що є на землі. Ради цього варто жити, боротися з усілякими бідами, долати будь-які перешкоди, аби тільки бачити щасливими «альфу» і «омегу» буття. Він трепетно відносився до своїх віршів і кожного мовленого чи надрукованого слова, народженого «із пекла серця», із «смутку нені», із невичерпних скарбниць народної мудрості. Тому, його правдиве, рідне слово ставало «повадирем» серед мороку зневіри, облуди, негідних шляхів:

Ідїть у світ, мої пісні, –
Сліпі кобзарики стражденні
Із пекла серця, смутку нені,
Із дум народних провісні...

Неначе птах – супроти бурі, –
Стрімка форель – в потоці дикім,
Уперто у літературі
Мої видряпуються скрики...

Не заздрю, хто летить за вітром,
Кого несе ласкава хвиля...
Найбільш за все цїную в світі
Дух непокори до насилля.

Володимир Пузиренко речно дбав про мовну палітру своїх книжок. Шукав і знаходив слово точне, просте і водночас барвисте. Вчився у класиків та сучасних майстрів, дослухався до мови краян.

Існують думки, що гарні вірші писати досить важко. Поети ж, як правило, спростовують це твердження: а як не писати поезії, коли співає чи болить душа? У херсонського поета, Володимира Пузиренка, душа була надзвичайно тонка і чуйна: вона постійно співала і постійно боліла. Боліла через фатальну невлаштованість життя людського, через те, що для нього не існувало поняття «чужий біль», «чужі переживання» – він все пропускав через себе, він особисто- людина занадто співчутлива, уважна, поважлива. А співала душа його, бо вмів, попри негаразди, навіть пробившись через «ласо-хижий натовп», відчутти, що життя красиве і витончене, бо воно шохвилини випромінює теплими барвами, бо ж була в ньому надцінність на ім'я любов. Це й був орієнтир поета. Писати вірші, навіть красиві поезії – безумовно, це хист і талант, що є лише, половиною поетичної справи. Друга половина більш копітка, відповідальна, вимагає не тільки хисту, а й часу, експериментів, щоденної праці – це робота над поетичною формою, над добром точних художніх засобів: персоніфікації, порівнянь, метафор, епітетів. Звернімо увагу на ці невеличкі замальовки пейзажу:

Згоріла осінь геть, дотла.
Виплакала. Відголосила.
Скирта, як та Ведмідь-гора,
У чорне поле вгрузла сиво.

* * *

Ніч півмісяця мантачить
Об гранітну кручу,
Й зорі сипляться, неначе
Іскорки блискучі.

* * *

Хлюпало поле росяним валом.
Бігла назустріч мені дружина –
Босими ніжками
цілувала
Знайдену в травах рідну стежину...

* * *

Кумкіт. Ставу трепет.
Курява – од череди.
В'яже вітер шепіт
Спицями очеретин.

Доля звела мене з поетом у «Просвіті» більше вісімнадцяти років тому. Нас об'єднала любов до рідного слова. Ми – степовики! Володимир Пузиренко був бажаним гостем у обласному ліцеї, разом ми виступали перед школярами міських шкіл і у найвіддаленіших куточках області, куди він ніс свою трепетну любов до дітей, батька-матері, рідної мови і рідного краю.

У плеяді талановитих письменників сонячної Таврії ім'я поета добре знане і шановане. Передчасно обірвалася життєва ниточка цієї прекрасної, талановитої, щедрої і доброї людини, замовкла недоспівана пісня Таврійського жайвора. Тож хай мій спогад про Володимира Вікторовича, побіжний аналіз його творчого доробку, буде світлою пам'яттю про нього – Поета і Людину – нашого сучасника-краянина.

Він – увесь у своїх творах! Жив радощами і болями складного сьогodenня. Його хвилювало життя – безкінечне і багатомірне, з непростою гармонією, з роздумами про вічне і швидкоплинне, добро і зло...

В образній формі він осмислював філософські і моральні проблеми, знайомив читачів із неповторним і багатим світом своєї уяви, з болем згадував босоноге дитинство в повоєнній Христинівці Чаплинського району і Чорнобильську трагедію, захоплювався людьми праці, проніс через своє коротке поетичне життя світлу любов до коханої, матері, дітей, рідної мови, краю, пам'яті роду.

Найбільше мене вражає у творчому доробку те, як поет порушував проблему пам'яті роду і особистості («Коріння пам'яті», «Архіви пам'яті», «Формула пам'яті», «Поклик пам'яті», «Молимося»), або як вболівав за рідну мову у віршах «До прамови», «Моя релігія»; якою щирістю сповнені його вірші, присвячені дружині, дітям, матері, друзям.

ДО ПРАМОВИ

Леоніду Кулішу

Поєднались в мені поняття –
Рідна мати і ти, прамово.
Не надіюсь на співчуття,
Якщо в пісні лишив полове.

Скільки зайвих, модерних слів
Вибачала ти незлостиво!..
І терпінням душі мій спів
Виколисувала, ростила.

І скресали в звуках віки,
Сиві думи, легенди, вітер...
Я б писав не тільки рядки,
Кожне Слово Рідної Мови
Із Великої Літери.

Говорити і писати про Володимира Пузиренка важко і легко водночас. Важко, бо він не встиг доспівати свою останню пісню. Легко, бо для уважного читача його творів є що причитати між рядків про нього ж самого.

Його душа прагнула виповісти свої почуття, відгукнутися на довколишнє, зафіксувати для себе, для друзів – своє прожите, пережите народом, країною. Внаслідок народжувалися вірші поета. Якись згустки особистісних вражень тут знайде читач, змальовки інтимних настроїв, тих чи інших бентежних душевних станів нашого сучасника. Це ніби «конспекти почуттів», відправною точкою яких була любов до всього живого, природного, незабутнього.

Тож нехай кожен читач відкриє для себе різні грані безумовно обдарованого поета, знайде щось близьке своєму серцю, доторкнеться до високого і чистого поетичного слова.

КОВИЛА МОЄЇ ДОЛІ

Ковила моєї долі, ковила!
І навіщо мене в тишу завела?
Чом завітла ти морозом сивини,

Простелилася туманом з даліни?
Срібним спогадом у пам'яті лягла,
Ковила моєї долі. ковила!

Над могилами забутих степів
Чорних бурь горбатий прах заповитнів,
Мов димами заповітними курить
Не стліваючої пам'яті прамить.
Ой пече мені кривава заметіль!
В ковилі – багрянні маки, наче біль...

Ковила моєї долі, ковила!
І навіщо мене в смуток запрягла?
Глухне тиша від летючої луни –
То літа, неначе дикі табуни...
Тільки – курява за ними і дими,
І – тумани, і хуртечі сивини,
Аж двигтить за міражами далина,
Наче з безвісті той відчай долина.

Все траплялося, і що б там не було,
Відпалало, відлетіло, відгуло.
Пронесли мене в останній путь немов
Правда й Кривда, чи – Зненависть і Любов.
Землю й небо прошиває сива нить –
То могила в пам'ять спогадом димить...
Далина криваво маками кипить.

У поезії Володимира Пузиренка – щирій, сповідальній – завжди вловиш той аромат свіжості й чистоти, яку дарує тобі природа, степ, дорога долі, пережите родом і народом.

Таким видається нам і поетичне слово Херсонського поета, викохане і виплекане на рідних просторах Таврії, глибоко закорінене в благодатний народнопісенний ґрунт.

Так, багатотрудний шлях стелився перед співцем, але зворотної дороги не було. Нові гони, нові перспективи.

І він долав їх, переливаючи свою любов до матері, роду, пам'яті у свої вірші:

МАТЕРІ

Мовчать солов'ї
В осіннім гаю.
Життя пронеслося,
Життя пронеслося
За обрій ключем журавлиним.
На рани твої,
На душу твою,
На тихе волосся
Насипали солі
Літа невмолимі.

ЕСТАФЕТА РОДОВОДУ

Ледь прохрипів заповіт:
– Пішов од землі наш рід.
Не бійтесь маратись глеєм...
І раптом поблекнув світ:
З землею простився дід,
Щоб стати навіки нею.

АРХІВИ ПАМ'ЯТІ

В архівах пам'яті моєї
Повицвітали будні й свята,
Й кохання першого лілеї
Вітрами блудними прим'ята.
Там в сонці котики вербові
Ще гріються, мурличуть в душу.
А навкруги вирує повінь
Життя, що подолати мушу.

* * *

В німих мелодіях прощання,
У чорній миті сподівання
Я тихо пам'ять розбуджу
Й переступлю страшну межу.

І відійду – відлину в Лету,
В незгасний зоряний вінець.
Людиною (хай не поетом)
З архіва пам'яті сердець...

Поезія В.Пузиренка приваблює своїм широким тематичним діапазоном: пейзажна («Після дощу», «Весняна ніч»); філософсько-етична («Луна життя», «Хрестоносцям Європи»); героїчна («Рятуйте честь», «До байдужих»); політична (поема «Про Чорнобильську трагедію»), соціально-побутова («Природа пустощів не вибачає»); тема праці («Дорога долі», «Думне поле»); любовна («Переслідування», «Найдорожча ніч», «Чи то місяць у небі», «Не почую все рівно», «Десь далеко, у зоряній тиші»).

ТВОРЧЕ БЕЗСОННЯ

Анатолію Анастасьєву

Ще сутінок налякано тремтить
І б'ється, і пручається позаду.
А я утрачену шукаю мить,
Свою надію і свою досаду.

А я у хвилях борсаюсь важких,
Перепливаю ніч, мов чорну річку...
Метаються над розумом думки,
Немов метелики – навколо свічки...

Стривоженими чайками кричать,
Аж половіє зоряна безодня.
І закується у німу печаль
Душі моєї сонячне осоння.

Мені тепло те, як хвилини стріч,
Яких чекають, наче в спеку – зливи.
Пошли ж мені, безсоннице, в цю ніч,
Нехай не пісню – хоч рядок щасливий!

* * *

Гаї палали, грозами посічені
Шугав за обрій погляд без кінця.
В пусті поля всю ніч кричав у відчаї
Чумацький Шлях, бунтуючи серця.

* * *

Небо – аж чорне, мов степ переораний.
Вчора ж було воно зоряне-зоряне...
То журавлиний леміш необачно
Переорав тихий обрій плачно.

* * *

Моє пізнє хризантемне щастя –
Хай недовге, та красиве й мужнє
Над морозом вибухнє невчасним
Піснею
в серця байдужі.

ЩЕДРА ОСІНЬ

На сто гін дзвенять баштани.
Шоколадами каштани
Пригощають перехожих.
Виграють у гронах вина.
У лахмітті горобина –
На циганочку похожа...

Володимир Пузиренко написав і видав за власні кошти поетичну хроніку свого села Строганівка. Події, що їх воскрешає поет, обіймають, власне, всю більш як 200-літню історію цього присиваського поселення, але, цілком природно, найбільше уваги в поемі приділено рокам революції та Великої Вітчизняної. З особливою теплотою він писав про славного провідника червоних

військ через Сиваш Івана Оленчука та про підпільника Дениса Журбу, розстріляного фашистами.

Допоміг автор «Строганівки», «перейти у вічність» багатьом іншим землякам, чиїх імен в історії, може й не значиться, але вони живі у серці поета і серці його краян. Твір, про який ідеться, хоч і має документальну основу, містить у собі досить виразні художні узагальнення, наскрізь перейнятий ліричним та філософським струменем.

Поєму «Строганівка» з цікавістю прочитають не лише ті, кому вона присвячена. Для шанувальників поетичного слова небезінтересно буде відкрити в особі В.Пузиренка майстра широкої епічної оповіді, що її не так і часто зустрінемо в сьогоднішньому поетичному доробку.

Там в сонці котики вербові
Ще гріються, мурличуть в душу.
А навкруги вирує повінь
Життя, що подолати мушу...

* * *

То все – в історії, в минулім.
Весняні води віддзвеніли...
Порожня тиша. Лиш зозулі
Кують літа осатаніло.

Та що ви, пташечки-пророки,
Не напускайте хміль-облуду,
Бо стільки накували років,
Повірите вам – безсмертним буду...

* * *

В німих мелодіях прощання,
У чорній миті сповідання
Я тихо пам'ять розбужу
Й переступлю страшну межу.

І відійду-відлину в Лету,
В незгасний зоряний вінець,
Людиною (хай не поетом)
З архіва пам'яті сердець...

Серед одних лише пейзажних зразків можна виділити цілий ряд тематичних напрямків:

– Мариністика («У Криму», «Вода просвічувалась, мов калька»).

– Любов до матері («Жди мене. мамо»).

– Степові мотиви («Вечір», «Роза в степу», «У степу»).

– Тема весни («Весняна ніч»).

– Літні замальовки («Ніч травнева»).

– Осінні мотиви («Холодне світання», «Осінь у Молдові», «Вересневе»).

– Зимові картинки («Будь зимою», «Волоче-ніч»)...

Поетичні красвиди у В.Пузиренка, як правило, психологізовані, співзвучні з переживанням ліричного героя.

Спектр лірики досить багатоманітний: мінорно-елегійні мотиви і скорботно-епітафійні, життєрадісно-всерозкуті й окрилені, відчуття повноти власного і світового буття.

– «З дитинства» (В.Бєбєху),

– «Думне поле» (В.Козловському),

– «Намалой мені життя» (В.Чуприні),

– «Світла елегія саду» (О.Надєєвій),

– «Осиротіле подвір'я» (Ф.Тєрещєнко),

– «Мій вітряк» (А.Тєрану),

– «На вічний сон» (Є.Журбєнко),

– «Зустріч поета» (В.Мєлєщєнку),

– «Дорога долі» (М.Ширєкому),

– «Луна життя» (Дружині Раї),

– «В Тугрєці» (Діду Григорію і бабі Килині),

– «На смітнику валяється ялинка» (Синові),

– «Коріння пам'яті» (Друзям юності) та інші.

Посвяти у доробку поета займають одне із найчільніших місць з-поміж найхарактерніших жанрових форм.

Наскрізними у творах В.Пузиренка є образи степу, рідного краю, села, материнської хати, друзів, вірність в коханні, любов до дітей, за допомогою яких автор прагнув утвердити в довколишності високі ідеали добра і краси, гуманності й благородства. У

художньому світі, вибудованому поетом, наче в дивному калейдоскопі, перемежуються прадавні атрибути з прикметами сьогодення, екскурси в історію перепліталися з миттєвими враженнями сучасності й розмірковуванням над прийдешнім, гіркі реалії відтіняють світлі мрії та надії на краще.

Мова поезії митця напоєна буйними соками Таврійської землі, вишукана і проста, барвиста й прозора, емоційна й розважлива.

Чимало віршованих рядків звучить афористично: *«В тумані, наче в павутинні, тремтіли місяць і луна...»*, *«Гілкою груша перебирає струни дощу й проміння»*, *«Немов літа, вишневий дим кружляє, непрохано на скроні осіда»*, *«З-під кургану ледве виринув сутінок сліпий, мов кріт»*, *«Залопотіли теплі луни. Зітхнув на річкою туман»* та інші.

Передчасно обірвалася недоспівана пісня Жайвора, але безсмертним залишається його творчий спадок.

Нехай святиться Твоє ім'я, Поете!

ЩЕДРА ОСІНЬ ДУШІ
(про Надію Вриш)

26.09.1937

Поетеса, інженер-будівельник.

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС

- 26.09.1937 – народилася у місті Бериславі Херсонської області в багатодітній родині службовця.
- 1945-1955 – навчалася в Бериславській середній школі №1, яку закінчила з золотою медаллю.
- 1961 – закінчила Одеський інженерно-будівельний інститут. За фахом – інженер-будівельник. За розподілом поїхала на будівництво Кушовської компресорної станції газопроводу Краснодарський край – Москва.
- 1963-1967 – працювала керівником проектно-кошторисної групи в Бериславському виробничому управлінні, що на Херсонщині, а потім – архітектором Берислава.
- 1967-1976 – працювала виконробом у БМУ-5 Херсонміськбуді; Білозерському ПМК163 – начальником виробничо-технічного відділу; в обласному управлінні капітального будівництва начальником відділу експертиз проектів.

Із 1992 року – на пенсії, займається творчістю та громадською роботою. Керівник літературної студії «Біле озеро», що на Херсонщині, яку очолює із 1984 року.

ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ

Надія Врищ авторка шести збірок віршів:

1997 – «Зоряна мить».

2001 – «Сполохи душі».

2005 – «Двоє і війна».

2007 – «Півкроку до істини».

2008 – «Гарна новина».

2009 – «Троянда на асфальті».

Є упорядником та співавтором 10 колективних збірок членів літературної студії «Біле озеро»:

1994 – зб. «Біле озеро».

1995 – зб. «Чисті джерела».

1998 – зб. «Степові голоси».

2000 – зб. «На високій ноті».

2001 – зб. «Святковий віночок».

2002 – зб. «Сонце на рушнику»

2003 – зб. «Від серця до серця».

2005 – зб. «Пам'яті слово живе».

2007 – зб. «Правда життя».

2009 – зб. «Послухай тишу».

Постійно друкується в районній газеті „Придніпровська зірка». Має публікації у журналі «Articultura» (Італія, Мілан 2000 та 2001) (у перекладі на італійську Івана Труша) у добірках творів „Українська поезія в Італії” (м. Чернівці, 2001 та 2002); у альманахах: «Третє дихання» (Москва, 2004); «Степ» (2002, 2006, 2010); «Елінг» (2005); «Таврія поетична» (2007).

Навколо Надії Врищ завжди гуртується творча молодь – члени літературної студії «Біле озеро»; школярі, вчителі, військові, домогосподарки, убілені сивиною і життєвою мудрістю односельці-пенсіонери, небайдужі до рідного слова і народної пісні.

Поетеса брала і бере активну участь у культурному і просвітницькому житті в школах району й області. Це життєва потреба неспокоїної душі Надії Врищ.

ЛЮДСЬКА ДУША

Прозріла яюсь у зимову днину,
Збагнула істину в кінці життя,
Що є таки жива душа в людини,
Є, і при цьому в кожного своя.
Зустрінеш інколи – широка, наче море,
І світла, як ясний початок дня.
Є темна, наче ніч в осінню пору,
І каламутна, як вода брудна.
Буває жалюгідна та безсила,
Мабуть, – то не душа, а «душення»,
Не здатна зовсім до якогось діла,
Слабкіша за нещасне кошеня.
Буває ж і продажна, що за гривню
І маму, й батька рідного продасть,
За правду ніби виступає гнівно,
Одержати ж по правді з неї – зась.
А ця – м'якенька, як подушка,
Улеслива та лагідна така,
Її частенько називають «душка»,
Вона ж вважає дурнем бідака.
Страшна душа подвійна, наче Янус
дволикий. Цю непросто розгадать.
Якщо не розпізнати її, погану,
То можеш потім сильно постраждать.
Та цур їм, – накінець сказати мушу, –
Від задрощів нещасним, підлим, злим:
Велике свято для душі – зустріти душу
Глибоку, чисту і прекрасну тим.

Із кожним віршем, новою збіркою мужніє голос поетеси, чітко вимальовується і оформляється її духовне обличчя, для якої вимогливість до інших і до себе в першу чергу – вище над усе.

У кожному її слові не просто переосмислюється доля однієї людини, філософія життя, а весь, сказати б, стиль життя, утверджується найвища цінність – гуманізм. Людина мусить жити не тільки серед людей, але і в людях, у своїх справах.

Тематика поезій Надії Врищ різнопланова і розмаїта. Вона однаково вболіває за рідним краєм і державою, в якій не все гаразд; за отчим домом і мовою; за духовністю молоді і власних дітей; за сьогоднішнім і майбутнім...

ДАЛІ ТАК НЕ МОЖНА ЖИТЬ

Ген крокує в чорнім полі чорний крук,
Видно із-за поріділих лісосмуг:
Бур'яни та головаті курайці,
А торік тут колосились пшинеці.
Чи над полем пронеслась лиха війна?
Може, знищила господарів вона?
Ні, господарі живі, хвала богам,
Тільки зайняті вони не тим, не там.
Перші – грошики понюхали легкі,
Ті в політику метнулися прудкі,
Ну а треті – все гірку горілку п'ють.
А всі разом і не мелють й не кують...
І зерна не сіють в землю навесні...
Що ж ви будете збирати восени?
Занепало, на ніщо звелось село,
Ще такого в Україні не було.
Хто в тім винний, не мені, мабуть, судить,
Тільки знаю: далі так не можна жить.

Стримана, ділова, принципова, Надія Врищ, насправді, завжди емоційна, вразлива і душевно відкрита. Оті пісні, перекази, легенди з «Кобзаря» і життя, які вона часто чула в селі та пам'ятає з дитинства, підіймають із глибин її душі давні зворушливі враження, і донині спонукають до «сповіді» на чистому аркуші паперу. У своїх віршах вона завжди прагне до безпосередності й простоти, яка сприймається слухачами зацікавлено, уважно, шанобливо.

УКРАЇНІ

Україно – дім наш безталанний,
Скільки й світу – весь в твоїм вікні.
Шепочу молитву покаянну,
Щастя-доленьки прошу тобі.
Боже, дай нам мудрості і сили,
Вижити і чудо сотворить,
Щоб надії наші возродились,
Щоб народ твій став по- людськи жить.
Хто ж нам підмете у нашій хаті,
Хто на вікнах витре порохи?
Люди! Нам же тут хазяйнувати
І дітей ростити залюбки.
І любити землю нашу милу
В золоті хлібів, в цвіту садів,
І в морози, і в осінню днину
Боронить її до скону днів.
Та куди від неї нам подітись?
До якої прагнуть далини?
Бо ж солодкі на землі родимій
І вода, і дим, і полини.

Самобутній талант виводить поетесу на тверду дорогу праці й відкриттів із її невичерпною любов'ю до слова і життя. Для поезій Надії Врищ характерний тонкий ліризм, болюче сприйняття негараздів сьогодення, любов до батька-матері, народних традицій і моралі, людей праці, отчого дому, природи рідного краю. Її вірші образні, чіткі за формою і змістом, зрозумілі широкому читацькому загалу, бо пропущені вони через власне серце, через власний світогляд. Авторка піднімається над труднощами в житті, прагне виповісти у віршах все, що на серце лягає. Витоки її поезій – то від життєвої мудрості наших пращурів-батьків, із фольклору, із вічної книги – Біблії. Кожен вірш, строфа розширює кругозір читача, і той сприймає почуття, думку автора, образ, ідею, мотив.

НАШ ДІМ – ЗЕМЛЯ

Наш дім – Земля. Велика і маленька,
Надійна і беззахисна відразу.
В блакитнім ореолі атмосфери
З зірками водить хороводи часу.
З молодшим братом завжди нерозлучна,
Йому всміхається, веде за руку...
Життя людське леліє, зберігає,
Нам всі гріхи по-доброму прощає.
Чи є іще такі, чи ти єдина
В безмежнім космосі колиска для людини?
Де океани колисають паралелі,
Й пливуть мередіани часом плинним.
Прекрасна ти, до щему серця мила:
Пшеничні вечори, рожеві ранки,
Сади й поля, води живої сила,
Прозорі, льодові полярні шапки.
Слова найкращі, що є в рідній мові –
Тобі б я радо, Земле, присвятила.
Але тобі вони не зрозумілі...
Тебе б на майбуття щоб зберегли ми.

Поетеса возвеличує вічні людські цінності, чесноти: любов, віру, надію, доброту, порядність...

Вона думає про сьогодні і завтрашнє майбутнє, про тих, хто прийде на зміну старшому поколінню і буде будувати власне життя і державу...

ПОРОЖНЯ ХАТА

Будували її для дітей,
Але в місті вони прижилися.
Тож ніхто не відкрив ще дверей,
Лиш живуть горобці у стрісі.

Вже від часу посивів дах,
Потъм'яніли шибки, як очі,
Сум вселенський у тих очах,
Стіни в зморшках, бо дощ їх мочє.

Не лунав ще в тій хаті сміх,
Не топилася тепла грубка,
Не відчула підлога ніг,
І ніхто у вікно не стукав.

А могла б вона бути сім'ї
Рідним домом, що дарить втіху,
Тим, де сняться щасливі сни, –
Де б не був, щоб сюди приїхав.

І стоїть, наче дівка стара,
Що свою не зустріла долю.
А вона б комусь щастя дала,
І зіграла б своєю любов'ю.

У віршах Надії Врищ є простір і повітря, як і широка та щедра натура авторки, яка перебуває у постійному русі, у творенні добра.

Колись вона написала такі рядки:

Хай слабкий струмочок моїх щирих віршів
У житті буремному поміж людей грішних
Не дійде до річки мудрості,
По дорозі загубиться, та когось напоїть.

Вдумаймося в ці слова поетеси. Вона свідомо називає свої вірші слабенькими струмочками у плині бурхливого розвою поезії; вона не претендує на високе звання, але жити без поезії не може, бо долучилася до Слова, до його дивовижних чарів ще школяркою і таке почуття несе донині.

Часто натрапляєш у її творчому доробку на неочікувані і меткі спостереження, легку самоіронію і ліризм почуттів. Її світ особливий, як у справжнього поета. І цей світ – її твори. Знайомтеся з ними – вони відкриті для кожного.

МИ – ЛЮДИ НА ЗЕМЛІ

Ми – люди на Землі, а не вандали,
У кожного свій шлях і всяк про теє зна:
Стрічається біда, і щастя, і кохання-
Радіємо до сліз і плачемо щодня.
Працюєм тяжко, хоч невдячна праця

За неї плата –то «шматочок» щастя
І жалюгідні копійки, і осуд строгий:
Невдахо! Ти чого досяг в житті? – Нічого!
Земне життя людське... В нім щастя є і лихо.
А якби все було і радісно і тихо, –
То не земне життя було б, а рай на небі,
Та нам туди допоки ще не треба.

Надія Врищ у своїх віршах прагне безпосередності і простоти. Вона промовець селянського типу, той бесідник, якого слухають, розуміють і з нетерпінням чекають рідну районну газету «Придніпровська зірка» чи щомісячну підборку поезій краян, а найперше – її твори. Вона знає їхнє життя в подробицях, їхні запити і спосіб мислення. В цьому, переконана, – джерела її поезії та поетики, близької до фольклору, до народу.

МАМА ПАСКИ ПЕЧЕ...

Мама паски пече з чудо-тіста,
Цілу ніч суєта, хвилювання,
Щоб опара не перекисла,
І щоб тісто „підбити” до рання.

Щоб його замісити до сходу,
Щоби з сонечком разом зростало.
Всім знаходила мама роботу,
Лиш найменшим ще солодко спалось.

Тато дрова до печі приносить,
Продивляючись кожне поліно.
Щоб було їх в печі завжди досить,
Щоб не тліло, а добре горіло.

Ну а потім ходили круг печі,
Від якої так пахло чарівно.
Тато гладив матусині плечі:
Не хвилюйся, все буде відмінно.

Згодом з печі виймалося диво
Ароматне, пухке і гаряче.
Паски голови вдячно схилили:
Коло них клопотались добряче.

Далі свято. Таке лиш єдине.
Таїна великодньої ночі...
З воскресінням Господнього сина!
Тобі слава, наш Господи – Отче!

Усі поезії Надії Врищ відбивають характер її світовідчуття, акцентовану на найголовнішому. Духовна піднесеність виливається в карбованих монологів-роздумах, медитаціях, відгранених хоку, пейзажній, інтимній та громадянській ліриці, в посвятах.

* * *

Я б так хотіла чути музику життя,
Коли бруньки свої відкриють личка,
Коли з землі з'являється травичка,
А над усім метелик проліта.

Напевне, то краси незвіданої звуки,
Небесна музика, її б почути.
Величні та врочисті звуки чарівні...
Не вірю, що родилася для муки. Не вірю, ні!

Я хочу чути музику життя почути.

* * *

Я спізналась на свято кохання
Грать музики стомились від рання.
Фейерверки вже не шаленіють,
Лиш ракетні огарки диміють
На газоні, згвалтованім людом,
Чобітьми, що заліплені брудом.
Я прийшла на похмілля кохання,
Що скінчилось розчаруванням.

Коли скинули очі облуду:
Де ж ті чари? Невже їх не буде?
Де цнота? Неземна загадковість?...
Я спішила на свято кохання,
А поспіла на тризну натомість.

* * *

Невчасно, в листопаді яблуня цвіте,
Слабеньким, але ніжним білим цвітом,
Що змусило тебе невчас життю радіти?
Невже в дерев усе, як у людей?

Буває й жінка запізнило покохає,
І відчайдушним цвітом розцвіте.
Здивує всіх, щаслива, хоч і знає:
Гірко-солодким буде щастя те.

Невчасно, в листопаді яблуня цвіте...

У поезіях Н. Врищ є вдалі знахідки: майстерно використані художні засоби (метафори, порівняння, літоти, інверсія), які передають енергію мислі і почуттів поетеси, збуджують думку читача, сприяють співпереживанню, відтворенню в пам'яті аналогічних почуттів. Це вірші «Заповіт», «Солдатські вдови», «Порожня хата», «Жнива», «Несучасне кохання» «Дзеркалу», «Зрада» «Зерна надії», «На лічильнику часу», «Віра. Надія. Любов», «Мій дім», «Ранкова молитва» та інші.

У передмові до книжки «Троянда на асфальті» Микола Братан писав: *«Тож як мудрості доходиш, хочеться і жить і жить». Ці щемливі Тичининські слова згадуєш, читаючи нову книжку лірики Надії Врищ. Перу її належить не одна збірка віршів, адресованих як дорослим, так і юним читачам. Але ця вирізняється і широкою тематикою, і глибокою сердечністю. Про останню яскраво свідчить вірш «Приїздіть на Різдво до батьків». Скільки писано вже на цю тему, але так – чи не вперше:*

...Приїздіть на Різдво до батьків,
До хрещених і рідних по крові.

Приїздить до бабусь і дідів,
Їм зізнайтесь у щирій любові...

Кожна мати – то жінка свята,
Що дарує життя тобі грішне.
Королева й селянка проста –
Всіх еднає цей подвиг правичний...

З висоти життєвого досвіду поетеса вправі кинути клич «**Роби добро!**» (однойменний вірш). Над цією проблемою змушують замислитися і «**Монастир в горах**», і «**Осінній лист**», і вірш «**Троянда на асфальті**», який дав назву збірці:

Лежить на асфальті, як совісті докір,
Троянда покинута, ніби непотріб.
Зів'яли в знеможі її пелюстки,
Краса не спасла від лихої руки...

Збірка, як і попередні, демонструє уміння авторки «справлятися з темою», як писав колись В. Маяковський, примітне володіння секретами версифікації, але вона ніде не збивається на гладкопис...»

ЛАПІДАРНА ПРАВДИВІСТЬ СЛОВА (про Миколу Гурепку)

Микола Михайлович Гурепко – прозаїк, журналіст, публіцист, історик, фольклорист, політолог.

Член Національної спілки письменників України та член Національної спілки журналістів України.

Пише українською та російською мовами.

Нагороджений почесною грамотою Верховної Ради України та двома орденами Української православної церкви: орденом Святителя Нестора Літописця II ступеня (2009) та орденом Святителя Феодосія Чернігівського (2010).

ЖИТТЄВІ СХОДИНКИ

Народився Микола Гурепко 22.09.1951 року у селянській родині на Буковині.

Закінчив Селятинську середню школу, здобув вищу освіту на факультеті журналістики у Львівському державному університеті імені Івана Франка та в Києві – Вищу партійну школу при ЦК КП України за фахом – політолог.

Почав свою трудову діяльність коректором Путильської районної газети «Радянські Карпати» у Чернівецькій області. Там же був призначений літературним працівником і завідуючим редакцією.

Переїхав на Херсонщину, працював заввідділом редакції та відповідальним секретарем районних газет: «Радянська Таврія» Чаплинського району та відповідальним секретарем Нововоронцовської районної газети «Ленінський шлях» («Вісті») Херсонської області.

Із серпня 1988 по грудень 2000 року – працював спеціальним кореспондентом Херсонської обласної газети «Наддніпрянська правда», із лютого 2001 року – власний кореспондент громадсько-політичної газети «Поле» – видання органів виконавчої влади Херсонської області.

Із 2001 року працює спеціальним кореспондентом незалежної суспільно-політичної газети Херсонщини «Новий день».

Крім строкової служби на посаді рядового і сержантського складу в Прикарпатському військовому окрузі і Південній групі радянських військ в Угорщині, проходив дійсну військову службу на посаді кореспондента-організатора редакції військової газети «За Советскую Родину» у Приволзькому військовому окрузі. Майор запасу.

Нагороджений знаком Міністерства освіти України «Відмінник освіти України», відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «За сприяння органам внутрішніх справ», декількома почесними грамотами за журналістську і письменницьку діяльність. Його творчу біографію зі світлиною вміщено у 6-му томі «Енциклопедії сучасної України» (Київ, 2006, ст. 652)- видання Національної Академії наук України, Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Інституту енциклопедичних досліджень НАН України.

Своєю письменницькою долею Микола Гурепко зобов'язаний талановитому херсонському поету, прозаїку, драматургу, заслуженому діячеві мистецтва України Миколі Братану; відомому українському письменнику, лауреату Державної премії України імені Тараса Шевченка В'ячеславу Медведю; поету із Київщини, своєму шкільному учителеві Михайлу Пилатюку і колишньому редактору путильської районної газети «Карпати» письменнику Михайлу Крилатому.

ТВОРЧИЙ ЗДОБУТОК

Микола Гурепко автор прозових книжок:

1995 – красназавчої книжки «Від синіх гір – до сивого Дніпра».

1996 – повісті «Жорна».

1997 – красназавчої книжки «Шкатулка гетьмана».

1997 – повісті «Земні боги».

1998 – збірки повістей «Провнціали».

1999 – збірки повістей «Чорний барон».

2001 – повісті «Родом із пекла».

2002 – повісті «Знакомые лица» (російською мовою).

2004 – роману «Суд совести» (російською мовою).

2006 – роману «Степова царівна».

2007 – енциклопедичного довідника «Знайомтесь: нововоронцовці» (том I).

2010 – роману «Неофеодали».

2010 – енциклопедичного довідника «Знайомтесь: нововоронцовці» (том II).

Своє життя Микола Гурепко присвятив журналістиці, а пізніше – письменницькій справі ще з шкільної парти, і служить цьому ремеслу по сьогодні. Він направляє своє знання, творчий хист, громадянське сумління на благородну і надзвичайно важливу справу. Її значення, без жодного перебільшення, можна оцінити епітетами справді найвищого гатунку. Це талановитий письменник і журналіст, який примножує державну величність та її національну гідність.

ЧОРНИЙ БАРОН

За жанром – це детективна соціально-психологічна повість, густо населена як позитивними, так і негативними персонажами. У нелегкий час автор зумів порушити у творі насушні проблеми державотворення, появу новоявлених «нуварошів», морально-етичні проблеми, загально-людські норми і стосунки. Для кожного твору такого жанру характерна гостра інтрига, конфліктні ситуації, боротьба між групами за наживу будь-якими способами ...

Творчий почерк херсонського прозаїка Миколи Гурепка вирізняється своєю злободенністю: від художнього показу так званих

«застійних» часів до здобуття Україною незалежності, доживання столичних партійних кадрів та буднів сільської провінції.

Сюжет повісті «Чорний Барон» розгортається навколо «білокомірцевої» злочинної зграї у кінці 80-х років ХХ століття у селі Млинці, районному центрі і навіть за межами області, у столиці.

Автор веде читача за лаштунки злочинного світу, під рукою якого перебувають інші зграї тих, хто наживається на чужій праці, шкодить українській молодій державі. З початку і до кінця в художньому творі простежується український менталітет, без якого було б неможливо правдиво показати героїв, їхні вчинки, взаємини в колективі, родині.

Позитивною ознакою цього твору є лапідарна правдивість слова, добірна, барвіста, афористична українська мова з багатьма стильовими знахідками, щедро пересіяна приказками й народною мудрістю. У творі знаходимо прекрасні описи природи, неординарні, оригінальні, як мовиться, до місця. Не збита й авторська мова. Вона чудово передає стан того чи іншого героя, ту чи іншу подію, вдало скомпоновані діалоги. Одним словом, автор пише зі знанням життя і з певним літературно-журналістським досвідом

«Голова міськради Кабанець недолюбливав начальника фінуправління міськради на прізвисько Колобок – хитрого й улесливого чоловічка, але мирився, бо той умів крутити фінансами курортного міста, як баба коромислом»(с. 83).

Роздумуючи над прочитаним твором Миколи Гурепка, небайдужого до складного життя за минулих часів і не менш складного сьогодення, над його літературним письмом, уявляю і відчуваю в живому подиху його прози характер цього чоловіка, якому болить доля його народу, турбота про молоде покоління. Його турбує, чи збереже воно непокірний і гордий дух українця?!

У повісті ми знайдемо справді художнє змалювання образів як позитивного, так і негативного плану.

З-поміж борців із доморощеною мафією вирізняються майор Петро Гричай, один із головних героїв твору: *«...вчора прибув до приморського міста для дальшого проходження служби в міськвідділ із обласного управління на посаду начальника відділу карного розшуку».*

Не може миритися зі злом і вчителька Галя, яка заради моральних принципів (порядності, чесного життя) пориває зі своїм

коханим Славком, бо той працює на директора пирморської фірми – Сивого, у якого руки в людській крові.

Реалістично і страшно у творі показано директора приморської фірми Бориса (Сивого), через якого «пливли» до рук Чорного Барона мільйони доларів:

«Пізно вночі до барона привезли Сивого. Він був наче з хреста знятий: зблід, постарів років на десять, у сірих очах уже на було хижого блиску, а тільки тремтіння за власну шкуру...»

– Ось, Борисе, ми бачимося знову. Сам винен. Я ж не заставляв підставляти в мій літак бомбу, – обличчя хрещеного вкрилося червоними цяточками.

– Мало тобі було того, що нажив? Думаєш, я не знаю, як ти в'єш жили з людей, як пануєш у місті? – хрещений зблід.

– Бойся? – заспокійливо спитав хрещений батько. Так ось я тебе помилую, бо не хочу мазати собі руки. Якщо хочеш жити – то мушиш погодитися на мої умови...».

«Хоч і велика плата, – подумав Сивий, – але життя коштує дорожче...». (с. 106).

Слід приморського боса, перед яким усі колись тремтіли, загубився...

Страшним у творі зображено і Чорного Барона:

«За все в Чорного Барона платили: хто за незначні провини кров'ю плював і відкуплявся великими грішми, а решта гнила в катакомбах за містом. Сивий чув, що з легкої руки хрещеного батька одного надто незговірливого бізнесмена заасфальтували на території м'ясокомбінату. Той не захотів ділитися. Барона боялися й кланялися йому всі, хто був причетний до незаконного бізнесу чи мав якусь владу». (с. 20).

Ні минуле, ні вчинки, ні портрет цього персонажа не викликає у читача симпатії:

«Чорний Барон – чорнявий, вайдуватий, низьколобий дідуган обіймав посаду завідуючого стоматологічною поліклінікою в міській лікарні. За гешефти із дорогоцінним металом він відсидів двічі, але це його не навчило... На колишньому стоматологу жеврели глибоко посаджені хитрі карі очі. На товстій короткій ший блищав товстий хрестик із жовтого металу, а на руці –»

золотий годинник..., у сердитих очах Сивий відчув приховану погрозу...» (с.23).

Ще за часів Леоніда Кравчука Корній (він же Чорний Барон) придбав у Швейцарії, у передмісті Женеви, невеликий, але затишний будинок.. Мав він і круглий рахунок у банку, мріяв доживати свій вік на чужині, бо багацько гріхів тягнулося за ним на волі: (був батьком хрещеним мафіозі, підтримував антиквара – контрабандиста Адама Гершковича, не соромився брати платню з менших бізнесменів, затулював у свої тенета навіть депутатів, які ввалилися до влади ... та:

«На контрольно-пропускному пункті станції Чоп джип Чорного Барона зупинили два молодих офіцери – прикордонники... У добре замаскованих тайниках джипа у Корнія лежали згортки з стома тисячами доларів США, кількома злитками золота, діамантовою брошкою та двома золотими печатками...» (с. 116).

Після ретельного обшуку джипа Чорному Барону була дорога лише до слідчого ізолятора, а потім – і до суду, за грати...

«... Був Чорний Ббарон і не стало його. Затих гамір у його красивому палаціку в тихому київському завулку. Перед слідчим сиділа згорблена, постаріла, зломлена людина...» (с.119).

Серед тих, хто паразитує на здоровому тілі держави був й Лько Твердолобий:

«Він жив у стані облоги уже місяць, якщо не більше. Заборгувавши босу – приморському бізнесменові Сивому тисячу доларів, він боявся показати носа. Чого доброго, ці нелюди ще вб'ють чи хату сплять й тоді хіба що під грушею ночуватимеш із дітьми. Гроші у Сивого взяв на розкрутку дільця, бо власних давно не мав, але очікуваних баришів так і не діждався. Більше половини суми пішло на бакшиші в міськдержадміністрації, а решту – просадив із приятелями в ресторані. Та не все ж життя йому переховуватися від свого благодійника. Всюдисущі підручні Сивого і в самому пеклі знайдуть. Он у місті якогось Димаря пришили, що й писнуть не встиг. А його роздушуть, як жабу...» (с. 16).

Йому все сходило з рук, аж поки міліція нарешті не поставила останню крапку.

Чільне місце у творі відведено іншим персонажам, зокрема прикордонникам, митникам, співробітникам Служби безпеки та журналістам: вони рішуче наступають на горло мафіозної

структури, викривають їхні незаконні дії і роблять все, що залежить від них, аби простій людині у нашому суспільстві жилося спокійніше і впевненіше.

Однією із центральних постатей у повісті є отець Іоан, настоятель сільського храму. Через нього письменник чітко відобразив відродження духовності в державі й наголосив на тих труднощах, які переживало у той час православ'я.

«У сектанстві отець Іоан узрів велику згубу, що підточує душу, гнітить і поневолює її. Болям у його серці відгукнулись і події навколо православ'я у державі. Повернувшись із Собору, Іоан став малослівнішим, у його лагідні очі закралася туга. Слуга Божий ніс усе життя людям віру, беріг її, як Прометей вогонь, що зігріває в негоду. В єдиній православній церкві він бачив єднання й процвітання України...» (с. 90).

Відведено у творі чимало місця й місцевій владі, яка не завжди принципова, коли йдеться про справедливість і моральність. Навпаки, деградація голови міскради Кабанця та його оточення провокує невдоволення людей. Цього б не було, якби не їхні сумнівні зв'язки з босом великого приморського міста.

Варто відзначити ще одну заслугу автора – це майстерні описи природи, які самі по собі є цілком завершеними художніми мініатюрами, а у повісті такі описи допомагають розкривати внутрішній світ героїв, події, стосунки між персонажами.

Ось два приклади:

«Місячний вечір лагідно пестив обличчя, навіваючи романтичний настрій. Азов був зовні спокійним, лише тривожний шепіт сріблястих хвиль, що увібрали в себе гаму зоряного неба, нагадував про близький сніговій... Але ще ідилія теплового осіннього вечора ніжила запахами моря і терпкими травами: ще кілька тижнів тому мальовничі левади й вибалки цвіли звіробоем, чебрецем, безсмертником, що люблять піщаний ґрунт... (с. 26).

«День був похмурий. Із лиману дув сильний вітер, пригинаючи вдвоє рідких перехожих, що кудись поспішали. Видував вітер і тепло в квартирах: батареї ледь тепліли, цілий день і півночі мешканці приморського міста коротали свій час без світла, рано лягали спати не роздягаючись. На Приазов'ї розігралася така негода, що не хотілося нікуди ні йти, ні їхати. Та Сивий збирався в

далеку дорогу: хрещений батько нагадав, що пора і честь знати...» (с.85).

Книжка Миколи Гурепка невелика за об'ємом (всього десять розділів), але варта того, щоб її помітили шанувальники добірного українського слова серед творчого доробку автора. Відчувається й творче зростання письменника, бо взявся він за непросту річ. І, переконані, мети досяг.

ПОВІСТЬ «ПРОВІНЦІАЛИ»

За жанром – це соціально-психологічний твір. Має гострий сюжет і порушує ряд важливих життєвих проблем кінця дев'яностих років минулого століття:

Свого часу голова Херсонської обласної організації Національної Спілки письменників України, заслужений діяч мистецтва, лауреат літературної премії імені А. Малишка – Микола Братан дав гідну оцінку книзі «Провінціали».

Він писав: *«Схоже на те, що Микола Гурепко заповзався чи не першим серед літераторів Херсонщини створити літопис нинішніх непевних часів, засібна того, що діється на терені придніпровського села – згадаємо його повісті про зрадження РУХу, про незабутню ВПШ, ну, звісно ж, про людей, причетних до першого й другої. А ось тепер перед нами нещадна за своєю правдою річ про нашу рідну провінцію, буквально про героїв найновішого часу, які в ній діють та як діють! Це вам не колишня виробнича тематика, надаремно тут шукати образ архіпозитивного колгоспника чи колгоспниці, сільського інтелігента. Його величність бізнесмен із провінції виповзає на сцену і мало чим вирізняється він од міського, ба навіть столичного крутого, а поправніше крутія, що приловчився ловити рибку у каламутному болоті сьогоденності.*

Такими є колоритно виписані Бараболя, а також низка «уривателів» від ласого, але не випеченого до пуття пирога малого бізнесу, що обертається у великий розгاردіаши у нашому звіку «героїчному» сільському господарстві» (с. 5).

Микола Гурепко добре знає тих, кого виводить за вухо на сонце. Міцна журналістська закваска його нової повісті викликає довіру до її змісту та ідейного спрямування.

Він уміло показує сучасність провінції, дає можливість широкому читацькому загалу зануритися в життєпис провінціалів, непевний, але наш час.

РОМАН «СУД СОВЕСТИ»

Написаний у 2004 році російською мовою, роман відображує трагічні події, які розгорталися на Буковині у кінці 40- 50 років минулого століття. Долі героїв тісно переплелися з незалежною Україною і Херсонщиною.

У романі використані спогади як учасників, так і очевидців тих подій, змінені лише імена та прізвища людей, але збережені усі назви населених пунктів, про які згадується у творі.

ЗНАЙОМТЕСЬ: НОВОВОРОНЦОВЦІ

Це енциклопедичний довідник про історичне минуле і сучасне сьогодення одного із найкрасивіших регіонів незалежної України – Нововоронцовський район Херсонської області. В книзі систематизовано понад 400 статей, більше 600 чорно-білих ілюстрацій, одна карта-схема про культурне і громадсько-політичне життя району, його трудові колективи та знатних людей, які натхненно творять історію сучасності.

У своїй роботі Микола Гурепко не відступав від золотого правила: не переписував і не «причесував» історичні факти та події, а подав їх такими, які залишила нам у спадок історія, якими вони були насправді. Він дотримувався правила, що з пісні слів не викинеш, так і в житті. Знав, що непросто писати про людей, персоналії, що кожна людина – це неповторний, окремий духовний світ і що у кожному від народження закладено добре начало на користь рідним, друзям, трудовим колективам. Варто лише помітити це, підкреслити, розвинути у кожній особистості, познайомити із життєвим шляхом своїх земляків, історією маленької Батьківщини.

Матеріал, як на мене, викладений у енциклопедичному жанрі, захоплює глибокою змістовністю, ретельним дослідженням і точністю обстановки, в якій живуть, діють невігдані герої книги (хлібороби й учителі, Герої праці й правоохоронці, медичні працівники й службовці

різних рангів...), які не розсіялися на крутих віражах історії, а своєю працею і життям стали причетними до історичного поступу краю, заслужили славнозвісної слави і визнання.

У матеріалі про Володимира Даниловича Шепеля, знаного директора СПП «Степове», автор довідника використав такі поетичні рядки голови Полтавської обласної ради Івана Панасенка:

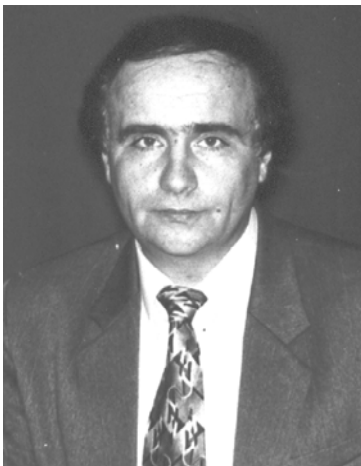
Дай Бог тобі щастя, наснаги і сили,
До крапельки випить життя неповторну красу.
України високі, надійні вітрила
Нехай тебе, друже, на нові вершини несуть!

Ці ж слова хочеться адресувати і самому авторові – письменнику і журналісту – Миколі Гурепку.

Гадаємо, що така книга буде слугувати ще не одному поколінню краян, які зможуть доторкатися своїм серцем до прекрасного світу пам'яті і вдячності, створеної небайдужою людиною.

У СЛОВІ І МОВЧАННІ ЖИВЕ ЙОГО ДУША...
(про Анатолія Марущака)

8.11.1953

*Життя тече звичайно-до прози від вірша.
У слові і мовчанні живе моя душа.*

Анатолій Марущак.

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

Поет, прозаїк, публіцист, журналіст.

Анатолій Марущак – член Національної спілки кінематографістів України (1986); член Національної спілки журналістів України (1998); член Національної спілки письменників України (2011). Заслужений журналіст України (2004).

Двічі поспіль (1997, 1998) – лауреат Всеукраїнських телерадіо фестивалів «Калинові острови».

Володар головного призу «Чорноморська чайка», Міжнародного телерадіофестивалю «Україна єдина» (2002).

Лауреат обласної літературної премії імені Миколи Куліша (2008).

Лауреат поетичного вернісажу «Троянди й виноград» (2009).
Пише українською та російською мовами.

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС

Народився Анатолій Петрович Марушак 8 листопада 1953 року в місті Каменськ – Шахтинську Ростовської області в сім'ї військовослужбовця.

У 1976 році закінчив філологічний факультет Одеського державного університету. За фахом філолог (учитель російської мови та літератури).

Із 1976 по 1978 роки працював учителем у школі.

Із 1978 року живе і працює в місті Херсоні. Директор ТВО ХДТРК «Скіфія» (із 2002).

АВТОР КНИЖОК:

1986 – повість «Высокий двор».

1999 – поетичних збірок : «Утоли мои печали», «Вольный стиль».

2000 – поетичні збірки для дітей «Непослушные пальцы», «Почему весёлый кит не приплыл на остров Крит».

2003 – поетичної збірки «У слові і мовчанні».

2005 – книжки «Мандри наосліп».

2006 – у співавторстві з братом Володимиром Марушаком написана «Тайна Турецкой скалы».

2007 – роман «Шалений ферзь», за який автор був удостоєний обласної літературної премії імені Миколи Куліша (2008).

2008 – у співавторстві з братом Володимиром Марушаком написана повість «Ключи от приключения».

2008 – збірка поезій «Щоденник вітру».

2010 – роман «Доктор ГО».

Неповторний голос слова Анатолія Марушака ми звикли чути на радіотеlebаченні з вісімдесятих років ХХ століття. А ось як неординарна інтелігентна, ерудована та обдарована особистість, поет із власним, тільки йому притаманним поетичним голосом, він розкрився після виходу поетичної збірки «У слові і в мовчанні» (2003). До цієї збірки, виданої у ПП «ЛІТЕРА» увійшло 53 вірші і

шість незвичайних ілюстрацій, виконаних Іриною Наконечною. Ця книжка і є предметом нашої уваги.

Автор збірки пропонує послухати *«спогади трави і музику Всесвіту; побачити небо, вишите узором Всевишнього; відчуті сум зруйнованого дерева і запах тіні; перекопану ніч і тінь дощу; поцілунок соняшника...»*, як от:

ДЕРЕВО

Вечір засмаг перестиглими вишнями,
З саду розкішного сонце пішло.
Вишите небо узором Всевишнього,
Дивними думами вкрите чоло.

Добрі новини недовго потішили,
Хтось їх, моторний, до себе прибрав.
Тільки й залишилась в світі колишньому
Сонячна тінь незачинених брам.

Я не забуду дівочого прізвища
Жінки, яку не забрати рокам.
Ще пам'ятає долоня, як в пригоршчу,
Сипала вишні тремтлива рука.

Дивиться соняшник в трави навколишні,
Вже не підняти йому голови.
Він переломиться, стане навколішки
І поцілує сузір'я трави.

Віру в майбутнє і віру в повернення
Сонце в гілках зберегти не змогло.
Впало під хатою стомлене дерево,
Не дочекавшись приїзду мого.

Темрява тисне. До світла мізерного
Йду через терни у сад крадькома.
Вишні засохлі збираю під деревом.
Тільки вже дерева поруч нема. (с.17)

БЕЗ ТЕБЕ

Закрутився вужем на паркані павич,
Затремтіла мішень павутиння.
На городі лежить перекопана ніч,
І росте на ній тінь без коріння.

Відбиваючи з неба атаку швидку,
Пні на хмари націлили жерла.
Народили дощі тимчасову ріку
І тече в ній вода без джерела.

Сонце в дім завітати за рік не змогло,
В тому домі поріг не зітреться.
Подорожні давно обминають його,
Бо живе там людина без серця.

Тінь дощу, що не вщух, проросте навесні.
Взимку сніг помандрує по небу.
І впаде білий сніг із хмарин навісних
І за мить почорніє без тебе. (с. 28).

Прочитавши навіть декілька творів Анатолія Марущака із даної збірки, ми переконаємося в тому, що кожному слову автора притаманний асоціативний підтекст, своєрідне бачення і відчуття світу.

СНИ динтих I

Я граю зі сном, який пахне мигдалем,
І вигляд роблю, що ми бачимось вперше,
А сон із космічних глибин виглядає,
Він правди не знає, тому і не збреше.

Лоскочуть повітря сережки дівочі,
Та усмішку губи мої приховують.

Півночі над юними снами промовчу,
А інші півночі вони прозїтхають.

Сон має сумління: не лізе в свідомість,
Натомість мій біль розуміє віднині –
Нічними примарами пишеться повість,
Яку прочитають ранкові видіння.

II.

Сни віщі
Навіщо
Приходять до нас на побачення,
Пробачать чи знищать –
Немає ніякого значення.
Навряд чи згадаю
Уранці пророка нічного.
Що буде надалі?
Напевне не знаю нічого.
А пам'ять – то пані
Підступна і дуже примхлива:
Події недавні,
А їх очевидці вже сиві.
Хоч пам'ять лукавить,
Та часу здається на милість.
Роки за роками
Спливли... або, може, наснились?

* * *

Ми – люди, ми – тіні
У вічній безодні.
Ми з півночі йшли,
А зустрілись на сході.
Куди нас ведуть ці дороги і сходи?
Напевне, про це не дізнається жоден.
Вода роз'їдає трухляве каміння.

На камені – зморшки,
ознака старіння.
І стомлені люди крокують не в ногу.
Нехай їм наснитися дорога до Бога.
І губи всміхнуться,
І втішаться люди,
І біди свої та чужі позабудуть,
А завтрашній день розпочнеться сьогодні,
Де тіні по сходах спливають в безодню. (77)

Поезія А.Марущака – гостропроблема, образна, духовно загосрена, психологічно наснажена – й сьогодні зберігає свою соціопсихологічну та лірико-філософську актуальність.

«Перекопана ніч на городі лежить», ...«на ній росте тїнь без коріння»; «...тїнь дощу проросте навесні»; «шкіра порепана болем нестерпним», «...у божому світі від зради протиотрути нема»; «...сніг взимку помандрує по небу...»; «...сон не знає правди», «...пам'ять – примхлива пані», «...сережки дівочі лоскочуть повітря», «...зморшки на камені – ознака старіння»; «де обвітрений млин і в акації порвані жили»; «чебрець – волоцюга порепаного стегу...», або «...огузок щиріці /повітря децицію і ближньої хмари розірвану блузу//розгніваний вітер / в кублі трав'яниці зеленим мотуззям зав'яже на вузол...» – це не просто незвичайне бачення світу, а образні, оригінальні метафоричні конструкції з ліричною інтонацією; незвичайно точні вирази з влучними епітетами. порівняннями, інверсіями, які надають особливого забарвлення роздумам і переживанням поета та його ліричного героя.

Уже в цій книжці ми помічаємо, що поезія А. Марущака – гостропроблемна, образна, духовно загострена, психологічно наснажена – й сьогодні зберігає свою соціально – психологічну та лірико- філософську актуальність.

Образне слово, лірична інтонація надають особливого забарвлення роздумам і переживанням поета та його ліричного героя.

Прочитати цю книжку – значить на мить розділити долю її героїв, зрозуміти світ, в якому *«серце спинилось від дотику докору»*, долучитися до майстерності автора, *«...де в слові і мовчанні живе його душа»*.

Автора хвилюють негаразди сьогодення («Підранок», «Сумнів», «Чужинець», «Блудний син», «Чернетка»... і минуле: «Трофеї», «Я минуле шукаю обабіч доріг», «Три пагорби», «Попереду – вічність, за спиною – стогін»), яке ми не маємо права забувати:

...Хто сказав, що все минеться?
Що на всіх єдиний простір.
Куля цілить прямо в серце –
За хвилину буде постріл... (с. 46)

Більше двох десятиліть Анатолій Марушак продовжує розвивати і утверджувати художньо – образне мислення, радує читачів смаглявої Таврії, шанувальників рідного слова новими книжками. Ми відчуваємо його живу душу у кожному слові, пропущену через зболене серце у такому неспокійному світі.

Стриманий римами
Вірш увітвився на аркуші.
Мріями міряє
Юнка дорогу додому.
Світло погасло,
І тільки борги не погашені.
Хто їх віддасть і коли,
І кому – невідомо.
Думка лякається слова
І в слові ховається.
Випадок випав, як карта,
І виправдав долю.
Поїзд проїхав
Повз кимось омріяну станцію.
Може повернеться.
Тільки коли – невідомо.

Втішиться вишнями
Сумом зруйноване дерево.
Втішиться снами солдат
Перед раннім підйомом.
Куля уже залишила
Підвалини темряви.

Куля летить,
А коли прилетить – невідомо.

Правда неправду не любить,
Та завжди вітається,
Щиро покається,
Вже за хвилину потому.
Обов'язково майбутні дороги
Освятяться.
Хто їх освятить,
А також коли – невідомо (с.62).

Тож, прочитавши згадані твори, маємо право стверджувати, що поет Анатолій Марущак наділений оригінальним талантом і без його книжок важко уявити справжню сучасну українську поезію.

ВІД АЛЬФИ ДО ОМЕГИ – ПРАВДА ЖИТТЯ
(про Петра Питалєва)

25.06.1941

*Без стона пытку вынесу палачью,
Мне ноша жизни тяжкой по плечу,
И лишь от радости нечаянной заплачу
Или разрывом сердца заплачу.*

Пётр Пыталев.

Петро Іванович Питалєв – поет, прозаїк, драматург. Член Спільки письменників СРСР, Національної Спільки письменників України.

Пише російською мовою.

Лауреат обласної літературної премії ім. Миколи Куліша.

Керівник літературної студії «Парус надєжды» при Херсонському обласному Центру російської культури.

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

Питалєв Петро Іванович народився 25 червня 1941р. у селі Семци Почепського району Брянської області (Росія) у селянській багатодітній родині.

Із сімнадцяти років другою батьківщиною для нього стає Україна.

З 1958 учився і жив в Одесі, де закінчив електротехнічний інститут зв'язку, а з 1967 року і донині живе і працює в Херсоні.

Читаємо книжку «Возраст любви»... У розділі «Вместо автобиографии» письменник пригадував знакові епізоди свого життя, на які, на мій погляд, варто звернути увагу, щоб збагнути: в якій атмосфері, в якому оточенні жив хлопчина, під впливом кого і чого формувався його світогляд, як виник потяг до слова, книжки, хто з дитинства був його улюбленим кумиром...

«Учительница на урок литературы принесла огромную карту нашей страны, показала неозначенную точку – наше село – и стала очерчивать кончиком указки чуть увеличивающиеся кружочки: в малюсеньком радиусе, километров 30, оказался Красный Рог, музей – усадьба А.К.Толстого; примерно в 80 км – Овстуг Тютчева, в 200 – вотчина Лескова, Тургенева, Льва Толстого, Бунина». (С.624).

Ще з дитинства хлопчик збагнув, як йому поталанило з місцем народження, бо цей край був уславлений видатними іменами, відомими талановитими особистостями. А ось із часом народження – не «повезло»:

«...родился на третий день войны, через два месяца в селе хозяйничали немцы, и первые шаги я делал на дне погребя, приспособленного под землянку, потому что хата сгорела. Но ведь благодаря этому я прошёл через все, почти по марксистской терминологии, формации: натуральное хозяйство, колхозно-крепостнический строй, недоразвитый социализм, посткоммунизм. И уже наблюдаю прибредший с Запада призрак капитализма». (Там же).

Про батьків автор згадує так:

«Мои родители почему-то не были охвачены ликбезом (ліквідація безграмотності – прим. Т. Щ). Вначале я очень гордился отцом: Иван Никитич, бывший батрак, бывший фронтовик, пропадал дни и ночи на конюшне. Как патриот советской власти, даже когда мы пухли с голоду, он заявлял: «Скорее ноги протяну, чем из колхоза потяну». Лишь во взрослой жизни я узнал, что он был морально унижен на Финской войне, да и в Великой Отечественной, не получил за тяжелейшие раны ничтожной пенсии, хотя бы на соль, керосин – только медали «За отвагу», «За храбрость». Не «выступал» же он, не брал горсть овса у обихаживаемого им председательского

жеревца для нас, только выбирая из двух зол меньшее: за «лишнее» слово, за горсть зерна, он боялся, его сошлют в Сибирь, и тогда уж точно мы погибнем. А семейка была! Я – восьмой ребёнок, после меня – ещё двое....». (с. 625, там же).

Років до 30 Петро червонів за свою матір.

«Я – лучший пионер, комсомолец, правоверный коммунист, атеист, а мать необыкновенным образом христианскую молитву соединяла с языческими верованиями, была набожной знахаркой. И когда она, по отчаянной просьбе односельчан, шла на бугор, становилась на колени и просила в засуху обильного дождя, или шлёпалась на колени во дворе, чтобы отвести град от огородов или молнию от соломенных крыши, я, не в силах был отговорить её от этого позорного поступка, бежал, чтобы утопиться или удавиться... Но не успевал я наложить на себя руки, как дождевая туча нивесть откуда появлялась, а грозовая (после неистовой молитвы матери) убиралась прочь...». (Там же).

Мати нашого письменника Анна Андріївна була донькою куркуля, активно не сприймала колгоспне життя, була гостра на язик, але її не арештували лише тому, що вона лікувала у селі усіх і від усього. Добре знала всю історію села, усіх 5 тисяч душ, говорила віршами, народними приказками...

До школи батьки хлопчика не пускали (із-за малого зросту і слабого здоров'я). Але він сам записався до неї у сім років.

У 1956 отримав медаль «Учасник ВСХВ». Середню школу закінчив із золотою медаллю.

У 1965- закінчив Одеський електротехнічний інститут зв'язку.

Із 1968 по 1971 був офіцером Військово – Морського флоту СРСР. Служба проходила у Середземному морі. Капітан 3 рангу. Учасник бойових дій.

У 1986- закінчив у Москві Літературний інститут Спілки письменників СРСР.

На сьогоднішній день трудовий стаж роботи у Петра Питалева понад 50 років.

За плечима: робітник у колгоспі, на торфорозробках; матрос «Чорномортехфлоту»; робітник сцени драмтеатру; майстер і прораб БМУ зв'язку, радіоінженер, начальник обласної служби радіо і телебачення; студент і викладач; співробітник посольства.

Із 1987 по 1991- референт по зв'язку Посольства СРСР у Румунії; читав лекції на кафедрі славістики Бухарестського університету, викладав у школах посольства ГДР.

Де б не працював і чим би не займався, Петро Питалев завжди жив у світі Поезії і за його власним зізнанням: *«Занимаясь домашними делами, на улице, на даче, на работе, я не могу выключить в себе тот процесс, который называют творчеством. Разница лишь одна: проза прокручивается (в голове и в душе) годами – стихи вспыхивают неожиданно...»* (с. 627, там же).

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК

- 1983 – збірка віршів «Предчувствие». Вид-во «Таврія», Сімферополь.
- 1986 – повісті та оповідання «Сиреневые годы». Вид-во «Воениздат», Москва.
- 1993 – вірші та поеми «Дальний свет». Вид-во «Наддніпряньська правда», Херсон.
- 1999 – роман, повість, оповідання «Там, за гранью». Вид –во «ЦНТИЭ», Херсон.
- 2003 – вибрані вірші та поеми «Возраст любви». Вид-во «Доля», Сімферополь.
- 2005 – збірник п'єс, вірші «Мілленіум». Вид-во «Доля», Сімферополь.
- 2007 – роман «Привкус желаний». Вид-во «Доля», Сімферополь.
- 2008 – роман «Альфа Лирь», (вибране мариністики, том I). Вид-во «Доля», Сімферополь.
- 2010 – повісті та оповідання «Бухта «Омега», (вибране мариністики том II). Вид-во «Доля», Сімферополь.
- 2011 – роман «Приговор прототипов», (вибране мариністики том III). Вид-во «Доля», Сімферополь.

ПОЕЗИЯ

У книзі «Возраст любви» є спогад автора про школу (*«...которая открыла мне бесконечность мира»*); про прекрасних учителів, які *«...со всей щедростью душевной преподали мне Введение в большую жизнь...»*; про перший у житті гонорар за вірш

у 15 років: «...этому успеху мать радовалась больше, ибо появилось за что покупать керосин, мыло, соль, спички...»; про три перші книжки, які визначили його подальшу долю і життєві дороги:

«В восемь лет, прохватив на ходу «Сказку о царе Салтане», я явно тронулся умом и в бреду написал поэму «Ведмедь». Она потерялась, и это хорошо: найдись она, по прочтении одной (любой) страницы моё сердце разорвалось бы от хохота. После того припадка творчества лет 5 я не сочинил ни строчки, но знал, что я по силе такой же, как Пушкин. В девять лет мне за отличную учёбу подарили книжку Лаврентьева «По следам Робинзона» – советы, как можно выжить, окажись Робинзон в Брянском лесу. После войны, по сути, мы все «робинзонили», и это была очень своевременная книга: ватага моих друзей была спасена от голода ею – я показывал, какую траву, какой корень ещё можно употреблять в пищу, предварительно проверив на себе, не отравили? Третья – «Книга пионервожатого» – научила быть лидером, вести за собой и отвечать за ведомых...» (Там же, с.626).

Про свою причетність до слова, вияв любові до поезії, автор згадував:

«...первые стихи я писал при лучине, гусиным пером – эту книгу («Возраст любви») – я набирал на компьютере... С малолетства я приучен к интенсивной круглосуточной работе с кратким перерывом на забытье...» (Там же).

І ми переконуємося в цьому достоменно, якщо візьмемо до рук книгу вибраних поезій **«Возраст любви»**. Ми відкриємо для себе безмежний простір думок і почуттів; захопимося розмаїттям тематики і художніх образів; будемо подивовані багатству видів і жанрів, поетичної стилістики і мовному багатству, яке бере свої витoki із невичерпної криниці народної мудрості...

Ми відразу відчуємо, що перед нами непересічний, талановитий, різнобічно обдарований поет, у творчому доробку якого близько тисячі віршів, десятки поем, віршованих повістей, перекладів, посьвят, епіграм, експромтів...

Чим більше я долучаюся до творчого здобутку Петра Питалева, тим більше переконуюся у справедливості твердження великого німецького поета Фрідріха Міллера, що ознакою істинного таланту є його багатогранність. Тож недарма сьогодні хочеться не лише самій поринути у безмежний світ поета-Питалева,

прозаїка-Питалева, драматурга-Питалева, активного громадського діяча, інтелігента, котрий не стоїть байдуже осторонь життя, а й захопити до його творчості студентську, учнівську, робітничу молодь, широкий читацький загал, бо в цього поета, письменника є про що дізнатися, є чому повчитися.

Його поезія професійно завершена, пружкий рядок, чітка рима. Порушена проблема, мотив передають енергію мислі та почуття поета, збуджують думку читача. Громадський пафос його поезій залежить від прямолінійного, правдивого характеру його особистості, а не від літературних вражень. Він може бути ніжним ліриком у інтимній поезії, у творах, присвячених коханій дружині, доням, матері, батьку; самоіронічним, критичним – у суспільно-громадянській поезії; щирим патріотом у віршах про отчий дім, державу, мову; досконалим художником пера – у мариністиці; вірним – у поезіях, присвячених морській дружбі, обов'язку військовій присязі; залюбленим у природу, квіти, море... Нас у його поетичному доробку подивує багатий світ мотивів і художніх образів; одержимість, із якою автор шукає поетичне слово, еквівалентне його почуттям, а потім, через художній образ, художні засоби, бездоганною мовою хвилюватимуть, збуджуватимуть читача і слухача рядки його поезій. Поринемо у той чарівний світ!

*...Войны необъявленной передовой
Идёт через сердце моё...*

Пётр Пыталев.

* * *

Деревья с годами всё толще и толще:
Я, как в детстве, – тоньший.
Дубеет кора, на панцирь с годами похожа:
На сердце моём – всё тоньше кожа.
Всё гуще шерсть, всё больше у зверя жира:
Мои – снаружи жилы.
Как перед разрывом нить – резко тоньше,
Терпенье моё – тоже.
Иной и голый, но со спины ли, с лица ли –

Непроницаем.
А я чужие беды на своё горе
опять помножу –
Как будто кожу
С меня содрали (всю!) мойры- стервы:
Я – только нервы.

Чудовий задум автора, втілений у художнє слово, легко сприймається, вивчається напам'ять, бо його поезія – сюжетна, правдива, пропущена через власне серце, прожите особисто, народом, державою...

* * *

Украинский я учу и сетую,
Что с ним раньше не свела судьба.
Удивляюсь: в моей речи нету
Чудных слов «веселка» и «журба»...
Окрываю я за дивом диво,
И понятней мне день ото дня:
«Хлеб «и «хліб», «надежда» и «надія» –
Братья, сёстры – кровная родня.
Всё отраднo будет в светлой нови,
Коль взаимны и любовь и труд.
Дочери мои на украинской мове
Говорят, и пишут, и поют.

1980

У поезії Петра Питалева простежується самостійність і своерідність альфи і омеги його творчості: від нелегкої біографії до неспокійного і непримиренного характеру; сприйняття проблем складного світу і бачення власного місця на письменницькій ниві та в суспільстві; від природи, доквілля – до щемних інтимних почуттів...

УКРАИНЕ

В инородстве мы ль повинны?
Иль верхние силы?
Діти мої – з України,
Та я сам – з Росії!

Сирота я? Чужий? То що?
Ти мені так само –
Не мачеха и не теща,
А крестная мама.

Мені хрест свій нести вічно –
Скільки праці спільної...
Двуязычный – не двуличный,
А скорей – двужильный.

Чи любов то? Чи кохання?
Як завжди, здається:
Боли – две и два дыханья,
И в груди – два сердца.

Удаль росса в одном круге
Бьётся – только свистни...
Омиває серце друге
Українська пісня.

За границей – две потери...
Пою в дальнем крае:
«Цвіте терен, цвіте терен,
Та й цвіт опадає...».

1990

ДВУМ, РАВНОВЕЛИКИМ

1. УКРАИНЕ

В юности, – а мне уж виден ныне,
Как не грустно, финиш жизни всей, –
В верности поклялся Украине
Я по вольной волюшке своей.
Весь свой век от клятвы я – ни шагу.
И мне странно, что в конце пути
Должен Украине я присягу
И официально принести.
Сколько уж от имени народа
Нас дурили, видно, всё не в прок...
Только в игры я такого рода
Больше, извините, не игрок.
У кого-то сердце в пятки – в риске,
Кто-то тельник рвёт: «не изменю!»
Может, снова составляют списки
Нелояльных – на просмотр «меню»?!
Украина, чьи это затеи?
«Нет!» – им заявляю, не тая:
Я в твоём – не инородность – теле,
Я – живая клеточка твоя.

2. РОССИИ

Всё ещё не могу как-то с духом собраться –
Будто бы невидимка пырнул между рёбер ножом:
Для тебя, свет-Россия,
внезапно я стал иностранцем,
Не меняя прописки,
оказался вдруг за рубежом.
Ты не помнишь меня, – нас так много, –
конечно, не помнишь,
Неизвестно тебе, я тону иль ещё на плаву...
Я, как маму, во сне погибая, позвал бы

на помощь,
Но я всё понимаю: тебе не до нас – не зову.
Как на мать, на тебя не держу я нисколько обиды,
Презираю сограждан, что тебе изменить бы
не прочь.
Я люблю тебя, Родина, тобою забытый,
И жалею о том,
что тебе я не в силах помочь.

3. УКРАИНЕ И РОССИИ

Сколько неуверенности длиться?
Будто в междуцарствии живу.
Говорят, пора определиться:
Я за Киев или за Москву?
Как мне быть?
И та, и та столица,
Вроде, по отдельности права.
От какой душою отделиться,
Коль долгов, равновеликих, – тоже два?
И потом: ну, разве не наивно,
Что возводит в тождество молва:
«Киев» – весь народ, вся Украина?
Вся Россия, весь народ, – «Москва»?!
Я не против одного кого-то,
Сердцем – за обоих, потому:
Кто столкнёт двух братьев, два народа, –
На того я руку подниму.
1992.

ВАСИЛЬКИ

... Не такое, как в детстве, поле,
Коим было вовеки веков.
Стало, вроде, тучней, – но слепое:
Нет в помине глаз-васильков...
Да в богатстве ли вся отрада?

За него в непрерывной борьбе
Гербицидами: «Должно!» и «Надо!» –
Васильки истребляем в себе.
Неужели нельзя иначе?
Энтээровский век, подскажи:
Чем восполнить опасно утрачиваемую
Васильковость народной души?...

ПРИЗНАНИЕ

И мать одна, и Родина одна,
Одно и море жизни, но смотрите:
Какой простор, какая глубина! –
Для поисков, надежд, открытий...
И солнце по утрам всаёт одно,
Но вновь окно навстречу растворим мы
И чувствуем: приносит день оно
Опять сверкающий – неповторимый!
Волнуюсь вновь и вновь, одних касаюсь губ,
В одних – твоих глазах – свет необыкновенный...
Прилюдно признаюсь: я – однолюб,
Без однолюбов жизнь угаснет во Вселенной!

ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО САВАОФУ

Стихия – за грехи нам, а за что же?
Для тысяч душ – безвременный конец...
Вновь дал понять Ты: человек ничтожен.
О, выслушай меня, молю, Отец!
Мы по внушению Святаго Духа,
Выходим к одному Тебе на связь,
Мы гробим в битвах яростных друг друга,
По-разному, но всё ж, Тебе молясь.
Ты сотворил нас. Ты сказал нам Слово:
Или сверхомудрое (в нём – сверхобъём),
Иль мы, Твои созданья, бестолковы –
За тыщи лет, что хочешь, не поймём?

Слабы, презренны мы и низкопробны,
Но вправе – дети мы! – звать к Отцу:
Так, в чём мы, Отче наш, Тебе подобны? –
По своему ж нас делал образцу...
Твой замысел мы понимаем просто:
Коль все грехи – проделки сатаны,
Испепели же поскорей прохвоста,
И будем от соблазнов спасены.
Прости, Ты наш единственный заступник,
За дерзкое письмо – Ты милостив всегда.
И я пишу, поскольку недоступен
Ты смертным, нам, до Страшного Суда!
1999

Безперечно, проаналізовані декілька віршів, (*а написано їх близько тисячі*), не дають широкої уяви про тематичне і жанрове розмаїття поетичного доробку автора. Однак, хотілося б привернути увагу читачів до імені Петра Питалева, до написаного ним, до того, що він сповідує і за що ратує майстер слова.

На такій поезії, як у Петра Питалева, тримається все на світі: і людська мораль, і історична пам'ять, і невмируща надія на майбутнє нашої держави та її багатостраждального народу; наша духовність і моральність.

Необхідно відзначити непересічний талант поета, високу техніку вірша, концентрацію і висловлені філософські погляди на життя; влучні епітети, метафори, афоризми, якими пересипана його поезія. Все це свідчить про неспокій душі знаного поета і великої людини – правдолюба і оптиміста.

ПРОЗА

У творчому доробку Петра Питалева сім прозових книг, в яких автор порушив багато проблем і описав великий часовий простір. Вони різні за жанрами і тематикою, але об'єднані єдиним бажанням автора сказати правду про життя особисте («Альфа Лиры», «Привкус желаний») і узагальнене: («Там, за гранью», «Сиреневые годы», «Бухта «Омега») – під впливом кого і чого формувався світогляд головного героя, яким було повоєнне дитинство і юність, як складалася життєва дорога і взаємини з оточуючим світом і

людьми; чим жила і живе країна, починаючи з повоєнного часу і по день сьогоднішній; якими проблемами переймалися герої його творів, що сповідували, за що виступали, які конфліктні ситуації розв'язували і яких морально-етичних норм дотримувалися...

Серед цих прозових творів, (*більша частина яких сьогодні вже стали раритетом*), я віддаю перевагу роману «*Альфа ліри*» (2008), який, на мій погляд і уподобання, присвячений морській стихії, нелегкій праці військових моряків, стосунків і взаємин між героями різних рангів...

Чому саме цьому твору? Бо сам автор у минулому – офіцер Військово-Морського флоту СРСР, служив у Середземному морі на великому протичовновому кораблі під час арабо-ізраїльського конфлікту і був причетним свого часу до бойових дій. Автор, як ніхто краще, знав і описав ті події у своєму романі, бо все пережите, побачене, почуте – пропущене через його власне серце і світогляд.

За жанром – це багатосюжетний, філософський, соціально-психологічний роман. В об'ємному творі (510 сторінок) від першої і до останньої ми помічаємо авторську інтонацію, яка надає твору яскравого індивідуального забарвлення.

Тематику і реалії життя військових моряків він добре знає і через спогади ліричного героя і оповідача Головіна – ерудованої особи, (*цікавого і дотепного, вимогливого до себе і підлеглих*), ми потрапляємо у вир бурхливих подій, обставин, взаємовідношень, де на першому плані стоїть обов'язок перед військовою клятвою, державою, перед близькими, рідними, самим собою.

Сюжет твору вибудовано логічно. Письменник природно досягає чи не найголовнішого: відновлення, оживлення пережитого особистісного і загальнолюдського культурного простору. Він шукає сам і спонукає читача також знайти себе в картині світу, якою була в минулому і є сьогоднішня дійсність. Автор роками збирав думки, зірко спостерігав за життям, добирав мовленнєвий запас для героїв свого твору; художні засоби (афоризми, відповідна місцева чи професійна говірка, приказки, народні прислів'я...), щоб потім вдало передати колорит простої людини чи професіонала.

Автор вміло оперує словом. Він глибоко обізнаний із світовою і російською класичною літературою; доречно цитує думки класиків і має свою точку зору на порушені в романі проблеми. А ще майстерно і досконало знає основи поезії і його

герой Головін – це сам автор, який пройшов навчання в інституті літератури і знає, як можна малювати словом той чи інший образ, як розкривати той чи інший мотив.

Петро Питалев вільно висловлює власні погляди на будь-яку проблему; уміє робити філософський аналіз подій, явищ, вчинків, він гарний психолог. І цьому навчило його саме життя, прочитані книжки, рідні і близькі люди (батько, мати, учителі, друзі по інституту, наставники на різних посадах і в різний час).

Письменник уміє створювати індивідуальні образи, такі як: майора Сидоренка, адмірала Федорчука, лейтенанта Головіна, літератора і керівника літературного об'єднання Чорноморського флоту Анги Широкової, Стручкова, Білика, Меркулова, Анастасії, лейтенанта Слободенюка, Зубарева та інших; правдиво показувати і характеризувати героїв свого твору за будь-яких життєвих умов і ситуацій, дотримуючись загальнолюдських норм, моралі, етики і законів. Ми довідуємося із твору про життєві випробування Головіна від простого сільського хлопчини до лейтенанта на військових кораблях, учасника бойових дій; щирого і вірного у дружбі та подружньому житті, вимогливого і принципового на службі...

Автор захоплююче веде сюжетну лінію про адмірала Федорчука, якому довелося *«На «плуге» – есминце, – летом сорок первого пережить жестокий налёт вражеской авиации.*

Федорчук был контужен и не знал, кто спас его, кто помог выбраться на берег, потому что пришёл в себя только в госпитале... Не раз он пытался потом установить имена спасителей, чтобы низко поклониться, но тщетно и своё сердечное спасибо относил ко всему Черноморскому флоту. Бухгалтерия войны учла выпущенные по врагу снаряды, учтены мины и гранаты, каждая единица военной техники. Но подвиги, Федорчук убедился на собственном опыте, – а именно в них был залог Победы, – учтены весьма приблизительно. В коротком выражении «массовый героизм» – сотни тысяч, если не миллионы тех, чей подвиг поимённо не означен.

Почти два года Федорчук командовал батальоном морской пехоты, потом – он командовал соединением торпедных кораблей и высаживал торпеды в причалы Новороссийска, был причастен к Малой Земле...» (с. 57). Любимым выражением Федорчука было: «Совесть и здравый смысл – вот твой главный нормативный акт,

слідуй ему и никогда не бойся!». Він сам сповідував цей вираз, будучи навіть адміралом, і учив підлеглих дотримуватися його.

Можна вважати, що в сьгоднішній художній прозі Херсонщини Петру Питалеву немає рівних. Його твори пізнавальні і повчальні водночас.

Він приніс у сучасну літературу бажану легкість стилю та вільний сюжет, побудований на реальних фактах.

Основа образності його роману – це рух і динаміка, зв'язок минулого із сучасним, мрії про майбутнє.

Мова роману точна, пластична, виразна, зрима.

А тема військового морського життя розкрита широко і правдиво, бо такий уже характер у нашого автора – інакше і не могло бути.

ДЛА ДОБРИХ ОНОВЛЯТЬСЯ...
(три лауреати літературної
премії імені Яра Славутича)

Херсонська міська благодійна Таврійська фундація «Осередок вивчення української діаспори» за підтримки Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України проводить щорічний конкурс на здобуття Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича. Вона присуджується за кращий твір у жанрі поезії, прози, есеїстики, літературознавчих досліджень із проблем утвердження нашої духовності і демократії.

Лауреатами Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича стали: у 2007 році – Микола Василенко за щоденниковий рукопис «Курай для пожежі»; 2008 році – Микола Сарма – Соколовський (помертено) за ліричний рукопис «Срібне перо соколиного лету» та Василь Загороднюк за поетичний рукопис «Поклик євшан – зілля».

І. А ПАМ'ЯТЬ БОЛИТЬ... **(про Миколу Василенка)**

«Ніякий українець не повинен забирати з собою у могилу того, що знає, що пережив, а що може мати загальний інтерес, хоч би із малої закутини нашої землі.»

А. Чайковський.

Щоденникові записи Миколи Василенка **«Курай для пожежі»** (видані у 2007 році, видавничим центром «Просвіта», Київ – Херсон, 450 с.). – можна назвати зболеною пам'яттю, яку не зітруть ні час, ні роки, ні влада. Книжка охоплює перебіг подій із 1970 по 1985 роки минулого століття. Це видання є об'єктивним свідченням очевидця тих часів, його спогадів і екскурсів у давно минуле, його думки, переживання, спостереження за дійсністю, життям і філософські узагальнення. Головна ідея і задум автора – це відтворити віру в українську людину, в її незламну духовність, братерську відкриту душу, попри всілякі жажливі випробування.

Це мозаїка пережитого, особистісного і загальнолюдського. Вона фіксується в архівах пам'яті автора і передається потомкам із єдиною метою, щоб вони, прийдешне покоління, вивчали історію і знали, крізь які звитяжні роки визвольних воєн і глибокі прірви історичних криз, через яку безпросвітну рабську працю й злигодні пройшов віками гноблений, але не скорений український народ, як, долаючи тернистий шлях і неймовірні перешкоди, виніс безцінний скарб – національну свідомість, високий дух, поетичну і лагідну вдачу, багатогранну своєрідну культуру. Перед нами письменник, який вболіває за те, аби нащадки не забували свою мову, історію, не росли безбатченками, не були манкуртами з укороченою пам'яттю на рідній землі, а знали чийого вони роду і якого народу.

Щедра українська земля породила сотні видатних мислителів, лицарів свободи, співців – провидців людського поступу, борців за народне щастя. Іван Вишенський і Григорій Сковорода, Петро Сагайдачний і Богдан Хмельницький, Петро Калнишевський і Тарас Шевченко, Іван Франко і Олександр Довженко, Максим Рильський і Микола Зеров, Лесь Курбас і Валер'ян Підмогильний, Олекса Слісаренко і Павло Филипович, Євген Плужник та багатьох патріотів нації, яких треба знати, вивчати, пишатися ними,

рівнятися на них. Віддаючи данину безмежної любові справжнім патріотам України, Микола Василенко пише так:

Я – Калнишевський, рідний син України,
І маю в серці те, що не зника.
Крізь мене проросли катівень стіни
І чорних Соловків трава гірка.
Вдивіться у мої набряклі жили, –
Які пульсують, мов жива кора;
У них течуть мого народу сили,
Свята любов до рідного Дніпра...

Ось на кого все життя рівняється Поет – Василенко, до чого прагне Людина – Василенко, який на власному прикладі пережив – переніс стільки страхів і випробувань, що вистачило би на сотню інших.

Але якраз для того й написані ці денники, щоб розбудити приспану свідомість, порятувати бодай одну людську душу і не допустити подібного глуму, випробування, ламання особистості на догоду будь – якій правлячій верхівці.

Записи Миколи Василенка відзначаються глибиною аналізу громадського життя і літературного процесу від сивої давнини до сьогодення; свіжістю думки і філософськими узагальненнями з приводу суспільних подій, свідком яких він був; історичного минулого і власним духовним світом, який, попри всілякі життєві негаразди і випробування, залишився багатим і незламним.

Так, читаючи «Одіссею» Гомера, він не переставав дивуватися генію людини, яка три тисячі років тому написала це чудо. З'являється не просто черговий запис, а філософське осмислення прочитаного, співставлене з сучасністю: *«Досі люди черпають із неї («Одіссеї») непроминущу мудрість, пізнають науку великого духу. Древні письменники були ближче до світової істини, краще розуміли філософію життя, ніж ми. Мабуть, тому і не маємо Гомерів...»* (24).

«Людина тим і є людиною, що їй болить пам'ять. Історію не можна ні переписати, ні поліпшити, ні погіршити, ні замовчати», – цитує Микола Василенко думки древніх мудреців (59). А далі робить висновок: *«А ми упродовж багатьох років тільки те й робимо, що переписуємо історію в угоду комусь».* (59).

Після зустрічі із В. Забаштанським, який мужньо і шляхетно переносив своє каліцтво: був без рук, втратив зір, навчався самотужки, писав вірші «в голові», а «написані» диктував записувачеві, з'являється такий висновок: *«Воістину подвиг людини – у самій людині!»*. Автор уміє дивуватися і захоплюватися героїчними вчинками інших людей, які жили інтересами народу, матері – Батьківщини, та й сам ніколи і ні перед ким не плазував, не випрошував нагород, слави, визнання...

У денниках він пригадує, як до нього, колишнього політв'язня, після звільнення, відносилось на роботі керівництво та представники місцевої влади; які стосунки були з побратимами по перу; як намагалися ігнорувати, не помічали творчого хисту, забороняли друкувати твори, ба, навіть у святкових концертних програмах викреслювали вірші, бо написані вони були українською мовою, а їх автор усе свідоме життя відстоює національні ідеї, духовність у слові і справах, присвячених народу, багатостраждальній матері – Україні. Він усвідомлює мудрий вислів: *«Любити людство набагато легше, ніж любити конкретну людину»* (35).

А влада 70 – 80 років минулого століття тільки й проголошувала подібні гасла про світле майбутнє для всіх, про піклування партії за народ і його добробут...

Щоб видавати власні книжки, де теж була правда конкретної людини, годі було й думати... Таким творам не судилося побачити світ, а їх автору – визнання. І це теж була Правда. Та М. Василенко тягнувся до знань, живого і щирого українського слова, спілкування з відомими людьми, діставав і читав – перечитував книжки про справжніх достойників минулого і складного тодішнього життя; про безпідставні репресії земляків, голодомори, колгоспне рабство, свавілля партійних чиновників, національне приниження ... Занотовував факти, вирази, шукав відповіді на питання, які пекли йому душу і серце. Він доходив висновку, що велике складається з малого. Мав свою точку зору на літературу: *«Література – це не кількість надрукованих книжок, а тільки те, що написано талановито»*. (44). Згодом занотовує: *«Наша нація почала поступово відновлювати національну пам'ять, порядні науковці шукають правду на згарищах рукописів, які не горять»*. (44). Він свято вірив українському пророку – Тарасові Шевченку, що *«...діла добрих оновляться, діла злих загинуть!»*. Вірив у ці пророчі слова Великого Кобзаря, жив цією вірою і писав:

Духовне капище в руках сліпців.
Філософи і запальні поети,
Сумлінні судді і мужі учені,
Гуртом стоять в оптичному прицілі.
Зазнав і я анафеми й гоніння,
Тому існую на краю межі
Свого життя, але у центрі світу,
Бо народився в хаті не сьогодні,
І не сьогодні скуштував свавілля... (47)

* * *

Молюсь. (Кому?).
Молюся і благаю –
Не сотвори із України попіл.
Її пракорінь від небес і сонця,
Її вершинні виміри всевидні,
Вони гарячу нам дають наснагу
І зачинають вільно й дружно жити.(47).

У книзі «Курай для пожежі» ми бачимо його власний світогляд і способи мислення, бережне відношення до рідного слова, яке несе в собі світлоносну енергію і заперечення насильного нав'язування чужої мови, чужого мислення, що приглушує національний дух:

Україно,
Задля тебе світло в серці бережу,
Задля тебе тиші перейшов межю
І звитяжний прапор – дух моїх пісень,
Пронести стараюсь у майбутній день.
Хоч не раз в дорозі зазнавав біди,
Та тримався міцно правди і мети.
Хоч бував голодний і німіла кров,
На колінкування у житті не йшов.(92)

Автор денників вважає: «... там, де пригноблене рідне слово – там розвиватиметься почуття меншовартості з деформованою душею». Сам же у наступних рядках стверджує:

Маю в серці прабатьківські гени, –
У змаганні несхитно стою ...(92).

Використовуючи історичні екскурси, спогади, документальні коментарі, афоризми, поетичні вкраплення, народні приказки та прислів'я, власні висновки від пережитого, він ніби проводить паралель із давноминулим і сьогоденням, добром і злом, намірами і вчинками...

Звернімося до його думок, написаних у засланні, але які й сьогодні не втратили актуальності та свого звучання:

– Народ існує доти, поки живе його мова. Гине мова – гине народ.

– Загубивши матеріальні блага, людина ще може жити; загубивши волю – може існувати. Але коли губить віру в свої ідеали – губить усе.

– Любов до жінки змінюється привичкою. Любов до Батьківщини – тільки любов'ю.

– Спілкування з духовно близькою людиною – одна з найбільших розкошів, дарованих Богом.

– Хто кричить у гніві – смішний. Хто мовчить у гніві – страшний.

– Поганий друг, що твоя тінь: у сонячний день від неї не втечеш, у похмурий – не знайдеш.

– Письменники стоять не плече до плеча, а на зразок піраміди. Якщо ти не обпираєшся на плече колеги, то це означає, що ти самий нижній. Геній той, хто завершує вершину піраміди.

– Співати добре вкупі, а говорити – порізно.

– Іноді й так буває, що протягом цілої епохи розумні люди мовчать.

– Розум не стільки відокремлює людину від мавпи, як людину від людини.

– За зоною радянських рабів на вулиці поселення висить гасло: «Страна уверенно идет по пути, намеченной партией!».

– Не той зрячий, хто бачить гору, а той, хто бачить, що за горою.

– Вогню не можна спалити, води втопити, вітру задушити, а правди вбити.

– Людина народжується для щастя, як птах для польоту.

– Люди на землі – гості. Час – господар.

- Світу багато, а поночі жити.
- Хто не горить – той не живе.
- Любити Україну, це значить не бути зайвим на землі.
- Чому я нещасний? Тому, що був щасливим. Не покуштувавши солодкого, не знатимеш гіркого.
- Поезія – це процес самотворення, до якого прилучена людина.
- Тільки добре серце бачить далеко.
- Душевний спокій – місток до щастя.
- Герострат, щоб прославити себе, спалив Храм. Поет, щоб прославити Храм, спалює себе.
- Хто собі не знаходить стежку, той іншим указує шлях.
- Якийсь філософ казав: «Мудрий зрозуміє дурня, оскільки сам був колись таким, однак дурень ніколи не зрозуміє мудрого, оскільки не був мудрим».

У 1947 році Микола Василенко був заарештований органами держбезпеки з політичних мотивів. Вирок – 10 років гулагівських таборів і 5 років позбавлення в правах. Із 1949 року строк ув'язнення відбував у сталінських концтаборах на вугільних шахтах у Комі АРСР, м. Інта. Улітку 1955 року був звільнений зі зняттям судимості.

У своїй книзі він веде читача тернистим шляхом, який випав не одній сотні «поборників справедливості та людяного ставлення до тих, хто мав іншу думку, сповідував інші цінності у житті». Його вражала політика партії, «яка свідомо вчинила народові більше зла, ніж добра. Кричала, що буде соціалізм і одночасно одних тільки в'язниць – десятки тисяч! А концтаборів – не перелічити. А магаданів, соловків, мінлагів, сиблагів...» (с.31)

Тому, зболене серце Миколи Василенка кричало на повний голос, не могло миритися з баченим і власне пережитим, бо за кожним арештом, вирокком суддів стояла конкретна людина, яка представляла народ, у якого було повне право жити на рідній землі, у рідній Україні з її мовою і культурою, створеною віками. Це спогади про тих, хто були із ним поруч: *«За колючим дротом в умовах несправедливості у молодих в'язнів формувався світогляд національного патріота. Моїми однотабірниками були згодом відомі талановиті літератори, духовні атланти української культури, які не мали в собі плазуючого раба. Це: поет – перекладач, людина енциклопедичних знань, доцент Вінницького*

педагогічного інституту – Григорій Кочур; поет, перекладач, автор повного перекладу сонетів Шекспіра – Дмитро Паламарчук; поет, офіцер – Іван Лук'яненко (Іван Савич); священник, поет, художник – Микола Соколовський (Сарма); історик, письменник – Андрій Хименко (Химко); єврейський і український письменник – Григорій Полянкер; педагог, письменник – Михайло Хорунжий, колишній доцент Херсонського державного педагогічного інституту».

Про своє ув'язнення і нескорених побратимів у книзі є такі строфи:

А хто там, хто, в тюремному лахмітті
Досвітніми етапами іде?
У нього ноги ранами покриті
І стомлене обличчя молоде.(34)

* * *

Всі двері й вікна зачинили,
І жити залишилось мить, –
Боротися немає сили.
Не здамся, ні ! – душа кричить. (34)

Автор книжки «Курай для пожежі» ніколи не залишався байдужим до рівня життя свого народу, своєї держави і з'явилися такі рядки:

Згадаймо рід наш і славетний Київ,
Хай вічно будуть в славі наші предки –
Найперші зодчі міста на горбах.
Нехай врожаєм колоситься поле
І благодатна пам'ять не погасне
Про кожум'яків, ратаїв і вчених,
Про мужніх воїв і князів, і смердів,
Які заклали Золоті Ворота –
Співучий міст у наше сьогодніня... (97)

Хоча поетичні твори, цитовані М.Василенком у книзі, написані ще в 40 – 70 роках, але й сьогодні вони звучать гостро й злободенно, допомагають боротися проти всього потворного, що

заважає утвердженню незалежної і соборної демократичної України. Він, як Нестор – літописець, пильно слідкував за подіями того часу, боляче реагував на те, як влада ставилася до «інакомислячих», продовжувала гоніння на справжніх «достойників» і нотував для пам'яті, для нащадків жорстоку правду. Правду про Ярослава Добуша – підданого Бельгії, члена «Союзу української молоді», якому пред'явили обвинувачення в проведенні «ворожої» діяльності в Україні. Правду про людей прогресивних поглядів, високої ерудиції, широкого діапазону мислення, з переконаною національною свідомістю : Івана Світличного, Івана Дзюбу, Євгена Сверстюка, Данила Шумука, В'ячеслава Чорновола, Василя Стуса, Ірину Калинець, Миколу Холодного, Григорія Кочура..., арештованих у зв'язку з цією справою, перед світлою пам'яттю яких ми всі у вічному боргу.

Він опікувався приходом кожного Нового року, задавався питаннями: що нового принесе цей рік? Скільки доброго і скільки поганого? І сподівався, що більше буде доброго і щасливого. Душа живе надією, тому й безсмертна, тому й налаштована на все прекрасне, розумне і світле, а книжка «Курай для пожежі» гідна високої нагороди, як дороговказ у майбутнє нам і нашим дітям.

Література:

1. Василенко, М. Курай для пожежі. Передмова І. Немченка. – Київ – Херсон. Просвіта. – 2007.- 448с.

II. ТРИУМФ НЕЗЛАМНОГО ДУХУ **(про Миколу Сарму-Соколовського)**

*Той, хто не знає Бога, яким би він не був
мудрецем, є нерозсудливим.*

Святитель Амвросій Медіоланський.

Микола Сарма-Соколовський – поет, художник, кобзар, священник УАПЦ, учасник підпілля ОУН, політв'язень, удостоєний літературної премії імені Яра Славутича за книгу **«Срібне перо соколиного лету»** 2007 року (посмертно).

Книжка обіймає 110 аркушів, сто сорок чотири вірша (розмаїті жанрово і тематично), згрупованих у три розділи: I – «Обіймаючи крилами світ», II – «Сльоза Господнього ока», III – «Дві хмаринки обнялися»; передмову «Духовна грань поета» написала Мирослава Сидора – онука Миколи Сарми – Соколовського.

Для того, щоб мати глибші знання про цю велику людину, скористаймося короткою біографічною довідкою, яку подає В.В.Овсієнко (Харків).

– Народився Микола Соколовський 19 травня 1910 року в селі Хороше Павлоградського повіту на Катеринославщині (тепер Петропавлівський район Дніпропетровської області). Батько – Олексій Олександрович Соколовський – нащадок козаків, був учителем церковно- парафіяльної школи. 1923 року без слідства і суду розстріляний чекістами лише за те, що поховав загиблих повстанців.

Навчався в сільській школі. 1925 року вступив до Миргородської художньо – керамічної школи ім. М. Гоголя. Там же навчився грати на бандурі від кобзаря Івана Яроша. З ним кобзарював містами і селами України.

У 1926 році переїхав у Дніпропетровськ, поступив на дворічні курси при художньо-промисловому училищі, грав у складі капели бандуристів клубу залізничників. За сфабрикованими звинуваченнями ГПУ у причетності до Спілки Української Молоді (СУМ) та «шовіністичній пропаганді» був заарештований у серпні 1929 року, сидів у КПЗ.

На початку 1930 року засуджений на 5 років ув'язнення на Соловках. Але оскільки Соловки були переповнені, етап повернули будувати Парандовський тракт. Із двома в'язнями він тікає у напрямку до Фінляндії. Через тиждень на сплячих утікачів накинулися прикордонники, одного вбили, двох повернули в табір. Від розстрілу

Миколу врятував начальник табору, якому юнак, незадовго до втечі, намалював портрет сина.

Карався в Карелії (УСЛОН, УСЛАГ, БЕЛБАЛТЛАГ).

1934 року звільнений. Поїхав на Донбас у Краматорськ, де працював його брат Леонід і куди переїхала мати з меншими дітьми. Там призваний на військову службу. З огляду на судимість – направлений у батальйон тилового ополчення.

Весною 1935 року батальйон перекинули з Дніпропетровська на Далекий Схід. У дорозі потяг зупинявся, ополченців ганяли на будівництво мосту через Оку в Нижньому Новгороді. Микола знову утік і повернувся в Дніпропетровськ.

У 1938 році закінчив навчання в Київському художньому інституті, працював художником у Будинку культури в місті Сімферополі.

У 1939 році одружився з Діною Шматько – випускницею Київського художнього інституту. Цього ж року народилася донечка Оксана.

1940 року працював у Полтавському Будинку творчості. Мав змогу познайомитися з самотньою маляркою Катериною Білокур.

У 1941 році був на військовій перепідготовці в званні офіцера інтендантської служби. Під час евакуації ешелон, у якому їхала частина, був розбомблений. Соколовський утік і прибився в Полтаву, вже окуповану німцями. Заробляв малярством.

У грудні 1941 року в Києві склав присягу члена ОУН та став провідником ОУН(м) на Полтавщині.

1942 року навчався на пасторських курсах УАПЦ. Цього ж року гестапо арештувало 12 оунівців, у тому числі й дружину Миколи – Діну Шматько. Вони були розстріляні. Щоб у трирічної дитини була мати, він одружується з Варварою Климко. Від цього шлюбу народжується двоє доньок – Леся та Євгенія. Із Полтави родина переїхала в с. Ріпниці на Поділлі, а згодом – на Буковину, в с. Раранча.

Грудень 1944 – Соколовського заарештовує НКВД.

19 лютого 1945 року він тікає з етапу. Знову повертається на Буковину.

У травні 1945 року – захоплений під час облави, знову тікає з етапу. У місті Коломиї приєднався до підпілля ОУН, діяв два роки під псевдонімом «Боднар».

У 1948 році потрапив у засідку, відвезений до міста Станіслава МГБ. Трибунал Прикарпатського воєнного округу засудив Соколовського до страти. У камері смертників він перебував 15 діб.

Розстріл замінено 25 роками таборів. На такий же термін засудили і його дружину Варвару, братів Леоніда та Анатолія. Покарання відбував у Інті, Абезі Комі АРСР. На його справі була червона смуга – «Весьма опасен, склонен к побегам, использовать только на общих работах».

Попри заборони, Соколовський і в неволі писав врші, малював, таємно змайстрував бандуру, вчив співв'язнів гри на ній, а після смерті Сталіна у таборі міста Інта організував ансамбль бандуристів «ГУЛАГ».

Мав тісні стосунки із перекладачем Григорієм Кочуром, Дмитром Паламарчуком, Миколою Василенком.

У вересні 1961 року звільнений. Працював на заводі у Ворошиловграді, вів гурток бандуристів при педагогічному інституті, друкувався в газеті «Літературна Україна», журналах «Ранок», «Жовтень», «Дніпро».

У 1974 році проти нього почалися нові цькування. Як націоналіста, звільнили з роботи, заборонили вести гурток. Він вимушений був переїхати в Новомосковськ на Дніпропетровщину. Там і вийшов на пенсію.

У 1980 році у видавництві «Радянський письменник» під псевдонімом Сарма видав збірку віршів «На осонку літа». Це викликало нову лютю органів КДБ. Знову почалися виклики, допити, цькування літньої, хворої людини.

Із 1991 року він був настоятелем невеликої церкви УАПЦ, почесним членом Сенату ОУН (м). Він лауреат Міжнародної премії Фонду Тараса Шевченка, лауреат літературних премій імені Богдана Лепкого та імені Яра Славутича.

У 2001 році Сарма – Соколовський помер. Похований у місті Новомосковську на Дніпропетровщині.

Прочитавши цю жахливу життєву одісею, ми приходимо до висновку, що це був велет незламного духу, нескорений, як міфічний Прометей, який все життя невтомно трудився і стрімко мчав до своєї найзаповітнішої мети – вільної, щасливої і прекрасної України. Про що він писав усе своє свідоме життя, які ідеали сповідував, перед чим схиляв свою голову, чим сповнений кожен рядок його поезій? На ці та інші питання ми знаходимо відповідь у його прозі та поезії різних років написання: «Дорогою жнив», «Коріння пам'яті», поемі – думі «Анафема», «На осонку літа» та останній книзі, яку так і не встиг побачити надрукованою, але дав їй гідне ім'я «Срібне перо соколиного лету».

Збірка складається із трьох розділів: «Обіймаючи крилами світ» (118 віршів), «Сльоза Господнього ока» (14 віршів), «Дві хмаринки обнялись» (12 віршів); жанрово і тематично розмаїтих. У ній представлені не лише зразки класичної поезії, але є низка зорових віршів. Це «Вікно зорової поезії», «Млин», «Тунель» та наслідування японських хайку. Через кожен вірш проходить червоною ниткою основне кредо життя і творчості автора, виражене рядками:

Я люблю неспокій,
і моє серце розраховане
на сто років.
Але мені потрібна і тиша,
в якій віршами сню.
Коли напишу останнього вірша –
Сам своє серце спиною.(34)

* * *

Моє дивне серце і досі,
Навіть у пізню осінь,
жайворонить...(58)

* * *

... Шукаю, як шукав,
бо в цім моя мета...(34)

* * *

Коли спалахну востаннє,
мій вірш
здмухне
із себе попіл.(34)

* * *

О добрий Боже,
допоки маю пам'ять,
мою самотність
бережи. (35)

Вірш «Минуле даленіє» із цієї збірки є криком зболеного серця, невсипущої пам'яті:

його ані забути
ані спинити
хоча воно нерухоме
як могили
як історія давня
над ним завжди крилить
моя невсипуща пам'ять. (15)

Ніщо не могло зупинити його на вибраному тернистому і нелегкому життєвому шляху, і пізніше він скаже:

...За слово правди я пройшов
Нелічено тюремних брам... (18)

Поет ніколи не відокремлював себе від народу, країни, світу. Біль і страждання переносив тяжко, але гідно, бо було в кого учитися, кому наслідувати, з кого брати приклад:

Поволі в неволі
роки минали,
де я
схуд і зблід,
не знаючи,
хто за колючим вуалем
я,
а чи зболений світ. (19)

Про що писав Микола Сарма-Соколовський? Відповідь одна: про те, що пережив сам особисто, його покоління, яке зазнало репресій і переслідувань, тортур і випробувань, сталінських концтаборів і ламання людини, як особистості, за сповідування рідної української мови, боротьбу за демократичні ідеали, незалежність держави. То, дійсно, був триумф незламного духу!

Вже не боюся ніякого греця:
ні КГБ,
ні міліції.
Старість – моя фортеця,
зброя – милиці. (66)

Як до невичерпного джерела думок, почуттів, узагальнень, висновків хочеться припасти спраглими устами і пити ту живодайну поезію-вологу, аби не пересохли ні думки, ні почуття справжнього Слова і безмежної любові Сарми – Соколовського до всього українського, народного, бо він збагнув сутність людства і роль поезії у житті людини:

Сутність людства
без поезії
була б дуже вбога –
тому поезія потрібна,
як віра в Бога. (38)

Його твори змушують задуматися над долею українців минулого і сьогодення. Він фіксував у пам'яті миті своїх думок, викликані різними життєвими обставинами, реальними подіями, ситуаціями, співставляв із часом і простором, робив власні узагальнення і приходив до певних висновків. У книзі є тридцять три посвяти друзям – побратимам по інтенській неволі: Андрію Химку (Хименку) (17), Іванові Савичу (16), Іванові Юву (19-20), Григорію Кочуру (28), Євгенові Дацюку (67); знаним письменникам: Євгенові Плужнику (26), Петрові Перебийносу (40), Тетяні Назаренко (52, 54), Ігореві Трачу (33, 66), Миколі Козакову (77) та іншим.

Вдячністю і безмежною любов'ю, теплотою і надією на краще пройняті вірші, присвячені дружині, онукам, рідним людям:

МОЇЙ ЖУРАВЦІ

Дружині

Мої дні, як журавлі, теж сірі
і теж одлітають в ірій,
у невідомий мені світ.
Я їм дивлюся услід –
і мені їх жалко – жалко,
як утраченої мети...
Залишаєшся зі мною тільки ти,
моя журавко.

ПОСТІЙНИК СТАЛІНСЬКИХ ЛАБЕТ

невеличкий художник,
трохи більший поет
і такий же кобзар,
але в сані – протоієрея, –
все згадане маю за Божий дар,
котрий отримав як дивосвіт,
де бандура – мій щит,
фелон – кирея,
що в дії немає загину:
поруч молитви моєї –
Володимира Сосюри теза:
Любіть Україну! (9)

Мене глибоко вразив вірш, присвячений Григорію Кочуру:

Одного разу Григорій Кочур
мені сказав: не треба писати багато,
але треба, щоб кожний вірш
був подією.
Умер мій учитель,
не тільки мій...
Вже кілька років,
забувши про неспокій,
мовчить в самотності німій,
утративши в холодку підземних ніш
своє лице.
Я нині написав, як завше, вірш
і хочу знати
– але нема в кого спитати –
подія це,
а чи звичайний собі вірш?..(28)

Із поезії ми бачимо, як автор щиро шанував поради вельми обдарованої людини, високого ерудита, як шліфував кожне слово, як тяжко переживав втрату побратима по спільних таборах і випробуваннях.

ми з тобою однакі:
для нас лиш те
святе,
що завжди мучить.
Україна – наш постійний щем,
ми на неї
задовго
ждем.(20)

* * *

На запитання,
чому
такий довгий мій вік,
одповідаю,
не примовчую,
що до кінця мого віку –
минуле своє доточую. (33)

ЗАТЬМАРЕНИЙ РАЙ

Іванові Іову

Україно, Україно,
затмарений раю,
в твоїм домі,
як в огромі,
я тебе шукаю.
Час мина, минуле – лине,
а справжньої України
ще нема і досі... (20)

У творчому доробку автора є поетичні і прозові книжки. Треба читати такі твори, пропагувати їх серед молоді, школярів та студентів, аби не губилася Правда про справжніх достойників у житті.

Література

1. На осонку літа : поезії. Київ, рад письменник, 1980, – 88с. 2001. 160 с.
2. Срібне перо соколиного лету: поезії. Київ- Херсон, Просвіта, 2009, с.110

III. З СИНІВСЬКОЮ ЛЮБОВ'Ю ДО ВСЬОГО УКРАЇНСЬКОГО (про Василя Загороднюка)

Наймолодшим лауреатом літературної премії ім. Яра Славутича у 2008 році став Василь Загороднюк за рукопис збірки поезій «**Поклик євшан-зілля**». Збірка вийшла у видавництві «Наддніпряночка» у 2009 році. Вона обіймає 71 вірш і має два розділи: «**Живі слова**» та «**Постаті**».

Поезії цієї збірки – це пошук українського духу і матерії слова, які стверджувалися і стверджуються у постійній боротьбі, тим самим заявляючи світовій спільноті своє право на життя, суверенітет і презентацію Української держави.

Що нам відомо про цього поета? Знаємо, що належить він до тих поетів, які пишуть щодня по кілька віршів, але не поспішають їх видавати, звіряючи кожне слово часом і простором, шліфуючи, мов дорогоцінне каміння, аби слово, мовлене і написане, виблискувало усіма гранями, як діамант. Аби кожен рядок відлежався, визрів і дійшов до свідомості читача, спонукавши його замислитися над порушеною проблемою, мотивом, художнім образом, поетичним світом, у якому перебуває поет саме в даний час, чим живе і що турбує його – майстра слова, людину, громадянина...

ПОКЛИК ЄВШАН-ЗІЛЛЯ

У цій збірці, як і в попередніх – його поезії – то думки про вічні, незмінні цінності духовного буття, глибокого патріотизму, сенс українського слова, на сторожі яких завжди стоїть Поет.

ЖИВІ СЛОВА

Я духу козацького шабля ступіла,
Попелу іскра, що тліє давно.
І чую, як реготом п'яна Сивілла
Бахусу в бочці показує дно.

Ще чую, як сили мої гречкосійні
Зраджують серце ще тепле моє.
І Чіпка Вареник в земному горінні
Голодним волам мене віддає.

А, може, вовкам – вже не відаю цього.
Маруся Чурай, ще чую, співа.
Ведуть кобзаря у кайданах сліпого,
Живі ще від нього чую слова.

Живі ще слова, як фортеця остання,
Як Біблії святість вічно жива.
Останній кобзар йде у смерть без вагання,
Щоб не убили живі ще слова.(4)

Поезія В. Загороднюка хвилює душу кожного справжнього українця, спонукає знати свою історію, не бути манкуртом на власній землі: підкреслює конкретні деталі, а через них доходить філософського узагальнення і ми відчуваємо глибоку синівську любов автора до всього українського:

Ти прости, Україно, синів слабодухих,
Що зросли у ярмі не своїх орденів,
Хто коротку історію партії слухав,
Всіх підряд зневажаючи кармелюків.
    Ти прости їх риданням княжни Ярославни
    І всім гнівом Шевченка священним прости.
    Всі образи та рани загояться давні,
    На забутих могилах поставлять хрести.
Ще окріпнуть твої покалічені діти
Яничарам усім і гулагам назло,
Щоб трудом і любов'ю тобі променіти,
Щоб знамено твоє жовто – синє цвіло.(6)

Лексичний склад його творів – то добуті із невичерпних джерел народної мудрості (пісні, приказки, легенди, байки), з історичних скрижалів відомості, історична пам'ять, яку ніколи і нікому «не стриожити», яка «піснею в світ проростає»:

СЛУХАЮЧИ УЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

І ставали на мури кияни
Зі смертей, потойбіччя, пільми,
Вишкірялися зло ятагани –
Крізь століття це чуємо ми.

І зривалися дзвони церковні,
І горіло, ламалось, гуло...
В рани жала втикались солоні,
Розбивались кістки, наче скло.

Той зубами тягнув за підкову,
Аж до болю трусило коня.
Той зорю зустрічав світанкову,
Бо закоханих що зупиня?

Бо не спиниться стежка в дорозі.
І за грати не встигнуть слова.
Хто ж історію нашу стриножив?
Ту, що піснею в світ проросла. (5)

Вірші, як на мене, написані талановито, відроджують національну пам'ять, духовність, культурні надбання.

Радує те, що у поезіях цієї збірки автор звертається до відомих історичних осіб, знаних постатей у царині української історії та літератури, розкриває їхню причетність до споконвічної боротьби українського народу за незалежність, волю. До тих, хто були живими смолоскипами і несли на алтар правди і віри, задля України, своє життя. Це такі поезії: «Яр Славутич» (31-32), «Олена Теліга» (32-33), «Микола Куліш» (33-34), «Зачарований життям» (35), «Павло Грабовський» (37), «Леся Українка» (37-38), «Зустріч Максима Кривоноса з Рембрандтом» (40), «Молитва Петра Калнишевського» (40), «Монолог Устима Кармелюка» (43-46), «Біля пам'ятника Григорію Сковороді» (46-47), «Микола Гоголь» (46), «Нестор Махно» (47), «Повернення Івана Вишенського на Афон» (47) та близьким і рідним людям, які вчили жити за законами правди і добра.

БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА ГРИГОРІЮ СКОВОРОДИ

В глибокім душевнім сум'ятті
самого себе пізнавав.
Палаці минав пихаті,
до вбогих осель простував.

Ішов із багатством – думками,
неначе з вогнем Прометей.
Якими важкими стежками
ішов і прийшов до людей.

ЯР СЛАВУТИЧ

А Вам жар-птиця наспівала солодку долю і гірку.
Впивалися отруйні жала прямо у серце козаку.
Та українські сонцепілля дали смагу таки міцну,
Що зловорожі бісів зілля лягли від злоби у труну.
Хоча колючча на дорозі траплялося іще не раз.
І грім лунав у передгрози, неначе сталінський наказ...
Та стали Ви за Україну, за рідну в росах сіножать.
За ту народжену дитину, що ім'я їй не встигли дать...
Яку спалили. Це багаття пече і досі нам серця,
Немов повторене розпяття, уроком правда буде ця.
У вашім дійстві подих волі, і шестигранні ячмені,
Які шептали Вам на полі, щось прошепочуть і мені.
Про того юного херсонця, в якого срібна голова,
Який ще любить колір сонця, щоб Україна з ним жила.

ЄВШАН-ЗІЛЛЯ

На перині заєць спав. Дивина та й годі.
І забувся запах трав у міській господі.
Перетерту моркву їв і І капусту з діжок.
З апетитом хрумкотів сухарики свіжі.
І забувсь, як пахне ліс, і як вітер свище.
Та ось я йому приніс з лісу корневище.
Обдивився... і погриз корінці смачненькі.
І з квартирки –стриб униз, у ліси рідненькі.
Не побіг, а полетів наш вухань завзято.
Зупинить його не смів – це й для мене свято.

СЕРЦЕМ ДО ЗЕМЛІ

В степу замулена криниця,
Та б'ється чисте джерело –
Воно ще зможе тут пробитися,
От тільки б серце допомгло...

Література:

1. Василь Загороднюк. Поклик євшан – зілля// Наддніпряночка. Херсон.- 2009, 72с.

Проаналізувавши твори трьох лауреатів літературної премії імені Яра Славутича, можемо зробити висновок, що Таврійською фундацією започаткована вельми важлива справа. Відтепер щорокує намір відзначати невтомну працю тих письменників, хто сповідує національну ідею, хто є носієм патріотичного слова, хто словом виховує підрастаюче покоління – майбутніх господарів країни, хто безстрашно доносить до читача правду про наших славних героїв минулого і сьогодення. Воістину справджуються слова безсмертного Кобзаря: «Діла добрих оновляться, діла злих загинуть!».

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Золота вага долі (про Миколу Братана).....	7
Настав час збирати каміння... (про Миколу Василенка).....	65
Його серце в херсонських степах (про Яра Славутича).....	92
Одержимий долею (про Івана Гайдая).....	107
Аристократка духу (про Євдокію Голобородько).....	121
З глибин пережитого (про Юрія Голобородька).....	134
Поет – він завжди слова поводитир (про Василя Жураківського).....	156
Закарбовано у вічність (про Миколу Каляку).....	168
Право на витвір (про Анатолія Кичинського).....	174
Поети не вмирають (про Віктора Кузьменка).....	195
Звабні обрії слова (про Леоніда Куліша).....	207
Розлилась медово трепетна пора (про Валерія Кулика).....	224
Золоті еклоги (про Олеся Лупія).....	240
Гранична правдивість (про Леоніда Марченка).....	254
Співець Таврійського краю (про Василя Мелешенко).....	271
Найточніша формула щастя (про Володимира Пузиренка).....	285
Щедра осінь душі (про Надію Врищ).....	301
Лапідарна правдивість слова (про Миколу Гурепка).....	312
У слові і мовчанні живе його душа... (про Анатолія Марущака).....	322
Від альфи до омеги – правда життя (про Петра Питалева).....	330
Діла добрих оновляться... (три лауреати літературної премії імені Яра Славутича).....	345

Літературно-публіцистичне видання

ЩЕРБА ТАЇСІЯ МИКОЛАЇВНА

ПРИЧЕТНІ ДО СЛОВА

Штрихи до літературних портретів особистостей, нариси

ISBN 978-966-630-050-8

За авторською редакцією
Передне слово – І.П.Лопушинський
Коректори – Л.П.Різніченко, Л.В.Марченко
Комп'ютерний набір – С.Альварес
Технічний редактор – С.Г.Дудченко

Підписано до друку 30.05.2011 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 23,25.

Віддруковано ТОВ «Айлант»
73000, Україна, м.Херсон, пров.Пугачова, 5/20.
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
Тел.: 26-67-22, 49-33-48.